

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ๑๒

อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

บาลีแห่งเอภธรรมเป็นต้น

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อาราม
ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของ
พระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ฯ

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะ
ครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนรูปสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปสตรีย่อม
ครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นเสียงอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะ
ครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนเสียงสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสียงสตรีย่อม
ครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นกลิ่นอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะ
ครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนกลิ่นสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลิ่นสตรีย่อม
ครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรสอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะ
ครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนรสสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย รสสตรีย่อม
ครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นโผฏฐัพพะอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนโผฏฐัพพะของสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
โผฏฐัพพะสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะ
ครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนรูปบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปบุรุษย่อม
ครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

[๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นเสียงอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะ
ครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนเสียงบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสียงบุรุษย่อม
ครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

[๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นกลิ่นอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่จะครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนกลิ่นบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลิ่นบุรุษ
ย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

[๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรสอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะ
ครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนรสบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย รสบุรุษย่อม
ครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

[๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นโผฏฐัพพะอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่จะครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนโผฏฐัพพะบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
โผฏฐัพพะของบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

จบวรรคที่ ๑

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่จะเป็นเหตุให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ เหมือนศกนิมิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจ
ศกนิมิตโดยไม่แยบคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกามฉันทะที่เกิด
ขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ ฯ

[๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่จะเป็นเหตุให้พยาบาทที่ยังไม่เกิดขึ้น เกิดขึ้น หรือพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ เหมือนปฏิสนธิมิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคล
ใส่ใจปฏิสนธิมิตโดยไม่แยบคาย พยาบาทที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และพยาบาท
ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ ฯ

[๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะ
เป็นเหตุให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ เหมือนความ ไมยยินดี ความเกียจคร้าน ความบิดขี้เกียจ
ความเมาอาหาร และความที่จิตหดหู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีจิตหดหู่
ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ

[๒๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างยิ่ง เหมือนจิต ดุรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างยิ่ง ฯ

[๓๐] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เราขอมไม่เล็งเห็นธรรมอันเฝ้าอย่างหนึ่ง ที่ไม่
อบรมแล้ว ไม่ทำให้มากแล้ว ขอมนำทุกข์มาให้ เหมือนจิต ดุริยภิกขุทั้งหลาย
จิตที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ทำให้มากแล้ว ขอมนำทุกข์มาให้ ฯ

[๓๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราขอไม่เล็งเห็นธรรมอันแม้ยงหนึ่ง ที่ไม่
 ฝึกแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดุรภิกษุทั้งหลาย
 จิตที่ไม่ฝึกแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๔] ดุกริกษทั้งหลาย เราขอมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่คัมครองแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมีประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดุกริกษทั้งหลาย จิตที่ไม่คัมครองแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมีประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๖] ดุกรักษาทันทีหลาย เราขอมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้ยงหนึ่ง ที่ไม่รักษแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมีไขประโยชน์ยงใหญ่ เหมือนจิต ดุกรักษาทันทีหลาย จิตที่ไม่รักษแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมีไขประโยชน์ยงใหญ่ ฯ

[๓๘] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราขอมไม่เล็งเห็นธรรมอันเ้าอย่างหนึ่ง ที่ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดุริยภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๔๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่เลี้ยงเห็นธรรมอันแม้ว่าหนึ่ง ที่ไม่
ฝึกแล้ว ไม่คุ้มครองแล้ว ไม่รักษาแล้ว ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่
ประโยชน์อย่างยิ่ง เหมือนจิต ดุรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่ฝึกแล้ว ไม่คุ้มครอง
แล้ว ไม่รักษาแล้ว ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างยิ่ง ฯ

[๔๒] ดุกรักษาทั้งหลาย เปรียบเหมือนเตี้ยฆ่าสลัหรือเตี้ยฆ่ายาระ
ที่บุคคลตั้งไว้ผิด มือหรือเท้าเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้
ห่อเลือด ข้อนีมีฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเตี้ยอันบุคคล
ตั้งไว้ผิด ฉนั้นใด ภิขณนั้น ก็ฉนั้นนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชา จักยังวิชา
ให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยจิตที่ตั้งไว้ผิด ข้อนีมีฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะจิตตั้งไว้ผิด ฯ

Page 3

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เลือด ข้อนี้นี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเจตอันบุคคลตั้งไว้ถูก
จันใด ภิกษุนั้น ก็จันนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด
จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยจิตที่ตั้งไว้ถูก ข้อนี้นี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะ
เหตุไร เพราะจิตตั้งไว้ถูก ฯ

[๔๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจอย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ชัดบุคคล
บางคนในโลกนี้ ผู้มีจิตอันไทยประทุษร้ายแล้วว่า ถ้าบุคคลนี้พึงทำกาละในสมัยนี้
พึงตั้งอยู่ในนรกเหมือนถูกนำมาซึ่งไว้จะนั้น ข้อนั้นเพราะอะไร เพราะจิตของเขา
อันไทยประทุษร้ายแล้ว ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็แหละเพราะเหตุที่จิตประทุษร้าย
สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกติ วินาต นรก ฯ

[๔๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจอย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ชัด
บุคคลบางคนในโลกนี้ ผู้มีจิตผ่องใสว่า ถ้าบุคคลนี้พึงทำกาละในสมัยนี้ พึงตั้งอยู่
ในสวรรค์เหมือนที่เขาเข้ามาซึ่งไว้จะนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตของเขา
ผ่องใส ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็แหละเพราะเหตุที่จิตผ่องใส สัตว์บางพวกในโลกนี้
เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

[๔๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนห้วงน้ำที่ขุ่นมัวเป็นตม บุรุษผู้มี
จักษุยืนอยู่บนฝั่ง ไม่พึงเห็นหอยโข่งและหอยกาบบ้าง ก้อนกรวดและกระเบื้อง
ถ้วยบ้าง ฝูงปลาบ้าง ซึ่งเที่ยวไปบ้าง ตั้งอยู่บ้าง ในห้วงน้ำนั้น ข้อนั้นเพราะ
เหตุไร เพราะน้ำขุ่น จันใด ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน จักรูประโยชน์ตนบ้าง
จักรูประโยชน์ผู้อื่นบ้าง จักรูประโยชน์ทั้งสองบ้าง จักกระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษ
คือ อุดริมนสูตรม อันเป็นความรู้ความเห็นอย่างประเสริฐ อย่างสามารถ ได้ด้วย
จิตที่ขุ่นมัว ข้อนี้นี้ไม่ใช่วินัยที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตขุ่นมัว ฯ

[๔๗] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนห้วงน้ำใสแจ้ว ไม่ขุ่นมัว บุรุษ
ผู้มีจักษุยืนอยู่บนฝั่ง พึงเห็นหอยโข่งและหอยกาบบ้าง ก้อนกรวดและกระเบื้อง
ถ้วยบ้าง ฝูงปลาบ้าง ซึ่งเที่ยวไปบ้าง ตั้งอยู่บ้าง ในห้วงน้ำนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะน้ำไม่ขุ่น จันใด ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน จักรูประโยชน์ตนบ้าง
จักรูประโยชน์ผู้อื่นบ้าง จักรูประโยชน์ทั้งสองบ้าง จักกระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษ
คือ อุดริมนสูตรม อันเป็นความรู้ความเห็นอย่างประเสริฐ อย่างสามารถ ได้ด้วย
จิตที่ไม่ขุ่นมัว ข้อนี้นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตไม่ขุ่นมัว ฯ

[๔๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ตันจันทน บัณฑิตกล่าววาลิตกว่ารูกขาติ
ทุกชนิด เพราะเป็นของอ่อนแอกและควรแก่การงาน จันใด ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เรา
ย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอันแต่อย่างหนึ่ง ที่อบรมแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ธรรมชาติอ่อนแอกและควรแก่การงาน เหมือนจิต ดูกุรภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นธรรมชาติอ่อนแอกและควรแก่การงาน จันนั้นเหมือนกัน ฯ

[๔๙] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอันแต่อย่างหนึ่ง ที่
เปลี่ยนแปลงได้เร็ว เหมือนจิต ดูกุรภิกษุทั้งหลาย จิตเปลี่ยนแปลงได้เร็วเท่าใด
นั้น แม้จะอุปมาภิเษกกระทำได้มีใช่ง่าย ฯ

[๕๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง แต่ว่าจิตนั้นแล เสร้าหมอง
ด้วยอุปกิเลสที่จรมมา ฯ

[๕๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง และจิตนั้นแล พันวิเศษแล้ว
จากอุปกิเลสที่จรมมา ฯ

จบวรรคที่ ๕

[๕๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง แต่ว่าจิตนั้นแล เสร้าหมองแล้ว
ด้วยอุปกิเลสที่จรมมา ปุถุชนผู้มีได้สดับ ย่อมจะไม่ทราบจิตนั้นตามความเป็นจริง
ฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า ปุถุชนผู้มีได้สดับ ย่อมไม่มีการอบรมจิต ฯ

[๕๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง และจิตนั้นแล พันวิเศษแล้ว
จากอุปกิเลสที่จรมมา พระอริยสาวกผู้มีได้สดับแล้ว ย่อมทราบจิตนั้นตามความเป็น
จริง ฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า พระอริยสาวกผู้มีได้สดับ ย่อมมีการอบรมจิต ฯ

[๕๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุช้องเสพเมตตาคติ แม้ชั่วการเพียงลัด
นิ้วมือเดียวเท่านั้น ภิกษุนั้นเรากล่าวว่า อยู่ไม่เห็นห่างจากฉน ทำตามคำสอนของ
พระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉนบิณฑบาตของชาวแวนแคว้นเปล่า ก็
กล่าวไปถึงผู้ทำเมตตาคตินั้นให้มากเล่า ฯ

[๕๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเจริญเมตตาคติ แม้ชั่วกาลเพียง
นิ้วมือเดียวเท่านั้น ภิกษุนั้นเรากล่าวว่า อยู่ไม่เห็นห่างจากฉน ทำตามคำสอนของ
พระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉนบิณฑบาตของชาวแวนแคว้นเปล่า ก็
กล่าวไปถึงผู้ทำเมตตาคตินั้นให้มากเล่า ฯ

[๕๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุใส่ใจเมตตาคติ แม้ชั่วกาลเพียง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

[๑๒๘] ดูกุริกษทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรายแห่ง สัทธรรม เหมือนความเป็นผู้มีมิตราดี ดูกุริกษทั้งหลาย ความเป็นผู้มีมิตราดี ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรายแห่ง สัทธรรม ฯ

[๑๒๙] ดูกุริกษทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรายแห่งสัทธรรม เหมือนการประกอบ อกุศลธรรมเนื่องๆ การไม่ประกอบกุศลธรรม ดูกุริกษทั้งหลาย การประกอบ อกุศลธรรมเนื่องๆ การไม่ประกอบกุศลธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรายแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๓๐] ดูกุริกษทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรายแห่ง สัทธรรม เหมือนการประกอบกุศลธรรมเนื่องๆ การไม่ประกอบกุศลธรรม ดูกุริกษทั้งหลาย การประกอบกุศลธรรมเนื่องๆ การไม่ประกอบกุศลธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรายแห่ง สัทธรรม ฯ

จบวรรคที่ ๑๐

[๑๓๑] ดูกุริกษทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่าธรรม ภิกษุ เหล่านั้นเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อไม่ประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขเกษมเป็น อันมาก เพื่อนัตถะมิใช่ประโยชน์เกื้อกูลเกษมเป็นอันมาก เพื่อทุกข์แก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก และยอมจะยังสัทธรรม นี้ให้อันตรธาน ฯ

[๑๓๒] ดูกุริกษทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่า อธรรม ฯลฯ ที่แสดงสิ่งที่มีไชวริณียา วินัย ฯลฯ ที่แสดงวินียา มิไชวริณียา ฯลฯ ที่แสดง พระดำรัสสอนพระตถาคตมิได้ทรงภาสิต มิได้ตรัสไว้ว่า พระตถาคตทรงภาสิตไว้ ตรัสไว้ ฯลฯ ที่แสดงพระดำรัสสอนพระตถาคตได้ทรงภาสิตไว้ ตรัสไว้ว่า พระ-
* ตถาคตมิได้ทรงภาสิตไว้ มิได้ตรัสไว้ ฯลฯ ที่แสดงกรรมอันพระตถาคตมิได้ทรง สัมมว่า พระตถาคตทรงสัมม ฯลฯ ที่แสดงกรรมอันพระตถาคตได้ทรงสัมม ไว้ว่า พระตถาคตมิได้ทรงสัมมไว้ ฯลฯ ที่แสดงสิ่งอันพระตถาคตมิได้ทรง บัญญัติไว้ว่า พระตถาคตทรงบัญญัติไว้ ฯลฯ ที่แสดงสิ่งอันพระตถาคตทรงบัญญัติ ไว้ว่า พระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้ ภิกษุเหล่านั้นเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อไม่ประ โยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่อนัตถะมิใช่ประโยชน์ เกื้อกูลเกษมเป็นอันมาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบ บาปมิใช่บุญเป็นอันมาก และยอมยังสัทธรรมนี้ให้อันตรธาน ฯ

[๑๓๓] ดูกุริกษทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่าธรรม ภิกษุ เหล่านั้นเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่อัตถะประโยชน์เกื้อกูลเกษมเป็นอันมาก เพื่อความสุขเกษมและมนุษย์ ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบุญเป็นอันมาก และยอมดำรงสัทธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

[๑๓๔] ดูกุริกษทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่า ธรรม ฯลฯ ที่ แสดงสิ่งที่มีไชวริณียา มิไชวริณียา ฯลฯ ที่แสดงวินียา วินัย ฯลฯ ที่แสดง พระดำรัสสอนพระตถาคตมิได้ทรงภาสิต มิได้ตรัสไว้ว่า พระตถาคตมิได้ทรงภาสิต มิได้ตรัสไว้ ฯลฯ ที่แสดงพระดำรัสสอนพระตถาคตได้ทรงภาสิต ได้ตรัสไว้ว่า พระตถาคตได้ทรงภาสิต ได้ตรัสไว้ ฯลฯ ที่แสดงกรรมที่พระตถาคตมิได้ทรง สัมมว่า พระตถาคตมิได้ทรงสัมม ฯลฯ ที่แสดงกรรมอันพระตถาคตทรงสัมม ว่า พระตถาคตทรงสัมม ฯลฯ ที่แสดงสิ่งอันพระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติว่า พระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติ ฯลฯ ที่แสดงสิ่งอันพระตถาคตทรงบัญญัติว่า พระ-
* ตถาคตทรงบัญญัติ ภิกษุเหล่านั้นเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ ความสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่อัตถะประโยชน์เกื้อกูลเกษมเป็นอันมาก เพื่อ ความสุขเกษมและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบุญเป็นอันมาก และยอม ดำรงสัทธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

จบวรรคที่ ๑๑

[๑๓๕] ดูกุริกษทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงอนาปัตติว่า อาปัตติ ฯลฯ ที่ แสดงอาปัตติว่า อนาปัตติ ฯลฯ ที่แสดงลหุกาปัตติว่า เป็นครุกาปัตติ ฯลฯ ที่แสดง ครุกาปัตติว่า เป็นลหุกาปัตติ ฯลฯ ที่แสดงอาปัตติชั่วหยาบว่า อาปัตติไม่ชั่วหยาบ ฯลฯ ที่แสดงอาปัตติไม่ชั่วหยาบว่า อาปัตติชั่วหยาบ ฯลฯ ที่แสดงอาปัตติมีส่วนเหลือว่า อาปัตติไม่มีส่วนเหลือ ฯลฯ ที่แสดงอาปัตติไม่มีส่วนเหลือว่า อาปัตติมีส่วนเหลือ ฯลฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ที่แสดงอาบัติทำกินได้ว่า อาบัติทำกินไม่ได้ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติทำกินไม่ได้ว่า
อาบัติทำกินได้ ภิขุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อ ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
ไม่เป็นสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่ออรรถประโยชน์ประโยชน์เกื้อกูลเกษมเป็นอันมาก
เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบาปบุญเป็นอันมาก
และยอมทำให้สัตว์ธรรมอื่นเดือดร้อน ฯ

[๑๓๖] ดูกุริยทั้งหลาย ภิขุพวกที่แสดงอนาบัติว่า อนาบัติ ภิขุ
เหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขเกษมเป็นอันมาก
เพื่ออรรถประโยชน์ประโยชน์เกื้อกูลเกษมเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบาปบุญเป็นอันมาก และยอมดำรงศีลธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

[๑๓๗] ดูกุริยทั้งหลาย ภิขุพวกที่แสดงอาบัติว่า อาบัติ ภิขุ
เหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขเกษมเป็นอันมาก
เพื่ออรรถประโยชน์ประโยชน์เกื้อกูลเกษมเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบาปบุญเป็นอันมาก และยอมดำรงศีลธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

[๑๓๘] ดูกุริยทั้งหลาย ภิขุพวกที่แสดงลหุกาบัติว่า เป็นลหุ-
*กาบัติ ฯลฯ ที่แสดงครุกาบัติว่า เป็นครุกาบัติ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติชั่วหยาบว่า
อาบัติชั่วหยาบ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่า อาบัติไม่ชั่วหยาบ ฯลฯ ที่แสดง
อาบัติที่มีส่วนเหลือว่า อาบัติมีบางส่วนเหลือ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติไม่มีส่วนเหลือว่า
อาบัติไม่มีส่วนเหลือ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติทำกินได้ว่า อาบัติทำกินได้ ฯลฯ ที่แสดง
อาบัติทำกินไม่ได้ว่า อาบัติทำกินไม่ได้ ภิขุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่ออรรถประโยชน์ประโยชน์เกื้อกูล
เกษมเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งยอมประสบบาป
บุญเป็นอันมาก และยอมดำรงศีลธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

จบวรรคที่ ๑๒

เอกบุคคบาลี

[๑๓๙] ดูกุริยทั้งหลาย บุคคลผู้เอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิด
ขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่ออรรถประโยชน์ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคล
ผู้เอกเป็นโฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกุริยทั้งหลาย
บุคคลผู้เอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
ความสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่ออรรถประโยชน์ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
ความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๑๔๐] ดูกุริยทั้งหลาย ความปรากฏแห่งบุคคลผู้เอกหาได้ยากในโลก
บุคคลผู้เอกเป็นโฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกุริยทั้งหลาย
ความปรากฏแห่งบุคคลผู้เอกนี้แล หาได้ยากในโลก ฯ

[๑๔๑] ดูกุริยทั้งหลาย บุคคลผู้เอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิด
ขึ้นเป็นอจลริยมนุษย์ บุคคลผู้เอกเป็นโฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมา-

*สัมพุทธเจ้า ดูกุริยทั้งหลาย บุคคลผู้เอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิด
ขึ้นเป็นอจลริยมนุษย์ ฯ

[๑๔๒] ดูกุริยทั้งหลาย กาลกิริยาของบุคคลผู้เอก เป็นเหตุเดือด-
*ร้อนแก่ชนเป็นอันมาก บุคคลผู้เอกเป็นโฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมา-
*สัมพุทธเจ้า ดูกุริยทั้งหลาย กาลกิริยาของบุคคลผู้เอกนี้แล เป็นเหตุเดือดร้อน
แก่ชนเป็นอันมาก ฯ

[๑๔๓] ดูกุริยทั้งหลาย บุคคลผู้เอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิด
ขึ้นเป็นผู้ไม่มีที่สงัด ไม่มีใครเช่นกับพระองค์ ไม่มีใครเปรียบ ไม่มีใครเปรียบ
เสมอ ไม่มีส่วนเปรียบ ไม่มีบุคคลเปรียบ ไม่มีใครเสมอ เสมอด้วยพระพุทธเจ้า
ผู้ไม่มีใครเสมอ เป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ทั้งหลาย บุคคลผู้เอกเป็นโฉน คือ พระตถาคต
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกุริยทั้งหลาย บุคคลผู้เอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก
ย่อมเกิดขึ้นเป็นผู้ไม่มีที่สงัด ไม่มีใครเช่นกับพระองค์ ไม่มีใครเปรียบ ไม่มีใคร
เปรียบเสมอ ไม่มีส่วนเปรียบ ไม่มีบุคคลเปรียบ ไม่มีใครเสมอ เสมอด้วย
พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอ เป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ทั้งหลาย ฯ

[๑๔๔] ดูกุริยทั้งหลาย ความปรากฏขึ้นแห่งบุคคลผู้เอก เป็นความ
ปรากฏแห่งจักขุใหญ่ แห่งแสงสว่างใหญ่ แห่งโอภาสใหญ่ แห่งอนุตตริยะ ๖
เป็นการกระทำให้แจ้งซึ่งปฏิสัมภิทา ๔ เป็นการแห่งตลอดธาตุเป็นอันมาก เป็น
การแห่งตลอดธาตุต่างๆ เป็นการกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ เป็นการ
กระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตผล บุคคลผู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เอกเป็นโจน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดุริยิกษุทั้งหลาย ความ
ปรากฏขึ้นแห่งบุคคลผู้เอกนี้แล เป็นความปรากฏแห่งจักขุใหญ่ แห่งแสงสว่าง
ใหญ่ แห่งโอภาสใหญ่ แห่งอนุตริยะะ ๖ เป็นการทำให้แจ้งซึ่งปฏิสัมภิทา ๔
เป็นการแห่งตลอดธาตุเป็นอันมาก เป็นการแห่งตลอดธาตุต่างๆ เป็นการกระทำ
ให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ เป็นการกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล
สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตผล ฯ

[๑๔๕] ดุริยิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียว ผู้
ยังธรรมจักรที่ยอดเยี่ยมอันตถาคตให้เป็น ไปแล้ว ให้เป็นไปตามโดยชอบ เหมือน
สารีปตรนี้เลย ดุริยิกษุทั้งหลาย สารีปตรย่อมยังธรรมจักรที่ยอดเยี่ยม อันตถาคต
ให้เป็นไปแล้ว ให้เป็นไปตามโดยชอบทีเดียว ฯ

จบเอกปคคลวรรค

เอตทัคคบาลี

[๑๔๖] ดุริยิกษุทั้งหลาย พระอัญญาโกณฑัญญะ เลิศกว่าพวกภิกษุ
สาวกของเราผู้รู้ราตรีนาน ฯ

พระสารีปตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปัญญามาก ฯ

พระมหาโมคคัลลานะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีฤทธิ์ ฯ

พระมหากัสสป เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ทรงอุตงศ์และ
สรสรเจริญคุณแห่งอุตงศ์ ฯ

พระอนุรุธะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีทิพยจักขุ ฯ

พระภัททิยกาฬโคธาบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เกิดในตระกูล
สูง ฯ

พระลघณภูภักทียะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีเสียงไพเราะ ฯ

พระปิณโฑลภารทวาชะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้บันลือสีหนาท ฯ

พระปณณันทนานันตบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นธรรมกถึก ฯ

พระมหากัจจนะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้จำแนกอรรถแห่งภาษิต
โดยย่อให้พิสดาร ฯ

จบวรรคที่ ๑

[๑๔๗] ดุริยิกษุทั้งหลาย พระจุลลป็นถะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวก
ของเราผู้ฉมึนกายอันสำเร็จด้วยใจ ฯ

พระจุลลป็นถะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ฉลาดในการเปลี่ยน
แปลงทางใจ ฯ

พระมหาป็นถะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ฉลาดในการเปลี่ยน
แปลงทางปัญญา ฯ

พระสุภูติ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปรกติอยู่ด้วยความไม่มี
กิเลส ฯ

พระสุภูติ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นทักษิณียบุคคล ฯ

พระเรวตขิรวินิยะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ฯ

พระกังขาเรวตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ยินดีในฉน ฯ

พระโสณโกสิวิสะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ปราศจากความเพียร ฯ

พระโสณภิกขุภินณะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีถ้อยคำไพเราะ ฯ

พระสีวลี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีฉลาก ฯ

พระวัคคลี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้พ้นจากกิเลสได้ด้วยศรัทธา ฯ

จบวรรคที่ ๒

[๑๔๘] ดุริยิกษุทั้งหลาย พระราหุล เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้
ใคร่ต่อการศึกษา ฯ

พระรัฐปาละ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้บวชด้วยศรัทธา ฯ

พระกณเฑธานะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้รับสลาภก่อน ฯ

พระวังคิสะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปฏิภาณ ฯ

พระอุปเสนวังคันทบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้นำความเลื่อมใส
มาโดยรอบ ฯ

พระทัฬหะมัลลบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้จัดแจงเสนานะ ฯ

พระปิลินทวัจนะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ
ของเทวดาทั้งหลาย ฯ

พระพาหิยทารุจิริยะะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ตรัสรู้ได้เร็วพลัน ฯ

พระกุมารกัสสปะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้แสดงธรรมได้
วิจิตร ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
พระมหาโกฏิวิฑูระ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้บรรลุปฏีสัมภีทา ฯ

จบวรรคที่ ๓

[๑๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา

ผู้เป็นพหูสูตร ฯ

พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีสติ ฯ
พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีคตติ ฯ
พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีความเพียร ฯ
พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นอุปัฏฐาก ฯ
พระอุรวลกัสสปะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้มีบริษัหมาก ฯ
พระกาฬุทายี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ทำสกลให้เลื่อมใส ฯ
พระพิกกณะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีอาพาธน้อย ฯ
พระโสภิตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ระลึกชาติก่อนได้ ฯ
พระอุบาลี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ทรงวินัย ฯ
พระนันทกะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้กล่าวสอนนางภิกษุณี ฯ
พระนันทะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้คุ้มครองทวารในอินทริย

ทั้งหลาย ฯ

พระมหากัปปิณะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้กล่าวสอนภิกษุ ฯ
พระสาตตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ฉลาดในเตโชธาตุ ฯ
พระราธะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้มีปฏิภาณแจ่มแจ้ง ฯ
พระโมฆราชะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ทรงจิวรเศร้าหมอง ฯ

จบวรรคที่ ๔

[๑๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระมหาปชาบดีโคตมีภิกษุณีเลิศกว่าพวก

ภิกษุณีสาวิกาของเราผู้รู้ราตรีนาน ฯ

พระเขมาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้มีปัญญามาก ฯ
พระอุบลวันณาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้มีฤทธิ์ ฯ
พระปฐาจาราภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ทรงวินัย ฯ
พระธัมมทินนาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้เป็นธรรม-

*กถิก ฯ

พระนันทาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ยินดีในฌาน ฯ
พระโสณาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ปรารภความ

เพียร ฯ

พระสกุลาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้มีจักขุทิพย์ ฯ
พระภัททาคุณทลเสภาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ตรัสรู้

ได้เร็วพลัน ฯ

พระภัททาภิลาณีภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ระลึกชาติ

ก่อนๆ ได้ ฯ
พระภัททากัจจนาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ได้บรรล

อภิญญาใหญ่ ฯ

พระกิสาโคตมีภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ทรงจิวรเศร้า

หมอง ฯ

พระสิกาลมาตาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้พ้นจากกิเลส

ได้ด้วยศรัทธา ฯ

จบวรรคที่ ๕

[๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าซื้อตปัสสะและภัลลิกะ เลิศกว่าพวก

อุบาสกสาวกของเราผู้ถึงสรณะก่อน ฯ

สุทัตตอนาถปิณฑิกคฤหบดี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถวาย

ทาน ฯ
จิตตคฤหบดีชาวเมืองมัจฉินิสันทะ เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้

เป็นธรรมกถิก ฯ
หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้สงเคราะห์

บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ ฯ

เจ้าศากยะพระนามว่ามหาหามะ เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถวาย

รสอันประณีต ฯ
อุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถวาย

โภชนะเป็นที่ชอบใจ ฯ
อุคคคฤหบดี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้เป็นสังฆอุปัฏฐาก ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
สุรัมพภูตเรขฐิบุตร เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้เลื่อมใสอย่าง
แน่นแฟ้น ๖
หมอชวกโกมารภักจ เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเรา ผู้เลื่อมใสใน
บุคคล ๖

นกุลปิตาภหบดี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้คุ้นเคย ๖
จวรรคที่ ๖
[๑๕๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย นางสุชาดาธิดาของเสนานิคุมพี เลิศกว่า
พวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถึงสรณะก่อน ๖
นางวิสาขามิตรา มาตา เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถวายทาน ๖
นางชชชุตตรา เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้เป็นพหูสูต ๖
นางสามาวดี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้มีปรกติอยู่ด้วยเมตตา ๖
นางอุตตราเนนหมามาตา เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ยินดีใน
ฌาน ๖

นางสุปวาสาโกถิยธิดา เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถวายเป็น
อันประณีต ๖

นางสุปยาอุบาสิกา เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้เป็นศิลา-
*ปฏิฐาก ๖
นางกาติยานี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้เลื่อมใสอย่าง
แน่นแฟ้น ๖

นางนกุลมาตาคหปตานี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้คุ้นเคย ๖
นางกาฬิยาอุบาสิกา เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้
เลื่อมใสโดยได้ยินได้ฟังตาม ๖

จวรรคที่ ๗

อัญฐานบาลี

[๑๕๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวะจะพึงยึดถือ
สังขารใดๆ โดยความเป็นสภาพเที่ยงนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้
ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงยึดถือสังขารอะไรๆ โดยความเป็นสภาพ
เที่ยงนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ๖

[๑๕๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวะจะพึงยึดถือ
สังขารใดๆ โดยความเป็นสุขนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุ-
*ทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงยึดถือสังขารใดๆ โดยความเป็นสุขนั้น เป็นฐานะ
ที่จะมีได้ ๖

[๑๕๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวะจะพึงยึดถือ
ธรรมใดๆ โดยความเป็นตนนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุ-
*ทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงยึดถือธรรมใดๆ โดยความเป็นตนนั้น เป็นฐานะ
ที่จะมีได้ ๖

[๑๕๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวะจะพึงฆ่ามารดา
นั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึง
ฆ่ามารดานั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ๖

[๑๕๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวะจะพึงฆ่าบิดา
นั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึง
ฆ่าบิดานั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ๖

[๑๕๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวะจะพึงฆ่าพระ-
*อรหันต์นั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชน
จะพึงฆ่าพระอรหันต์นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ๖

[๑๕๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวะจะพึงเป็นผู้มี
จิตประทุษร้ายยังพระโลหิตของพระตถาคตให้ห้อนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมี
ได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนพึงเป็นผู้มีจิตประทุษร้ายยังพระโลหิตของ
พระตถาคตให้ห้อนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ๖

[๑๖๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวะจะพึงทำลาย
สงฆ์ให้แตกกัน มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่
ปุถุชนจะพึงทำลายสงฆ์ให้แตกกัน เป็นฐานะที่จะมีได้ ๖

[๑๖๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวะจะพึงถือ
ศาสดาอื่นนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่
ปุถุชนจะพึงถือศาสดาอื่น เป็นฐานะที่จะมีได้ ๖

[๑๖๒] ดุริยภิกษทั้งหลาย ข้อที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสองพระองค์ จะพึงเสด็จอุบัติขึ้นพร้อมกันในโลกธาตุเดียวกันนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุริยภิกษทั้งหลาย แต่ข้อที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียว จะพึงเสด็จอุบัติขึ้นในโลกธาตุอันหนึ่งนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๓] ดุกริกษทั้งหลาย ข้อที่พระเจ้าจักรพรรดิสองพระองค์ จะพึง
 เสด็จอุบัติขึ้นพร้อมกันในโลกธาตุเดียวกันนั้น มีในฐานะ มีโอกาสที่จะมีได้
 ดุกริกษทั้งหลาย แต่ข้อที่พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์เดียวจะพึงเสด็จอุบัติขึ้นในโลก
 ธาตุนั้นนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๕] ดุริยภิกขทั้งหลาย ข้อที่สตรียะพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้น มีฐานะ มีโชโอกาสที่จะมีได้ ดุริยภิกขทั้งหลาย แต่ข้อที่บุรุษจะพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

*ทั้งหลาย ข้อที่บุรุษจะพึงเป็นท้าวสักกะ ฯลฯ จะพึงเป็นมาร ฯลฯ จะพึงเป็นพรหมนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๘] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันนำปรารถนา นำใคร นำพอใจ
แห่งวิจิตรจิต จะพึงเกิดขึ้นนั้น มีฐานะ มีขโอกาสที่จะมิได้ ดุริยภิกษุทั้งหลาย
แต่ข้อที่วิบากอันไม่นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจ แห่งวิจิตรจิตจะพึงเกิดขึ้น
นั้น เป็นฐานะที่จะมิได้ ฯ

[๑๖๙] ดุกริกษทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ
แห่งมโนทวาริต จะพึงเกิดขึ้นนั้น มีไชระณะ มีไชโอกาสที่จะมีได้ ดุกริกษ-

[๑๓๐] ดุริยทิพย์ทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันไม่นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจ แห่งกายสจฺจิต จะพึงเกิดขึ้นนั้น มีฐานะ มีโอกาสที่จะมีได้ ดุริยทิพย์ทั้งหลาย แต่ข้อที่วิบากอันนำปรารถนา นำใคร นำพอใจ แห่งกายสจฺจิต จะพึงเกิดขึ้นนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๒] ดุริยภิกขุทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันไม่นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจ แหม่มโนสวริต จะพึงเกิดขึ้นนั้น มีโชฐานะ มีโชโอกาสที่จะมีได้ ดุริยภิกขุทั้งหลาย แต่ข้อที่วิบากอันนำปรารถนา นำใคร นำพอใจ แหม่มโนสวริตจะพึงเกิดขึ้นนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๓๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเปรียบพร้อมด้วยวชิหุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสคติโลกสววรรคเพราะความเปรียบพร้อมด้วยวชิหุจริต เป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มีโชฐานะ มีโชโอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เปรียบพร้อมด้วยวชิหุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต นรก เพราะความเปรียบพร้อมด้วยวชิหุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

[๑๓๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพียบพร้อมด้วยมโนทุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เพราะความเพียบพร้อมด้วยมโนทุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยมโนทุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพียบพร้อมด้วยมโนทุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๓๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพียบพร้อมด้วยกายสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพียบพร้อมด้วยกายสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยกายสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพียบพร้อมด้วยกายสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๓๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพียบพร้อมด้วยวิสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพียบพร้อมด้วยวิสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยวิสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพียบพร้อมด้วยวิสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๓๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพียบพร้อมด้วยมโนสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพียบพร้อมด้วยมโนสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยมโนสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพียบพร้อมด้วยมโนสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบวรรคที่ ๓

เอกธัมมาทิบาลี อีกนัยหนึ่ง

[๑๓๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร คือพุทธานุสสติ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯ

[๑๔๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร คือธัมมานุสสติ... สังฆานุสสติ... สีลानุสสติ... จาคานุสสติ... เทวตานุสสติ... อานาปานสติ... มรณสติ... กายคตาสติ... อุปสมมานุสสติ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯ

จบวรรคที่ ๑

[๑๔๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง เหมือนกับมิจฉาทิฐินี้เลย ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นผิด อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ฯ

[๑๔๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง เหมือนกับสัมมาทิฐินี้เลย ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นชอบ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ฯ

[๑๔๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป เหมือนกับมิจฉาทิฐินี้เลย ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เห็นผิด กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๑๘๔] ดุริยกิจทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมเสื่อมไป เหมือนกับสัมมาทิฐินี้เลย ดุริยกิจทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มี
ความเห็นชอบ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๑๘๕] ดุริยกิจทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้มิจฉาทิฐิที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือมิจฉาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญ
ยิ่งขึ้น เหมือนกับการทำในใจโดยไม่แยบคายนี้เลย ดุริยกิจทั้งหลาย เมื่อบุคคล
ทำในใจโดยไม่แยบคาย มิจฉาทิฐิที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และมิจฉาทิฐิที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมเจริญยิ่งขึ้น ฯ

[๑๘๖] ดุริยกิจทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือสัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญ
ยิ่งขึ้น เหมือนการทำในใจโดยแยบคายนี้เลย ดุริยกิจทั้งหลาย เมื่อบุคคลทำ
ในใจโดยแยบคาย สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และสัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมเจริญยิ่งขึ้น ฯ

[๑๘๗] ดุริยกิจทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอภาย ทุกคติ วินิบาต
นรก เหมือนกับมิจฉาทิฐินี้เลย ดุริยกิจทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วย
มิจฉาทิฐิ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอภาย ทุกคติ วินิบาต นรก ฯ

[๑๘๘] ดุริยกิจทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เหมือน
กับสัมมาทิฐินี้เลย ดุริยกิจทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

[๑๘๙] ดุริยกิจทั้งหลาย กายกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑
วจีกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑ มโนกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑
เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นผิด
ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ
ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทฐิเลวทราม
ดุริยกิจทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมล็ดสะเดากิตติ เมล็ดบวบขมกิตติ เมล็ดน้ำเต้าขม
กิตติ บุคคลหมกไว้ในดินที่ชุ่มชื้น รสดี รสที่มันถือเอาทั้งหมด ย่อมเป็นไป
เพื่อความเป็นของขม เพื่อเผ็ดร้อน เพื่อไม่น่ายินดี ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
พืชเลว ฉันทิ ดุริยกิจทั้งหลาย กายกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑
วจีกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑ มโนกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑
เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นผิด
ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ
ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทฐิเลวทราม
ฉันทินั้นเหมือนกันแล ฯ

[๑๙๐] ดุริยกิจทั้งหลาย กายกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑
วจีกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑ มโนกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑
เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็น
ชอบ ธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนา น่าใคร น่าชอบใจ
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทฐิเจริญ ดุริย
กิจทั้งหลาย เปรียบเหมือนพันธุ์อ้อยกิตติ พันธุ์ข้าวสาลีกิตติ พันธุ์ผลจันทน์กิตติ
บุคคลหมกไว้ในดินที่ชุ่มชื้น รสดี รสที่มันถือเอาทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความเป็นของหวาน น่ายินดี น่าชื่นใจ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพืชพันธุ์ดี ฉันทิ
กายกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑ วจีกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑
มโนกรรมที่สมทานให้บริบูรณ์ตามทฐิ ๑ เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความ
ตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นชอบ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไป
เพื่อผลที่น่าปรารถนา น่าใคร น่าชอบใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทฐิเจริญฉันทินั้นเหมือนกันแล ฯ

จบวรรคที่ ๒

[๑๙๑] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลคนเดียว เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อม
เกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความ
ฉิบหาย มีโทษประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

บุคคลคนเดียวคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นมัจฉาทิฐิ มีความเห็นวิปริต เขาทำให้คนเป็นอันมากออกจากสัทธรรมแล้ว ให้ตั้งอยู่ในอสังสัทธรรม ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความฉิบหาย มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๑๙๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียว เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์ หิตสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลคนเดียวคือใคร คือบุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่วิปริต เขาทำให้คนเป็นอันมากออกจากอสังสัทธรรมแล้ว ให้ตั้งอยู่ในสัทธรรม ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์ หิตสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๑๙๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะมีโทษมากเหมือนมัจฉาทิฐิเลย ดุรภิกษุทั้งหลาย โทษทั้งหลายมีมัจฉาทิฐิ เป็นอย่างยิ่ง ฯ

[๑๙๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียว ที่ปฏิบัติ เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความฉิบหาย มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย เหมือนกับโมฆบุรุษชื่อว่ามักขลิณฺเฒ ดุรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุคคลพึงทิ้งลอบไป ที่ปากอ่าว เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความเสื่อม ความพินาศแก่ปลาเป็นมาก แม้ฉินฺได โมฆบุรุษชื่อว่ามักขลิณฺเฒนั้นเหมือนกันแล เป็นดังลอบสำหรับตักมนุษย์ เกิดขึ้นแล้วในโลก เพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความเสื่อม เพื่อความพินาศแก่สัตว์เป็นอันมาก ฯ

[๑๙๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ๑ ผู้ที่ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ๑ คนทั้งหมดนั้น ย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

[๑๙๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ๑ ผู้ที่ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ๑ คนทั้งหมดนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

[๑๙๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ทายกพึงรู้จักประมาณในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ปฏิคาหกไม่จำต้องรู้จักประมาณ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

[๑๙๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย ปฏิคาหกพึงรู้จักประมาณในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ทายกไม่จำต้องรู้จักประมาณ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

[๑๙๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ปรารภความเพียรในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

[๒๐๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

[๒๐๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ย่อมอยู่เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

[๒๐๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ปรารภความเพียรในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ย่อมอยู่เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

[๒๐๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนลูกแม่เพียงเล็กน้อย ก็มีกลิ่นเหม็น ฉินฺได ภพแม่เพียงเล็กน้อยก็ฉินฺไดนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญโดยที่สุด แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเลย ฯ

[๒๐๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุตร... น้ำลาย... หนอง... เลือดแม่เพียงเล็กน้อย ก็มีกลิ่นเหม็น แม้ฉินฺได ภพแม่เพียงเล็กน้อยก็ฉินฺไดนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญโดยที่สุด แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเลย ฯ

จบวรรคที่ ๓

[๒๐๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่เกิดบนบกมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เกิดในน้ำมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในมนุษย์มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่กลับมาเกิดในกำเนิดอื่นจากมนุษย์มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่เกิดในมัชฌิมชนบทมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เกิดในปัจเจกชนบท ในพวกขามมีลักษณะที่โง่เขลา มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่มีปัญญา ไม่โง่เงา ไม่เงอะงะ สามารถที่จะรู้ารรถแห่งคำเป็นสุภาสิต และคำเป็นทุพภาษิตได้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เขลา โง่เงา เงอะงะ ไม่สามารถที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

จะรู้orroแห่งคำเป็นสุภาษิต และคำเป็นทุพภาษิตได้มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ประกอบด้วยปัญญาจึงอย่างประเสริฐ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ตกอยู่ในอวิชชา หลงใหลมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้เห็นพระตถาคต มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้เห็นพระตถาคตมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้ มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้ฟังธรรมแล้วทรงจำไว้ได้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ได้ฟังธรรมแล้วทรงจำไว้ไม่ได้ มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ไตรตรองorroแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ไตรตรองorroแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้ มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่รู้ทั่วถึงorro รู้ทั่วถึงธรรมแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่รู้ทั่วถึงorro ไม่รู้ทั่วถึงธรรมแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่สลัดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลัดใจ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่สลัดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลัดใจ มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่สลัดใจเริ่มตั้งความเพียรโดยแยบคาย มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่สลัดใจไม่เริ่มตั้งความเพียรโดยแยบคาย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่กระทำนิพพานให้เป็นอารมณแล้วได้สมาธิ ได้ออกกคตาจิต มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่กระทำนิพพานให้เป็นอารมณแล้ว ไม่ได้สมาธิ ไม่ได้เอ้อกคตาจิตมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้ข่าวอันเลิศและรสอันเลิศ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้ข่าวอันเลิศและรสอันเลิศ ยังอติภาพให้เป็นไปด้วยการแสวงหา ด้วยกัถที่นำมาด้วยกระเบื้อง มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้orroธรรมรส วิมุตติรส มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้orroธรรมรส วิมุตติรส มากกว่าโดยแท้ เปรียบเหมือนในชมพูทวีปนี้ มีส่วนที่นารีนรมย์ มีป่าที่นารีนรมย์ มีภูมิประเทศที่นารีนรมย์ มีสระโบกขรณีที่นารีนรมย์ เพียงเล็กน้อย มีที่ดอน ที่ลุ่ม เป็นลำน้ำ เป็นที่ตั้งแห่งตอและหนาม มีภูเขาระกะระกะเป็นส่วนมาก ฉะนั้น เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ได้orroธรรมรส วิมุตติรส ดุจรถิภษทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๒๐๖] ดุจรถิภษทั้งหลาย สัตว์ที่จิตจากมนุษย์กลับมาเกิดในมนุษย์ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากมนุษย์ไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จิตจากมนุษย์ไปเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากมนุษย์ไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จิตจากเทพยดากลับมาเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากเทพยดาไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จิตจากเทพยดากลับมาเกิดในมนุษย์มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากเทพยดาไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จิตจากนรกกลับมาเกิดในมนุษย์ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากนรกไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จิตจากนรกไปเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากนรกไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จิตจากกำเนิดสัตว์เดียรัจฉานกลับมาเกิดในมนุษย์ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน ไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จิตจากกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน ไปเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน ไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จิตจากปิตติวิสัยกลับมาเกิดในมนุษย์ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากปิตติวิสัยไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จิตจากปิตติวิสัยไปเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จิตจากปิตติวิสัย ไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ เปรียบเหมือนในชมพูทวีปนี้ มีส่วนที่นารีนรมย์ มีป่าที่นารีนรมย์ มีภูมิประเทศที่นารีนรมย์ มีสระโบกขรณีที่นารีนรมย์ เพียงเล็กน้อย มีที่ดอน ที่ลุ่ม เป็นลำน้ำ เป็นที่ตั้งแห่งตอและหนาม มีภูเขาระกะระกะ เป็นส่วนมากโดยแท้ ฉะนั้น ฯ

จบวรรคที่ ๔

ปสาทรธัมมาทิวาสี

[๒๐๗] ดุจรถิภษทั้งหลาย ความเป็นผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ความเป็นผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ความเป็นผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ความเป็นผู้ถือทรงไตรจีวร ความเป็นพระธรรมกถึก ความเป็นพระวินัยธร ความเป็นผู้มีพระพุทธรูปอันได้สดับแล้วมาก ความเป็นผู้มั่นคง อากัปสมมบัติ บริวาร สมบัติ ความเป็นผู้มีบิราวมก ความเป็นกุลบุตร ความเป็นผู้มีผิวพรรณงาม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ความเป็นผู้เจรจาเพราะ ความเป็นผู้มักน้อย ความเป็นผู้มีอาพารน้อย นี่เป็นทั้ง
หนึ่งของโลก ฯ

[๒๐๘] ดูกิริยาทั้งหลาย ถ้ากิริยาเจริญปฐมฌานแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ กิษณนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เห็นห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแวนแคว้นเปล่า ก็จะป่วยกล่าวไปโยถึงผู้กระทำให้มากซึ่งปฐมฌานนั้นเล่า ฯ

[๒๐๙] ดูกิริยาทั้งหลาย ถ้ากิริยาผู้เจริญหัตถฌานแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ . . . เจริญตติยฌาน . . . เจริญจตุตถฌาน . . . เจริญเมตตาเจโตวิมุตติ . . . เจริญกรุณาเจโตวิมุตติ . . . เจริญมุทิตาเจโตวิมุตติ . . . เจริญอุเบกขาเจโตวิมุตติ . . . พิจารณาภายในกายอยู่ พึงเป็นผู้มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโหม่นลึนในโลก . . . พิจารณาเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ . . . พิจารณาจิตในจิตอยู่ . . . พิจารณาธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ . . . ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้กุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น . . . ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว . . . ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น . . . ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความมีมาก เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว . . . เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิ ปธานสังขาร . . . เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร . . . เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร . . . เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร . . . เจริญสัทธินทรีย์ . . . เจริญวิริยอินทรีย์ . . . เจริญสตินทรีย์ . . . เจริญสมาธิอินทรีย์ . . . เจริญปัญญอินทรีย์ . . . เจริญสัทธาพละ . . . เจริญวิริยพละ . . . เจริญสติพละ . . . เจริญสมาธิพละ . . . เจริญปัญญาพละ . . . เจริญสติสัมโพชฌงค์ . . . เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ . . . เจริญวิริยสัมโพชฌงค์ . . . เจริญปิตีสัมโพชฌงค์ . . . เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ . . . เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ . . . เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ . . . เจริญสัมมาทิฐิ . . . เจริญสัมมาสังกัปปะ . . . เจริญสัมมาวาจา . . . เจริญสัมมากัมมันตะ . . . เจริญสัมมาอาชีวะ . . . เจริญสัมมาวายามะ . . . เจริญสัมมาสติ . . . ถ้ากิริยาเจริญสัมมาสมาธิแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ กิษณนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เห็นห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแวนแคว้นเปล่า จะป่วยกล่าวไปโยถึงผู้กระทำให้มากซึ่งสัมมาสมาธิเล่า ฯ

[๒๑๐] กิษณผู้มีความเข้าใจรูปรภายใน เห็นรูปรภายนอกที่ย่อมเยา มีวรรณะดีหรือวรรณะทรามเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น . . . ฯ

[๒๑๑] กิษณผู้มีความเข้าใจในรูปภายใน เห็นรูปรภายนอกที่ย่อมเยา มีวรรณะดีหรือวรรณะทรามเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น . . . ฯ

[๒๑๒] กิษณผู้มีความเข้าใจในรูปภายใน เห็นรูปรภายนอกที่ย่อมเยา มีวรรณะดีหรือวรรณะทรามเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น . . . ฯ

[๒๑๓] กิษณผู้มีความเข้าใจในรูปภายใน เห็นรูปรภายนอกที่ไม่มีประมาณ มีวรรณะดีหรือวรรณะทรามเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น . . . ฯ

[๒๑๔] กิษณผู้มีความเข้าใจในรูปภายใน เห็นรูปรภายนอกที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีแสงเขียวเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น . . . ฯ

[๒๑๕] กิษณผู้มีความเข้าใจในรูปภายใน เห็นรูปรภายนอกที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีแสงเหลืองเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น . . . ฯ

[๒๑๖] กิษณผู้มีความเข้าใจในรูปภายใน เห็นรูปรภายนอกที่แดง มีสีแดง เปรียบด้วยของแดง มีแสงแดงเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น . . . ฯ

[๒๑๗] กิษณผู้มีความเข้าใจในรูปภายใน เห็นรูปรภายนอกที่ขาว มีสีขาว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เปรียบด้วยของขาว มีแสงขาวเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น . . . ภิกษุผู้มีรูป ย่อมเห็นรูปทั้งหลาย ฯ

[๒๑๘] ภิกษุผู้มีความเข้าใจรูปภายใน ย่อมเห็นรูปภายนอก . . . ภิกษุ
ย่อมเป็นผู้มีใจไปว่างมเท่านั้น . . . ฯ

[๒๑๙] ภิกษุบรรลุอากาศาณียายตนฉาน โดยมนสิการว่า อากาศไม่มี
ที่สุด เพราะลวงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิสมสัญญาเสียได้ เพราะ
ไม่ใส่ใจซึ่งสัญญาต่างๆ อยู่ . . . ฯ

[๒๒๐] ภิกษูก้าวล่วงอากาศาณียายตนฉานโดยประการทั้งปวงแล้ว ได้
บรรลุวิญญาณียายตนฉานโดยมนสิการว่า วิญญาณไม่มีที่สุด . . . ฯ

[๒๒๑] ภิกษูก้าวล่วงวิญญาณียายตนฉาน โดยประการทั้งปวงแล้ว
ได้บรรลุอากิญจัญญายตนฉานโดยมนสิการว่า สิ่งอะไรไม่มี . . . ฯ

[๒๒๒] ภิกษูก้าวล่วงอากิญจัญญายตนฉาน โดยประการทั้งปวงแล้ว
ได้บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฉาน . . . ฯ

[๒๒๓] ภิกษูก้าวล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฉาน โดยประการทั้งปวง
แล้ว ได้บรรลุสัญญาเวทนีโร . . . ฯ

[๒๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเจริญปฏิริกสินแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้ว
มือ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เห็นห่างจากฉาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา
ปฏิบัติตามโอวาท ไม่นับเป็นเชาบาตของชาวแวนแคว้นเปล้า ก็จะป่วยกล่าวไปไปถึง
ผู้กระทำให้มากซึ่งปฏิริกสินนั้นเล่า ถ้าภิกษุเจริญอาไปกสิน . . . เจริญเตโชกสิน . . .
เจริญวาโยกสิน . . . เจริญนิลกสิน . . . เจริญโลหิตกสิน . . . เจริญโอทาทกสิน . . .
เจริญอากาศกสิน . . . เจริญวิญญาณกสิน . . . เจริญอสุภสัญญา . . . เจริญมรณ-
*สัญญา . . . เจริญอาหารปฏิริกสัญญา . . . เจริญสัพพโลเกอนภีรตสัญญา . . . เจริญอนิจ
สัญญา . . . เจริญอนิจเจตทกสัญญา . . . เจริญทุกเขอนัตตสัญญา . . . เจริญปหาน
สัญญา . . . เจริญวิราคะสัญญา . . . เจริญนิโรธสัญญา . . . เจริญอนิจจสัญญา . . .
เจริญอนัตตสัญญา . . . เจริญมรณะสัญญา . . . เจริญอาหารปฏิริกสัญญา . . . เจริญ
สัพพโลเกอนภีรตสัญญา . . . เจริญอฏฐิกสัญญา . . . เจริญปฬากสัญญา . . .
เจริญวินิลกสัญญา . . . เจริญวิจฉันทกสัญญา . . . เจริญอุทรมาทกสัญญา . . . เจริญ
พุทธานุสสติ . . . เจริญธัมมานุสสติ . . . เจริญสังฆานุสสติ . . . เจริญสีลानุสสติ . . .
เจริญอาคานุสสติ . . . เจริญเทวตานุสสติ . . . เจริญอานาปานสติ . . . เจริญมรณ
สติ . . . เจริญกายคตาสติ . . . เจริญอุปสมานุสสติ . . . เจริญสัทธินทรีย์ อัน
สหระคด้วยปฐมฉาน . . . เจริญวิริยินทรีย์ . . . เจริญสตินทรีย์ . . . เจริญสมาธิในทรีย์
. . . เจริญปัญญินทรีย์ . . . เจริญสัทธาพละ . . . เจริญวิริยพละ . . . เจริญสติ
พละ . . . เจริญสมาธิพละ . . . เจริญปัญญาพละ . . . เจริญสัทธินทรีย์อันสหระค
ด้วยทุติยฉาน ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์อันสหระคด้วยตติยฉาน ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์
อันสหระคด้วยจตุตถฉาน ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์อันสหระคด้วยเมตตา ฯลฯ
เจริญสัทธินทรีย์อันสหระคด้วยกรุณา ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์อันสหระคด้วยมฤตดา
ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์อันสหระคด้วยอุเบกขา . . . เจริญวิริยินทรีย์ . . . เจริญ
สตินทรีย์ . . . เจริญสมาธิในทรีย์ . . . เจริญปัญญินทรีย์ . . . เจริญสัทธาพละ . . . เจริญ
วิริยพละ . . . เจริญสติพละ . . . เจริญสมาธิพละ . . . เจริญปัญญาพละ แม้ชั่วกาลเพียง
ลัดนิ้วมือ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เห็นห่างจากฉาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา
ปฏิบัติตามโอวาท ไม่นับเป็นเชาบาตของชาวแวนแคว้นเปล้า จะป่วยกล่าวไปไปถึง
ผู้กระทำให้มากซึ่งปัญญาพละ อันสหระคด้วยอุเบกขานี้แล้ว ฯ

[๒๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว กุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นไปในส่วนวิชชา ย่อมหยั่ง
ลงในภายในของภิกษุนั้น เปรียบเหมือนมหาสมุทรอันผู้ใดผู้หนึ่งถูกต้องด้วยใจแล้ว
แม่น้ำน้อยสายใดสายหนึ่งซึ่งไหลไปสู่สมุทร ย่อมหยั่งลงในภายในของผู้คนั้น
ฉะนั้น

[๒๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมข้อหนึ่งซึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว เป็นไปเพื่อความสังเวชาใหญ่ เป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่ เป็นไปเพื่อ
ความเกษมจากโยคะใหญ่ เป็นไปเพื่อสติและสัมปชัญญะ เป็นไปเพื่อไฉยญาณ
ทัสสนะ เป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือวิชชา
และวิมุตติ ธรรมข้อหนึ่ง คืออะไร คือกายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมข้อ
หนึ่งนี้แลบุคคลควรอบรมแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชาใหญ่
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่ ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่ ย่อม
เป็นไปเพื่อสติและสัมปชัญญะ ย่อมเป็นไปเพื่อไฉยญาณทัสสนะ ย่อมเป็นไปเพื่อ
อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

[๒๒๓] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว แม้กายก็สงบ แมจิตก็สงบ แม้วิตกวิจารณ์ถึงสมรรถที่เป็นไปในส่วนแห่งวิชาแม่ทั้งสิ้น ก็ถึงความเจริญบริบูรณ์ ธรรมข้อหนึ่ง คืออะไร คือ กาย-

* คตาสติ ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มาก แล้ว แม้กายก็สงบ แม้จิตก็สงบ แม้วิตกวิจารณ์ก็สงบ ธรรมที่เป็นไปในส่วนแห่งวิชาแม่ทั้งสี่นั้นก็ถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯ

[๒๒๘] ดุรภิกษทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว อุตสธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้นได้เลย และอุตสธรรมที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมละเสียได้ ธรรมข้อหนึ่ง คืออะไร คือ กายคตาสติ ดุรภิกษทั้งหลาย
เมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อุตสธรรมที่ยังไม่
เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้นได้เลย และอุตสธรรมขึ้นแล้ว ย่อมละเสียได้ ฯ

[๒๒๙] ดุกรักษาทันทีหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้วทำให้มากแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ธรรมข้อหนึ่ง คืออะไร คือกายคตาสติ ดุกรักษาทันทีหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ฯ

[๒๓๐] ดุริยภิกขทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมละอริชลาเสียได้ วิชาย่อมเกิดขึ้น ย่อมละอัสสมิมานะเสียได้
อนัตตีย่อมถึงความเพิกถอน ย่อมละสังโยชนเสียได้ ธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือ
กายคตาสติ ดุริยภิกขทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมละอริชลาเสียได้ วิชาย่อมเกิดขึ้น ย่อมละอัสสมิมานะเสียได้
อนัตตีย่อมถึงความเพิกถอน ย่อมละสังโยชนเสียได้ ฯ

[๒๓๑] ดุกริกษทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความแตกฉานแห่งปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่ออุปาทาปรีนิพพาน ธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือกายกตาสติ ดุกริกษทั้งหลาย ธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความแตกฉานแห่งปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่ออุปาทาปรีนิพพาน ฯ

[๒๓๒] ดุกรภิกษทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีการเพ่งตลอดธาตุมากมาย ย่อมมีการเพ่งตลอดธาตุต่างๆ ย่อมมีความแตกฉานในธาตุมากมาย ธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือ กายคตาสติ ดุกรภิกษทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีการเพ่งตลอดธาตุมากมาย ย่อมมีการเพ่งตลอดธาตุต่างๆ ย่อมมีความแตกฉานในธาตุมากมาย ฯ

[๒๓๓] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำโสทาปัตติผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำสกทาคามิผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำอนาคามิผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำอหัตผลให้แจ้ง ธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือ กายคตาสติ ดุริยภิกขุทั้งหลาย ธรรมข้อหนึ่งนี้แลบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำโสทาปัตติผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำสกทาคามิผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำอนาคามิผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำอหัตผลให้แจ้ง ฯ

[๒๓๔] ดุริยภิกขทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบูลย์แห่งปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบลย์ ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลึกซึ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาสามารถยิ่ง ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญากว้างขวาง ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มากด้วยปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาว่องไว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเล่น ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคม ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาชำแรกกิเลส ธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือ กายยตาสติ ดุริยภิกขทั้งหลาย ธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา . . . ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาชำแรกกิเลส ฯ

๒๓๕. ดุริยภิกขทั้งหลาย ชนเหล่าใดไม่บริโภคนกคตาสติ ชนเหล่านั้นชื่อว่ายอม ไม่บริโภคมตะ ดุริยภิกขทั้งหลาย ชนเหล่าใดบริโภคนกคตาสติ ชนเหล่านั้นชื่อว่ายอมบริโภคมตะ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

[๒๓๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่บริโภครแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่บริโภครแล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชน
เหล่าใดบริโภครแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นบริโภครแล้ว ฯ

[๒๓๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติของชนเหล่าใดเสื่อมแล้ว อมตะ
ของชนเหล่านั้นชื่อว่าเสื่อมแล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติของชนเหล่าใดไม่
เสื่อมแล้ว อมตะของชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่เสื่อมแล้ว ฯ

[๒๓๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดเปื้อแล้ว อมตะ
ชื่อว่าอันชนเหล่านั้นเปื้อแล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดชอบใจ
แล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นชอบใจแล้ว ฯ

[๒๓๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ชนเหล่าใดประมาทกายคตาสติ ชนเหล่านั้น
ชื่อว่าประมาทอมตะ ดุรภิกษุทั้งหลาย ชนเหล่าใดไม่ประมาทกายคตาสติ ชน
เหล่านั้นชื่อว่าไม่ประมาทอมตะ ฯ

[๒๔๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดหลงลืม อมตะชื่อ
ว่าอันชนเหล่านั้นหลงลืม ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่หลงลืม
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่หลงลืม ฯ

[๒๔๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่ช่องเสฟแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่ช่องเสฟแล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชน
เหล่าใดช่องเสฟแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นช่องเสฟแล้ว ฯ

[๒๔๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่เจริญแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่เจริญแล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่า
ใดเจริญแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นเจริญแล้ว ฯ

[๒๔๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่ทำให้มากแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่ทำให้มากแล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชน
เหล่าใดทำให้มากแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นทำให้มากแล้ว ฯ

[๒๔๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่รู้ด้วยปัญญาอัน
ยิ่ง อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่รู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติ
อันชนเหล่าใดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ฯ

[๒๔๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่กำหนดรู้แล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่กำหนดรู้แล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชน
เหล่าใดกำหนดรู้แล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นกำหนดรู้แล้ว ฯ

[๒๔๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่ทำให้แจ้งแล้ว
อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่ทำให้แจ้งแล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชน
เหล่าใดทำให้แจ้งแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นทำให้แจ้งแล้ว ฯ

เอกนิบาต ๑,๐๐๐ สุตระ จบบริบูรณ์

ทุกนิบาต อังคตตรนิกาย

ปฐมปิณณาสก

[๒๔๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ -

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระผู้มี
พระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๒ อย่างนี้
โทษ ๒ อย่างนี้เป็น โฉน คือ โทษที่เป็นไปในปัจจุบัน ๑ โทษที่เป็นไปในภพหน้า ๑
ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็โทษที่เป็นไปในปัจจุบันเป็น โฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็น
โจรผู้ประพฤติกว้าง พระราชาจับได้แล้ว รับสั่งให้ทำกรรมกรรมนานาชนิด คือ
เชียนด้วยหวายบ้าง เชียนด้วยเชือกบ้าง ทบด้วยไม้ตะบองบ้าง ตัดมือบ้าง ตัด
เท้าบ้าง ตัดทั้งมือทั้งเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหูทั้งจมูกบ้าง ทำให้
เป็นภพสำหรับใส่น้ำส้มมะขามบ้าง ทำให้เลียนเหมือนสังข์บ้าง ทำให้มีหน้า
เหมือนราหูบ้าง ทำให้มีพวงดอกไม้ไฟบ้าง ทำให้มีมือมีไฟลุกโชติช่วงบ้าง ทำให้
มีเกลียวหนึ่งเนื้อทรายบ้าง ทำให้มีผ้าชีริ้วบ้าง ทำให้เป็นเลี้ยงผาบ้าง ทำให้มีเนื้อ
เหมือนเป็ดบ้าง ทำให้เป็นกหาปณะบ้าง ทำให้รับน้ำต่างบ้าง ทำให้หมุ่นเหมือน
กลอนเหล็กบ้าง ทำให้เป็นตั้งทำด้วยฟางบ้าง เอน้ำมันร้อนๆ ราดบ้าง ให้สุนัข
กัดบ้าง แม้ยังมีชีวิตอยู่ก็ให้นอนบนหลาวบ้าง เอาดาบตัดหัวเสียบ้าง เขามีความ
คิดเห็นเช่นนี้ว่า เพราะบาปกรรมเช่นใดเป็นเหตุ โจรผู้ทำความชั่วจึงถูกพระราชา
จับแล้วทำกรรมกรรมนานาชนิด คือ เชียนด้วยหวายบ้าง ฯลฯ เอาดาบตัดหัวเสีย
บ้าง ก็ถ้าเรานี้แหละ จะพึงทำบาปกรรมเช่นนั้น ก็พึงถูกพระราชาจับแล้วทำ
กรรมกรรมนานาชนิด คือ เอาหวายเชียนบ้าง ฯลฯ เอาดาบตัดหัวเสียบ้าง ดังนี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เขากล่าวต่อโทษที่เป็นไปในปัจจุบัน ไม่เทียบเคียงเครื่องบรรณาการของคนอื่น
ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าโทษที่เป็นไปในปัจจุบัน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทษที่เป็นไปในภพหน้าเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ สำเนียงตั้งเห็นว่า วิชาอันเลวทรามของกายทุจริต เป็นโทษที่บุคคลจะ
พึงได้ในภพหน้าโดยเฉพาะ วิชาอันเลวทรามของวจีทุจริต เป็นโทษที่บุคคลจะ
พึงได้ในภพหน้าโดยเฉพาะ วิชาอันเลวทรามของมโนทุจริต เป็นโทษที่บุคคลจะ
พึงได้ในภพหน้าโดยเฉพาะ ก็ถ้าเราจะพึงประพฤติทุจริตด้วยกาย ประพฤติทุจริตด้วย
วาจา ประพฤติทุจริตด้วยใจ ทุจริตบางข้อนั้น พึงเป็นเหตุให้เรา เมื่อแตกกายตาย
ไป เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ดังนี้ เขากล่าวต่อโทษที่เป็นไปในภพหน้า
จึงละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ละมโนทุจริต
เจริญมโนสุจริต บริหารตนให้สะอาด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าโทษเป็นไป
ในภพหน้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักกล่าวต่อโทษที่เป็นไปในปัจจุบัน
จักกล่าวต่อโทษเป็นไปในภพหน้า จักเป็นคนขลาดต่อโทษ มีปรกติเห็นโทษโดย
ความเป็นของน่ากลัว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เหตุเป็นเครื่องหลุดพ้นจากโทษทั้งมวลอันบุคคลผู้ขลาดต่อโทษ มี
ปรกติเห็นโทษโดยความเป็นของน่ากลัวจะพึงหวังได้ ฯ

[๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในโลกมีความเพียรซึ่งเกิดได้ยาก ๒ อย่าง
๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเพียรเพื่อทำให้เกิดจิรวินิบาต เสนาสนะ และ
คิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ของคฤหัสถ์ผู้อยูครองเรือน ๑ ความเพียรเพื่อสลละคืน
อุปธิทั้งปวง ของผู้ที่ออกบวชเป็นบรรพชิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในโลกมีความเพียร
ซึ่งเกิดได้ยาก ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความเพียร ๒ อย่างนี้
ความเพียรเพื่อสลละคืนอุปธิทั้งปวงเป็นเลิศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเริ่มตั้งความเพียรเพื่อสลละคืนอุปธิทั้งปวง ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๒๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อน ๒ อย่าง
๒ อย่างเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำแต่กายทุจริต มิได้ทำกายสุจริต
ทำแต่วจีทุจริต มิได้ทำวจีสุจริต ทำแต่มโนทุจริต มิได้ทำมโนสุจริต เขาเดือดร้อน
อยู่ว่า เรากระทำแต่กายทุจริต มิได้ทำกายสุจริต ทำแต่วจีทุจริต มิได้ทำวจีสุจริต
ทำแต่มโนทุจริต มิได้ทำมโนสุจริต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความ
เดือดร้อน ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อน ๒ อย่าง
๒ อย่างเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำแต่กายสุจริต มิได้ทำกายทุจริต
ทำแต่วจีสุจริต มิได้ทำวจีทุจริต ทำแต่มโนสุจริต มิได้ทำมโนทุจริต เขาไม่
เดือดร้อนว่า เรากระทำแต่กายทุจริต มิได้ทำกายสุจริต ทำแต่วจีทุจริต มิได้ทำ
วจีสุจริต ทำแต่มโนทุจริต มิได้ทำมโนสุจริต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมไม่เป็นที่
ตั้งแห่งความเดือดร้อน ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราเร้าถึงคุณของธรรม ๒ อย่าง คือ ความ
เป็นผู้ไม่สิ้นโคธในกัลปธรรม ๑ ความเป็นผู้ไม่ย่อหย่อนในความเพียร ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ได้ยินว่า เราเริ่มตั้งความเพียรอันไม่ย่อหย่อนว่า จะเหลืออยู่แต่หนึ่ง เอ็น
และกระดูก ก็ตามที่ เนื้อและเลือดในสรีระจะเหือดแห้งไปเกิด ยังไม่
บรรลุลผลที่บุคคลพึงบรรลุได้ด้วยริ้วแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วย
ความบากบั่นของบุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียรเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพธิญาณ
อันเรานั้นได้บรรลุแล้วด้วยความไม่ประมาท ธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอัน
ยอดเยี่ยม อันเรานั้นได้บรรลุแล้วด้วยความไม่ประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้
เธอทั้งหลายจะพึงเริ่มตั้งความเพียรอันไม่ย่อหย่อนว่า จะเหลืออยู่แต่หนึ่ง เอ็น
และกระดูกก็ตามที่ เนื้อและเลือดในสรีระจะเหือดแห้งไปเกิด ยังไม่บรรลุลผลที่บุคคล
พึงบรรลุได้ด้วยริ้วแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของ
บุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียรเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษา

อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความตามเห็นโดยความพอใจในธรรมอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ๑ ความพิจารณาเห็นด้วยอำนาจความหมายในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ตามเห็นโดยความพอใจในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์อยู่ ย่อมละระคะไม่ได้ ย่อมละโทสะไม่ได้ ย่อมละโมหะไม่ได้ เรากล่าวว่า บุคคลยังละระคะไม่ได้ ยังละโทสะไม่ได้ ยังละโมหะไม่ได้แล้ว ย่อมไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้พิจารณาเห็นด้วยอำนาจความหมายในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์อยู่ ย่อมละระคะได้ ย่อมละโทสะได้ ย่อมละโมหะได้ เรากล่าวว่า บุคคลละระคะ ละโทสะ ละโมหะได้แล้ว ย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ย่อมพ้นจากทุกข์ได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายดำ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อหิริกะ ๑ โอตตปปะ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายดำ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ หิริ ๑ โอตตปปะ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ย่อมคุ้มครองโลก ๒ อย่างเป็นไฉน คือ หิริ ๑ โอตตปปะ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้แล ถ้าธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ไม่พึงคุ้มครองโลก ใครๆ ในโลกนี้จะไม่พึงบัญญัติ ว่ามารดา ว่าน้า ว่าป้า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่าภรรยาของครู โลกจักถึงความสับสนกัน เหมือนกับพวกแพะ พวกแกะ พวกไก่ พวกหมู พวกสุนัขบ้าน และพวกสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ยังคุ้มครองโลกอยู่ ฉะนั้น โลกจึงบัญญัติคำวามารดา ว่าน้า ว่าป้า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่าภรรยาของครูอยู่ ฯ

[๒๕๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย วัสสุปนายิกา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ วัสสุปนายิกาต้น ๑ วัสสุปนายิกาหลัง ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย วัสสุปนายิกา ๒ อย่างนี้แล ฯ

จบกัมมกถาวรรคที่ ๑

[๒๕๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ปฏิสังขานพละ ๑ ภาวนาพละ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิสังขานพละเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาตั้งว่า วิกขาของกายทุจริตแล ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า วิกขาของวจีทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพหน้า วิกขาของมโนทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพหน้า ครั้นเขาพิจารณาดังนี้แล้ว ย่อมละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ย่อมละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ย่อมละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดุรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปฏิสังขานพละ

ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวนาพละเป็นไฉน ในพละ ๒ อย่างนั้น ภาวนาพละนี้เป็นพละของพระเสขะ กับคณนนั้นอาศัยพละที่เป็นของพระเสขะ ย่อมละระคะ ละโทสะ ละโมหะเสียได้เด็ดขาด ครั้นละระคะ ละโทสะ ละโมหะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล ย่อมไม่เสพกรรมที่เป็นบาป ดุรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าภาวนาพละ ดุรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ปฏิสังขานพละ ๑ ภาวนาพละ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิสังขานพละเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาตั้งว่า วิกขาของกายทุจริตแล ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า วิกขาของมโนทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า ครั้นเขาพิจารณาดังนี้แล้ว ย่อมละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ย่อมละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ย่อมละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดุรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าปฏิสังขานพละ

ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวนาพละเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ . . . ย่อมเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ . . . ย่อมเจริญปีติ-

* สัมโพชฌงค์ . . . ย่อมเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ . . . ย่อมเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ . . . ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดุรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าภาวนาพละ ดุรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้แล ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

[๒๕๙] ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ปฏิสังขานพละ ๑ กาวานพละ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ปฏิสังขานพละเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาตั้งนิวา วิกขาของกายทวาริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า วิกขาของวจิตทวาริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า วิกขาของมนทวาริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า ครั้นเขาพิจารณาตั้งนิวาแล้ว ย่อมละกายทวาริต เจริญกายสุจริต ย่อมละวจิตทวาริต เจริญวจิตสุจริต ย่อมละมนทวาริต เจริญมนทวาริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดุริยทุกขทั้งหลาย นี้เรียกว่าปฏิสังขานพละ ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็กาวานพละเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกจิราจ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตติยฌาน ไม่มีวิตกไม่มีจิราจ เพราะวิตกจิราจสงบไป มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น มีปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มื่อเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บรรลุตตตฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโหม่นลึกก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดุริยทุกขทั้งหลาย นี้เรียกว่ากาวานพละ ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๖๐] ดุริยทุกขทั้งหลาย การแสดงธรรมของพระตถาคต ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ โดยย่อ ๑ โดยพิสดาร ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย การแสดงธรรมของพระตถาคต ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๖๑] ดุริยทุกขทั้งหลาย ในอริกณโฑ ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ ยังมิได้พิจารณาตนด้วยตนเองให้ดี ในอริกณโฑนั้น พึงหวังได้ว่า จักเป็นไปเพื่อความยิตเยื่อ เพื่อการมีวาจาหยาบคาย เพื่อความร้ายกาจ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ไม่ผาสุก ดุริยทุกขทั้งหลาย ส่วนในอริกณโฑ ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ พิจารณาตนด้วยตนเองให้ดี ในอริกณโฑนั้น พึงหวังได้ว่า จักไม่เป็นไปเพื่อความยิตเยื่อ จักไม่เป็นไปเพื่อการมีวาจาหยาบ จักไม่เป็นไปเพื่อความร้ายกาจ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ผาสุก ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ต้องอาบัติ ย่อมพิจารณาตนด้วยตนเองให้ดีอย่างไร คือ ภิกษุผู้ต้องอาบัติในธรรมวินัยนี้ ย่อมสำเหนียกตั้งนิวา เราจะต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายแล้ว ฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงได้เห็นเราผู้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ถ้าเราจะไม่พึงต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ภิกษุนั้นก็จะไม่พึงเห็นเราผู้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ก็เพราะเหตุที่เราต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ภิกษุนั้นจึงได้เห็นเราผู้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ก็แหละภิกษุนั้นครั้นเห็นเราผู้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายแล้ว เป็นผู้ไม่พอใจ ภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่พอใจ ได้ว่ากล่าวเราผู้มิวาจาไม่พอใจ เราผู้มิวาจาไม่พอใจถูกภิกษุนั้นว่ากล่าวแล้ว ย่อมไม่พอใจ เมื่อไม่พอใจ ได้บอกแก่ผู้อื่นว่า ด้วยเหตุนี้ โทษในเหตุนี้จึงครอบงำ แต่เฉพาะเราคนเดียวเท่านั้น เหมือนกับในเรื่องสินคำ โทษครอบงำ ผู้จำต้องเสียภาษี ฉะนั้น ดุริยทุกขทั้งหลาย ภิกษุผู้ต้องอาบัติย่อมพิจารณาตนด้วยตนเองให้ดีด้วยประการฉะนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้เป็นโจทก์ ย่อมพิจารณาตนด้วยตนเองให้ดีอย่างไร ดุริยทุกขทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นโจทก์ในธรรมวินัยนี้ ย่อมสำเหนียกตั้งนิวา ภิกษุนั้นจะต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายแล้ว ฉะนั้น เราจึงได้เห็นภิกษุนั้นต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ถ้าภิกษุนั้นจะไม่พึงต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย เราจะ ไม่พึงเห็นภิกษุนั้นต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย แต่เพราะเหตุภิกษุนั้นต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย เราจึงได้เห็นภิกษุนั้นต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ก็แหละเราครั้นได้เห็นภิกษุนั้นต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายแล้ว เป็นผู้ไม่พอใจ เราเมื่อเป็นผู้ไม่พอใจ ได้ว่ากล่าวภิกษุนั้นผู้มิวาจาไม่พอใจ ภิกษุนั้นมีวาจาไม่พอใจ เมื่อถูกเราว่ากล่าวอยู่เป็นผู้ไม่พอใจ เมื่อเป็นผู้ไม่พอใจ ได้บอกแก่ผู้อื่นว่า ด้วยเหตุนี้ โทษในเหตุนี้จึงครอบงำแต่เฉพาะเราคนเดียวเท่านั้น เหมือนกับในเรื่องสินคำ โทษครอบงำผู้จำต้องเสียภาษี ฉะนั้น ดุริยทุกขทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นโจทก์ย่อมพิจารณาตนด้วยตนเองให้ดีด้วยประการฉะนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย ในอริกณโฑ ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ ยังมิได้พิจารณาตนด้วยตนเองให้ดี ในอริกณโฑนั้น พึงหวังได้ว่าจักเป็นไปเพื่อความยิตเยื่อ เพื่อความมีวาจาหยาบคาย เพื่อความร้ายกาจ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ไม่ผาสุก ส่วน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ในอริกถนาค ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ พิจารณาดนด้วยตนเองให้ได้
ในอริกถนาคนั้น ฟังหวังได้ว่าจักไม่เป็นไปเพื่อความยึดถือ จักไม่เป็นไปเพื่อความ
มีวาจาหยาบคาย จักไม่เป็นไปเพื่อความร้ายกาจ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ผาสุก ฯ

[๒๖๒] ครั้นนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไป
แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก พระผู้มีพระภาคตรัส
ตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่สม่ำเสมอ คือ ประพฤติ
เป็นอธรรม สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป จึงเข้าถึงอบาย ทุกติ
วินิบาต นรก ฯ

พ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก่ออะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้สัตว์บาง
พวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ภ. ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุแห่งการประพฤติสม่ำเสมอ คือ ประพฤติ
เป็นธรรม สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป จึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

พ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศ
ธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนนายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่
ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยห้วงว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น
ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอ
ท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วัน
นี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๖๓] ครั้นนั้นแล พราหมณ์ชานสโธณเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไป
แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก พระผู้มีพระภาคตรัส
ตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะกระทำด้วย เพราะไม่กระทำด้วย สัตว์บางพวกใน
โลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป จึงเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก่ออะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้สัตว์บาง
พวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เพราะกระทำด้วย เพราะไม่กระทำด้วย สัตว์บาง
พวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ชา. ข้าพระองค์ย่อม ไม่รู้ทั่วถึง เนื้อความแห่งภาษิต ที่ท่านพระโคตมตรัส
แล้วโดยย่อได้โดยพิสดาร ขอประทานพระวโรกาส ขอท่านพระโคตมจงทรงแสดง
ธรรม โดยที่ข้าพระองค์จะพึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตที่ท่านพระโคตมตรัสแล้ว
โดยย่อได้โดยพิสดารเถิด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงตั้งใจให้ดี เราจักกล่าว
พราหมณ์ชานสโธณได้ทูลสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มี-

* พระภาคได้ตรัสพระพุทธรวณะดังนี้ว่า ดูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้
ย่อมทำแต่กายทุจริต มิได้ทำกายสุจริต ย่อมทำแต่วจีทุจริต มิได้ทำวจีสุจริต
ย่อมทำแต่มนทุจริต มิได้ทำมนสุจริต ดูกรพราหมณ์ เพราะกระทำด้วย เพราะ
ไม่กระทำด้วย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย
ทุกติ วินิบาต นรก ดูกรพราหมณ์ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมทำแต่
กายสุจริต มิได้ทำกายทุจริต ย่อมทำแต่วจีสุจริต มิได้ทำวจีทุจริต ย่อมทำแต่
มนสุจริต มิได้ทำมนทุจริต ดูกรพราหมณ์ เพราะกระทำด้วย เพราะไม่กระทำ
ด้วย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศ
ธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลนายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอก
ทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น
ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอ
ท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วัน
นี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๖๔] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เรากล่าวกายทุจริต วิจิตร มโนทุจริต ว่าเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วิจิตร มโนทุจริต ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว โทษอะไรอันผู้หนึ่งพึงหวังได้ ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วิจิตร มโนทุจริต ที่เรากล่าวว่าเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว โทษอย่างนี้ อันผู้หนึ่งพึงหวังได้ คือ ๑. แม้นกิตติเตียนตนเองได้ ๒. ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมมตเตียนได้ ๓. กิตติศัพท์ชัวย่อมกระฉ่อนไป ๔. เป็นคนหลงทำกาละ ๕. เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ฯ

ดูกรอานนท์ เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วิจิตร มโนทุจริต ที่เรากล่าวว่าเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว โทษอย่างนี้ อันผู้หนึ่งพึงหวังได้ ดูกรอานนท์ เรากล่าวกายสุจริต วิสุจริต มโนสุจริต ว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วิสุจริต มโน-
*สุจริต ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว อาณิสสอะไรอันผู้หนึ่งพึงหวังได้ ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วิสุจริต มโนสุจริต ที่เรากล่าวว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว อาณิสสอย่างนี้ อันผู้หนึ่งพึงหวังได้ คือ ๑. แม้นกิตติเตียนตนเองไม่ได้ ๒. ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ ๓. กิตติศัพท์อันดีย่อมกระฉ่อนไป ๔. ไม่เป็นคนหลงทำกาละ ๕. เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ดูกรอานนท์ เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วิสุจริต มโนสุจริต ที่เรากล่าวว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว อาณิสสอย่างนี้ อันผู้หนึ่งพึงหวังได้ ฯ

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล อกุศลอันบุคคลอาจจะได้ ถ้าบุคคลไม่อาจจะละอกุศลได้ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะอกุศลอันบุคคลอาจจะได้ ฉะนั้น เราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอกุศลนี้อันบุคคลจะได้แล้ว จะพึงเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ไซร้ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะอกุศลอันบุคคลจะได้แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข ฉะนั้น เราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุศลอันบุคคลอาจให้เกิดได้ ถ้าบุคคลไม่อาจให้เกิดได้ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะกุศลอันบุคคลอาจให้เกิดได้ ฉะนั้น เราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากุศลนี้อันบุคคลให้เกิดแล้ว จะพึงเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ไซร้ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะกุศลอันบุคคลให้เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข ฉะนั้น เราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ฯ

[๒๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อนเลือนหายแห่งสังขาร ๒ อย่างเป็นไฉน คือ บทพยัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดี ๑ อรรถที่นำมาไม่ดี ๑ แม้เนื้อความแห่งบทพยัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดี ก็ย่อมเป็นอันนำมาไม่ดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อนเลือนหายแห่งสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ผันเพื่อน ไม่เลือนหายแห่งสังขาร ๒ อย่างเป็นไฉน คือ บทพยัญชนะที่ตั้งไว้ดี ๑ อรรถที่นำมาดี ๑ แม้เนื้อความแห่งบทพยัญชนะที่ตั้งไว้ดีแล้ว ก็ย่อมเป็นอันนำมาดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ผันเพื่อน ไม่เลือนหายแห่งพระสังขาร ฯ

จบอิทธิมวารคที่ ๒

[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่ไม่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ คนที่ไม่รับรองตามธรรม เมื่อผู้อื่นแสดงโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ คนที่รับรองตามธรรม เมื่อผู้อื่นแสดงโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวก

นี้แล ฯ

[๒๖๘] ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ย่อมกล่าวตู่ตถาคต
๒ จำพวกเป็นโจน คือ คนเจ้าโหดซึ่งมีโทษอยู่ภายใน ๑ คนที่เชื่อโดยถือผิด ๑
ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ ย่อมกล่าวตู่ตถาคต ฯ

[๒๖๙] ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ ย่อมกล่าวตู่ตถาคต
๒ จำพวกเป็นโจน คือ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตมิได้ภาษไว้ มิได้ตรัสไว้ว่า ตถาคต
ได้ภาษไว้ ได้ตรัสไว้ ๑ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตภาษไว้ ตรัสไว้ว่า ตถาคต
มิได้ภาษไว้ มิได้ตรัสไว้ ๑ ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แล ย่อม
กล่าวตู่ตถาคต ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต
๒ จำพวกเป็นโจน คือ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตมิได้ภาษไว้ มิได้ตรัสไว้ว่า
ตถาคตมิได้ภาษไว้ มิได้ตรัสไว้ ๑ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตภาษไว้ ตรัสไว้ว่า
ตถาคตภาษไว้ ตรัสไว้ ๑ ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แล ย่อมไม่
กล่าวตู่ตถาคต ฯ

[๒๗๐] ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ ย่อมกล่าวตู่ตถาคต
๒ จำพวกเป็นโจน คือ คนที่แสดงพระสุตตันตที่มีอรรถจะพึงนำไปว่า พระ-
*สุตตันตมีอรรถนำไปแล้ว ๑ คนที่แสดงพระสุตตันตที่มีอรรถอันนำไปแล้วว่า
พระสุตตันตมีอรรถที่จะพึงนำไป ๑ ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แล
ย่อมกล่าวตู่ตถาคต ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต
๒ จำพวกเป็นโจน คือ คนที่แสดงพระสุตตันตที่มีอรรถจะพึงนำไปว่า พระ-
สุตตันตมีอรรถที่จะพึงนำไป ๑ คนที่แสดงพระสุตตันตที่มีอรรถอันนำไปแล้วว่า
พระสุตตันตมีอรรถอันนำไปแล้ว ๑ ดุรริกษทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แล
ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต ฯ

[๒๗๑] ดุรริกษทั้งหลาย คติ ๒ อย่าง คือ นรกกหรือก้านัดสัตว์
ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง อันผู้มีการงานลามกพึงหวังได้ ดุรริกษทั้งหลาย คติ ๒
อย่าง คือ เทวดาหรือมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง อันผู้มีการงานไม่ลามกพึงหวัง
ได้ ฯ

[๒๗๒] ดุรริกษทั้งหลาย คติ ๒ อย่าง คือ นรกกหรือก้านัดสัตว์
ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง อันคนมีจักษุพึงหวังได้ ดุรริกษทั้งหลาย คติ ๒
อย่าง คือ เทวดาหรือมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง อันคนสัมผัสจักษุพึงหวังได้ ฯ

[๒๗๓] ดุรริกษทั้งหลาย ฐานะที่ต้อนรับคนทุกิลมี ๒ อย่าง คือ
นรกกหรือก้านัดสัตว์ดิรัจฉาน ดุรริกษทั้งหลาย ฐานะที่ต้อนรับคนมีศีล ๒ อย่าง
คือ มนุษย์หรือเทวดา ฯ

[๒๗๔] ดุรริกษทั้งหลาย เราพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการ
จึงเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าเปลี่ยว อำนาจประโยชน์ ๒ ประการ
เป็นโจน คือ เห็นการอยู่สบายในปัจจุบันของตน ๑ อนุเคราะห์หมู่ชนใน
ภายหลัง ๑ ดุรริกษทั้งหลาย เราเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้แล จึง
เสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าเปลี่ยว ฯ

[๒๗๕] ดุรริกษทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างเป็นไปในส่วนแห่งวิชา
ธรรม ๒ อย่างเป็นโจน คือ สมณะ ๑ วิปัสสนา ๑ ดุรริกษทั้งหลาย สมณะ
ที่ภิกษุเจริญแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมอบรมจิต จิตที่อบรมแล้ว
ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมละระคายได้ วิปัสสนาที่อบรมแล้วย่อมเสวย
ประโยชน์อะไร ย่อมอบรมปัญญา ปัญญาที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร
ย่อมละอริชชาได้ ฯ

[๒๗๖] ดุรริกษทั้งหลาย จิตที่เศร้าหมองด้วยราคะ ย่อมไม่หลุดพ้น
หรือปัญญาที่เศร้าหมองด้วยอริชชา ย่อมไม่เจริญด้วยประการฉะนี้แล ดุรริกษ
ทั้งหลาย เพราะสารถอราคะได้ จึงชื่อว่าเจโตวิมุตติ เพราะสารถอริชชาได้
จึงชื่อว่าปัญญาวิมุตติ ฯ

จบพาลาวรรคที่ ๓

[๒๗๗] ดุรริกษทั้งหลาย เราจักแสดงภุมมอัสตบรุษและสัตตบรุษแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุทั้งหลายนั้น
ทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุรริกษทั้งหลาย
ภุมมอัสตบรุษเป็นโจน อัสตบรุษย่อมเป็นคนอกตัญญูกตเวที ก็ความเป็นคน
อกตัญญูกตเวทีนี้ อัสตบรุษทั้งหลายสรรเสริญ ดุรริกษทั้งหลาย ความเป็นคน
อกตัญญูกตเวทีนี้ เป็นภุมมอัสตบรุษทั้งสิ้น ดุรริกษทั้งหลาย ส่วนสัตตบรุษ
ย่อมเป็นคนกตัญญูกตเวที ก็ความเป็นคนกตัญญูกตเวทีนี้ สัตตบรุษทั้งหลาย
สรรเสริญ ดุรริกษทั้งหลาย ความเป็นคนกตัญญูกตเวทีทั้งหมดนี้เป็นภุมม

สัตบุรุษ ฯ

[๒๓๘] ดุรฤทธิทั้งหลาย เรากล่าวการกระทำตอบแทนไม่ได้ง่ายแก่ท่านทั้ง ๒ ท่านทั้ง ๒ คือใคร คือ มารดา ๑ บิดา ๑ ดุรฤทธิทั้งหลาย บุตรพึงประดับประดาด้วยผ้าข้างหนึ่ง พึงประดับประดาบิดาด้วยผ้าข้างหนึ่ง เขามีอายุ มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปี และเขาพึงปฏิบัติท่านทั้ง ๒ นั้นด้วยการอบกลิ่น การนวด การให้อาบน้ำ และการตัด และท่านทั้ง ๒ นั้น พึงถ่ายทอดจาระปัสสาวะบนบาททั้งสองของเขานั้นแหละ ดุรฤทธิทั้งหลาย การกระทำอย่างนั้น ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้วหรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย ดุรฤทธิทั้งหลาย อนึ่ง บุตรพึงสถาปนามารดาบิดาในราชสมบัติ อันเป็นอิสราธิบดี ในแผ่นดินใหญ่อันมีรตนะ ๓ ประการมากมายนี้ การกระทำก็อย่างนั้น ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้วหรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย ส่วนบุตรคนใดยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา ให้สมათานตั้งมั่นในศรัทธาสัมปทา ยังมารดาบิดาผู้ทุศีล ให้สมათานตั้งมั่นในศีลสัมปทา ยังมารดาบิดาผู้มีความตระหนี่ ให้สมათานตั้งมั่นในจาคสัมปทา ยังมารดาบิดาที่ทรมปัญญา ให้สมათานตั้งมั่นในปัญญาสัมปทา ดุรฤทธิทั้งหลาย ด้วยเหตุมีประมาณเท่านั้นแล การกระทำอย่างนั้น ย่อมชื่อว่าอันบุตรนั้นทำแล้ว และทำตอบแทนแล้ว แก่มารดาบิดา ฯ

[๒๓๙] ครั้นนั้นแล พรหมณ์คนหนึ่งเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคตม มิวาทะว่าอย่างไร กล่าววาทะอย่างไร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุรพรหมณ์ เรามิวาทะว่าควรทำ และมิวาทะว่าไม่ควรทำ ฯ

พ. ท่านพระโคตม มิวาทะว่าควรทำ และมิวาทะว่าไม่ควรทำอย่างไร ฯ

ภ. ดุรพรหมณ์ เรากล่าวว่า ไม่ควรทำกายทุจริต วิจิตร

มโนทุจริต เรากล่าวว่า ไม่ควรทำอกุศลธรรมอันลามกหลายอย่าง และเรากล่าวว่า ควรทำกายสุจริต วิจสุจริต มโนสุจริต เรากล่าวว่า ควรทำกุศลธรรมหลายอย่าง ดุรพรหมณ์ เรากล่าวว่าควรทำและกล่าวว่าไม่ควรทำอย่างนี้แล ฯ

พ. ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก . . . ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๔๐] ครั้นนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดี ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในโลกมีทักขิไณยบุคคลกี่จำพวก และควรให้ทานในเขตไหน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุรคฤหบดี ในโลกมีทักขิไณยบุคคล ๒ จำพวก คือ พระเสขะ ๑ พระอเสขะ ๑ ดุรคฤหบดี ในโลกนี้มีทักขิไณยบุคคล ๒ จำพวกนี้แล และควรให้ทานในเขตนี้ ครั้นพระผู้มีพระภาคผู้สกลตศาสดาได้ตรัสไวยากรณ์ภาชิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกในภายหลังว่า

"ในโลกนี้ พระเสขะกับพระอเสขะเป็นผู้ควรแก่ทักษิณา

ของทายกผู้บูชาอยู่ พระเสขะและอเสขะเหล่านั้นเป็นผู้ตรง

ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ นี่เป็นเขตบุญของทายก

ผู้บูชาอยู่ ท่านที่ให้แล้วในเขตนี้มีผลมาก" ฯ

[๒๔๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถีสมัยนั้นแล ท่านพระสารีบุตรอยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขา มีการมารดาในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นตอบรับท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลที่มีสังโยชนในภายใน และบุคคลที่มีสังโยชนในภายนอก ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นตอบรับท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย กับบุคคลที่มีสังโยชนในภายในเป็นโชน ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึนศีล สำรวมแล้วในปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมถาทนศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ภิกษุนั้นย่อมเข้าถึงหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง ครั้นจติจากอัฐภาพนั้นแล้ว เป็นอนาคามี กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ นี้เรียกว่าบุคคลผู้มีสังโยชนในภายใน เป็นอนาคามี กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสังโยชนในภายนอกเป็นไฉน ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสัล สารวมแล้วในพระปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุนั้นย่อมบรรลเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง ครั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ นี้เรียกว่า บุคคลผู้มีสังโยชนในภายนอกเป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ ฯ

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีสัล สารวมแล้วในปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุนั้นย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อคลาย เพื่อความดับกามทั้งหลาย ย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อคลาย เพื่อความดับภพทั้งหลาย ย่อมปฏิบัติเพื่อสิ้นตัณหา เพื่อสิ้นความโลภ ภิกษุนั้นเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง ครั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย นี้เรียกว่า บุคคลผู้มีสังโยชนในภายนอก เป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล เทวดาที่มีจิตเสมอกันมากองค์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรนั้น กำลังเทศนาถึงบุคคลที่มีสังโยชนในภายใน และบุคคลที่มีสังโยชนในภายนอก แก่ภิกษุทั้งหลาย อยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขาวิหารมารดาในบุพพาราม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บริษัทรำเรียง ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณา เสด็จไปหาท่านพระสารีบุตรจนถึงที่อยู่เกิด พระผู้มีพระภาคทรงรับคำอาราธนาด้วยศุภณิภาพ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระเชตวันวิหาร ไปปรากฏเฉพาะหน้าท่านพระสารีบุตร ที่ปราสาทของนางวิสาขาวิหารมารดาในบุพพาราม เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้หรือคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปลอดไฉ้ แม้ท่านพระสารีบุตรก็ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร เทวดาที่มีจิตเสมอกันมากองค์เข้าไปหาเรา จนถึงที่อยู่ ไหว้เราแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วบอกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกำลังเทศนาถึงบุคคลที่มีสังโยชนในภายใน และบุคคลที่มีสังโยชนในภายนอก แก่ภิกษุทั้งหลาย อยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขาวิหารมารดาในบุพพาราม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บริษัทรำเรียง ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาเสด็จไปหาท่านพระสารีบุตรจนถึงที่อยู่เกิด ดูกรสารีบุตร ก็เทวดาเหล่านั้นยืนอยู่ในโอกาสแม้เท่าปลายเหล็กแหลม จดลง ๑๐ องค์บ้าง ๒๐ องค์บ้าง ๓๐ องค์บ้าง ๔๐ องค์บ้าง ๕๐ องค์บ้าง ๖๐ องค์บ้าง แต่ก็ไม่เบียดกันและกัน ดูกรสารีบุตร ก็เธอพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า จิตอย่างนั้น ซึ่งเป็นเหตุให้เทวดาเหล่านั้นยืนอยู่ได้ในโอกาสแม้เท่าปลายเหล็กแหลมจดลง ๑๐ องค์บ้าง . . . ๖๐ องค์บ้าง เป็นจิตอันเทวดาเหล่านั้นอบรมแล้ว ในภพนั้นแน่นอน ดูกรสารีบุตร ก็เช่นนั้นเธอไม่ควรเห็นเช่นนี้ ดูกรสารีบุตร ก็จิตอย่างนั้น ซึ่งเป็นเหตุให้เทวดาเหล่านั้นยืนอยู่ได้ในโอกาสแม้เท่าปลายเหล็กแหลมจดลง ๑๐ องค์บ้าง ฯลฯ แต่ก็ไม่เบียดกันและกัน เทวดาเหล่านั้นได้อบรมแล้วในศาสนานี้เอง เพราะฉะนั้นแหละสารีบุตร เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จักเป็นผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจระงับอยู่ เธอควรศึกษาเช่นนี้แหละ สารีบุตร กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมของผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจระงับ จักสงบระงับ เพราะฉะนั้นแหละ สารีบุตร เธอพึงศึกษาว่า จักนำกายและจิตที่สงบระงับแล้วเท่านั้นเข้าไปในพรหมจารีทั้งหลาย ดูกรสารีบุตร เธอควรศึกษาเช่นนี้แหละ ดูกรสารีบุตร พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกที่ไม่ได้ฟังธรรมบรรยายนี้ ได้พากันจับหายเสียแล้ว ฯ

[๒๔๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจានะอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกัททมทหะ ใกล้พระนครวราณะ ครั้งนั้นแล พราหมณ์อารามทัตตะได้เข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหากัจจานะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า ดูกรท่านกัจจานะ อะไรมโนเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้กษัตริย์กับกษัตริย์ พราหมณ์กับพราหมณ์ คฤหบดีกับคฤหบดี วิวาทกัน ท่านมหากัจจานะตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุเวียนเข้าไปหากรมาราคะ ตกอยู่ในอำนาจกรมาราคะ กำหนดยินดีในกรมาราคะ ถูกกรมาราคะกลุ้มรุม และถูกกรมาราคะท่วมทับ แม้กษัตริย์กับกษัตริย์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
พราหมณ์กับพราหมณ์ คฤหบดีกับคฤหบดี วิวาทกัน ฯ

อา. ดุรทาทักขิณจะ ก็อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เครื่องให้สมณะ
กับสมณะวิวาทกัน ฯ

มหา. ดุรพราหมณ์ เพราะเหตุเรียนเข้าไปหาทิวราคะ ตกอยู่ใน
อำนาจทิวราคะ กำหนดยินดีในทิวราคะ ถูกทิวราคะกลุ้มรุม และถูกทิวราคะ
ท้วงทืบ แม้สมณะกับสมณะก็วิวาทกัน ฯ

อา. ดุรทาทักขิณจะ ก็ในโลก ยังมีใครบ้างไหม ที่กล่าวล่วงการ
เรียนเข้าไปหาทิวราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิวราคะ การกำหนดยินดีในกาม-
*ราคะ การถูกทิวราคะกลุ้มรุม และการถูกทิวราคะท้วงทืบนี้ และกล่าวล่วงการ
เรียนเข้าไปหาทิวราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิวราคะ การกำหนดยินดีในทิวราคะ
การถูกทิวราคะกลุ้มรุม และการถูกทิวราคะท้วงทืบนี้เสียได้ ฯ

มหา. ดุรพราหมณ์ ในโลก มีท่านที่กล่าวล่วงการเรียนเข้าไปหาทิวราคะ-
*ราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิวราคะ การกำหนดยินดีในกามราคะ การถูกทิวราคะ-
*ราคะกลุ้มรุม และการถูกทิวราคะท้วงทืบนี้เสียได้ และกล่าวล่วงความเรียนเข้าไป
หาทิวราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิวราคะ การกำหนดยินดีในทิวราคะ การถูกทิวราคะ-
*ราคะกลุ้มรุม และการถูกทิวราคะท้วงทืบนี้ ฯ

อา. ดุรทาทักขิณจะ ใครในโลกเป็นผู้กล่าวล่วงการเรียนเข้าไปหาทิวราคะ-
*ราคะ . . . และการถูกทิวราคะท้วงทืบนี้ ฯ

มหา. ดุรพราหมณ์ ในชนบทด้านทิศบูรพา มีพระนครชื่อว่าสาวัตถี
ณ พระนครสาวัตถีนั้นทุกวันนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์
นั้นกำลังประทับอยู่ ดุรพราหมณ์ ก็พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงกล่าวล่วง
การเรียนเข้าไปหาทิวราคะ . . . และการถูกทิวราคะท้วงทืบนี้ด้วย

เมื่อท่านพระมหากัจจายนะตอบอย่างนี้แล้ว พราหมณ์อารามทัณฑะลุกจาก
ที่นั่ง หมัดเจ้าเรียนบ้างข้างหนึ่งแล้ว อุทมนทลเข้าข้างขวาลงบนแผ่นดิน ประนม
อัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้วเปล่งอุทาน ๓ ครั้งว่า ขอนอบน้อม
แด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอนอบน้อมแด่พระผู้มี-

*พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้กล่าวล่วงการเรียนเข้าไปหาทิวราคะ การ
ตกอยู่ในอำนาจทิวราคะ การกำหนดยินดีในกามราคะ การถูกทิวราคะกลุ้มรุม
และการถูกทิวราคะท้วงทืบนี้แล้ว กับทั้งได้กล่าวล่วงการเรียนเข้าไปหาทิวราคะ
การตกอยู่ในอำนาจทิวราคะ การกำหนดยินดีในทิวราคะ การถูกทิวราคะกลุ้มรุม
และการถูกทิวราคะท้วงทืบนี้ด้วย ข้าแต่ท่านกัจจายนะ ภาษีตของท่านแจ่มแจ้งนัก
ข้าแต่ท่านกัจจายนะ ภาษีตของท่านแจ่มแจ้งนัก ท่านกัจจายนะประกาศธรรมโดย
อเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลลงนายของทีลว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลง
ทาง หรือสองประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่าคนมีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่ท่าน
กัจจายนะ ข้าพเจ้านี้ ขอถึงพระโคตมผู้เจริญพระองค์นั้น กับทั้งพระธรรมและ
พระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านกัจจายนะจงจำข้าพเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้ถึง
สรณะตลอดชีวิตจำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๔๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจายนะอยู่ที่ปากุนทาวิน ใกล้เมือง
มธรา ครั้นนั้นแล พราหมณ์กัณทรายณะเข้าไปหาท่านพระมหากัจจายนะถึงที่อยู่ ได้
ปราศรัยกับท่านพระมหากัจจายนะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า ดุรทาทักขิณจะ ข้าพเจ้าได้
ฟังมาดังนี้ว่า ท่านสมณะกัจจายนะหาอภิวัต ลุกขึ้นต้อนรับพวกพราหมณ์ที่ชรา
แก่เฒ่าล่วงกาลผ่านวัย หรือเชื่อเชิญด้วยอาสนะไม่ ดุรทาทักขิณจะ ข้าพเจ้าได้
ฟังมานั้นจริงแท้ เพราะท่านกัจจายนะหาอภิวัต ลุกขึ้นต้อนรับพวกพราหมณ์ที่ชรา
แก่เฒ่าล่วงกาลผ่านวัย หรือเชื่อเชิญด้วยอาสนะไม่ ดุรทาทักขิณจะ การ
กระทำเช่นนั้นนั้นเป็นการไม่สมควรแท้ ฯ

ท่านมหากัจจายนะตอบว่า ดุรพราหมณ์ ภูมิกนแก่และภูมิดีก ที่
พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้ทรงเห็นพระองค์นั้นตรัสไว้มีอยู่
ดุรพราหมณ์ ถึงแม้จะเป็นคนแก่มีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี แต่กำเนิด
ก็ดี แต่เขายังบริโศกตาม อยู่ในท่ามกลางกาม ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา
ถูกกามวิตกเคี้ยวกินอยู่ ยังเป็นผู้ชวนชวายเป็นเพื่อแสวงหาตาม เขาก็ยอมถึงการนับ
ว่าเป็นพาล ไม่ใช่เถระโดยแท้ ดุรพราหมณ์ ถึงแม้ว่าจะเป็นเด็กยังเป็นหนุ่ม
มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความเป็นหนุ่มอันเจริญ ยังตั้งอยู่ในปฐมวัย แต่เขาไม่
บริโศกตาม ไม่อยู่ในท่ามกลางกาม ไม่ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา ไม่ถูก
กามวิตกเคี้ยวกิน ไม่ชวนชวายเป็นเพื่อแสวงหาตาม เขาก็ยอมถึงการนับว่าเป็นบัณฑิต

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เป็นเถระแน่แท้ทีเดียวแล

ทราบว่ เมื่อท่านพระมหากัจจนะกล่าวอย่างนี้แล้ว พราหมณ์กัณทรายณะ
ได้ลุกจากที่นั่งแล้วห่มผ้าเจริ่งปาข้างหนึ่ง ไหว้เท้าของภิกษุที่หนุ่มด้วยเศียรเกล้า
กล่าวว่ พระผู้เป็นเจ้าแก่ ตั้งอยู่แล้วในภุมิคนแก่ เรายังเด็ก ตั้งอยู่ในภุมิเด็ก
ข้าแต่ท่านกัจจนะ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านกัจจนะ ภาษิต
ของท่านแจ่มแจ้งนัก ท่านพระกัจจนะประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบ
เหมือนบุคคลหลายของทีคว่า เปิดช่องที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือสอง
ประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่ท่านกัจจนะ
ข้าพเจ้านี้ ขอถึงพระโคตมผู้เจริญพระองค์นั้น กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์
เป็นสรณะ ขอท่านพระกัจจนะจงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต
ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๔๔] ดุริยภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พวกโจรมีกำลัง สมัยนั้นพระเจ้า-

* แผ่นดินย่อมถอยกำลัง ดุริยภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น พระเจ้าแผ่นดินย่อม
ไม่สะดวกที่จะเสด็จผ่านไป เสด็จออกไป หรือจะออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดน
ในสมัยเช่นนั้น แม้พวกพราหมณ์และคฤหบดีก็ไม่สะดวกที่จะผ่านไป จะออกไป
หรือเพื่อตรวจการงานภายนอก ดุริยภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สมัยใด
พวกภิกษุเลวทรามมีกำลัง สมัยนั้น พวกภิกษุที่มีศีลเป็นที่รักย่อมถอยกำลัง
ดุริยภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น ภิกษุพวกที่มีศีลเป็นที่รัก เป็นผู้นิ่งเงียบ
ทีเดียว นั่งในท่ามกลางสงฆ์ หรือคบบชนบทชายแดน ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อ
มิใช่ประโยชน์ของชนมาก เพื่อมิใช่สุขของชนมาก เพื่อความฉิบหาย เพื่อ
มิใช่ประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดุริยภิกษุ
ทั้งหลาย สมัยใด พระเจ้าแผ่นดินมีกำลัง สมัยนั้น พวกโจรย่อมถอยกำลัง
ดุริยภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น พระเจ้าแผ่นดินย่อมสะดวกที่จะเสด็จผ่านไป
เสด็จออกไป หรือที่จะออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดน ในสมัยเช่นนั้น แม้
พวกพราหมณ์และคฤหบดีย่อมสะดวกที่จะไป ออกไป หรือตรวจการงานภายนอก
ดุริยภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สมัยใด พวกภิกษุที่มีศีลเป็นที่รัก มีกำลัง
สมัยนั้น พวกภิกษุที่เลวทราม ย่อมถอยกำลัง ดุริยภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น
พวกภิกษุที่เลวทราม เป็นผู้นิ่งเงียบทีเดียว นั่งในท่ามกลางสงฆ์ หรือออกไป
ทางใดทางหนึ่ง ดุริยภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชนมาก
เพื่อสุขของชนมาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความ
สุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๒๔๕] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญความปฏิบัติผิดของคน ๒
จำพวก คือ คฤหัสถ์ ๑ บรรพชิต ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์หรือบรรพชิต
ปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ยังกตธรรมที่น่าออกให้สำเร็จได้ เพราะการปฏิบัติผิด
เป็นเหตุ ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญความปฏิบัติชอบของคน ๒ จำพวก คือ
คฤหัสถ์ ๑ บรรพชิต ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว
ย่อมยังกตธรรมที่น่าออกให้สำเร็จได้ เพราะการปฏิบัติชอบเป็นเหตุ ฯ

[๒๔๖] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่ห้ามอรรถและธรรมโดยสูตรซึ่ง
ตนเรียนไว้ไม่ได้ ด้วยพยัญชนะปฏิรูปนั้น ชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อมิใช่ประโยชน์ของ
ชนมาก เพื่อมิใช่สุขของชนมาก เพื่อความฉิบหาย เพื่อมิใช่ประโยชน์แก่ชน
เป็นอันมาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุพวกนั้นยังจะ
ประสพบาปเป็นอันมาก และทั้งชื่อว่าทำสังฆธรรมนี้ให้อันตรธานไปอีกด้วย ดุริย
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่อนุญาตอรรถและธรรม โดยสูตรซึ่งตนเรียนไว้ได้ ด้วย
พยัญชนะปฏิรูปนั้น ชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อประโยชน์ของชนมาก เพื่อความสุขของ
ชนมาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย ดุริยภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุพวกนั้นยังประสพบุญเป็นอัน
มาก ทั้งชื่อว่าดำรงสังฆธรรมนี้ไว้อีกด้วย ฯ

จบสมจิตตวรรคที่ ๔

[๒๔๗] ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโฉน คือ
บริษัทต้น ๑ บริษัทเล็ก ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทต้นเป็นโฉน ดุริยภิกษุ
ทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุฝูงชานเข็ดตัว มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้า
พูดจาอ้อฉลว หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะสึก ไม่สำรวม
อินทรีย บริษัทเช่นนี้เรียกว่าบริษัทต้น ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทเล็กเป็นโฉน
ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุไม่ฝูงชาน ไม่เข็ดตัว มีจิต
ไม่กวัดแกว่ง ปากไม่กล้า ไม่พูดจาอ้อฉลว ดำรงสติมั่น มีสัมปชัญญะ มีใจ
ตั้งมั่น มีจิตเป็นเอกัคคตา สำรวมอินทรีย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทเล็ก ดุริย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทหลักเป็นเลิศ ฯ

[๒๘๘] ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโจน คือ
บริษัทที่แยกออกเป็นพวก ๑ บริษัทที่สามัคคีกัน ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิบริษัทที่
แยกออกเป็นพวกเป็นโจน ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุ
หมายมั่นทะเลาะวิวาทกัน ต่างเอาหอก คือปากทิ่มแทงกันและกันอยู่ บริษัทเช่นนี้
เรียกว่าบริษัทที่แยกกันเป็นพวก ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิบริษัทที่สามัคคีกันเป็นโจน
ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน
ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำมันกับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาเป็นที่รักอยู่
บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทที่สามัคคีกัน ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้
แล บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่สามัคคีกันเป็นเลิศ ฯ

[๒๘๙] ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโจน คือ
บริษัทที่ไม่มีอัครบุคคล ๑ บริษัทที่มีอัครบุคคล ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิบริษัทที่ไม่
มีอัครบุคคลเป็นโจน ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีพวกภิกษุ
เถระเป็นคนมักมาก เป็นคนย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการก้าวไปสู่ทางต่ำ ทอดทิ้ง
ธนะในปริเวก ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้
บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังมิได้ทำให้แจ้ง ประชุมชนภายหลังต่างถือเอา
ภิกษุเถระเหล่านั้นเป็นตัวอย่าง ถึงประชุมชนนั้นก็เป็นผู้มักมาก ย่อหย่อน เป็น
หัวหน้าในการก้าวไปสู่ทางต่ำ ทอดทิ้งธนะในปริเวก ไม่ปรารภความเพียรเพื่อ
ถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่
ได้ทำให้แจ้ง ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทไม่มีอัครบุคคล
ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิบริษัทที่มีอัครบุคคลเป็นโจน ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท
ใดในธรรมวินัยนี้ มีพวกภิกษุเถระเป็นคนไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดทิ้งธนะ
ในการก้าวไปสู่ทางต่ำ เป็นหัวหน้าในปริเวก ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยัง
ไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้
แจ้ง ประชุมชนภายหลังต่างถือเอาภิกษุเถระเหล่านั้นเป็นตัวอย่าง ถึงประชุมชนนั้น
ก็เป็นผู้ไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดทิ้งธนะในการก้าวไปสู่ทางต่ำ เป็นหัวหน้า
ในปริเวก ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้
บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท
เช่นนี้ เรียกว่าบริษัทมีอัครบุคคล ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล
ดุริยภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่มีอัครบุคคลเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๐] ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโจน คือ
บริษัทที่มีไชยริยะ ๑ บริษัทที่เป็นอริยะ ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิบริษัทที่มีไช
ยริยะเป็นโจน ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ไม่รู้ชัดตาม
เป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความ
ดับทุกข์ ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทที่มีไชยริยะ ดุริยภิกษุ
ทั้งหลาย กิบริษัทที่เป็นอริยะเป็นโจน ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในบริษัทใดใน
ธรรมวินัยนี้ รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์
นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้เรียกว่า บริษัทที่
เป็นอริยะ ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย บรรดา
บริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่เป็นอริยะเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๑] ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโจน คือ
บริษัทหยากเยื่อ ๑ บริษัทใสสะอาด ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิบริษัทหยากเยื่อเป็น
โจน ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงฉันทาคติ
โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัท
หยากเยื่อ ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิบริษัทใสสะอาดเป็นโจน ดุริยภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ
ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทใสสะอาด ดุริยภิกษุทั้งหลาย
บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทใส
สะอาดเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๒] ดุริยภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโจน คือ
บริษัทที่ถือด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ ๑ บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำ
ไม่ถือด้าน ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิบริษัทที่ถือด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ
เป็นโจน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ตถาคตภาษิต
ไว้ซึ่งลึกล้ำ มีอรรถอันลึกล้ำ เป็นโลกตระ ปฏิสังขยด้วยสมุญญตธรรม ไม่
ตั้งใจฟังให้รู้ ไม่เฉยหลงสลับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุเหล่า
นั้นไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียนท่องขึ้นใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ทักไว้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

รจนาวัว เป็นค่างวิ มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอก ซึ่งสาวก
ได้ภษิตไว้ ย่อมตั้งใจฟังเป็นอย่างดี เจียหลงสดับ เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง
อนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ ภิกษุเหล่านั้น
เรียนธรรมนั้นแล้ว ไม่สอบสวน ไม่เที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้
อย่างไร อรรถแห่งภษิตนี้เป็นไฉน ภิกษุเหล่านั้นไม่เปิดเผยอรรถที่ลึกลับ ไม่
ทำอรรถที่ลึกลับให้ตื่น และ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัย
หลายอย่างเสีย ดุกริกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่าบริษัทที่อด้านไม่ได้รับการ
สอบถามแนะนำ ดุกริกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำไม่อด
ด้านเป็นไฉน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่กวีรจนาวัว
เป็นค่างวิ มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอก เป็นสาวก-

*ภษิต ไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่เจียหลงสดับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง
อนึ่ง ภิกษุเหล่านั้น ไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ แต่ว่า เมื่อผู้อื่น
กล่าวพระสูตรที่ถาถภาษิตไว้ ซึ่งลึกล้ำ มีอรรถลึกล้ำ เป็นโลกตระปฏิสังยุต
ด้วยสัญญาธรรม ย่อมตั้งใจฟังเป็นอย่างดี เจียหลงสดับ เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้
ทั่วถึง และภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ ภิกษุ
เหล่านั้นเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมสอบสวนเที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้
อย่างไร อรรถแห่งภษิตนี้เป็นไฉน ภิกษุเหล่านั้นย่อมเปิดเผยอรรถที่ลึกลับ ทำ
อรรถที่ลึกลับให้ตื่น และบรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัย
หลายอย่างเสีย ดุกริกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่ได้รับการสอบถาม
แนะนำ ไม่อดด้าน ดุกริกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกเหล่านี้แล ดุกริกษุ
ทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่อด
ด้าน เป็นเลิศ ฯ

[๒๙๓] ดุกริกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ
บริษัทที่หนักในอาภิส ไม่หนักในสัทธรรม ๑ บริษัทที่หนักในสัทธรรม ไม่หนัก
ในอาภิส ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่หนักในอาภิส ไม่หนักในสัทธรรม
เป็นไฉน ภิกษุบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ต่างสรรเสริญคุณของกันและกันต่อหน้า
คฤหัสถ์ผู้มุ่งหม่นผัวขาวว่า ภิกษุรูปโน้นเป็นอุกโตภาควิมุต รูปโน้นเป็นปัญญาวิมุต
รูปโน้นเป็นกายสักขี รูปโน้นเป็นทิฐิปัตตะ รูปโน้นเป็นสัทธาวิมุต รูปโน้น
เป็นธรรมานุสारी รูปโน้นเป็นสัทธานุสारी รูปโน้นมีศีล มีกัลยาณธรรม รูปโน้น
ทุกิล มีธรรมเลวทราม เธอต่างได้ลากด้วยเหตุนี้ ครั้นได้แล้ว ต่างก็กำหนด
ยินดี หมกมุ่น ไม่เห็นโทษ ไร้ปัญญาเป็นเหตุออกไปจากภพบริโศคอยู่ ดุกริกษุ
ทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้หนักในอาภิส ไม่หนักในสัทธรรม ดุกริกษุ
ทั้งหลาย ก็บริษัทที่หนักในสัทธรรม ไม่หนักในอาภิสเป็นไฉน ภิกษุใน
บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ต่างไม่พูดสรรเสริญคุณของกันและกัน ต่อหน้าคฤหัสถ์
ผู้มุ่งหม่นผัวขาวว่า ภิกษุรูปโน้นเป็นอุกโตภาควิมุต รูปโน้นเป็นปัญญาวิมุต รูปโน้น
เป็นกายสักขี รูปโน้นเป็นทิฐิปัตตะ รูปโน้นเป็นสัทธาวิมุต รูปโน้น
เป็นธรรมานุสारी เป็นสัทธานุสारी รูปโน้นมีศีล มีกัลยาณธรรม รูปโน้นทุกิล
มีธรรมเลวทราม เธอต่างได้ลากด้วยเหตุนี้ ครั้นได้แล้วก็ไม่กำหนด ไม่ยินดี
ไม่หมกมุ่น ไม่เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเหตุออกไปจากภพบริโศคอยู่ ดุกริกษุ
ทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในอาภิส ดุกริกษุ
ทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดุกริกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้
บริษัทที่หนักในสัทธรรม ไม่หนักในอาภิสเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๔] ดุกริกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ
บริษัทไม่เรียบร้อย ๑ บริษัทเรียบร้อย ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย ก็บริษัทไม่เรียบร้อย
เป็นไฉน ในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ กรรมฝ่ายธรรมเป็นไป กรรมฝ่ายธรรมไม่
เป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยเป็นไป กรรมที่เป็นวินัยไม่เป็นไป กรรมฝ่ายธรรม
รุ่งเรือง กรรมฝ่ายธรรมไม่รุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยรุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยไม่
รุ่งเรือง ดุกริกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทไม่เรียบร้อย ดุกริกษุทั้งหลาย
เพราะบริษัทเป็นผู้ไม่เรียบร้อย กรรมฝ่ายธรรมจึงเป็นไป กรรมฝ่ายธรรมจึงไม่
เป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยจึงเป็นไป กรรมที่เป็นวินัยจึงไม่เป็นไป กรรมฝ่าย
ธรรมจึงรุ่งเรือง กรรมที่เป็นธรรมจึงไม่รุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยจึงรุ่งเรือง
กรรมที่เป็นวินัยจึงไม่รุ่งเรือง ดุกริกษุทั้งหลาย ก็บริษัทเรียบร้อยเป็นไฉน ใน
บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ กรรมฝ่ายธรรมเป็นไป กรรมฝ่ายธรรมไม่เป็นไป กรรม
ที่เป็นวินัยเป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยไม่เป็นไป กรรมฝ่ายธรรมรุ่งเรือง กรรม
ฝ่ายธรรมไม่รุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยรุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยไม่รุ่งเรือง
ดุกริกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทเรียบร้อย ดุกริกษุทั้งหลาย เพราะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
บริษัทเรียบริย กรรมฝ่ายธรรมจึงเป็นไป กรรมฝ่ายอธรรมจึงไม่เป็นไป กรรมที่
เป็นวินัยจึงเป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยจึงไม่เป็นไป กรรมฝ่ายธรรมจึงรุ่งเรือง
กรรมฝ่ายอธรรมจึงไม่รุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยจึงรุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยจึงไม่
รุ่งเรือง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดา
บริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่เรียบริยเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน
คือ บริษัทที่ไร้ธรรม ๑ บริษัทที่ประกอบด้วยธรรม ๑ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่
ประกอบด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน
คือ อธรรมวาทีบริษัท ๑ ธรรมวาทีบริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อธรรมวาที
บริษัทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ภิกษุทั้งหลายยึด
ถืออธิกรณ์ เป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรมก็ตาม ภิกษุเหล่านั้น ครั้นยึดถืออธิกรณ์
นั้นแล้ว ไม่ยังกันและกันให้ยินยอม ไม่เข้าถึงความตกลงกัน ไม่ยังกันและกัน
ให้เพ่งโทษตน และไม่เข้าถึงการเพ่งโทษตน ภิกษุเหล่านั้นมีการไม่ตกลงกันเป็น
กำลัง มีการไม่เพ่งโทษตนเป็นกำลัง คิด ไม่สละคืน ยึดมั่นอธิกรณ์นั้นแหละด้วย
กำลัง ด้วยรูปคล้า แล้วกล่าวว่า "คำนี้เท่านั้นจริง คำอื่นเปล่า" ดังนี้ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า "อธรรมวาทีบริษัท" ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมวาทีบริษัทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใน
บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ภิกษุทั้งหลายยึดถืออธิกรณ์ เป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม
ก็ตาม ภิกษุเหล่านั้นครั้นยึดถืออธิกรณ์นั้นแล้ว ยังกันและกันให้ยินยอม เข้าถึง
ความตกลงกัน ยังกันและกันให้เพ่งโทษ เข้าถึงการเพ่งโทษตน ภิกษุเหล่านั้นมี
ความตกลงกันเป็นกำลัง มีการเพ่งโทษตนเป็นกำลัง คิดสละคืน ไม่ยึดมั่น
อธิกรณ์นั้นด้วยกำลัง ด้วยการรูปคล้า แล้วกล่าวว่า "คำนี้เท่านั้นจริง คำอื่นเปล่า"
ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า "ธรรมวาทีบริษัท" ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ ธรรมวาที
บริษัทเป็นเลิศ ฯ

จบปริสวารคที่ ๕
จบปฐมปิณณาสก

ทุติยปิณณาสก

[๒๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้ เมื่อเกิดขึ้นในโลก
ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลของชนมาก เพื่อสุขของชนมาก เพื่อประโยชน์
เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ๒ จำ
พวกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูลของชนมาก เพื่อสุขของชนมาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่
ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๒๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้ เมื่อเกิดขึ้นในโลก
ย่อมเกิดขึ้นเป็นอจรรย์มนุษย์ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมา-
* สัมพุทธเจ้า ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แล
เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอจรรย์มนุษย์ ฯ

[๒๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลกิริยาของบุคคล ๒ จำพวกนี้ เป็นความ
เดือดร้อนแก่ชนเป็นอันมาก กาลกิริยาของบุคคล ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ของ
พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ ของพระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กาลกิริยาของบุคคล ๒ จำพวกนี้แล เป็นความเดือดร้อนแก่ชนเป็นอันมาก ฯ

[๓๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุปารหบุคคล ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็น
ไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อนุปารหบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระพุทธเจ้า ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็น
ไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย พระพุทธเจ้า ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ จำพวกนี้ เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ๒ จำ
พวกเป็นไฉน คือ พระภิกษุขีณาสพ ๑ ช้างอาชาไนย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
๒ จำพวกนี้แล เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ฯ

[๓๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ จำพวกนี้ เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ๒ จำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
พวกเป็นโจน คือ พระภิกษุชชีนาสพ ๑ ม้าอาชาไนย ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย
๒ จำพวกนี้แล เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ฯ

[๓๐๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ๒ จำพวกนี้ เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ๒ จำ
พวกเป็นโจน คือ พระภิกษุชชีนาสพ ๑ สีมฤคธราช ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย
๒ จำพวกนี้แล เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ฯ

[๓๐๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย กิณรเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้
จึงไม่พูดภาษามนุษย์ อำนาจประโยชน์ ๒ ประการเป็นโจน คือ เรื่อย่าพูดเท็จ ๑
เรื่อย่าพูดผู้อื่นด้วยคำไม่จริง ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย กิณรเห็นอำนาจประโยชน์
๒ ประการนี้แล จึงไม่พูดภาษามนุษย์ ฯ

[๓๐๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย มาตามไม้อิม ไม่ระอาต่อธรรม ๒ ประการ
ทำกาลกิริยา ธรรม ๒ ประการเป็นโจน คือ การเสพเมถุนธรรม ๑ การคลอ
บุตร ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย มาตามไม้อิม ไม่ระอาต่อธรรม ๒ ประการนี้แล
ทำกาลกิริยา ฯ

[๓๐๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการอยู่ร่วมของอัสติบุรุษ ๑
การอยู่ร่วมของอัสติบุรุษ ๑ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เรา
จักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุร
ภิกษุทั้งหลาย ก็การอยู่ร่วมของอัสติบุรุษเป็นอย่างไร และอัสติบุรุษยอมอยู่ร่วม
อย่างไร ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่เป็นเถระในธรรมวินัยนี้ ย่อมคิดเช่นนั้นว่า ถึง
ภิกษุที่เป็นเถระก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นมชฌิมะก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึง
ภิกษุที่เป็นนวกะก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา แม้เราก็จึงว่ากล่าวภิกษุที่เป็นเถระ ภิกษุ
ที่เป็นมชฌิมะ ภิกษุที่เป็นนวกะ ถ้าแม่ภิกษุที่เป็นเถระจะฟังว่ากล่าวเราไซ้ ก็ฟัง
ปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ไช้ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เรา
ฟังพูดกะเขาว่า จักไม่ทำละ ดังนี้ แม่เราก็จึงเบียดเบียนเขาบ้าง เราแม่เห็นอยู่
ก็ไม่ฟังทำตามถ้อยคำของเขา แม่หากภิกษุที่เป็นมชฌิมะจะฟังว่ากล่าวเราไซ้ ก็
ฟังปรารถนาแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ไช้ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่ากล่าว
เรา เราฟังพูดกะเขาว่า จักไม่ทำละ ดังนี้ แม่เราก็จึงเบียดเบียนเขาบ้าง แม่เรา
เห็นอยู่ ก็ไม่ฟังทำตามถ้อยคำของเขา ถ้าแม่ภิกษุที่เป็นนวกะ จะฟังว่ากล่าวเรา
ไซ้ ก็ฟังปรารถนาแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ไช้ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่า
กล่าวเรา เราฟังพูดกะเขาว่า จักไม่ทำละ ดังนี้ แม่เราก็จึงเบียดเบียนเขาบ้าง เราแม่
จะเห็นอยู่ ก็ไม่ฟังทำตามถ้อยคำของเขา แม่ภิกษุที่เป็นมชฌิมะก็คิดอย่างนี้ ฯลฯ แม่ภิกษุที่
นวกะก็คิดเช่นนั้นว่า ถึงภิกษุที่เป็นเถระก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นมชฌิมะก็
ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นนวกะก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา แม้เราก็จึงว่ากล่าวภิกษุที่
เป็นเถระ ภิกษุที่เป็นมชฌิมะ ภิกษุที่เป็นนวกะ ถ้าแม่ภิกษุที่เป็นเถระจะฟังว่ากล่าวเรา
ไซ้ ก็ฟังปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา
เราฟังพูดกะเขาว่า จักไม่ทำละ ดังนี้ แม่เราก็จึงเบียดเบียนเขาบ้าง เราแม่จะเห็นอยู่
ก็ไม่ฟังทำตามถ้อยคำของเขา ถ้าแม่ภิกษุที่เป็นมชฌิมะจะฟังว่ากล่าวเราไซ้ . . . ถ้าแม่
ภิกษุที่เป็นนวกะจะฟังว่ากล่าวเราไซ้ ก็ฟังปรารถนาแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่
ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราฟังพูดกะเขาว่า จักไม่ทำละ ดังนี้ แม่เราก็จึง
เบียดเบียนเขาบ้าง เราแม่จะเห็นอยู่ ก็ไม่ฟังทำตามถ้อยคำของเขา ดุรภิกษุทั้ง-

*หลาย การอยู่ร่วมของอัสติบุรุษเป็นเช่นนั้นแล และอัสติบุรุษยอมอยู่ร่วมเช่นนั้นแล
ดุรภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วมของอัสติบุรุษเป็นอย่างไร และอัสติบุรุษยอมอยู่ร่วม
อย่างไร ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่เป็นเถระในธรรมวินัยนี้ ย่อมคิดเช่นนั้นว่า ถึงภิกษุ
ที่เป็นเถระก็ฟังว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นมชฌิมะก็ฟังว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็น
นวกะก็ฟังว่ากล่าวเรา แม้เราก็จึงว่ากล่าวภิกษุที่เป็นเถระ ภิกษุที่เป็นมชฌิมะ
ภิกษุที่เป็นนวกะ ถ้าภิกษุที่เป็นเถระจะฟังว่ากล่าวเราไซ้ ก็ฟังปรารถนาสิ่งที่ไม่
เป็นประโยชน์ ไม่ไช้ปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราฟังพูดกะ
เขาว่า ตีละ ดังนี้ แม่เราก็จึงเบียดเบียนเขา เราแม่เห็นอยู่ ก็ควรทำตาม
ถ้อยคำของเขา ถ้าแม่ภิกษุที่เป็นมชฌิมะจะฟังว่ากล่าวเราไซ้ . . . ถ้าแม่ภิกษุที่เป็น
นวกะจะฟังว่ากล่าวเราไซ้ ก็ฟังปรารถนาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ปรารถนา
สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราฟังพูดกะเขาว่า ตีละ ดังนี้ แม่เราก็จึง
เบียดเบียนเขา เราแม่เห็นอยู่ ก็ควรทำตามถ้อยคำของเขา แม่ภิกษุที่เป็นมชฌิมะ
ก็คิดเช่นนั้น ฯลฯ แม่ภิกษุที่เป็นนวกะก็คิดเช่นนั้นว่า ถึงภิกษุที่เป็นเถระก็ฟังว่า
กล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นมชฌิมะก็ฟังว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นนวกะก็ฟังว่า
กล่าวเรา เราก็จึงว่ากล่าวภิกษุที่เป็นเถระ ที่เป็นมชฌิมะ ภิกษุที่เป็นนวกะ ถ้าแม่
ภิกษุที่เป็นเถระจะฟังว่ากล่าวเรา ก็ฟังปรารถนาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ปรารถนา
สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราฟังพูดกะเขาว่า ตีละ ดังนี้ แม่เราก็จึง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ไม่พึงเบียดเบียนเขา เราแม่เห็นอยู่ก็ควรทำตามถ้อยคำของเขา ถ้าแม่ภิกษุที่
เป็นฆราวาสจะพึงว่ากล่าวเราไซ้ . . . ถ้าแม่ภิกษุที่เป็นนวกะจะพึงว่ากล่าวเราไซ้ ก็
พึงปรารถนาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ไช้ปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ว่ากล่าว
เรา เราพึงพูดกะเขาว่า ดิละ ดังนี้ แม่เราไม่พึงเบียดเบียนเขา เราแม่
เห็นอยู่ ก็ควรทำตามถ้อยคำของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอยู่รวมของ
สัตบุรุษเป็นเช่นนี้แล และสัตบุรุษย่อมอยู่รวมเช่นนี้ ฯ

[๓๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอธิกรณ์ใด การดำไว้ต่อกัน ความ
แข่งดีกันเพราะทริฐ ความอาฆาตแค้นใจ ความไม่พอใจ ความซึ่งเกียด ยังไม่สงบ
ระงับไป ณ ภายใน ความมุ่งหมายนี้ในอธิกรณ์นั้น จักเป็นไปเพื่อความเป็น
อธิกรณ์ยึดเยื้อ กล่าวแข่งร้ายแรง และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ไม่ผาสุก ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ส่วนในอธิกรณ์ใดแล การดำไว้ต่อกัน ความแข่งดีกันเพราะทริฐ
ความอาฆาตแค้นใจ ความไม่พอใจ ความซึ่งเกียด สงบระงับดีแล้ว ณ ภายใน
ความมุ่งหมายนี้ในอธิกรณ์นั้น จักไม่เป็นไปเพื่อความเป็นอธิกรณ์ยึดเยื้อ กล่าวแข่ง
ร้ายแรง และภิกษุทั้งหลายจักอยู่เป็นผาสุก ฯ

จบปคคลวรรคที่ ๑

[๓๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
ของอุทฺธสถ ๑ สุขเกิดแต่บรรพชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขเกิดแต่บรรพชาเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
กามสุข ๑ เนกขัมมสุข ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ เนกขัมมสุขเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
เจือกิเลส ๑ สุขไม่เจือกิเลส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขไม่เจือกิเลสเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
มีอาสวะ ๑ สุขไม่มีอาสวะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขไม่มีอาสวะเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
อิงอามิส ๑ สุขไม่อิงอามิส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขไม่อิงอามิสเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
ของพระอรียเจ้า ๑ สุขของปถุชน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขของพระอรียเจ้าเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
กายิกสุข ๑ เจตสิกสุข ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ เจตสิกสุขเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
อันเกิดแต่ฌานที่ยังมีปิติ ๑ สุขอันเกิดแต่ฌานที่ไม่มีปิติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขอันเกิดแต่ฌาน
ไม่มีปิติเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
เกิดแต่ความยินดี ๑ สุขเกิดแต่ความวางเฉย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒
อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขเกิดจากการวางเฉย
เป็นเลิศ ฯ

[๓๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
ที่ถึงสมาธิ ๑ สุขที่ไม่ถึงสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่ถึงสมาธิเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
เกิดแต่ฌานมีปิติเป็นอารมณ์ ๑ สุขเกิดแต่ฌานไม่มีปิติเป็นอารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขเกิด
แต่ฌานไม่มีปิติเป็นอารมณ์เป็นเลิศ ฯ

[๓๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข
ที่มีความยินดีเป็นอารมณ์ ๑ สุขที่มีความวางเฉยเป็นอารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่มีความวางเฉย
เป็นอารมณ์เป็นเลิศ ฯ

[๓๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุข

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ที่มีรูปเป็นอารมณ์ ๑ สุขที่ไม่มีรูปเป็นอารมณ์ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่าง
นี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่ไม่มีรูปเป็นอารมณ์
เป็นเลิศ ฯ

จบสรวรรคที่ ๒

[๓๒๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีนิมิตจึงเกิดขึ้น
ไม่มีนิมิตไม่เกิดขึ้น เพราะละนิมิตนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึง ไม่มี
ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีนิทานจึงเกิดขึ้น
ไม่มีนิทานไม่เกิดขึ้น เพราะละนิทานนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึง
ไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีเหตุจึงเกิดขึ้น
ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น เพราะละเหตุนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึง ไม่มี
ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีเครื่องปรุง
จึงเกิดขึ้น ไม่มีเครื่องปรุงไม่เกิดขึ้น เพราะละเครื่องปรุงนั้นเสีย ธรรมที่เป็น
บาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีปัจจัยจึงเกิดขึ้น
ไม่มีปัจจัยไม่เกิดขึ้น เพราะละปัจจัยนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึง ไม่มี
ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีรูปจึงเกิดขึ้น ไม่
มีรูปไม่เกิดขึ้น เพราะละรูปนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึง ไม่มี ด้วย
ประการดังนี้ ฯ

[๓๒๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีเวทนาจึงเกิดขึ้น
ไม่มีเวทนาไม่เกิดขึ้น เพราะละเวทนานั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึง
ไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีสัญญาจึงเกิดขึ้น
ไม่มีสัญญาไม่เกิดขึ้น เพราะละสัญญานั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึง
ไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๓๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีวิญญานจึงเกิด
ขึ้น ไม่มีวิญญานไม่เกิดขึ้น เพราะละวิญญานนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล
เหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๓๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีสังขตธรรมเป็น
อารมณ์จึงเกิดขึ้น ไม่มีสังขตธรรมเป็นอารมณ์ไม่เกิดขึ้น เพราะละสังขตธรรมนั้น
เสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

จบสรวรรคที่ ๓

[๓๓๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
เจโตวิมุตติ ๑ ปัญญาวิมุตติ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความเพียร ๑ ความไม่ฟุ้งซ่าน ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
นาม ๑ รูป ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
วิชชา ๑ วิมุตติ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ภาวทัญญู ๑ วิภาวทัญญู ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
hiri ๑ โอตตัปปะ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความเป็นคนว้าก ๑ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่าง
นี้แล ฯ

[๓๔๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความเป็นคนว่าง่าย ๑ ความเป็นผู้มีมิตรดี ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่าง
นี้แล ฯ

[๓๔๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

[๓๕๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวก เป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๖๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๖๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๖๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

จบพาลวรรคที่ ๕

จบหุตติยปิณฑาสก

ตติยปิณฑาสก

[๓๖๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย ความหวัง ๒ อย่างนี้จะไต่ยาก ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความหวังในลาภ ๑ ความหวังในชีวิต ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ความหวัง ๒ อย่างนี้แลจะไต่ยาก ฯ

[๓๖๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้หาไต่ยากในโลก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บุพพการีบุคคล ๑ กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แลหาไต่ยากในโลก ฯ

[๓๖๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้หาไต่ยากในโลก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่พอใจ ๑ คนที่อึดหน้า ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แลหาไต่ยากในโลก ฯ

[๓๖๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้ให้อึดไต่ยาก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้เก็บสิ่งที่ได้ไว้แล้วๆ ๑ บุคคลผู้สละสิ่งที่ได้แล้วๆ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แลให้อึดไต่ยาก ฯ

[๓๖๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้ให้อึดได้ง่าย ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ไม่เก็บสิ่งที่ตนได้ไว้แล้วๆ ๑ บุคคลผู้ไม่สละสิ่งที่ตนได้แล้วๆ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แลให้อึดได้ง่าย ฯ

[๓๖๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งราคะ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สกนินมิต ๑ อโยนิโสมนสิการ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งราคะ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๖๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งโทสะ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ปฏิฆะนิมิต ๑ อโยนิโสมนสิการ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งโทสะ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมัจฉาทิฐิ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การโฆษณาแต่บุคคลอื่น ๑ อโยนิโสมนสิการ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมัจฉาทิฐิ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การโฆษณาแต่บุคคลอื่น ๑ โยนิโสมนสิการ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ลหุกาบัติ ๑ ครุกาบัติ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อาบัติชั่วหยาบ ๑ อาบัติไม่ชั่วหยาบ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อาบัติที่มีส่วนเหลือ ๑ อาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้แล ฯ

จบอาสารวรรคที่ ๑

[๓๗๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่ออ้อนวอนโดยชอบ พึงอ้อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเถิด ดุร-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

* ภิขุทั้งหลาย ภิขุสภารีบุตรและภิขุโมคคัลลานะนี้ เป็นตราขุมมาตรฐานของภิขุสาวกของเรา ฯ

[๓๗๖] ดุรภิขุทั้งหลาย นางภิขุณีผู้มีศรัทธา เมื่ออ้อนวอนโดยชอบ พึงอ้อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นภิขุณีเขมาและอุบลวัณณาเถิด ดุรภิขุ-
* ทั้งหลาย ภิขุณีเขมาและภิขุณีอุบลวัณณานี้ เป็นตราขุมมาตรฐานของภิขุณีสาวิกาของเรา ฯ

[๓๗๗] ดุรภิขุทั้งหลาย อุบาสกผู้มีศรัทธา เมื่ออ้อนวอนโดยชอบ พึงอ้อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นจิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเถิด ดุรภิขุทั้งหลาย จิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีนี้ เป็นตราขุมมาตรฐานของอุบาสกสาวกของเราแล ฯ

[๓๗๘] ดุรภิขุทั้งหลาย อุบาสิกามีศรัทธา เมื่ออ้อนวอนโดยชอบ พึงอ้อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นอุบาสิกาขชุตตราและนางเวฬุกัณฐิกีนันท-
* มารดาเถิด ดุรภิขุทั้งหลาย อุบาสิกาขชุตตราและนางเวฬุกัณฐิกีนันทมารดา เป็นตราขุมมาตรฐานของอุบาสิกาสาวิกาของเรา ฯ

[๓๗๙] ดุรภิขุทั้งหลาย อสัตบรุษผู้เขลา ไม่เจียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมาก ธรรม ๒ อย่าง เป็นโจน คือ ไม่พิจารณาไตรตรองพุทธสรเสริญคุณของคนที่ควรติเตียน ๑ ไม่พิจารณาไตรตรองพุทธิโทษของคนที่ควรสรรเสริญ ๑ ดุรภิขุทั้งหลาย อสัต-
* บรุษผู้เขลา ไม่เจียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัดถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ดุรภิขุทั้งหลาย สัตบรุษผู้ฉลาด เจียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ธรรม ๒ ประการเป็นโจน คือ พิจารณาไตรตรองแล้วพุดติเตียนคนที่ควรติเตียน ๑ พิจารณาไตรตรองแล้วพุดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ ๑ ดุรภิขุทั้งหลาย สัตบรุษผู้ฉลาด เจียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ฯ

[๓๘๐] ดุรภิขุทั้งหลาย อสัตบรุษผู้เขลา ไม่เจียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ธรรม ๒ ประการเป็นโจน คือ ไม่พิจารณาไตรตรองแล้ว เกิดเลื่อมใสในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ไม่พิจารณาไตรตรองแล้ว เกิดไม่เลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ดุรภิขุทั้งหลาย อสัตบรุษผู้เขลา ไม่เจียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ดุรภิขุทั้งหลาย สัตบรุษผู้ฉลาดเจียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ธรรม ๒ ประการเป็นโจน คือ พิจารณาไตรตรองแล้ว เกิดไม่เลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ พิจารณาไตรตรองแล้ว เกิดเลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ดุรภิขุทั้งหลาย สัตบรุษผู้ฉลาดเจียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ฯ

[๓๘๑] ดุรภิขุทั้งหลาย อสัตบรุษผู้เขลา ไม่เจียบแหลม ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวก ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย บุคคล ๒ จำพวกเป็นโจน คือ มารดา ๑ บิดา ๑ ดุรภิขุทั้งหลาย อสัตบรุษผู้เขลา ไม่เจียบแหลม ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ดุรภิขุทั้งหลาย สัตบรุษผู้ฉลาด เจียบแหลม ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวก ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย บุคคล ๒ จำพวกเป็นโจน คือ มารดา ๑ บิดา ๑ ดุรภิขุทั้งหลาย สัตบรุษผู้ฉลาด เจียบแหลม ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสพบุญเป็นอันมากอีกด้วย ฯ

[๓๔๒] ดุริยทัชชหยา อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เรียบแหลม ปฏิบัติ
ผิดในบุคคล ๒ จำพวก ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็น
ไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสพบาปเป็นอันมากอีกด้วย บุคคล ๒
จำพวกเป็นโฉน คือ พระตถาคต ๑ สาวกของพระตถาคต ๑ ดุริยทัชชหยา
อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เรียบแหลม ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ย่อมบริหาร
ตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้
ประสพบาปเป็นอันมากอีกด้วย ดุริยทัชชหยา สัตบุรุษผู้ฉลาดเรียบแหลม
ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวก ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย
เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสพบุญเป็นอันมากอีกด้วย บุคคล ๒
จำพวกเป็นโฉน คือ พระตถาคต ๑ สาวกของพระตถาคต ๑ ดุริยทัชชหยา
สัตบุรุษผู้ฉลาด เรียบแหลม ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ย่อมบริหาร
ตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้
ประสพบุญเป็นอันมากอีกด้วย ฯ

[๓๔๓] ดุริยทัชชหยา ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน คือ
การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ๑ การไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ๑ ดุริยทัชช-
*หยา ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๔๔] ดุริยทัชชหยา ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน คือ
ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธ ๑ ดุริยทัชชหยา ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๔๕] ดุริยทัชชหยา ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน คือ
การกำจัดความโกรธ ๑ การกำจัดความผูกโกรธ ๑ ดุริยทัชชหยา ธรรม ๒
อย่างนี้แล ฯ

จบอาชาจนวนรรคที่ ๒

[๓๔๖] ดุริยทัชชหยา ทาน ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน คือ
อามิสทาน ๑ ธรรมทาน ๑ ดุริยทัชชหยา ทาน ๒ อย่างนี้แล ดุริยทัชช-
*หยา บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ ฯ

[๓๔๗] ดุริยทัชชหยา การบูชา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน คือ
การบูชาด้วยอามิส ๑ การบูชาด้วยธรรม ๑ ดุริยทัชชหยา การบูชา ๒
อย่างนี้แล ดุริยทัชชหยา บรรดาการบูชา ๒ อย่างนี้ การบูชาด้วยธรรมเป็น
เลิศ ฯ

[๓๔๘] ดุริยทัชชหยา การสละ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน คือ
การสละอามิส ๑ การสละธรรม ๑ ดุริยทัชชหยา การสละ ๒ อย่างนี้แล
ดุริยทัชชหยา บรรดาการสละ ๒ อย่างนี้ การสละธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๔๙] ดุริยทัชชหยา การบริจาค ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน
คือ การบริจาคอามิส ๑ การบริจาคธรรม ๑ ดุริยทัชชหยา การบริจาค ๒
อย่างนี้แล ดุริยทัชชหยา บรรดาการบริจาค ๒ อย่างนี้ การบริจาคธรรม
เป็นเลิศ ฯ

[๓๕๐] ดุริยทัชชหยา การบริโศก ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน
คือ การบริโศกอามิส ๑ การบริโศกธรรม ๑ ดุริยทัชชหยา การบริโศก ๒
อย่างนี้แล ดุริยทัชชหยา บรรดาการบริโศก ๒ อย่างนี้ การบริโศกธรรม
เป็นเลิศ ฯ

[๓๕๑] ดุริยทัชชหยา การสมโศก ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน
คือ การสมโศกอามิส ๑ การสมโศกธรรม ๑ ดุริยทัชชหยา การสมโศก ๒
อย่างนี้แล ดุริยทัชชหยา บรรดาการสมโศก ๒ อย่างนี้ การสมโศกธรรม
เป็นเลิศ ฯ

[๓๕๒] ดุริยทัชชหยา การจำแนก ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน
คือ การจำแนกอามิส ๑ การจำแนกธรรม ๑ ดุริยทัชชหยา การจำแนก ๒
อย่างนี้แล ดุริยทัชชหยา บรรดาการจำแนก ๒ อย่างนี้ การจำแนกธรรม
เป็นเลิศ ฯ

[๓๕๓] ดุริยทัชชหยา การสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน
คือ การสงเคราะห์ด้วยอามิส ๑ การสงเคราะห์ด้วยธรรม ๑ ดุริยทัชชหยา
การสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้แล ดุริยทัชชหยา บรรดาการสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้
การสงเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๕๔] ดุริยทัชชหยา การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นโฉน
คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส ๑ การอนุเคราะห์ด้วยธรรม ๑ ดุริยทัชชหยา
การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้แล ดุริยทัชชหยา บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๕] ดุริยทุกขทั้งหลาย ความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเอื้อเฟื้อด้วยอำมิส ๑ ความเอื้อเฟื้อด้วยธรรม ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้ ความเอื้อเฟื้อด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

จบทานวรรคที่ ๓

[๓๙๖] ดุริยทุกขทั้งหลาย สันถาร ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อำมิสสันถาร ๑ ธรรมสันถาร ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย สันถาร ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาสันถาร ๒ อย่างนี้ ธรรมสันถารเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๗] ดุริยทุกขทั้งหลาย ปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อำมิสปฏิสันถาร ๑ ธรรมปฏิสันถาร ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้ ธรรมปฏิสันถารเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๘] ดุริยทุกขทั้งหลาย เอสนา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อำมิสเอสนา การเสาะหาอำมิส ๑ ธรรมเอสนา การเสาะหาธรรม ๑ ดุริยทุกข-
* ทั้งหลาย เอสนา ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาเอสนา ๒ อย่างนี้ ธรรมเอสนาเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๙] ดุริยทุกขทั้งหลาย ปริเยสนา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อำมิสปริเยสนา การแสวงหาอำมิส ๑ ธรรมปริเยสนา การแสวงหาธรรม ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ปริเยสนา ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาปริ-
* เยสนา ๒ อย่างนี้ ธรรมปริเยสนาเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๐] ดุริยทุกขทั้งหลาย ปริเยญฐิ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อำมิสปริเยญฐิ การแสวงหาอำมิสอย่างสูง ๑ ธรรมปริเยญฐิ การแสวงหา ธรรมอย่างสูง ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ปริเยญฐิ ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาปริเยญฐิ ๒ อย่างนี้ ธรรมปริเยญฐิเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๑] ดุริยทุกขทั้งหลาย การบูชา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อำมิสบูชา ๑ ธรรมบูชา ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย การบูชา ๒ อย่างนี้แล ดุริ-
* ยทุกขทั้งหลาย บรรดาการบูชา ๒ อย่างนี้ ธรรมบูชาเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๒] ดุริยทุกขทั้งหลาย ของต้อนรับแขก ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ของต้อนรับ คือ อำมิส ๑ ของต้อนรับ คือ ธรรม ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ของต้อนรับแขก ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาของต้อนรับแขก ๒ อย่างนี้ ของต้อนรับแขก คือ ธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๓] ดุริยทุกขทั้งหลาย ความสำเร็จ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความสำเร็จ คือ อำมิส ๑ ความสำเร็จ คือ ธรรม ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ความสำเร็จ ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาความสำเร็จ ๒ อย่างนี้ ความสำเร็จ คือ ธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๔] ดุริยทุกขทั้งหลาย ความเจริญ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเจริญด้วยอำมิส ๑ ความเจริญด้วยธรรม ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ความ เจริญ ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาความเจริญ ๒ อย่างนี้ ความเจริญ ด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๕] ดุริยทุกขทั้งหลาย รัตนะ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ รัตนะคืออำมิส ๑ รัตนะคือธรรม ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย รัตนะ ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดารัตนะ ๒ อย่างนี้ รัตนะคือธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๖] ดุริยทุกขทั้งหลาย ความสะสม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความสะสมอำมิส ๑ ความสะสมธรรม ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ความสะสม ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาความสะสม ๒ อย่างนี้ ความสะสมธรรม เป็นเลิศ ฯ

[๔๐๗] ดุริยทุกขทั้งหลาย ความไพบูลย์ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความไพบูลย์แห่งอำมิส ๑ ความไพบูลย์แห่งธรรม ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ความไพบูลย์ ๒ อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย บรรดาความไพบูลย์ ๒ อย่างนี้ ความไพบูลย์แห่งธรรมเป็นเลิศ ฯ

จบสันถารวรรคที่ ๔

[๔๐๘] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ฉลาดในสมบัติ ๑ ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมบัติ ๑ ดุริ-
* ยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๐๙] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ความเป็นผู้ซื่อตรง ๑ ความเป็นผู้อ่อนโยน ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่าง
นี้แล ฯ

[๔๑๐] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ขันติ ๑ โสรัจจะ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๑] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความเป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน ๑ การต้อนรับแขก ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒
อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๒] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความไม่เบียดเบียน ๑ ความเป็นคนสะอาด ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่าง
นี้แล ฯ

[๔๑๓] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณใน
การบริโภค ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๔] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการ
บริโภค ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๕] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
กำลังคือการพิจารณา ๑ กำลังคือการอบรม ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่าง
นี้แล ฯ

[๔๑๖] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
กำลังคือสติ ๑ กำลังคือสมาธิ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๗] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
สมณะ ๑ วิปัสสนา ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๘] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ศีลวิบัติ ๑ ทิฐิวิบัติ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๙] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ศีลสมบัติ ๑ ทิฐิสมบัติ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๐] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ศีลบริสุทธิ ๑ ทิฐิบริสุทธิ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๑] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ทิฐิบริสุทธิ ๑ ความเพียรที่สมควรแก่ทิฐิ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่าง
นี้แล ฯ

[๔๒๒] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความเป็นผู้ยังไม่พอในกุศลธรรม ๑ ความเป็นผู้ไม่ทอดทิ้งในความเพียร ๑ ดุริย-
ทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๓] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่าง ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความเป็นคนหลงลืมสติ ๑ ความไม่รู้สีกตัว ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่าง
นี้แล ฯ

[๔๒๔] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
สติ ๑ สัมปชัญญะ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

จบสมาปัตติวารคที่ ๕

จบตติยปัณณาสก

พระสูตรที่ไม่จัดเข้าในปัณณาสก

[๔๒๕] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธไว้ ๑ . . . ความลบหลู่คุณท่าน ๑ ความตีเสมอ ๑ . . .
ความริษยา ๑ ความตระหนี่ ๑ . . . มายา ๑ ไอ้อวด ๑ . . . ความไม่ละอาย ๑
ความไม่เกรงกลัว ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๖] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ
ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ . . . ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความ
ไม่ตีเสมอ ๑ . . . ความไม่ริษยา ๑ ความไม่ตระหนี่ ๑ . . . ความไม่มายา ๑ ความ
ไม่ไอ้อวด ๑ . . . หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๗] ดุริยทุกขทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อม
อยู่เป็นทุกข์ ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธไว้
๑ . . . ลบหลู่คุณท่าน ๑ ตีเสมอ ๑ . . . ความริษยา ๑ ความตระหนี่ ๑ . . . มายา ๑
ไอ้อวด ๑ . . . ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย บุคคล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ฯ

[๔๒๘] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อม
อยู่เป็นสุข ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธ
ไว้ ๑ . . . ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ . . . ความไม่ริษยา ๑
ความไม่ตระหนี่ ๑ . . . ความไม่มายา ๑ ความไม่โอ้อวด ๑ . . . หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑
ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นสุข ฯ

[๔๒๙] ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่
กิจที่ยังเป็นเสาะ ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธ
ไว้ ๑ . . . ความลบหลู่คุณท่าน ๑ ความตีเสมอ ๑ . . . ความริษยา ๑ ความตระหนี่ ๑ . . .
มายา ๑ โอ้อวด ๑ . . . ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย
ธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่กิจที่ยังเป็นเสาะ ฯ

[๔๓๐] ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่
เสื่อมแก่กิจที่ยังเป็นเสาะ ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่
ผูกโกรธไว้ ๑ . . . ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ . . . ความไม่ริษยา ๑
ความไม่ตระหนี่ ๑ . . . ความไม่มายา ๑ ความไม่โอ้อวด ๑ . . . หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑
ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่กิจที่
ยังเป็นเสาะ ฯ

[๔๓๑] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการตั้งอยู่
ในนรกเหมือนดังถูกนำมาฝังไว้ ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑
ความผูกโกรธไว้ ๑ . . . ความลบหลู่คุณท่าน ๑ ความตีเสมอ ๑ . . . ความริษยา ๑
ความตระหนี่ ๑ . . . มายา ๑ โอ้อวด ๑ . . . ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑
ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ตั้งอยู่ในนรก
เหมือนถูกนำมาฝังไว้ ฯ

[๔๓๒] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ตั้งอยู่
ในสวรรค์เหมือนดังถูกนำมาตั้งลงไว้ ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ ความไม่
โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ . . . ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ . . .
ความไม่ริษยา ๑ ความไม่ตระหนี่ ๑ . . . ไม่มายา ๑ ไม่โอ้อวด ๑ . . . หิริ ๑ โอต-
* ตัปปะ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แล ตั้งอยู่ใน
สวรรค์เหมือนถูกนำมาตั้งลงไว้ ฯ

[๔๓๓] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยธรรม
๒ อย่าง เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ธรรม
๒ อย่างนี้เป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธไว้ ๑ . . . ความลบหลู่
ท่าน ๑ ความตีเสมอ ๑ . . . ความริษยา ๑ ความตระหนี่ ๑ . . . มายา ๑ โอ้อวด ๑ . . .
ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แล เมื่อแตกกายตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ
วินิบาต นรก ฯ

[๔๓๔] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบ
ด้วยธรรม ๒ อย่าง เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ธรรม ๒
อย่างนี้เป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ . . . ความไม่ลบหลู่
คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ . . . ความไม่ริษยา ๑ ความไม่ตระหนี่ ๑ . . . ไม่
มายา ๑ ไม่โอ้อวด ๑ . . . หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลบางคน
ในโลกนี้ ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แล เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ ฯ

[๔๓๕] ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นอกุศล . . . ดุริย
กิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นกุศล . . . ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้
มีโทษ . . . ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ไม่มีโทษ . . . ดุริยกิจทั้งหลาย
ธรรม ๒ อย่างนี้มีทุกข์เป็นกำไร . . . ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้มีสุขเป็น
กำไร . . . ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้มีทุกข์เป็นวิบาก . . . ดุริยกิจทั้งหลาย
ธรรม ๒ อย่างนี้มีสุขเป็นวิบาก . . . ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นไปกับ
ด้วยความเบียดเบียน . . . ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ไม่มีความเบียดเบียน
ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ . . . ความ
ไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ . . . ความไม่ริษยา ๑ ความไม่ตระหนี่ ๑
. . . ไม่มายา ๑ ไม่โอ้อวด ๑ . . . หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม
๒ อย่างนี้แล ไม่มีความเบียดเบียน ฯ

[๔๓๖] ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒ อย่าง
นี้ พระตถาคตจึงทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวก อำนาจประโยชน์ ๒ อย่างนี้เป็นไฉน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ . . . เพื่อความขมขื่นบุคคล
ผู้เกียติ ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ . . . เพื่อป้องกันอาสวะอัน
จักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ . . . เพื่อป้องกัน
แวมอันจักเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดแวมอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ . . . เพื่อ
ป้องกันโทษอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดโทษอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ . . .
เพื่อป้องกันภัยอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดภัยอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ . . .
เพื่อป้องกันอกุศลธรรมอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอกุศลธรรมอันจัก
บังเกิดในอนาคต ๑ . . . เพื่ออนุเคราะห์แก่ฤๅษี ๑ เพื่อเข้าไปตรอนฝักฝ่ายของ
ภิกษุผู้มีความปรารถนาลามก ๑ . . . เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อ
ความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ๑ . . . เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑
เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒
อย่างนี้แล พระตถาคตจึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ฯ

[๔๓๓] ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒ อย่าง
นี้ พระตถาคตจึงทรงบัญญัติปาติโมกข์แก่สาวก . . . ทรงบัญญัติปาติโมกข์ขุทเทส . . .
ทรงบัญญัติการตั้งปาติโมกข์ . . . ทรงบัญญัติปวารณา . . . ทรงบัญญัติการตั้งปวารณา . . .
ทรงบัญญัติตักขณียกรรม . . . ทรงบัญญัตินิยสกรรม . . . ทรงบัญญัติปิพพาขณียกรรม
. . . ทรงบัญญัติปฏิสารณียกรรม . . . ทรงบัญญัติอุกเขปนียกรรม . . . ทรงบัญญัติการ
ให้ปริวาส . . . ทรงบัญญัติการชักเข้าหาอาบัติเดิม . . . ทรงบัญญัติการให้มานัต . . .
ทรงบัญญัติอุปัชฌาย . . . ทรงบัญญัติการเรียกเข้าหมู่ . . . ทรงบัญญัติการขับออกจากหมู่
. . . ทรงบัญญัติการอุปสมบท . . . ทรงบัญญัติอุตฺตกรรม . . . ทรงบัญญัติอุตฺตติหัตถกรรม
. . . ทรงบัญญัติอุตฺตติจตุตถกรรม . . . ทรงบัญญัติสิกขาบทที่ยังไม่ได้ทรงบัญญัติ . . .
ทรงบัญญัติเพิ่มเติมในสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว . . . ทรงบัญญัติสัมมุขวินัย
. . . ทรงบัญญัติตวินัย . . . ทรงบัญญัติอมพหวินัย . . . ทรงบัญญัติปฏิญญาตถาณะ . . .
ทรงบัญญัติเบญจยลิกา . . . ทรงบัญญัติตสสปายลิกา . . . ทรงบัญญัติตถาวตถาณวินัย
อำนาจประโยชน์ ๒ อย่างนี้เป็นไฉน คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญ
แห่งสงฆ์ ๑ . . . เพื่อความขมขื่นบุคคลผู้เกียติ ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีล
เป็นที่รัก ๑ . . . เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะ
อันจักบังเกิดในอนาคต ๑ . . . เพื่อป้องกันแวมอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัด
แวมอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ . . . เพื่อป้องกันโทษอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อ
กำจัดโทษอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ . . . เพื่อป้องกันภัยอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑
เพื่อกำจัดภัยอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ . . . เพื่อป้องกันอกุศลธรรมอันจักบังเกิดใน
ปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอกุศลธรรมอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ . . . เพื่ออนุเคราะห์แก่
ฤๅษี ๑ เพื่อเข้าไปตรอนฝักฝ่ายของภิกษุที่มีความปรารถนาลามก ๑ . . . เพื่อ
ความเลื่อมใสของผู้ที่ยัง ไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ๑
. . . เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑ เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย ๑ ดุริยกิจ
ทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒ อย่างนี้แล พระตถาคตจึงทรงบัญญัติตถา
วตถาณวินัยไว้แก่สาวก ฯ

[๔๓๔] ดุริยกิจทั้งหลาย เพื่อรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งระคะ จึงควร
อบรมธรรม ๒ อย่าง ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นไฉน คือ สมณะ ๑ วิปัสสนา ๑
ดุริยกิจทั้งหลาย เพื่อรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งระคะ จึงควรอบรมธรรม ๒ อย่าง
นี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย เพื่อกำหนดรู้ระคะ . . . เพื่อความสิ้นไปรอบแห่งระคะ . . .
เพื่อละระคะเด็ดขาด . . . เพื่อความสิ้นไปแห่งระคะ . . . เพื่อความเสื่อมไปแห่งระคะ
. . . เพื่อความสำรอกระคะ . . . เพื่อความดับสนิทแห่งระคะ . . . เพื่อสละระคะ . . .
เพื่อปล่อยระคะเสีย จึงควรอบรมธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๓๕] เพื่อรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง . . . เพื่อกำหนดรู้ . . . เพื่อความ
สิ้นไปรอบ . . . เพื่อสละ . . . เพื่อความสิ้นไป . . . เพื่อความเสื่อมไป . . . เพื่อความ
สำรอก . . . เพื่อความดับสนิท . . . เพื่อสละ . . . เพื่อปล่อยวางซึ่งโทษะ . . . ซึ่งโมหะ
. . . ซึ่งความโกรธ . . . ซึ่งความผูกโกรธไว้ . . . ซึ่งการลบหลู่คุณท่าน . . . ซึ่งการตี
เสมอ . . . ซึ่งความริษยา . . . ซึ่งความตระหนี่ . . . ซึ่งมยา . . . ซึ่งความโอ้อวด . . .
ซึ่งความห้าวหาญ . . . ซึ่งความแข่งดี . . . ซึ่งการถือตัว . . . ซึ่งการดูหมิ่นท่าน . . . ซึ่ง
ความมัวเมา . . . ซึ่งความประมาท . . . จึงควรอบรมธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

จบทุกนิบาต

ปฐมปณณาสก
พาลวรรคที่ ๑
ภยสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

[๔๔๐] ๑. ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ ฯ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หากเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ อันตรายที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หากเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ อุปสรรคที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หากเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฟอันลุกกลามมาจาก เรือนไม้หรือเรือนหญ้า ย่อมไหม้แม้ซึ่งเรือนยอดที่เขาโบกทั้งภายในภายนอก ลมพัดเข้าไม่ได้ มีบานประตูมิดชิด มีหน้าต่างปิดแน่น แม้ฉนั้นใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หากเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ อันตรายที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หากเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ อุปสรรคที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หากเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ ฉนั้นเหมือนกันแล ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลมีภัยเฉพาะหน้า บัณฑิตหา ภัยเฉพาะหน้ามิได้ คนพาลมีอันตราย บัณฑิตหาอันตรายมิได้ คนพาลมีอุปสรรค บัณฑิตหาอุปสรรคมิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่มีมาแต่บัณฑิต อันตรายไม่มีมา แต่บัณฑิต อุปสรรคไม่มีมาแต่บัณฑิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้ อัน เขาพึงรู้ว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติวัณธรรม ๓ ประการนั้น บุคคลประกอบด้วย ธรรม ๓ ประการเหล่านี้ อันเขาพึงรู้ว่าเป็นบัณฑิต เราจักประพฤติสมาทาน ธรรม ๓ ประการนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

ลักษณะสูตร

[๔๔๑] ๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด บัณฑิต

มีกรรมเป็นเครื่องกำหนด ปัญญาจางมในความประพฤติเนื่องๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการ เป็นโฉน คือ กายทุจริต ๑ วาจทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล บุคคลผู้ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการเป็นโฉน คือ กายสุจริต ๑ วาสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย ธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ ฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ เหล่านี้ อันเขาพึงรู้ว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติวัณธรรม ๓ ประการนั้น บุคคลประกอบด้วย ธรรม ๓ ประการเหล่านี้ อันเขาพึงรู้ว่าเป็นบัณฑิต เราจัก ประพฤติสมาทานธรรม ๓ ประการนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษา อย่างนี้แล ฯ

จินตาสสูตร

[๔๔๒] ๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลักษณะคนพาล นิमितคนพาล ความ

ประพฤติไม่ขาดสายของคนพาล ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นโฉน ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย คนพาลในโลกนี้ ย่อมเป็นผู้คิดเรื่องที่คิดชั่ว ๑ พูดคำที่พูดชั่ว ๑ ทำกรรมที่ทำชั่ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าคนพาลจักไม่เป็นคนคิดเรื่องที่คิดชั่ว ๑ พูดคำที่พูดชั่ว ๑ ทำกรรมที่ทำชั่ว ๑ เช่นนั้น บัณฑิตจะพึงรู้เขาด้วยเหตุอย่างไร ว่า ผู้นั้นเป็นคนพาล ไม่ใช่คนดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะคนพาลย่อมเป็นผู้คิด เรื่องที่คิดชั่ว พูดคำที่พูดชั่ว ทำกรรมที่ทำชั่ว ฉะนั้น บัณฑิตจึงรู้จักเขาว่า ผู้นี้ เป็นคนพาล ไม่ใช่คนดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลักษณะคนพาล นิमितคนพาล ความ ประพฤติไม่ขาดสายของคนพาล ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลักษณะบัณฑิต นิमितบัณฑิต ความประพฤติไม่ขาดสายของบัณฑิต ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็น โฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตในโลกนี้ ย่อมเป็นผู้คิดเรื่องที่คิดดี ๑ พูดคำที่ พูดดี ๑ ทำกรรมที่ทำดี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าบัณฑิตไม่เป็นคนคิดเรื่องที่คิดดี พูดคำที่พูดดี และทำกรรมที่ทำดี เช่นนั้น บัณฑิตจะพึงรู้เขาได้ด้วยเหตุอะไรว่า ผู้นั้นเป็นบัณฑิต เป็นคนดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะบัณฑิตย่อมเป็นผู้คิดเรื่องที่ คิดดี พูดคำที่พูดดี และทำกรรมที่ทำดี ฉะนั้น บัณฑิตจึงรู้จักเขาว่า ผู้นี้เป็น บัณฑิต เป็นคนดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลักษณะบัณฑิต นิमितบัณฑิต ความ ประพฤติไม่ขาดสายของบัณฑิต ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ เหล่านี้ อันเขารู้ว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติวัณธรรม ๓ ประการนั้น บุคคล ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้ อันเขารู้ว่าเป็นบัณฑิต เราจักประพฤติ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
สมาทานธรรม ๓ ประการนั้น ดุริยกิจทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

อภัยสูตร

[๔๔๓] ๔. ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เห็นโทษโดยความเป็น
โทษ ๑ เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว แต่ไม่ทำคืนตามธรรม ๑ เมื่อผู้อื่นชี้โทษ
อยู่ ไม่รับรู้ตามธรรม ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
นี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓
ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ เห็นโทษโดยความเป็น
โทษ ๑ เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว ย่อมทำคืนตามธรรม ๑ เมื่อผู้อื่นชี้
โทษอยู่ ยอมรับรู้ตามธรรม ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓
ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ฯ

อโยนิโสสูตร

[๔๔๔] ๕. ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ตั้งปัญหาโดยไม่แยบคาย ๑
เฉลยปัญหาโดยไม่แยบคาย ๑ ไม่อนุโมทนาปัญหาที่ผู้อื่นเฉลยโดยแยบคาย
ด้วยบทพญัญชนะที่เหมาะสม สละสลวย เข้ารูป ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ดุริยกิจทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการ
เป็นไฉน คือ ตั้งปัญหาโดยแยบคาย ๑ เฉลยปัญหาโดยแยบคาย ๑ อนุโมทนา
ปัญหาที่ผู้อื่นเฉลยโดยแยบคาย ด้วยบทพญัญชนะที่เหมาะสม สละสลวย เข้ารูป ๑
ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็น
บัณฑิต ฯ

อกุสลสูตร

[๔๔๕] ๖. ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมเป็นอกุศล ๑
วจีกรรมเป็นอกุศล ๑ มโนกรรมเป็นอกุศล ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการ
เป็นไฉน คือ กายกรรมเป็นกุศล ๑ วจีกรรมเป็นกุศล ๑ มโนกรรมเป็นกุศล ๑
ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็น
บัณฑิต ฯ

สาวัชชสูตร

[๔๔๖] ๗. ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่เป็นโทษ ๑
วจีกรรมที่เป็นโทษ ๑ มโนกรรมที่เป็นโทษ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ดุริยกิจทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการ
เป็นไฉน คือ กายกรรมที่ไม่เป็นโทษ ๑ วจีกรรมที่ไม่เป็นโทษ ๑ มโนกรรมที่
ไม่เป็นโทษ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล
พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ฯ

สัพพาปิขสูตร

[๔๔๗] ๘. ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่เป็นการเบียด
เบียน ๑ วจีกรรมที่เป็นการเบียดเบียน ๑ มโนกรรมที่เป็นการเบียดเบียน ๑
ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคน
พาล ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็น
บัณฑิต ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่ไม่เป็นการเบียดเบียน ๑
วจีกรรมที่ไม่เป็นการเบียดเบียน ๑ มโนกรรมที่ไม่เป็นการเบียดเบียน ๑ ดุริยกิจ
ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต
ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า บุคคล
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขาพึงรู้ว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติ
เว้นธรรม ๓ ประการนั้น บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขาพึง
รู้ว่าเป็นบัณฑิต เราจักประพฤติสมาทานธรรม ๓ ประการนั้น ดุริยกิจทั้งหลาย
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

ขตสูตร

[๔๔๘] ๙. ดุริยกิจทั้งหลาย คนพาลไม่ฉลาด เป็นอัสถบุรุษ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย เป็นผู้เป็น
ไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบบาปมีโทษเป็นอันมาก ธรรม ๓
ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วาจทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย
คนพาลไม่ฉลาด เป็นอสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหาร
ตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เป็นผู้เป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบ
บาปมีโทษเป็นอันมาก ดุริการิกษทั้งหลาย บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัตบุรุษ
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย
เป็นผู้ไม่มีโทษ ผู้รู้ไม่ติเตียน และประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๓ ประการ
เป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วาสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย
บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตน
ไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เป็นผู้ไม่มีโทษ ผู้รู้ไม่ติเตียน และประสบบุญ
เป็นอันมาก ฯ

มลสูตร

[๔๔๙] ๑๐. ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
ไม่ละมลทิน ๓ ประการ จะต้องถูกเก็บไว้ในนรก เหมือนถูกขังฉะนั้น ธรรม ๓
ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ทุศีล และไม่ละมลทินแห่งความเป็นผู้ทุศีล ๑ เป็น
ผู้ริษยา และไม่ละมลทินแห่งความริษยา ๑ เป็นผู้ตระหนี่ และไม่ละมลทินแห่ง
ความตระหนี่ ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล
ไม่ละมลทิน ๓ ประการนี้ จะต้องถูกเก็บไว้ในนรก เหมือนถูกขังฉะนั้น ดุริ
การิกษทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ละมลทิน ๓ ประการเสีย
ย่อมจะประดิษฐานบนสวรรค์ เหมือนถูกนำเอามาวางไว้ ฉะนั้น ธรรม ๓ ประการ
เป็นไฉน คือ เป็นผู้มีศีล และละมลทินแห่งความเป็นผู้มีศีล ๑ เป็นผู้ไม่ริษยา
และละมลทินแห่งความริษยา ๑ เป็นผู้ไม่ตระหนี่ และละมลทินแห่งความตระหนี่
๑ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้ และละมลทิน ๓
ประการนี้แล ย่อมจะประดิษฐานอยู่บนสวรรค์ เหมือนถูกนำเอามาวางไว้ ฉะนั้น ฯ
จบพาลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กยสูตร ๒. ลักขณสูตร ๓. จินตาสสูตร ๔. อัจจยสูตร
๕. อโยนิโสสูตร ๖. อกุสสสูตร ๗. สาวัชชสูตร ๘. สัพพาปัชชสูตร
๙. ขตสูตร ๑๐. มลสูตร

รทการวรรคที่ ๒

ญาคกสูตร

[๔๕๐] ๑๑. ดุริการิกษทั้งหลาย ภิกษุผู้มีชื่อเสียงประกอบด้วยธรรม
๓ ประการ ย่อมปฏิบัติเพื่อมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อมีสุขเกษมเป็นอันมาก
เพื่อความพินาศเกษมเป็นอันมาก เพื่อมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แกลเทวตา
และมนุษย์ทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ชักชวนในกายกรรมที่ไม่
สมควร ๑ ชักชวนในวจีกรรมที่ไม่สมควร ๑ ชักชวนในธรรมที่ไม่สมควร ๑
ดุริการิกษทั้งหลาย ภิกษุผู้มีชื่อเสียงประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อม
ปฏิบัติเพื่อมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อมีสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ
เกษมเป็นอันมาก เพื่อมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แกลเทวตาและมนุษย์
ทั้งหลาย ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ภิกษุผู้มีชื่อเสียงประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อม
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์เกษม
มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน
คือ ชักชวนในกายกรรมที่สมควร ๑ ชักชวนในวจีกรรมที่สมควร ๑ ชักชวนใน
ธรรมที่สมควร ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย ภิกษุผู้มีชื่อเสียงประกอบด้วยธรรม ๓ ประ
การนี้แล ย่อมปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขเกษมเป็นอันมาก เพื่อประ
โยชน์เกษมหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

สรณียสูตร

[๔๕๑] ๑๒. ดุริการิกษทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้ ย่อมเป็นสถานที่
อันกษัตราธิราชผู้ได้รับมรธาภิเษกแล้ว พึงทรงระลึกถึงตลอดพระชนม์ชีพ สถานที่
ที่ ๓ แห่งเป็นไฉน คือ กษัตราธิราชผู้ได้รับมรธาภิเษกแล้ว ประสูติ ณ ที่ใด
ที่นั่นเป็นสถานที่ ๑ อันกษัตราธิราชพึงทรงระลึกถึงตลอดพระชนม์ชีพ ฯ

อีกประการหนึ่ง กษัตราธิราชผู้ได้รับมรธาภิเษกแล้ว ณ ที่ใด ที่นั่นเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
สถานที่ ๒ อังกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ฟังทรงระลึกถึงตลอดพระชนม์
ชีพ ฯ

อีกประการหนึ่ง กษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงชำนะสงคราม
ครั้งใหญ่ มีชัย ทรงครอบครองสนามรบ ณ ที่ใด ที่นี้เป็นสถานที่ ๓ อังกษัตรา
ธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ฟังทรงระลึกถึงตลอดพระชนม์ชีพ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้แล เป็นสถานที่อังกษัตราธิราช
ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ฟังทรงระลึกถึงตลอดพระชนม์ชีพ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้ เป็นสถานที่อังกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ฟังทรงระลึกถึงตลอดชีวิต จันนั้นเหมือนกันแล สถานที่ ๓ แห่งเป็นโฉน คือ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ณ ที่ใด
ที่นี้เป็นสถานที่ ๑ อังกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ฟังทรงระลึกถึงตลอดชีวิต ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นีทุกข นีทุกขสมุทัย
นีทุกขนิโรธ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ณ ที่ใด ที่นี้เป็นสถานที่ ๒ อังกษัตรา
ธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ฟังทรงระลึกถึงตลอดชีวิต ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้
เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ณ ที่ใด ที่นี้เป็น
สถานที่ ๓ อังกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ฟังทรงระลึกถึงตลอดชีวิต ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้แล เป็นสถานที่อังกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ฟังทรงระลึกถึงตลอดชีวิต ฯ

ภิกขุสูตร

[๔๕๒] ๑๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ใน
โลก ๓ จำพวกเป็นโฉน คือ บุคคลผู้หมดหวัง ๑ บุคคลผู้มีหวัง ๑ บุคคล
ผู้ปราศจากความหวัง ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้หมดหวังเป็นโฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
บางคนในโลกนี้ บังเกิดในสกุลต่ำ คือ สกุลจัณฑาล สกุลคนเป่าปี่ (ขอทาน)
สกุลนายพรานป่า สกุลช่างรถ หรือสกุลกสิเทหยาภิเษก ซึ่งเป็นสกุลที่ยากจน มี
ข้าวน้ำโภชนาหารน้อย มีความเป็นไปฝืดเคือง มีของกินและเครื่องนุ่งห่มหาได้
โดยฝืดเคือง และเขาเป็นคนมีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ย มากด้วยความ
ป่วยไข้ เป็นคนบอด เป็นคนง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาต หายข้าว
น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องตาม
ประทีปไม่ได้ เขาได้ฟังข่าวว่า กษัตริย์ผู้มีพระนามอย่างนี้ ถูกพวกกษัตริย์อภิเษก
แล้วด้วยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์ เขาหาคิดอย่างนี้ไม่ว่า ถึงตัวเราก็จักถูกพวก
กษัตริย์อภิเษกด้วยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์สักครั้งหนึ่งแน่แท้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่า "บุคคลผู้หมดหวัง" ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีหวังเป็นโฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระโอรส
ของพระราชามหากษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วในโลกนี้ เป็นผู้ควรอภิเษก แต่ยังไม่
ได้รับการอภิเษก ถึงความไม่หวั่นไหว เขาได้ฟังข่าวว่า กษัตริย์ผู้มีพระนามอย่างนี้
ถูกพวกกษัตริย์อภิเษกด้วยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์ เขาย่อมคิดดังนี้ว่า ถึงตัวเราก็จักถูกพวก
กษัตริย์อภิเษกด้วยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์สักคราวหนึ่งโดยแท้ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า "บุคคลผู้มีหวัง" ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปราศจากความหวังเป็นโฉน ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย พระราชาในโลกนี้ เป็นกษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว พระองค์ได้สดับ
ข่าวว่า กษัตริย์ผู้มีพระนามอย่างนี้ ถูกพวกกษัตริย์อภิเษกด้วยการอภิเษกให้เป็น
กษัตริย์ พระองค์หาทรงพระดำริดังนี้ไม่ว่า ถึงตัวเราก็จักถูกพวกกษัตริย์อภิเษกด้วย
การอภิเษกให้เป็นกษัตริย์สักคราวหนึ่ง ชื่อนั้นเพราะเหตุใด เพราะพระองค์ซึ่ง
แต่ก่อนยังมิได้รับการอภิเษก ได้มีการอภิเษกสงบไปแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่า "บุคคลผู้ปราศจากความหวัง" ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้
มีปรากฏอยู่ในโลก แม่นั่นใด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่ภิกษุก็มีบุคคลอยู่ ๓ จำพวก ปรากฏจันนั้น
เหมือนกันแล บุคคล ๓ จำพวกเป็นโฉน คือ บุคคลผู้หมดหวัง ๑ บุคคล
ผู้มีหวัง ๑ บุคคลผู้ปราศจากความหวัง ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้หมดหวังเป็นโฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม ไม่สะอาด มีสมาจารที่ฟังระลึกด้วยความรังเกียจ
มีการงานปกปิด ไม่ไช่สมณะ แต่ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ไช่พรหมจารี แต่
ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน้นในภายใน ช่มด้วยราคะ เป็นดังหยากเยื่อ เธอได้
สดับข่าวว่า ภิกษุผู้นี้ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เธอหาคิดตั้งนี้ไม่ว่า
แม่ว่าก็จักทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า
"บุคคลผู้มีมหหวัง" ๖

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีหวังเป็นโฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม เธอได้สดับข่าวว่า ภิกษุชื่อนี้ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ เธอยอมคิดตั้งนี้ว่า แม่ว่าก็จักทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อัน
หาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่
สักการาหนึ่งโดยแท้ ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า "บุคคลผู้มีหวัง" ๖

ดุริยภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปราศจากความหวังเป็นโฉน ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นพระอรหันตชินาสพ เธอได้สดับข่าวว่า ภิกษุชื่อนี้ทำให้แจ้ง
ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญา
อันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เธอยอมไม่คิดตั้งนี้ว่า ถึงว่าก็จักทำให้แจ้งซึ่ง
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอัน
ยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ สักการาหนึ่งโดยแท้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
ความหวังในวิมุตติของเธอผู้ยังไม่หลุดพ้นในก่อนนั้นระงับแล้ว ดุริยภิกษุทั้งหลาย
นี่เรียกว่า "บุคคลผู้ปราศจากความหวัง" ๖

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ในหมู่ภิกษุ มีบุคคล ๓ จำพวกนี้แล ปรากฏอยู่ ๖

จิกกวัตติสูตร

[๔๔๓] ๑๔. ดุริยภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรม
ราชา ทรงยังจักรมีไชของพระราชอื่นให้เป็นไป เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้
ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กืออะไรเล่า เป็น
ราชาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า
ดุริยภิกษุ ธรรมเป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาดังนี้ แล้ว
ได้ตรัสต่อไปว่า ดุริยภิกษุ พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้
ทรงอาศัยธรรมนั้นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง
มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกันและค้ำครองที่
ประกอบด้วยธรรมไว้ในอันโตชน ๖

ดุริยภิกษุ อีกประการหนึ่ง พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา
ทรงอาศัยธรรมนั้นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง
มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และค้ำครองที่
ประกอบด้วยธรรมไว้ในพวกกษัตริย์ ผู้ที่ตามเสด็จ ในหมู่พล ในพราหมณ์และ
คฤหบดี ในชาวนิคมและชาวชนบท ในสมณะและพราหมณ์ ในเนื้อและนก
ดุริยภิกษุ พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา พระองค์นั้นแล ซึ่งอาศัย
ธรรมนั้นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรม
เป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ครั้นทรงจัดการรักษา ป้องกัน และค้ำครองที่ประกอบ
ด้วยธรรมไว้ในอันโตชน ในพวกกษัตริย์ผู้ตามเสด็จ ในหมู่พล ในพราหมณ์และ
คฤหบดี ในชาวนิคมและชาวชนบท ในสมณะและพราหมณ์ ในเนื้อและนก
แล้ว ย่อมทรงใช้จักรให้เป็นไปโดยธรรมเท่านั้น จักเป็นอันมนุษย์ ข้าศึกหรือ
สัตว์ใดๆ ให้เป็นไปไม่ได้ ฉนใด ๖

ดุริยภิกษุ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงธรรม เป็นธรรม
ราชาที่ฉนนั้นเหมือนกัน ทรงอาศัยธรรมนั้นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรง
ธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา
ป้องกัน และค้ำครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในกายกรรม ว่ากายกรรมเช่นนี้
ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ๖

ดุริยภิกษุ อีกประการหนึ่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรง
ธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั้นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรง
ธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา
ป้องกัน และค้ำครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในวจีกรรมว่า วจีกรรมเช่นนี้ควรเสพ
วจีกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ๖

ดุริยภิกษุ อีกประการหนึ่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรง
ธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั้นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม
ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา
ป้องกัน และค้ำครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในมโนกรรมว่า มโนกรรมเช่นนี้ควร
เสพ มโนกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ๖

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ดูกรภิกษุ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ครั้นทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมแล้ว ทรงยังธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมเท่านั้น จักรนั้น อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ให้เป็นไปด้วยไม่ได้ ฯ

ปจเจตสูตร

[๔๕๔] ๑๕. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ปาอิสิปตนมฤค-

*ทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพระราชาพระองค์หนึ่งพระนามว่า ปจเจตนะ ครั้นนั้น พระเจ้าปจเจตนะได้รับสั่งกะนายช่างรถว่า ดูกรนายช่างรถผู้สหาย แต่นี้ไปอีก ๖ เดือน จันจิกทำสงคราม ท่านสามารถจะทำล้อคู่ใหม่ของฉันได้ไหม นายช่างรถได้ทูลรับรองต่อพระเจ้าปจเจตนะว่า ขอเดชะ ข้าพระองค์สามารถจะทำถวายได้ ครั้นนั้นแล นายช่างรถได้ทำล้อสำเร็จข้างหนึ่ง โดย ๖ เดือน หย่อน ๖ ราตรี ครั้นนั้นแล พระเจ้าปจเจตนะตรัสเรียกนายช่างรถมาถามว่า ดูกรชายช่างรถผู้สหาย แต่นี้ไปอีก ๖ วัน จันจิกทำสงคราม ล้อคู่ใหม่สำเร็จแล้วหรือ ฯ

นายช่างรถกราบทูลว่า ขอเดชะ โดย ๖ เดือน หย่อนอยู่อีก ๖ ราตรีนี้ แล ล้อได้เสร็จไปแล้วข้างหนึ่ง ฯ

พระเจ้าปจเจตนะตรัสถามว่า ดูกรนายช่างรถผู้สหาย ๖ วันนี้นั้นท่านสามารถ จะทำล้อข้างที่สองของฉันให้เสร็จได้หรือ ฯ

นายช่างรถได้กราบทูลรับรองต่อพระเจ้าปจเจตนะว่า ขอเดชะ ข้าพระองค์ สามารถจะทำให้เสร็จได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล นายช่างรถทำล้อข้างที่สองเสร็จโดย ๖ วัน แล้ว นำเอาล้อคู่ใหม่เข้าไปเฝ้าพระเจ้าปจเจตนะถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลว่า ขอเดชะล้อคู่ใหม่ของพระองค์นี้สำเร็จแล้ว

พระเจ้าปจเจตนะรับสั่งถามว่า ดูกรนายช่างรถผู้สหาย ล้อของท่านข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อน ๖ ราตรี กับอีกข้างหนึ่งเสร็จโดย ๖ วันนี้ เหตุอะไร เป็นเครื่องทำให้แตกต่างกัน จันจะเห็นความแตกต่างของมันได้อย่างไร ฯ

นายช่างรถกราบทูลว่า ขอเดชะ ความแตกต่างของมันมีอยู่ ขอพระองค์ จงทรงทอดพระเนตรความแตกต่างกันของมัน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล นายช่างรถยังล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วัน ให้หมุนไป ล้อนั้นเมื่อนายช่างรถหมุนไป ก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนไป แล้วหมุนเวียนลุ่มลงบนพื้นดิน นายช่างรถได้ยังล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อน อยู่ ๖ ราตรีให้หมุนไป ล้อนั้น เมื่อนายช่างรถหมุนไป ก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนไป แล้วตั้งอยู่เหมือนอยู่ในเพลา ฉะนั้น ฯ

พระเจ้าปจเจตนะตรัสถามว่า ดูกรนายช่างรถผู้สหาย อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วันนี้ เมื่อถูกท่านหมุนไปแล้ว จึงหมุนไปเพียงเท่า ที่ท่านหมุนไปได้ แล้วหมุนเวียนลุ่มลงบนพื้นดิน ก็อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อนอยู่ ๖ ราตรีนี้ เมื่อท่านหมุนไป จึงหมุนไปเท่าที่ ท่านหมุนไปได้ แล้วได้ตั้งอยู่เหมือนกับอยู่ในเพลา ฉะนั้น ฯ

นายช่างรถกราบทูลว่า ขอเดชะ กงกัถิ ก่ากัถิ ดุมกัถิ ของล้อข้างที่เสร็จแล้วโดย ๖ วันนี้ มันคดโค้ง มีโทษ มีรสฝาด เพราะกงกัถิ ก่ากัถิ ดุม กัถิ คดโค้ง มีโทษ มีรสฝาด ฉะนั้นเมื่อข้าพระองค์หมุนไป จึงหมุนไปเท่าที่ข้าพระองค์หมุนไป แล้วหมุนเวียนลุ่มบนพื้นดิน ขอเดชะ ส่วนกงกัถิ ก่ากัถิ ดุมกัถิ ของล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อนอยู่อีก ๖ ราตรีนี้ ไม่คดโค้ง หมดโทษ ไม่มีรสฝาด ฉะนั้น เมื่อข้าพระองค์หมุนไป จึงหมุนไปเท่าที่ ข้าพระองค์หมุนไป แล้วได้ตั้งอยู่เหมือนกับอยู่ในเพลา ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ท่านทั้งหลายจะพึงคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น คนอื่นได้ เป็นนายช่างรถ แต่ข้อนี้ไม่ควรเห็นดังนั้น สมัยนั้น เราได้เป็นนายช่างรถ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คราวนั้น เราเป็นคนฉลาดในความคดโค้งแห่งไม้ ในโทษ แห่งไม้ ในรสฝาดแห่งไม้ แต่บัดนี้เราเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉลาดใน ความคดโค้งแห่งกาย ในโทษแห่งกาย ในรสฝาดแห่งกาย ฉลาดในความคดโค้ง แห่งวาจา ในโทษแห่งวาจา ในรสฝาดแห่งวาจา ฉลาดในความคดโค้งแห่งใจ ในโทษแห่งใจ ในรสฝาดแห่งใจ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ไม่ละความคดโกงแห่งกาย ไทษะแห่งกาย รสผาดแห่งกาย ไม่ละความคดโกงแห่งวาจา ไทษะแห่งวาจา รสผาดแห่งวาจา ไม่ละความคดโกงแห่งใจ ไทษะแห่งใจ รสผาดแห่งใจ เขาได้พลัดตกไปจากธรรมวินัยนี้ เหมือนกับล้อช้างที่เสร็จโดย ๖ วัน ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ละความคดโกงแห่งกาย ไทษะแห่งกาย รสผาดแห่งกาย ละความคดโกงแห่งวาจา ไทษะแห่งวาจา รสผาดแห่งวาจา ละความคดโกงแห่งใจ ไทษะแห่งใจ รสผาดแห่งใจ ได้ เขาดำรงมั่นอยู่ในธรรมวินัยนี้ เหมือนกับล้อช้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อนอยู่ ๖ ราตรี ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักละความคดโกงแห่งกาย ไทษะแห่งกาย รสผาดแห่งกาย จักละความคดโกงแห่งวาจา ไทษะแห่งวาจา รสผาดแห่งวาจา จักละความคดโกงแห่งใจ ไทษะแห่งใจ รสผาดแห่งใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

อปินณกสูตร

[๔๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด และชื่อว่าเธอปรารภปัญญาเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑ เป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ เป็นผู้ประกอบความเพียร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตาแล้ว ไม่ถือเอาโดยนิमित ไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุในทรี ที่เมื่อไม่สำรวมแล้วจะพึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุในทรี ย่อมถึงความสำรวมในจักขุในทรี พึงเสี่ยงด้วยหูแล้ว ฯลฯ ตมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ถือเอาโดยนิमित โดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนในทรี ที่เมื่อไม่สำรวมแล้วจะพึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามโนในทรี ย่อมถึงความสำรวมในมโนในทรี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่า เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่า เป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว จันอาหารไม่ไขเพื่อเล่น ไม่ไขเพื่อจะมัวเมา ไม่ไขเพื่อจะประดับ ไม่ไขเพื่อจะประเทืองผิว เพียงเพื่อกายนี้ตั้งอยู่ เพื่อจะให้กายนี้เป็นไปเพื่อจะกำจัดความเบียดเบียนลำบาก เพื่อจะอนเคราะห์พรหมจรรย์ด้วยจิตเห็นว่าเราจักกำจัดเวทนาเก่าเสีย และจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความที่กายจักเป็นไปได้นาน ความเป็นผู้ไม่มีโทษและความอยู่สำราญจักเกิดมีแก่เรา ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่า เป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่า เป็นผู้ประกอบความเพียรอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอาวารณียธรรม ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอาวารณียธรรม ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดยามต้นแห่งราตรี ตลอดยามกลางแห่งราตรี ย่อมสำเร็จสัทธัสยาโดยช้างเบื้องต้น ช้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ทำความหมายในอันจะลุกขึ้นไว้ในใจ ย่อมลุกขึ้นชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอาวารณียธรรม ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปัจฉิมยาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่า เป็นผู้ประกอบความเพียรอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด และชื่อว่าเธอปรารภปัญญาเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ฯ

อัตตสูตร

[๔๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนตนเอง เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วาจทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนตนเอง เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วาสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียน
ตนเอง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและคนอื่น
ทั้งสองฝ่าย ฯ

เทวสูตร

[๔๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกปริพาชกอัญญเดียรัถย์ จะพึงถาม
ท่านทั้งหลายเช่นนี้ว่า ดูกรอาวุโส พระสมณโคตมอยู่ประพาศพรหมจรรย์เพื่อ
จะเข้าถึงพรหมโลกหรือ ท่านทั้งหลายเมื่อถูกถามเช่นนี้ พึงอิตถัธ ระอา รังเกียจ
มิใช่หรือ เมื่อภิกษุเหล่านั้นทูลรับว่า เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า จึงได้ตรัสต่อไปว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ท่านทั้งหลายอิตถัธ ระอา รังเกียจ ด้วยอายุทิพย์
ด้วยวรรณะทิพย์ ด้วยสุขทิพย์ ด้วยยศทิพย์ ด้วยอริปไตยทิพย์ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย แต่ท่านทั้งหลายอิตถัธ ระอา รังเกียจ ด้วยกายทุจริต ด้วยวา
ทุจริต ด้วยมโนทุจริตก่อนทีเดียว ฯ

ปาปณิกสูตรที่ ๑

[๔๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ไม่
ควรจะได้โลกทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำโลกทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีขึ้น องค์ ๓
ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำในโลกนี้ เวลาเช้าไม่จัดแจงการทำงาน
โดยเอื้อเฟื้อ เวลาเที่ยงไม่จัดแจงการทำงานโดยเอื้อเฟื้อ เวลาเย็นไม่จัดแจงการทำงาน
โดยเอื้อเฟื้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ไม่
ควรจะได้โลกทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำโลกทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีขึ้น ฉนใด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็ฉนนั้นเหมือนกัน เป็น
ผู้ไม่ควรจะบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรล หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่ได้บรรลแล้ว
ให้เจริญมากขึ้น ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เวลาเช้าไม่อธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ เวลาเที่ยงไม่อธิษฐานสมาธิ
นิมิตโดยเคารพ เวลาเย็นไม่อธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้ เป็นผู้ไม่ควรจะบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่ได้
บรรล หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่ได้บรรลแล้วให้เจริญมากขึ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พ่อคำผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล สมควรจะได้โลกทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือ
เพื่อทำโลกทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น องค์ ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย พ่อคำในโลกนี้ เวลาเช้าจัดแจงการทำงานโดยเอื้อเฟื้อ เวลาเที่ยงจัดแจง
การทำงานโดยเอื้อเฟื้อ เวลาเย็นจัดแจงการทำงานโดยเอื้อเฟื้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พ่อคำผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล สมควรจะได้โลกทรัพย์ที่ยังไม่ได้
หรือเพื่อทำโลกทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น ฉนใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ผู้ประกอบด้วย ธรรม ๓ ประการ ก็ฉนนั้นเหมือนกัน สมควรจะได้บรรล
กุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรล หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่ได้บรรลแล้วให้เจริญมากขึ้น
ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เวลาเช้า
อธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ เวลาเที่ยงอธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ เวลา
เย็นอธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม
๓ ประการนี้แล สมควรจะบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่บรรล หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่
ได้บรรลแล้วให้เจริญมากขึ้น ฯ

ปาปณิกสูตรที่ ๒

[๔๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อม
ถึงความมีโลกทรัพย์มากมายเหลือเฟือไม่นานเลย องค์ ๓ ประการเป็นไฉน ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย พ่อคำในโลกนี้ เป็นคนที่มีตาดี ๑ มีระตีดี ๑ ถึงพร้อมด้วยบุคคล
ที่จะเป็นที่พึงได้ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำชื่อว่าเป็นคนมีตาดีอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พ่อคำในโลกนี้ย่อมรู้สิ่งที่จะพึงซื้อขายว่า สิ่งที่จะขายนี้ ชื่อมาเท่านี้ ขายไป
เท่านี้ จักได้ทุนเท่านี้ มีกำไรเท่านี้ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำชื่อว่าเป็น
คนมีตาดี ด้วยอาการอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำชื่อว่ามีระตีดียังไร
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำในโลกนี้ เป็นคนฉลาดที่จะซื้อและขายสิ่งที่ตนจะพึง
ซื้อขาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำชื่อว่าเป็นคนมีระตีดี ด้วยอาการอย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อคำชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคนซึ่งจะเป็นที่พึงได้อย่างไร ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย พ่อคำในโลกนี้ อันคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้มั่งคั่ง ผู้มีทรัพย์มาก
มีโคระมาก ทราบได้เช่นนี้ว่าท่านพ่อคำผู้นี้แล เป็นคนมีตาดี มีระตีดี สามารถ
ที่จะเลี้ยบุตรภรรยา และใช้คนให้แก่เราตามเวลาได้ เขาต่างก็เชื่อเชิญพ่อคำ
นั้นด้วยโคระว่า แน่ะท่านพ่อคำผู้สหาย แต่นี้ไปท่านจงนำเอาโคระไปเลี้ยดู

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
บุตรภรรยา และใช้คืนให้แก่เราตามเวลา ดุริยภิกษุทั้งหลาย พอดีชื่อว่าเป็น
ผู้ถึงพร้อมด้วยบุคคลซึ่งเป็นที่พึงได้ด้วยอาการอย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย พอดี
ผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ย่อมจะถึงความมีโรคะมากมายเหลือเฟือไม่
นานเลย จันใด ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ จันนั้น
เหมือนกัน ย่อมถึงความเป็นผู้มากมุนไพบูลย์ในกุตลธรรมไม่นานเลย ธรรม
๓ ประการเป็นไฉน ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มิจักขุ ๑
มีระติ ๑ ถึงพร้อมด้วยภิกษุพอจะเป็นที่พึ่งได้ ๑ ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีจักขุอย่างไร ดุริยภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ . . . นี้ทุกขนิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีจักขุอย่างนี้แล ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีระติอย่างไร ดุริยภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึง
พร้อมแห่งกุตลธรรม เป็นผู้กำลัง มีความบากบั่นมั่น ไม่ทอดทิ้งระติในกุตล-

*ธรรม ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีระติอย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยภิกษุพอจะเป็นที่พึ่งได้อย่างไร ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เธอเข้าไปหาภิกษุ ผู้เป็นพหูสูต เรียนจบคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย
ทรงมาติกา ตามเวลา แล้วไต่ถาม สอบสวนว่า ท่านผู้เจริญ พระพุทธพจน์นี้
อย่างไร ความแห่งพระพุทธพจน์นี้อย่างไร ท่านเหล่านั้น ย่อมเปิดเผยธรรมที่ยัง
ไม่เปิดเผย ย่อมทำธรรมที่ยังมิได้ทำให้ตื่นแล้วให้ตื่น และย่อมบรรเทาความสงสัย
ในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมิใช่น้อยแก่ภิกษุนั้น ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยภิกษุพอจะเป็นที่พึ่งได้อย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมถึงความเป็นผู้มากมุนไพบูลย์ในกุตล
ธรรมทั้งหลายไม่นานเลย ฯ

จบรถการวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ญาคกสูตร ๒. สรณียสูตร ๓. ภิกขุสูตร ๔. จักกวัตติสูตร
๕. ปะเจตนะสูตร ๖. อปินณกสูตร ๗. อัตตสูตร ๘. เทวสูตร ๙. ปาปณิก
สูตรที่ ๑ ปาปณิกสูตรที่ ๒ ฯ

ปุคคลวรรคที่ ๑

สวัฏฐสูตร

[๔๖๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล ท่าน
พระสวัฏฐะกับท่านพระมหาโกญฐิตะ ได้พากันไปหาท่านพระสารีบุตรจนถึงที่อยู่
ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึง
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะท่านพระ
สวัฏฐะว่า ดูกรอาวุโสสวัฏฐะ บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวก
เป็นไฉน คือ กายสักขีบุคคล ๑ ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ ดูกร
ท่านผู้มีอายุ บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวก
นี้ ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหนซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ท่านพระสวัฏฐะ
ได้ตอบว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
๓ จำพวกเป็นไฉน คือ กายสักขีบุคคล ๑ ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตต
บุคคล ๑ ข้าแต่ท่านผู้มีอายุ บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดา
บุคคล ๓ จำพวกนี้ กระผมชอบใจบุคคลผู้สัทธาวิมุตต ซึ่งเป็นผู้งามกว่าและ
ประณีตกว่า ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะสัทธินทรีย์ของบุคคลนี้มีประมาณยิ่ง
ลำดับนั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระมหาโกญฐิตะว่า ดูกรอาวุโสโกญฐิตะ
บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ กายสักขีบุคคล ๑
ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคล ๓ จำพวก
นี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหน
ซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ท่านพระมหาโกญฐิตะได้ตอบว่า ข้าแต่ท่านพระ
สารีบุตร บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ กาย
สักขีบุคคล ๑ ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ บุคคล ๓ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ กระผมชอบใจบุคคลกายสักขี
ซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสมาธิในทรีย์ของ
บุคคลนี้มีประมาณยิ่ง ลำดับนั้นแล ท่านพระมหาโกญฐิตะได้ถามท่านพระสารีบุตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

บ้างว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวก เป็นโชน คือ กายสักขีบุคคล ๑ ทัญญูปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ท่านชอบใจ บุคคลจำพวกไหน ซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ท่านพระสารีบุตรได้ตอบว่า ดูกุรทำนโกญฐิตะ บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นโชน คือ กายสักขีบุคคล ๑ ทัญญูปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ผมชอบใจบุคคลผู้ทัญญูปัตตะ ซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะปัญญินทรีย์ของบุคคลนี้มีประมาณยิ่ง ครั้นนั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะท่านพระสริฐะและท่านพระมหาโกญฐิตะว่า ดูกุรออาโส เราทั้งหมดด้วยกันต่างได้พยากรณ์ตาม ปฏิภาณของตน มาไปด้วยกันเถอะ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลข้อความนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงพยากรณ์แก่เราอย่างไร เราจักทรงจำพระพุทธานุภาพนั้นไว้อย่างนั้น ท่านพระสริฐะกับท่านพระมหาโกญฐิตะได้รับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ลำดับนั้นแล ท่านพระสารีบุตร ท่านพระสริฐะ และท่านพระมหาโกญฐิตะ ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลการเจรจาปราศรัยกับท่านพระสริฐะและท่านมหา-

* โภทิตะทั้งหมดแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุรสารีบุตร การที่จะพยากรณ์ในข้อนี้โดยส่วนเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้โดยง่ายเลย เพราะข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ บุคคลผู้สัทธาวิมุตตนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ บุคคลผู้เป็นกายสักขี ผู้เป็นทัญญูปัตตะ ก็พึงเป็นพระสกทาคามี หรือพระอนาคามี ดูกุรสารีบุตร การที่จะพยากรณ์ในข้อนี้โดยส่วนเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้โดยง่ายเลย เพราะข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ บุคคลผู้ทัญญูปัตตะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ บุคคลผู้สัทธาวิมุตตเป็นพระสกทาคามี หรือพระอนาคามี และแม้บุคคลผู้กายสักขีก็พึงเป็นพระสกทาคามี หรือพระอนาคามี ดูกุรสารีบุตร การที่จะพยากรณ์ในข้อนี้โดยส่วนเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ไม่ใช่จะทำได้โดยง่ายเลย ฯ

จบสูตรที่ ๑

กิลานสูตร

[๔๖๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย คนไข้ ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นโชน คือ คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้เภสัชที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้อุปัฏฐากที่สมควรหรือไม่ได้ก็ตาม ย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นได้เลย คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้เภสัชที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้อุปัฏฐากที่สมควรหรือไม่ได้ก็ตาม ย่อมหายจากอาพาธนั้นได้ คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะที่สบายจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้เภสัชที่สบายจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้อุปัฏฐากที่สมควรจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บรรดาคนไข้ ๓ จำพวกนี้ เพราะอาศัยคนไข้ผู้ที่ได้โภชนะที่สบายจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้เภสัชที่สบายจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้อุปัฏฐากที่สมควรจึงจะหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย นี่เราจึงอนุญาตกิลานกัฏ อนุญาตกิลานเภสัช อนุญาตกิลานุปัฏฐากไว้ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย และก็เพราะอาศัยคนไข้เช่นนี้ ถึงคนไข้อื่นก็ควรได้รับการบำรุง ดูกุรภิกษุทั้งหลาย คนไข้ ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลซึ่งเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก บุคคลผู้เปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวกนี้เป็นโชน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคตหรือไม่ได้เห็นก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วหรือไม่ได้ฟังก็ตาม ย่อมไม่หยิ่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตมรรคได้เลย บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคตหรือไม่ได้เห็นก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วหรือไม่ได้ฟังก็ตาม ย่อมไม่หยิ่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตมรรค เมื่อไม่ได้เห็นย่อมไม่หยิ่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตมรรค เมื่อไม่ได้ฟังย่อมไม่หยิ่งลงสู่ความเห็นชอบ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
บรรดาบุคคลทั้ง ๓ จำพวกนั้น เพราะอาศัยบุคคลผู้ที่ได้เห็นพระตถาคต จึงหยั่งลง
สู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุตมรรค เมื่อไม่ได้เห็นย่อมไม่หยั่งลงสู่ความ
เห็นชอบ ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว จึงหยั่งลงสู่ความเห็น
ชอบในกุศลธรรม คือ จตุตมรรค เมื่อไม่ได้ฟังย่อมไม่หยั่งลง นี่แล เราจึง
อนุญาตการแสดงธรรมไว้ ดุริยกิจทั้งหลาย และก็เพราะอาศัยบุคคลนี้ จึงควร
แสดงธรรมแก่บุคคลอื่นๆ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลซึ่งเปรียบด้วยคนไข้
๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๒

สังฆาสูตร

[๔๖๒] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ใน
โลก ๓ จำพวกเป็นไฉน ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุแต่ง
กายสังขารที่มีความเบียดเบียน ปรุแต่งวจีสังขารที่มีความเบียดเบียน ปรุแต่ง
มโนสังขารที่มีความเบียดเบียน ครั้นแล้วเขาย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน
ผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่มีความ
เบียดเบียนนั้น เขาผู้นั้นผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อม
เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียวเหมือนพวกสัตว์นรก
ฉะนั้น บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุแต่งกายสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียน
ปรุแต่งวจีสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียน ปรุแต่งมโนสังขารที่ไม่มีความเบียด
เบียน ครั้นแล้วเขาย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ผัสสะอันไม่มีความ
เบียดเบียน ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกอันไม่มีความเบียดเบียนนั้น เขาผู้นั้น
ผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาอันไม่มีความเบียดเบียน
เป็นสุขโดยส่วนเดียว เหมือนพวกเทวดาสุกสิณหะ ฉะนั้น บุคคลบางคนใน
โลกนี้ ย่อมปรุแต่งกายสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง
ปรุแต่งวจีสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ปรุแต่ง
มโนสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ครั้นแล้วเขาย่อม
เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ผัสสะที่มีความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องบุคคลนั้น บุคคลนั้นผู้นั้น
ผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ถูกต้องแล้ว ย่อมเสวย
เวทนาอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง เจือปนด้วยสุขและ
ทุกข์เหมือนมนุษย์ เทวดาบางพวก และวินิปาตีกสัตว์บางพวก ฉะนั้น ดุริยกิจ
ทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

พหุการสูตร

[๔๖๓] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ เป็นผู้มัวอุปการะ
มากแก่บุคคล ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลอาศัยบุคคลใดแล้ว เป็นผู้ถึง
พระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลนี้เป็นผู้มัวอุปการะมากแก่
บุคคลผู้อาศัย

อีกประการหนึ่ง บุคคลอาศัยบุคคลใดแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง
ว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมทัย นี่ทุกข์นี้ไร นี่ทุกข์นี้ไรคามินีปฏิบัติทา ดุริยกิจ-

* ทั้งหลาย บุคคลนี้เป็นผู้มัวอุปการะมากแก่บุคคลผู้อาศัย

อีกประการหนึ่ง บุคคลอาศัยบุคคลใดแล้ว ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลนี้เป็นผู้มัวอุปการะมากแก่บุคคลผู้
อาศัย

ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล เป็นผู้มัวอุปการะมากแก่บุคคล
ดุริยกิจทั้งหลาย เรากล่าวว่า บุคคลอื่นจากบุคคล ๓ จำพวกนี้ จะเป็นผู้มี
อุปการะมากแก่บุคคลนี้ หามิได้ ดุริยกิจทั้งหลาย เราย่อมกล่าวว่า บุคคลนี้ทำ
การตอบแทน คือ ด้วยการกราบไหว้ การลูกรับ การประนมมือไหว้ สามเณร
การให้ผ่าน่งห่ม อาหาร ทิพย์อาสวะและยารักษาโรค แก่บุคคล ๓ จำพวกนี้
มิใช่น้อยเลย ฯ

จบสูตรที่ ๔

วชิรสูตร

[๔๖๔] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลที่มีจิตเหมือนแผ่นเก่า ๑ บุคคลที่มีจิตเหมือนผ้า
แถบ ๑ บุคคลที่มีจิตเหมือนเพชร ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลที่มีจิตเหมือน
แผ่นเก่าเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้โกรธ มากด้วยความแค้นใจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

เมื่อถูกเขาวัวแม่เล็กน้อยก็ของใจ โกรธเคือง พยาบาท ซึ่งเคียด ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏ แผลเก่าถูกไหมหรือกระเบื้องกระทาบ เข้า ย่อมให้ความหมักหมมมากกว่าประมาณ แม้นั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน เป็นผู้โกรธ มากด้วยความเคียดใจ เมื่อถูกเขาวัวแม่เล็กน้อย ก็ของใจ โกรธเคือง พยาบาท ซึ่งเคียด ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลนี้เรียกว่าบุคคลมีจิตเหมือนแผลเก่า ดุริการิกษทั้งหลาย ก็บุคคลมีจิตเหมือนฟ้าแลบเป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุรุษผู้มีจักขุเห็นรูปในขณะฟ้าแลบ ในเวลากลางคืนซึ่งมืดมืด ฉันทันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลนี้เรียกว่าบุคคลผู้มีจิตเหมือนฟ้าแลบ ดุริการิกษทั้งหลาย ก็บุคคลที่มีจิตเหมือนเพชรเป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ แก้วมณีหรือว่าหินชนิดใดที่เพชรจะทำลายไม่ได้ ไม่มี แม้นั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลนี้เรียกว่าบุคคลมีจิตเหมือนเพชร ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

เสวีสูตร

[๔๖๕] ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นโจน คือ ๑. บุคคลที่ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ มียุ ๒. บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ มียุ ๓. บุคคลที่จะต้องสักการะเคารพ แล้วจึงเสพ คบหา เข้าไปนั่งใกล้ มียุ ดุริการิกษทั้งหลาย ก็บุคคลที่ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ เป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเลวโดยศีล สมาริ ปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ นอกจากจะเอนดู อนุเคราะห์กัน ดุริการิกษทั้งหลาย ก็บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ เป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเช่นเดียวกับตน โดยศีล สมาริ ปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะการสนทนา ปราศจากศีล จักมีแก่พวกเราซึ่งเป็นคนเสมอกันโดยศีล ด้วยการสนทนาของเรานั้น จักเป็นถ้อยคำเป็นไปด้วย และจักเป็นความสำเร็จของเราด้วย การสนทนาปราศจากศีล จักมีแก่พวกเราซึ่งเป็นคนเสมอกันโดยศีล ด้วยการสนทนาของเรานั้น จักเป็นถ้อยคำเป็นไปด้วย และจักเป็นความสำเร็จของเราด้วย การสนทนาปราศจากปัญญา จักมีแก่เราซึ่งเป็นคนเสมอกันโดยปัญญา ด้วยการสนทนาของเรานั้น จักเป็นถ้อยคำเป็นไปด้วย และจักเป็นความสำเร็จของเราด้วย ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ดุริการิกษทั้งหลาย ก็บุคคลที่จะต้องสักการะ เคารพแล้วจึงเสพ คบหา เข้าไปนั่งใกล้ เป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังโดยศีล สมาริ ปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ จักต้องสักการะเคารพแล้วจึงเสพ คบหา เข้าไปนั่งใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะอาการเช่นนี้ จักบำเพ็ญศีลชั้นที่ยังไม่สมบูรณ์ ให้สมบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์ให้ศีลชั้นที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ จักบำเพ็ญสมาริชั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์ให้สมาริชั้นที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ จักบำเพ็ญปัญญาชั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์ให้ปัญญาชั้นที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ จึงควรสักการะเคารพ แล้วเสพ คบหา เข้าไปนั่งใกล้ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคผู้สุตตพระศาสดา ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลง แล้ว จึงได้ตรัสสถาปนาประเด็นต่อไปอีกว่า

บุรุษคบคนเลว ย่อมเลวลง คบคนที่เสมอกัน ย่อมไม่เสื่อม

ในกาลไหนๆ คบคนที่สูงกว่า ย่อมพลันเด่นขึ้น ฉะนั้น

จึงควรคบคนที่สูงกว่าตน ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

ชิตจณสูตร

[๔๖๖] ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
โลก ๓ จำพวกเป็นโจน คือ ๑. บุคคลที่น่าเกลียด ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ
ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ มีอยู่ ๒. บุคคลที่ควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ
ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ มีอยู่ ๓. บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้
มีอยู่ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลที่น่าเกลียด ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควร
เข้าไปนั่งใกล้เป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม
ไม่สะอาด มีความประพฤติน่ารังเกียจ มีการงานลึกลับ ไม่ใช้สมณะ แต่
ปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะ ไม่ใช้พรหมจารีบุคคล แต่ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารี
บุคคล เน่าในภายใน ช่มด้วยราคะ เป็นเหมือนหยากเยื่อ บุคคลเห็นปานนี้
ควรเกลียด ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะแม้บุคคลจะไม่ถึงทิฏฐานคติของบุคคลเห็นปานนี้ก็จริง แต่กิตติศัพท์ที่ไม่ดี
ของเขา ก็ย่อมระบือไปว่า เป็นผู้มิดนชั่วเป็นมิตร มิดนชั่วเป็นสหาย มิดนชั่ว
เป็นเพื่อน เปรียบเหมือนงูที่จุ่มอยู่ในคูล ถึงแม้จะไม่กัดแต่ก็ทำให้เพื่อนได้
ฉันใจ ฉันทันนั้นเหมือนกัน แม้บุคคลจะไม่ถึงทิฏฐานคติ ของบุคคลเห็นปานนี้ก็จริง
แต่กิตติศัพท์ที่ไม่ดีของเขา ย่อมระบือไปว่า เป็นผู้มิดนชั่วเป็นมิตร มิดนชั่วเป็น
สหาย มิดนชั่วเป็นเพื่อน ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ จึงน่าเกลียด ไม่ควรเสพ
ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลที่ควรวางเฉย ไม่ควร
เสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้เป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้
โกรธ มากด้วยความแค้นใจ เมื่อถูกว่าแม้เพียงเล็กน้อยก็ขឹងใจ โกรธเคือง
พยาบาท ซึ่งเคียด ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏ
เปรียบเหมือนแผลเก่า ถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบเข้า ย่อมให้ความหมักหมมยิ่ง
กว่าประมาณ แม้ฉันทัน บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน เป็นผู้โกรธ
มากด้วยความแค้นใจ เมื่อถูกว่าแม้เพียงเล็กน้อยก็ขឹងใจ โกรธเคือง พยาบาท
ซึ่งเคียด ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏ เปรียบเหมือน
ถ่านไม้มะพลับ ถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบเข้า ย่อมแตกเสียดังจี๋ แม้ฉันทัน
บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน เป็นผู้โกรธ มากด้วยความแค้นใจ
เมื่อถูกว่าแม้เพียงเล็กน้อยก็ขឹងใจ โกรธเคือง พยาบาท ซึ่งเคียด ทำความโกรธ
และความโทมนัสให้ปรากฏ เปรียบเหมือนหลุมคูล ถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบ
เข้าย่อมมีกลิ่นเหม็นฟุ้งขึ้น แม้ฉันทัน บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน
เป็นผู้โกรธ มากด้วยความแค้นใจ แม้ถูกว่าเพียงเล็กน้อยก็ขឹងใจ โกรธเคือง
พยาบาท ซึ่งเคียด ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏ
ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลเห็นปานนี้ ควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่
ควรเข้าไปนั่งใกล้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาพึงดำบ้าง ปรึกษาบ้าง ทำความ
พินาศให้เราบ้าง ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ จึงควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควร
คบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควร
เข้าไปนั่งใกล้ เป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มิตีล มีกัลยาณธรรม
บุคคลเห็นปานนี้ ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะแม้จะไม่ถึงทิฏฐานคติของบุคคลเห็นปานนี้ก็ตาม ถึงกระนั้น ชื่อเสียงที่ดีงาม
ของเขาก็จะระบือไปว่า เป็นผู้มิดนดีเป็นมิตร มิดนดีเป็นสหาย มิดนดีเป็นเพื่อน
ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ดุริยกิจ
ทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

บุรุษคบคนแล้ว ย่อมเลวลง คบคนที่เสมอกัน ย่อมไม่เสื่อม

ในกาลไหนๆ คบคนที่สูงกว่า ย่อมพลันเด่นขึ้น เพราะ

ฉะนั้น จึงควรคบคนที่สูงกว่าตน ฯ

จบสูตรที่ ๗

คุณภาณสูตร

[๔๖๓] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๓ จำพวกเป็นโจน คือ บุคคลที่พูดถ้อยคำเหมือนเหมือนคูล ๑ บุคคลที่
พูดถ้อยคำหอมเหมือนดอกไม้อีก ๑ บุคคลที่พูดถ้อยคำหวานปานน้ำผึ้ง ๑ ดุริยกิจ
ทั้งหลาย ก็บุคคลผู้พูดถ้อยคำเหมือนเหมือนคูลเป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้
ไปในสภากิติ ไปในบริษัทกิติ ไปในท่ามกลางหมู่ญาติกิติ ไปในท่ามกลางเสนา
กิติ ไปในท่ามกลางราชสกุลกิติ ถูกเขาอ้างเป็นพยาน ถามว่า เนาะบุรุษผู้เจริญ
ท่านรู้อย่างใด จงกล่าวอย่างนั้น เขาไม่รู้ก็กล่าวว่ารู้ หรือรู้จักกล่าวว่าไม่รู้ ไม่เห็น
กล่าวว่าเห็น หรือเห็นกล่าวว่าไม่เห็น แกล้งกล่าวเท็จทั้งที่รู้ เพราะเหตุแห่งตน
เพราะเหตุแห่งคนอื่น หรือเพราะเห็นแก่อำสเล็กน้อย ด้วยประการฉะนี้ ดุริย
กิจทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลผู้พูดด้วยถ้อยคำเหมือนเหมือนคูล ดุริยกิจทั้งหลาย
บุคคลผู้พูดด้วยถ้อยคำหอมเหมือนดอกไม้อีกเป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ ไป

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ในสภากิติ ไปในบริษัทกิติ ไปในท่ามกลางหมู่ญาติกิติ ไปในท่ามกลางเสนากิติ
ไปในท่ามกลางราชสกุลกิติ ถูกเข้าง้างเป็นพยาน ถามว่า แน่ะบุรุษผู้เจริญ ท่านรู้
อย่างใด จงกล่าวอย่างนั้น เขาเมื่อไม่รู้กล่าวว่าไม่รู้ หรือเมื่อรู้ก็กล่าวว่ารู้ เมื่อ
ไม่เห็นก็กล่าวว่าไม่เห็น หรือเมื่อเห็นก็กล่าวว่าเห็น ย่อมไม่แก่งกล่าวเท็จทั้งที่รู้
เพราะเหตุแห่งตน เพราะเหตุแห่งคนอื่น หรือเพราะเห็นแก่อำมิสเล็กน้อย ด้วย
ประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าบุคคลผู้พูดถ้อยคำหอมเหมือนดอกไม้
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้พูดถ้อยคำหวานปานน้ำผึ้งเป็นไหน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ พูดแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะ
โสมม เป็นที่รัก จับหัวใจ เป็นวาจาชาวเมือง เป็นถ้อยคำที่ชนเป็นอันมากพอใจ
ชอบใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าบุคคลผู้พูดถ้อยคำหวานปานน้ำผึ้ง ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๘

อโนธสูตร

[๔๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๓ จำพวกเป็นไหน คือ คนตาบอด ๑ คนตาเดียว ๑ คนสองตา ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลตาบอดเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีนัยน์ตาอันเป็นเหตุ
ได้โลกทรมัยที่ยังไม่ได้หรือทำโลกทรมัยที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น ไม่มีนัยน์ตาเครื่อง
รู้ธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ รู้ธรรมที่เลวและประณีต
รู้ธรรมที่มีส่วนเปรียบด้วยธรรมฝ่ายดำและฝ่ายขาว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า
คนตาบอด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลตาเดียวเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้
มีนัยน์ตาอันเป็นเหตุได้โลกทรมัยที่ยังไม่ได้ หรือทำโลกทรมัยที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น
แต่ไม่มีนัยน์ตาเป็นเครื่องรู้ธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมที่มีโทษและ
ไม่มีโทษ รู้ธรรมที่เลวและประณีต รู้ธรรมที่มีส่วนเปรียบด้วยธรรมฝ่ายดำและ
ฝ่ายขาว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าคนตาเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคล
สองตาเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ มีนัยน์ตาเป็นเหตุได้โลกทรมัยที่ยังไม่ได้
ทำโลกทรมัยที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น ทั้งมีนัยน์ตาเป็นเครื่องรู้ธรรมที่เป็นกุศลและ
อกุศล รู้ธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ รู้ธรรมที่เลวหรือประณีต รู้ธรรมที่มีส่วน
เปรียบด้วยธรรมฝ่ายดำและฝ่ายขาว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าคนสองตา ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

โลกทรมัยเห็นปานดังนั้น ย่อมไม่มีแก่คนตาบอดเลย และ
คนตาบอดย่อมไม่ทำบุญอีกด้วย โทษเคราะห์ ย่อมมีแก่คน
ตาบอดเสียจักขุในโลกทั้งสอง ต่อมา เราได้กล่าวถึงคนตา
เดียวนี้อีกคนหนึ่ง คนตาเดียวนั้นเป็นผู้คลุกเคล้ากับธรรม
และอธรรม แสวงหาโลกทรมัยโดยการคดโกง และการพูด
เท็จ อันเป็นส่วนแห่งความเป็นขโมย ทั้งสองอย่าง ก็
มาณพผู้บริโภคมาม ย่อมเป็นคนฉลาดที่จะรวบรวมโลกทรมัย
เขาผู้เป็นคนตาเดียว จากโลกนี้แล้วไปรกรายมอดอดร้อน
อนึ่ง คนสองตา เรากล่าวว่าเป็นบุคคลที่ประเสริฐสุด คน
สองตานี้ ย่อมให้ทรมัยที่ตนได้มาด้วยความหมั่นเป็นทาน
แต่โลกะที่ตนหาได้โดยชอบธรรม เพราะเป็นผู้มีความดำริ
ประเสริฐสุด มีใจไม่สงสัย ย่อมเข้าถึงฐานะอันเจริญ ซึ่ง
บุคคลไปถึงแล้วไม่เศร้าโศก บุคคลควรเว้นคนตาบอด กับ
คนตาเดียวเสียให้ห่างไกล แต่ควรคบคนสองตา ซึ่งเป็น
บุคคลผู้ประเสริฐสุด ฯ

จบสูตรที่ ๙

อากุชชิตาสสูตร

[๔๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ใน
โลก ๓ จำพวกเป็นไหน คือ บุคคลมีปัญญาคว่า ๑ บุคคลมีปัญญาเช่นกับดัก ๑
บุคคลมีปัญญากว่าขวาง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่มีปัญญาคว่าเป็นไหน
บุคคลบางคนในโลกนี้ หมั่นปาวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุยอม
แสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์
พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น
จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของภิกษุนั้น ไม่ได้ ถึงลุลจากอาสนะแล้ว ก็จำ
เบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของภิกษุนั้นไม่ได้ เปรียบเหมือนหม้อคว่ำ ถึงจะเอา
น้ำรดลงที่หม้อนั้น ย่อมรดไป หาซังอยู่ไม่ แม้ฉนใด บุคคลบางคนในโลกนี้
ก็ฉนนั่นเหมือนกัน หมั่นปาวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุยอม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
แสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์
พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น
จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของภกานัน ไม้ได้ แม้ลจากอาสนะนั้นแล้ว ก็จำ
เบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของภกานัน ไม้ได้ ดุกริกษทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคล
มีปัญญาคว่า ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลที่มีปัญญา เหมือนตักเป็นโฉน บุคคล
บางคนในโลกนี้ หมั้น ไปวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุยอมแสดง
ธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์
พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำ
เบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของภกานัน ได้ ครั้นลุกจากอาสนะนั้นแล้ว ก็จำเบื้องต้น
ท่ามกลาง ที่สุดของภกานัน ไม้ได้ เปรียบเหมือนบนตักของบุรุษมีของเคี้ยวนานา
ชนิด คือ งาม ข้าวสาร ขนตม พุทรา เกลือ่นกลาด เขาลุกจากอาสนะนั้น ฟัง
ทำเรียวด เพราะเหลือสติ แม้จันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็จันนั้นเหมือนกัน
หมั้น ไปวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุยอมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น
งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ
บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด
ของภกานัน ได้ ครั้นลุกจากอาสนะนั้นแล้ว จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของภกานัน ไม้
ได้ ดุกริกษทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลมีปัญญาคว่า ดุกริกษทั้งหลาย
ก็บุคคลที่มีปัญญากว้างขวางเป็นโฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ หมั้น ไปวัดเพื่อฟัง
ธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุยอมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามใน
ท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์
บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของ
ภกานัน ได้ แม้ลจากอาสนะนั้นแล้ว ก็จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของภกา
นัน ได้ เปรียบเหมือนหม้อหยา เอาน้ำเทใส่ไปในหม้อนั้น ยอมข้งอยู่หาไหล
ไปไม แม้จันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็จันนั้นเหมือนกัน หมั้น ไปวัดเพื่อฟัง
ธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุยอมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามใน
ท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์
บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของ
ภกานัน ได้ ถึงลจากอาสนะนั้นแล้ว ก็จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของภกานัน ได้
ดุกริกษทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลมีปัญญากว้างขวาง ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล
๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

บุรุษมีปัญญาคว่า เป็นคนเขลา ไร้ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา
บุรุษเช่นนั้น แม้หากจะหมั้น ไปในสำนักของภิกษุเสมอ ก็ไม่
อาจจะเล่าเรียนเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สดุของภกาได้ เพราะ
เขาไม่มีปัญญา บุรุษมีปัญญาคเหมือนตัก เรากล่าวว่าตักว่าบุรุษ
ที่มีปัญญาคว่า บุรุษเช่นนั้นถึงแม้จะไปในสำนักของภิกษุ
เสมอ นั่งบนอาสนะนั้น เรียนเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สดุ
ของภกาได้ ครั้นลกลับมาแล้ว กำหนดจดจำพยัญชนะ ไม้ได้
เพราะพยัญชนะที่เขาเรียนแล้วเลอะเลือน ไป ส่วนบุรุษผู้มี
ปัญญากว้างขวาง เรากล่าวว่าตักว่าบุรุษที่มีปัญญาคเหมือนตัก
บุรุษเช่นนั้น แม้ไปในสำนักของภิกษุเสมอ นั่งบนอาสนะนั้น
เล่าเรียนเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สดุของภกาได้ แล้วจำ
พยัญชนะไว้ เป็นคนมีความดำริประเสริฐสุด มีใจไม่สงสัย
ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ฟังทำที่สดุแห่งทุกขได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐
จบปคคลวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สวิฏฐสูตร ๒. คิลานสูตร ๓. สังขารสูตร ๔. พหุการสูตร
๕. วชิรสูตร ๖. เสวิสูตร ๗. ขิถจจสูตร ๘. ฤฎภาณสูตร ๙. อันธสูตร
๑๐. อวภุชิตาสูตร

เทวทูตวรรคที่ ๔
พรหมสูตร

[๔๓๐] ดุกริกษทั้งหลาย สกลโคบุตรบุขามารดาบิดาในเรือนตน
สกลนั้นมีพรหม สกลโคบุตรบุขามารดาบิดาในเรือนตน สกลนั้นมีพรพจารย
สกลโคบุตรบุขามารดาบิดาในเรือนตน สกลนั้นมีอาหุโนยบุคคล ดุกริกษ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ทั้งหลาย คำว่าพรหมนี้ เป็นชื่อของมารดาและบิดา คำว่าบูรพาจารย์นี้ เป็นชื่อ
ของมารดาและบิดา คำว่าอาหุไนยบุคคลนี้ เป็นชื่อของมารดาและบิดา ชื่อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตร ฯ

มารดาบิดาผู้อุทิศเร่าหีบบุตร ท่านเรียกว่าพรหม ว่าบูรพาจารย์
และว่าอาหุไนยบุคคล เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงนมัสการและ
สักการะ มารดาบิดา ด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน การ
อบกลิ่น การให้อาบน้ำ และการล้างเท้าทั้งสอง เพราะการ
ปรนนิบัติในมารดาบิดา นั้นแล บัณฑิตย่อมสรรเสริญเขาใน
โลกนี้เอง เขาจะไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์ ฯ

อนันตสูตร

[๔๓๑] ครั้นนั้นแล ท่านพระอนนทได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกายอันมีวิญญาณนี้และใน
สรรพนิมิตภายนอก ไม่พึงมีอหังการ มมังการ และมานานสัย อนึ่ง อหังการ
มมังการ และมานานสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้าเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอยู่ ภิกษุ
พึงเข้าเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตตินั้นอยู่ด้วยประการใด การได้สมาธิด้วยประการนั้น
พึงมีแก่ภิกษุหรือหนอ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอนนท ในกายอันมีวิญญาณนี้
และในสรรพนิมิตภายนอก ไม่พึงมีอหังการ มมังการ และมานานสัย อนึ่ง
อหังการ มมังการ และมานานสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้าเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อยู่ ภิกษุพึงเข้าเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตตินั้นอยู่ด้วยประการใด การได้สมาธิด้วย
ประการนั้น พึงมีแก่ภิกษุได้ ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกายอันมีวิญญาณนี้และในสรรพนิมิต
ภายนอก ไม่พึงมีอหังการ มมังการ และมานานสัย อนึ่ง อหังการ มมังการ
และมานานสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้าเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอยู่ ภิกษุพึงเข้า
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตตินั้นอยู่ด้วยประการใด การได้สมาธิด้วยประการนั้น พึงมี
แก่ภิกษุได้อย่างไร ฯ

ภ. ดูกรอนนท ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมคิดเช่นนั้นว่า คุณชาตินี้
เป็นที่สงบระงับ ประณีต คือ ความสงบสังขารทั้งปวง การสลесคืนอุปธิทั้งมวล
ธรรมเป็นที่สิ้นต้นหนา ความสารถอกกิเลส ความดับสนธิ นิพพาน ดูกรอนนท
ในกายอันมีวิญญาณนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก ไม่พึงมีอหังการ มมังการ
และมานานสัย อนึ่ง อหังการ มมังการ และมานานสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้า
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอยู่ ภิกษุพึงเข้าเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตตินั้นอยู่ด้วย
ประการใด การได้สมาธิด้วยประการนั้น พึงมีแก่ภิกษุได้ด้วยประการฉะนี้แล
ก็แหละเราหมายเอาเช่นนั้น ได้ภยิตไว้แล้วในปณณกปัญหาในปารายนสูตร ดังนี้ว่า

บุคคลใดรู้อัตภาพของผู้อื่น และอัตภาพของตนเป็นต้นในโลก
ไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้หวั่นไหวในโลกไหนๆ เรากล่าวว่า
บุคคลนั้น สงบระงับแล้ว ไม่มีทุจริตอันทำให้จิตกลุ่มมัวดวง
คว้นไฟ ไม่มีกิเลสอันกระเทบใจ หาคความทะเยอทะยานมิได้
ห้ามชาติและชราได้แล้ว ฯ

สาริปตสูตร

[๔๓๒] ครั้นนั้นแล ท่านพระสาริปตรได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระสาริปตรว่า ดูกรสาริปตร เราพึงแสดงธรรมโดย
สังเขปก็มี โดยพิสดารก็มี ทั้งโดยสังเขปและพิสดารก็มี แต่บุคคลผู้ที่จะรู้ทั่วถึง
ธรรมหาได้ยาก ท่านพระสาริปตรได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าแต่
พระสลด บัดนี้ เป็นการสมควรที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงแสดงธรรมโดยสังเขป
บ้าง โดยพิสดารบ้าง ทั้งโดยสังเขป ทั้งโดยพิสดารบ้าง จักมีผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้

ภ. ดูกรสาริปตร เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายควรศึกษาอย่างนี้ว่า
ในกายอันมีวิญญาณนี้และในสรรพนิมิตภายนอก จักไม่มีอหังการ มมังการ และ
มานานสัย อนึ่ง อหังการ มมังการ และมานานสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้าเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติอยู่ เราจักเข้าเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตตินั้นอยู่ ดูกรสาริปตร เธอทั้งหลายควร
ศึกษาอย่างนี้แล เพราะภิกษุ ไม่มีอหังการ มมังการ และมานานสัย ในกายที่มีวิญญาณ
นี้และในสรรพนิมิตภายนอก กับภิกษุที่เข้าถึงเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ ซึ่งเป็นที่
ไม่มีอหังการ มมังการ และมานานสัย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ตัดต้นหนา ถอนสังโยชนทั้ง
กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เพราะการรู้ด้วยปัญญานี้ยังด้วยการละมานะโดยชอบ
ดูกรสาริปตร ก็เราหมายเอาข้อนี้ ได้กล่าวไว้ในอุทยปัญหาในปารายนสูตร ดังนี้ว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เรากล่าวธรรมสำหรับละกามสัญญา และโหมนัสทั้งสอง
และธรรมเป็นเหตุบรรเทาความง่วง และธรรมเป็นเครื่องห้าม
กันความรำคาญ อันมีอเบกขากับสติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์
มีความตรึกประกอบด้วยธรรมเล่นไปในเบื้องหน้าว่า เป็น
ธรรมสำหรับทำลายล้างอวิชชา เป็นเครื่องพ้นกิเลสด้วยปัญญา
ที่รู้ทั่วถึง ฯ

นิทานสูตร

[๔๗๓] ดูกิริยาทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ ประการนี้ เป็นเหตุให้
เกิดกรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ โลภะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกิริยา
ทั้งหลาย กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ เกิดแต่โลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะ
เป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในสิ่งที่เกิดอรรถภาพของเขา กรรมนั้นให้ผลในชั้นรูปใด
ในชั้นนั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น ในลำดับที่เกิดหรือต่อไป ใน
ปัจจุบันนั่นเอง ดูกิริยาทั้งหลาย กรรมที่ถูกโทสะครอบงำ เกิดแต่โทสะ มี
โทสะเป็นเหตุ มีโทสะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในสิ่งที่เกิดอรรถภาพของเขา กรรม
นั้นให้ผลในชั้นรูปใด ในชั้นนั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น ในลำดับ
ที่เกิดหรือต่อไป ในปัจจุบันนั่นเอง ดูกิริยาทั้งหลาย กรรมที่ถูกโมหะครอบงำ
เกิดแต่โมหะ มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในสิ่งที่เกิดอรรถภาพ
ของเขา กรรมนั้นให้ผลในชั้นรูปใด ในชั้นนั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น
ในลำดับที่เกิดหรือต่อไป ในปัจจุบันนั่นเอง เปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่ไม่แตกหัก
เสียหาย ไม่ถูกลมแดดกระทบ มีสาระ เก็บงำไว้ดี เขาหว่านลงบนพื้นดินที่
พรวนไว้ดีแล้วในไร่นาที่ดี ทั้งฝนกตกดีตามฤดูกาล เมล็ดพืชเหล่านั้นย่อมถึงความ
เจริญงอกงาม ปลอดโดยแท้ทีเดียว แม้ฉันใด ดูกิริยาทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือน
กันแล กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ เกิดแต่โลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็น
แดนเกิด ย่อมให้ผลในสิ่งที่เกิดอรรถภาพของเขา กรรมนั้นให้ผลในชั้นรูปใด ในชั้น
นั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น ในลำดับที่เกิดหรือต่อไป ในปัจจุบัน
นั่นเอง กรรมที่ถูกโทสะครอบงำ ฯลฯ กรรมที่ถูกโมหะครอบงำ เกิดแต่โมหะ
มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในสิ่งที่เกิดอรรถภาพของเขา
กรรมนั้นให้ผลในชั้นรูปใด ในชั้นนั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น ใน
ลำดับที่เกิดหรือต่อไป ในปัจจุบันนั่นเอง ดูกิริยาทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓
ประการนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ อโลภะ ๑ อโทสะ ๑
อโมหะ ๑ ดูกิริยาทั้งหลาย กรรมที่ถูกอโลภะครอบงำ เกิดแต่อโลภะ มี
อโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นแดนเกิด เมื่ออโลภะปราศไปแล้ว ย่อมเป็นอัน
บุคคลละได้เด็ดขาด ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี
ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา กรรมที่ถูกอโทสะครอบงำ ฯลฯ กรรมที่ถูก
อโมหะครอบงำ เกิดแต่อโมหะ มีอโมหะเป็นเหตุ มีอโมหะเป็นแดนเกิด เมื่อ
อโมหะปราศไปแล้ว ย่อมเป็นอันบุคคลละได้เด็ดขาด ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้
เหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือน
บุรุษพึงเอาไฟเผาเมล็ดพืชที่ไม่แตกหักเสียหาย ยังไม่ถูกลมแดดกระทบ มีสาระ
ถูกเก็บงำไว้ดีแล้ว ครั้นแล้วพึงทำให้เป็นขี้เถ้า แล้วโปรยลงไปในลมพายุ หรือ
ลอยเสียในแม่น้ำที่มีกระแสน้ำไหลเชี่ยว พึงเป็นพืชที่ถูกถอนรากขึ้น ถูกทำให้
เหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา แม้ฉันใด
ดูกิริยาทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล กรรมที่ถูกอโลภะครอบงำ เกิดแต่อโลภะ
มีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นแดนเกิด เมื่ออโลภะปราศไปแล้ว ย่อมเป็นอัน
บุคคลละได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิด
ขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา กรรมที่ถูกอโทสะครอบงำ ฯลฯ กรรมที่ถูกอโมหะครอบ
งำ เกิดแต่อโมหะ มีอโมหะเป็นเหตุ มีอโมหะเป็นแดนเกิด เมื่ออโมหะปราศไป
แล้ว ย่อมเป็นอันบุคคลละได้เด็ดขาด ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน
ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกิริยาทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓
ประการนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม ฯ

ผู้รู้จักรมอันเกิดแต่โลภะ เกิดแต่โทสะและเกิดแต่โมหะ
เขาทำกรรมใด จะน้อยหรือมากก็ตาม เขาจะต้องเสวยผล
กรรมนั้นในอรรถภาพนี้แหละ วัตถุชนิดอื่นย่อมไม่มี เพราะ
ฉะนั้น กิเลสผู้รู้แจ้งความโลก ความโกรธ และความหลง
ทำให้วิชชาบังเกิดขึ้น พึงละทุกติเสียได้ทั้งหมด ฯ

หัตถกสูตร

[๔๗๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่บนที่ลาดใบไม้ ใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
สีสพวัน ข้างทางโค ไกลเมืองอาฬวี ครั้นนั้นแล หัตถกราชกุมารชาวเมือง
อาฬวี เทียวเดินพักผ่อนอยู่ เมื่อกำลังเดินพักผ่อน ได้เห็นพระผู้มีพระภาค
ประทับนั่งอยู่บนที่ลาดใบไม้ในป่าสีสพวันข้างทางโค ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ พระองค์ทรงเป็นสุข
ดีหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกุมาร ฉันอยู่เป็นสุขดี ก็แหละฉัน
เป็นคนหนึ่งในจำนวนคนที่เป็นสุขในโลก ฯ

ห. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีฤดูเหมันต์เยือกเย็น ระหว่าง ๘ วัน เป็น
สมัยหิมะตก พื้นดินแข็งแตกระแหง ที่ลาดใบไม้บาง ใบต้นไม้ห่าง ผ่าอากาศยะ
เย็น ทั้งลมเวร็มพวาตอันเยือกเย็นก็กำลังพัด ฯ

ก็แหละลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอย่างนี้ว่า อย่างนั้นกุมาร
ฉันเป็นสุขดี ก็แหละฉันเป็นคนหนึ่งในจำนวนคนที่อยู่เป็นสุขในโลก แล้วตรัส
ต่อไปว่า ดูกุมาร ถ้าเช่นนั้นฉันจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านพึงพยากรณ์
ปัญหานี้ตามที่ท่านชอบใจ ดูกุมาร ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีในโลกนี้ พึงมีเรือนยอดที่เขาฉาบทาทั้งภายในภายนอก
ลมพัดเข้าไม่ได้ มีบานประตูมิดชิด มีหน้าต่างปิดสนิท ในเรือนยอดนั้นพึงมี
บัลลังก์ ซึ่งลาดด้วยผ้าลาดมีขนยาว ลาดด้วยเครื่องลาดขาว ทอดด้วยขนสัตว์ยาว
ลาดด้วยเครื่องลาดขาวด้วยดอกไม้ ลาดด้วยเครื่องลาดชั้นสูงคือหนึ่งชมด ข้างบน
มีเพดาน มีหมอนสีแดงวางไว้ทั้งสองข้าง ตามประทีปน้ำมันไว้สว่างไสว ปชชาติ
สีน่างพึงบำรุงบำเรอด้วยวิธีที่น่าชอบอกชอบใจ ดูกุมาร ท่านจะสำคัญความข้อ
นั้นเป็นไฉน คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น อยู่เป็นสุขหรือหาไม่ หรือท่านมี
ความคิดเห็นเป็นไฉนในเรื่องนี้ ฯ

ห. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น พึงอยู่เป็นสุข
และเขาเป็นคนหนึ่งในจำนวนคนที่อยู่เป็นสุขในโลก ฯ

พ. ดูกุมาร ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คฤหบดีหรือบุตร
คฤหบดี พึงเกิดความเร่าร้อนที่เป็นไปทางกายหรือทางจิต ซึ่งเกิดแต่ราคะอันเป็น
เหตุทำให้ผู้ที่ถูกมันเผาอยู่เป็นทุกข์มิใช่หรือ

ห. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุมาร คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น ถูกความเร่าร้อนอันเกิดแต่
ราคะใดแผดเผาอยู่ จึงอยู่เป็นทุกข์ ราคะนั้นตถาคตละได้เด็ดขาดแล้ว ถอนราก
ขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ไม่ให้มีไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา
เพราะฉะนั้น เราจึงอยู่เป็นสุข ดูกุมาร ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น พึงเกิดความเร่าร้อนที่เป็นไปทางกายหรือทางจิต ซึ่ง
เกิดแต่โทสะ ฯลฯ ซึ่งเกิดแต่โมหะ อันเป็นเหตุทำให้ผู้ที่ถูกมันเผาอยู่เป็นทุกข์
มิใช่หรือ ฯ

ห. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุมาร คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น ถูกความเร่าร้อนอันเกิดแต่
โทสะ ฯลฯ เกิดแต่โมหะใดแผดเผาอยู่ จึงอยู่เป็นทุกข์ โทสะ โมหะนั้น
ตถาคตละได้เด็ดขาดแล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ไม่ให้มี
ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น เราจึงอยู่เป็นสุข ฯ

พราหมณ์ผู้ดับกิเลสได้แล้ว อยู่สบายทุกเมื่อแล ผู้ใดไม่ติด
อยู่ในกาม ผู้นั้นเป็นผู้เยือกเย็นหมดอุปรี ัตถธรรมชาติ
เครื่องมือข้องเสียทุกอย่าง ปราบปรามความกระวนกระวายใน
หทัยได้ เข้าไปสงบแล้ว ถึงความสงบใจอยู่สบาย ฯ

ทุตสุต

[๔๗๕] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เทวทูต ๓ จำพวกนี้ ๓ จำพวก
เป็นโณ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติทุจริตทางกาย
ประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกติ วินิบาต นรก เขาย่อมถูกนายนิรยบาลฉุดแขนไปแสดงต่อพระยายม
ว่า ขอเดชะ ชายผู้นี้เป็นคนไม่เกื้อกูลแก่มารดา ไม่เกื้อกูลแก่บิดา ไม่เกื้อกูลแก่
สมณะ ไม่เกื้อกูลแก่พราหมณ์ ไม่อ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในสกุล ขอพระองค์
จงลงอาชญาแก่ชายผู้นี้เถิด เขาย่อมถูกพระยายมสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูต
ที่หนึ่งว่า ดูกุรพ้อ ท่านไม่ได้พบเทวทูตที่หนึ่งซึ่งปรากฏในหม่มมนุษย์หรือ เขาได้
ตอบว่า ไม่พบ พระเจ้าข้า พระยายมจึงได้ถามเขาต่อไปว่า ดูกุรพ้อ สตรีหรือ
บุรุษมีอายุได้ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปีก็ดี อันเป็นคนชรา มีโครงคดเหมือน
กลอน หลังโกง ถือไม้เท้า เดินงกๆ เงินๆ ผ่านความเป็นหนุ่มสาวแล้ว ฟันหัก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ผมหงอก ศีรษะล้าน หนึ่งเดียว ตัวตกระ ทานไม่ได้พบในพวกมนุษย์บ้างหรือ
ชายนั้นได้ตอบว่า ได้พบ พระเจ้าข้า พระยายมจึงถามต่อไปว่า ดูรพ้อ ท่าน
ซึ่งเป็นผู้รู้เดียวสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่ได้คิดเห็นเช่นนั้นบ้างหรือว่า แม้เราก็จักต้องมีความ
แก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ฉะนั้น เราก็จักทำความดีทาง กาย วาจา ใจ
ชายนั้นตอบว่า ไม่อาจที่จะคิดเห็นได้เช่นนั้น เพราะมัวประมาทเสีย พระยายม
ได้พูดกะเขาเช่นนั้นว่า ดูรพ้อ ท่านไม่ทำความดีทาง กาย วาจา ใจ เพราะ
มัวประมาทเสีย ดิละพ้อ ท่านจักถูกทำงานสาสมกับที่ท่านประมาท ก็กรรมชั่วนั้น
มารดา มิได้ทำให้ บิดา มิได้ทำให้ พี่ชายน้องชาย มิได้ทำให้ พี่สาวน้องสาว มิได้ทำให้
มิตรอำมาตย์ มิได้ทำให้ ญาติสาโลหิต มิได้ทำให้ เทพยดา มิได้ทำให้ สมณ-

* พราหมณ์มิได้ทำให้ ท่านทำของท่านเอง ท่านนั้นแหละจักเสวยวิบากของกรรมชั่วนั้นเอง
ดูรพ้อ กิเลสทั้งหลาย พระยายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่หนึ่ง
กะนั้นแล้ว จึงสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่สองต่อไปว่า ดูรพ้อ ท่าน
ไม่ได้พบเทวทูตที่สองซึ่งปรากฏในหมู่มนุษย์บ้างหรือ เขาได้ตอบว่า ไม่พบ
พระเจ้าข้า พระยายมจึงถามต่อไปว่า ดูรพ้อ สตรีหรือบุรุษที่ป่วย ได้ทุกข์
เป็นไข้หนัก นอนจมอยู่ในมตรคูดของตน อันคนอื่นต้องช่วยพยุงลุก ช่วยป้อน
อาหาร ท่านไม่ได้พบในพวกมนุษย์บ้างดอกหรือ ชายนั้นได้ตอบว่า ได้พบ
พระเจ้าข้า พระยายมจึงถามต่อไปว่า ดูรพ้อ ท่านนั้นซึ่งเป็นผู้รู้เดียวสา เป็น
ผู้ใหญ่ ไม่ได้คิดเห็นเช่นนั้นบ้างหรือว่า แม้ตัวเราก็จักต้องป่วยไข้เป็นธรรมดา ไม่
ล่วงพ้นความป่วยไข้ไปได้ ฉะนั้น เราก็จักทำความดีทางกาย วาจา ใจ เขาตอบ
ว่า ไม่อาจที่จะคิดเห็นได้เช่นนั้น เพราะมัวประมาทเสีย พระยายมได้พูดกะเขา
เช่นนั้นว่า ดูรพ้อ ท่านไม่ทำความดีทางกาย วาจา ใจ เพราะมัวประมาทเสีย
ดิละพ้อ ท่านจักถูกทำงานสาสมกับที่ท่านประมาท ก็บาปกรรมนั้นนั้น มารดา มิได้
ทำให้ บิดา มิได้ทำให้ พี่ชายน้องชาย มิได้ทำให้ พี่สาวน้องสาว มิได้ทำให้ มิตร
อำมาตย์ มิได้ทำให้ ญาติสาโลหิต มิได้ทำให้ เทพยดา มิได้ทำให้ สมณพราหมณ์
มิได้ทำให้ ท่านทำของท่านเอง ท่านนั้นแหละจักเสวยวิบากกรรมชั่วนั้นเอง ดูร
พ้อ กิเลสทั้งหลาย พระยายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่สองกะบุคคลนั้น
แล้ว จึงสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่สามต่อไปว่า ดูรพ้อ ท่านไม่ได้พบ
เทวทูตที่สามซึ่งปรากฏในพวกมนุษย์บ้างหรือ เขาตอบว่า ไม่พบ พระเจ้าข้า
พระยายมจึงถามต่อไปว่า ดูรพ้อ สตรีหรือบุรุษที่ตายได้วันหนึ่ง สองวัน หรือ
สามวันก็ดี ขึ้นพองเป็นสีเขียว ชุ่มด้วยน้ำเหลือง ท่านไม่ได้พบในพวกมนุษย์
บ้างหรือ ชายนั้นได้ตอบว่า ได้พบ พระเจ้าข้า พระยายมจึงถามต่อไปว่า ดูร
พ้อ ท่านนั้นซึ่งเป็นผู้รู้เดียวสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่ได้คิดเห็นเช่นนั้นบ้างหรือว่า แม้
เราก็จักต้องมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ฉะนั้น เราก็จัก
ทำความดีทางกาย วาจา ใจ เขาตอบว่า ไม่อาจที่จะคิดเห็นได้เช่นนั้น เพราะ
มัวประมาทเสีย พระยายมได้พูดกะเขาเช่นนั้นว่า ดูรพ้อ ท่านไม่ทำความดีทาง
กาย วาจา ใจ เพราะมัวประมาทเสีย ดิละพ้อ ท่านจักถูกทำงานสาสมกับที่ท่าน
ประมาท อันบาปกรรมนั้นนั้น มารดา มิได้ทำให้ บิดา มิได้ทำให้ พี่ชายน้องชาย มิได้
ทำให้ พี่สาวน้องสาว มิได้ทำให้ มิตรอำมาตย์ มิได้ทำให้ ญาติสาโลหิต มิได้ทำให้
เทพยดา มิได้ทำให้ สมณพราหมณ์ มิได้ทำให้ ท่านทำของท่านเอง ท่านนั้นแหละ
จักเสวยวิบากกรรมชั่วนั้นเอง ดูรพ้อ กิเลสทั้งหลาย พระยายมครั้นสอบสวนซักไซ้
ไล่เลียงถึงเทวทูตที่สามกะบุคคลนั้นดังนี้แล้ว ก็นิ่งเสีย

ดูรพ้อ กิเลสทั้งหลาย ผู้นั้นถูกนายนิรบาลทั้งหลายทำกรรมกรรม อันมีเครื่อง
ผูก ๕ อย่าง คือ เอาตาปูเหล็กแดงตอกที่มือ ที่เท้าที่ทามกลางอก เขาได้เสวย
ทุกขเวทนาอันกล้าแสบเผ็ดร้อน แต่ก็ยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมนั้นยังไม่สิ้น
เขาถูกนายนิรบาลทั้งหลายเอาค้อนตีเขา เขาได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้าแสบเผ็ดร้อน
 แต่ก็ยังไม่ตายตราบเท่าที่กรรมนั้นยังไม่สิ้น เขาถูกนายนิรบาลจับเอาเท้าขึ้นเอาหัว
ลงแล้วเอาค้อนตีเขา เขาถูกนายนิรบาลยกขึ้นใส่ในรถ แล้วพาเล่นไปมาบนภูมิภาค
อันไฟติดแดงลุกโชน . . . เขาถูกนายนิรบาลไล่ต้อนให้ขึ้นบนภูเขาถ่านเพลิงลุกใหญ่
ซึ่งไฟติดแดงลุกโชนบ้าง ไล่ต้อนให้ลงจากภูเขาถ่านเพลิงลุกใหญ่ ซึ่งไฟติดแดง
ลุกโชนบ้าง เขาถูกนายนิรบาลทั้งหลายจับเอาเท้าขึ้นเอาหัวลง แล้วโยนลงในหม้อ
เหล็กแดงไฟติดลุกโชน เขาถูกไฟไหม้เดือดเป็นฟองน้ำอยู่ในหม้อเหล็กแดงนั้น
เมื่อเขาถูกไฟไหม้เดือดเป็นฟองน้ำอยู่ในหม้อเหล็กแดงนั้น ลอยขึ้นข้างบนครึ่งหนึ่ง
บ้าง จมลงภายใต้ครึ่งหนึ่งบ้าง ไปตามขวางครึ่งหนึ่งบ้าง เขาได้เสวยทุกขเวทนา
อันกล้าแสบเผ็ดร้อนอยู่ในหม้อเหล็กแดงนั้น แต่ยังไมตายตราบเท่าที่บาปกรรมนั้น
ยังไม่สิ้น ดูรพ้อ กิเลสทั้งหลาย ก็มหานรกนั้น

มี ๔ มุม ๔ ประตู จัดแบ่งออกเป็นห้องๆ มีกำแพงเหล็ก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ล้อมรอบ ครอบด้วยผ้าเหล็กแดง มีพื้นแล้วด้วยเหล็ก
ไฟลุกขึ้นประกอบด้วยเปลว เผ่ไปไกลร้อยโยชน์โดยรอบ
ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว พระยายมได้มีความคิดว่า ดูกร
ท่านผู้เจริญ ได้ทราบว่ามีใครกระทำความบาปกรรมไว้ในโลก ผู้นั้นต้องถูกนายนิรบาล
ทำกรรมกรณต่างๆ เห็นปานนี้ โอหนอ เราพึงได้ความเป็นมนุษย์ พระตถาคต
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพึงเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ขอให้เราได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
* พระภาคพระองค์นั้น ขอให้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นพึงทรงแสดงธรรม และขอ
ให้เราพึงรู้ทั่วถึงธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เรา
มิได้พึงข้อความนั้นต่อสมณะหรือพราหมณ์อื่น แล้วจึงกล่าวอย่างนี้ แต่ว่าเราได้รู้
มาเอง เห็นมาเอง ทราบมาเอง จึงได้กล่าวดังนั้น ฯ

มาณพเหล่าใดอันเทวทูตทั้งหลายตักเตือนแล้ว ยังมัวเมา
ประมาท มาณพเหล่านั้น เป็นคนเข้าถึงหมู่ที่เลวทราม
ย่อมเศร้าโศกตลอดกาลนาน ส่วนสัตบุรุษผู้สงบระงับในโลก
นี้ อันเทวทูตตักเตือนแล้ว ย่อมไม่มัวเมาประมาทในอริย
ธรรมในกาลไหนๆ เห็นภัยในความถือมั่น อันเป็นแดนเกิด
แห่งชาติและมารณะ ย่อมหลุดพ้นในธรรมเป็นที่สิ้นชาติและ
มารณะ เพราะไม่ถือมั่น สัตบุรุษเหล่านั้นเป็นผู้ถึงความเกษม
มีความสุข ดับสนิทในปัจจุบัน ล่วงพ้นเวรและภัยทั้งปวง
ข้ามพ้นทุกข์ทั้งสิ้น ฯ

ราชสูตรที่ ๑

[๔๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในคัตถิที่ ๘ ของปิกษ เทวดาผู้เป็น
บริวารของท้าวจาตุมหาราชย่อมเที่ยวตรวจดูโลกนี้ว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูล
แก่มารดา เกื้อกูลแก่บิดา เกื้อกูลแก่สมณะ เกื้อกูลแก่พราหมณ์ อ่อนน้อมต่อ
ผู้หลักผู้ใหญ่ในสกุล อริษฐานอุโบสถ ปฏิบัติ ทำบุญ มีอยู่มากแลหรือ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ในคัตถิที่ ๑๔ ของปิกษ พวกโอรสของท้าวจาตุมหาราชย่อมเที่ยวตรวจดู
ดูโลกนี้ว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา . . . ทำบุญ มีอยู่มากแลหรือ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำนั้น ท้าวจาตุมหาราชย่อมเที่ยวตรวจดูโลก
นี้ด้วยตนเองทีเดียวว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา เกื้อกูลแก่บิดา
เกื้อกูลแก่สมณะ เกื้อกูลแก่พราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในสกุล อริษ-

* ฐานอุโบสถ ปฏิบัติ ทำบุญ มีอยู่มากแลหรือ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าในหมู่
มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา . . . ปฏิบัติ ทำบุญมีอยู่น้อย ท้าวจาตุมหาราช
ย่อมบอกถึงเหตุที่กล่าวมานั้น แก่พวกเทวดาขึ้นดาวดึงส์ซึ่งมาประชุมกันอยู่ ณ
สุทธรมาสภาว่า ดูกรท่านผู้บริสุทนต์ทั้งหลาย ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา
. . . ปฏิบัติ ทำบุญ มีน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น พวกเทวดาขึ้น
ดาวดึงส์ย่อมพากันเสียใจว่า ดูกรผู้เจริญทั้งหลาย กายทิพย์จักเสื่อมหาย อสุรกาย
จักเต็มบริบูรณ์ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่
มารดา . . . ปฏิบัติ ทำบุญ มีอยู่มาก ท้าวจาตุมหาราชย่อมบอกถึงเหตุที่กล่าวมา
นั้น แก่พวกเทวดาขึ้นดาวดึงส์ซึ่งมาประชุมกัน ณ สุทธรมาสภาว่า ดูกรท่านผู้
บริสุทนต์ทั้งหลาย ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา เกื้อกูลแก่บิดา เกื้อกูล
แก่สมณะ เกื้อกูลแก่พราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในสกุล อริษฐาน
อุโบสถ ปฏิบัติ ทำบุญ มีอยู่มากแล เพราะเหตุนี้ พวกเทวดาขึ้นดาวดึงส์
ย่อมพากันดีใจว่า ดูกรผู้เจริญทั้งหลาย กายทิพย์จักเต็มบริบูรณ์ อสุรกายจัก
เสื่อมสูญ ฯ

ราชสูตรที่ ๒

[๔๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพ
เมื่อแนะนำเทวดาขึ้นดาวดึงส์ ได้ตรัสคาถาไว้ในเวลานั้นว่า ฯ

แม้รชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถ อันประกอบด้วย
ด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นคัตถิที่ ๑๔ ที่ ๑๔ ที่ ๘ ของปิกษ
และสิ้นปาฏิหาริย์ปิกษด้วย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถาถานี้แล ท้าวสักกะจอมเทพขับผิต ไม่ถูก ภาษิต
ไว้ผิต ไม่ถูก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพยังเป็นผู้ไม่ปราศจาก
ราคะ โทสะ และโมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์
เสร็จกิจที่ต้องทำแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลู่ถึงประโยชน์ของตนแล้ว มีสังโยชน์
ในภพหมดสิ้นแล้ว พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้โดยชอบ ควรที่จะกล่าวถาถาว่า
แม้รชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถ อันประกอบด้วย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นดีถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปิกษ
และสิ้นปาฏิหาริย์ปิกษด้วย ฯ

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุหนึ่งเป็นผู้ปราศจากราคะ โทสะ และโมหะ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อแนะนำเทวดาชั้น
ดาวดึงส์ ได้ตรัสคาถาไว้ในเวลานั้นว่า

แม้รชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถ อันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นดีถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปิกษ
และสิ้นปาฏิหาริย์ปิกษด้วย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถาถาณั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพขับผิต ไม่ถูก
ภยิตไว้ผิต ไม่ถูก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพยังเป็นผู้ไม่พ้น
ไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าว
ว่า ยัง ไม่พ้นจากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้อรหันตชินาสพ อยู่จบ
พรหมจรรย์ เสริ้งกิจที่ต้องทำแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลถึงประโยชน์ของตน
แล้ว มีสังโยชนในภพหมดสิ้นแล้ว พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้โดยชอบ ควรที่จะกล่าว
คาถาว่า

แม้รชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถ อันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นดีถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปิกษ
และสิ้นปาฏิหาริย์ปิกษด้วย ฯ

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุหนึ่งเป็นผู้พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า พ้นไปจากทุกข์แล้ว ฯ

สุขมालสูตร

[๔๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราเป็นผู้ไม่มีทุกข์ ไม่มีทุกข์อย่างยิ่ง
ไม่มีทุกข์โดยส่วนเดียว ได้ยินว่า พระชนกรับสั่งให้ขุดสระโบกขรณีไว้เพื่อเรา
ภายในนิวศน์ ให้ปลูกอุบล วัชระหนึ่ง ปทุม วัชระหนึ่ง ปณฺฑริก วัชระหนึ่ง
เพื่อประโยชน์แก่เรา แต่เราไม่ได้ใช้ไม้จันทน์เมืองกาสิเท่านั้น ผ้าโพก เสื้อ
ผ้าถุง ผ้าห่มของเรา ล้วนเกิดในเมืองกาสิ มีคนคอยกันแถวตฉัตรให้เราดลอดคิน
ตลอดวัน ด้วยหวังว่า หนาว ร้อน ฤดู ฤดู หรือน้ำค้าง อย่าเบียดเบียน
พระองค์ท่านได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีปราสาท ๓ หลัง ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่
ในฤดูหนาว ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูร้อน ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูฝน
เรานั้นแลถูกบำเรอด้วยดนตรีซึ่งไม่มีบุรุษปนตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน บนปราสาท
อันเป็นที่อยู่ในฤดูฝน มิได้ลงมาข้างล่างปราสาทเลย ในนิวศน์แห่งพระชนกของ
เรา เขาให้ข้าสาลีระคนด้วยมังสะแกทาสกรรมกรบุรุษ ทำนองเดียวกับที่ใน
นิวศน์ของเขานั่น เขาให้ข้าพาอันมีน้ำส้มเป็นที่สอง ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เรานั้นซึ่งประกอบด้วยความสำเร็จเห็นปานดังนี้ เป็นสุขมวลชาติอย่างยิ่ง ก็ยังคิด
เห็นดังนี้ว่า ปุถุชนผู้ยังมิได้สดับ เมื่อตนเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วง
พ้นความแก่ไปได้ เห็นคนอื่นแก่ ก็ล่วงตนเองเสียแล้วอึดอัด ระอา รังเกียจ
ไม่คิดว่า แม้เราเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ก็และ
การที่เราซึ่งเป็นคนมีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ได้เห็นคนแก่
เข้าแล้ว พึงอึดอัด ระอา รังเกียจ ข้อนั้นเป็นการไม่สมควรแก่เราเลย ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรานั้นสำเหนียกอยู่ดังกล่าวนั้น ย่อมละความเมาในความเป็นหนุ่ม
เสียได้โดยประการทั้งปวง ปุถุชนผู้มีได้สดับ เมื่อตนเป็นผู้มีความเจ็บไข้เป็น
ธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ เห็นคนอื่นเจ็บไข้ ก็ล่วงตนเองเสียแล้ว
อึดอัด ระอา รังเกียจ ไม่คิดว่า แม้เราก็เป็นผู้มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่
ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ ก็และการที่เราซึ่งเป็นคนมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา
ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ ได้เห็นคนอื่นเจ็บไข้เข้าแล้ว พึงอึดอัด ระอา รังเกียจ
ข้อนั้นเป็นการไม่สมควรแก่เราเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรานั้นสำเหนียกอยู่
ดังกล่าวนั้น ย่อมละความเมาในความไม่มีโรคเสียได้โดยประการทั้งปวง ปุถุชนผู้
มิได้สดับ เมื่อตนเป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เห็น
คนอื่นที่ตายแล้ว ก็ล่วงตนเองเสียแล้ว อึดอัด ระอา รังเกียจ ไม่คิดว่า แม้เรา
ก็เป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ก็และการที่เราซึ่งเป็น
คนมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ได้เห็นคนอื่นที่ตายไปแล้ว
พึงอึดอัด ระอา รังเกียจ ข้อนั้นไม่เป็นการสมควรแก่เราเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
เรานั้นสำเหนียกอยู่ดังกล่าวนั้น ย่อมละความเมาในชีวิตเสียได้โดยประการทั้งปวง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเมา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ
ความเมาในความเป็นหนุ่มสาว ๑ ความเมาในความไม่มีโรค ๑ ความเมาในชีวิต ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับ ผู้มาด้วยความเมาในความเป็นหนุ่มสาว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ย่อมประพาสทวารทั้งสาม ทางวาจา ทางใจ ครั้นแล้ว เมื่อกายแตกตายไป ย่อมเข้าถึงอภาย ทุกติ วินิบาต นรก ดุริยภิกษุทั้งหลาย ปุณฺณผู้มีได้สติ ผู้มาแล้วด้วยความเมาในความเมาไม่มีโรค ฯลฯ หรือปุณฺณผู้มีได้สติ ผู้มาแล้วด้วยความเมาในชีวิต ย่อมประพาสทวารทั้งสาม ทางวาจา ทางใจ ครั้นแล้ว เมื่อกายแตกตายไปย่อมเข้าถึงอภาย ทุกติ วินิบาต นรก ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มาแล้วด้วยความเมาในความเป็นหนุ่มสาว ย่อมลาลึกขาสึกไป ภิกษุผู้มาแล้วด้วยความเมาในความไม่มีโรค ฯลฯ หรือภิกษุผู้มาแล้วด้วยความเมาในชีวิตย่อมลาลึกขาสึกไป ฯ

ปุณฺณเป็นผู้มีความป่วยไข้ ความแก่ และความตายเป็นธรรมดา มีอยู่ตามธรรมดา แต่พากันรังเกียจ ก็การที่เราพึงรังเกียจความป่วยไข้ ความแก่ และความตายนี้ ในหมู่มืดัว ซึ่งมีธรรมดาดังนี้ ชื่อนั้น ไม่สมควรแก่เราผู้มีปรกติอยู่เช่นนี้ เราเป็นอยู่เช่นนี้ รู้จักธรรมที่หมดอุปรี เห็นแก่ขมมะโดยความเป็นธรรมเกษม ย่อมครอบงำความเมาในความไม่มีโรค ในความเป็นหนุ่มสาวและในชีวิตเสียได้ทั้งหมด ความอุตสาหะ ได้เกิดแล้วแก่เราผู้เห็นนิพพานด้วยปัญญาอันยิ่ง บัดนี้ เราไม่ควรที่จะกลับไปเสพกาม เราจักเป็นผู้ไม่ถอยหลัง จักเป็นผู้มีพรหมจรรย์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ฯ

อริปไตยสูตร

[๔๓๙] ดุริยภิกษุทั้งหลาย อริปไตย ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ อตตาริปไตย ๑ โลการิปไตย ๑ ธรรมาริปไตย ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ อตตาริปไตยเป็นไฉน ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในปากดี อยู่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ย่อมสำเหนียกตั้งว่า ก็เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจิวร ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีและความไม่มีเช่นนั้น ก็แต่ว่า เราเป็นผู้มีชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ครอบงำแล้ว มีทุกข์ท่วมทับแล้ว ไฉนความทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ ก็การที่เราจะพึงแสวงหาการที่ละได้แล้วออกบวชเป็นบรรพชิตนั้น เป็นความเลวทรามอย่างยิ่ง ชื่อนั้น ไม่เป็นการสมควรแก่เราเลย เธอย่อมสำเหนียกว่า ก็ความเพียรที่ปรารถแล้ว จักไม่ย่อหย่อน สติที่เข้าไปตั้งมั่นแล้วจะไม่หลงลืม กายที่สงบระงับแล้วจักไม่ระส่ำระสาย จิตที่เป็นสมาธิแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่ ดังนี้ เธอทำตนเองเล่าให้เป็นใหญ่ แล้วละอกุศล เจริญกุศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอตตาริปไตย ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็โลการิปไตยเป็นไฉน ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในปากดี อยู่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ย่อมสำเหนียกว่า ก็เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจิวร ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีและความไม่มีเช่นนั้น ก็แต่ว่า เราเป็นผู้มีชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ครอบงำแล้ว มีทุกข์ท่วมทับแล้ว ไฉนความทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ ก็การที่เราออกบวชเป็นบรรพชิตเช่นนี้ พึงตรึกกามวิตกกิเลส พึงตรึกพยาบาทวิตกกิเลส พึงตรึกวิหิงสาวิตกกิเลส ก็โลกสันนิวาสนี้ใหญ่โต ในโลกสันนิวาสอันใหญ่โต ย่อมจะมีสมณพราหมณ์ที่มีฤทธิ์ มีทิพยจักขุ รู้จิตของคนอื่นได้ สมณพราหมณ์เหล่านั้นย่อมมองเห็นได้แม้แต่ไกล แม้ใกล้ๆ เราก็มองเห็นไม่เห็น และท่านย่อมรู้ชัดซึ่งจิตด้วยจิต สมณพราหมณ์แม้เหล่านั้น ก็พึงรู้เราตั้งว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย ดูกุลบุตรนี้ซิ เขาเป็นผู้มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิตแล้ว แต่เลื่อนกล่นไปด้วยธรรมที่เป็นบาปอกุศลอยู่ ถึงเทวดาที่มีฤทธิ์ มีทิพยจักขุ รู้จิตของคนอื่นได้ก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นย่อมมองเห็นได้แต่ไกล แม้ใกล้ๆ เราก็มองเห็นไม่เห็น และท่านย่อมรู้ชัดซึ่งจิตด้วยจิต เทวดาเหล่านั้นก็พึงรู้เราตั้งว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย ดูกุลบุตรนี้ซิ เขาเป็นผู้มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิตแล้ว แต่เลื่อนกล่นไปด้วยธรรมที่เป็นบาปอกุศลอยู่ เธอย่อมสำเหนียกว่า ความเพียรที่เราปรารถแล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่เข้าไปตั้งมั่นแล้วจักไม่หลงลืม กายที่สงบระงับแล้วจักไม่ระส่ำระสาย จิตที่เป็นสมาธิแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่ ดังนี้ เธอทำโลกให้เป็นใหญ่ แล้วละอกุศล เจริญกุศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าโลการิปไตย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมาริบัติเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในมคธก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ย่อมสำเหนียกว่า ก็
เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต
ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งสนาสนะเราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความ
มีและความไม่มีเช่นนั้น ก็แต่เราเป็นผู้ต่างชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาส ครองจำแล้ว ถือว่าเป็นผู้มีทุกข์ท่วมทับแล้ว ไฉนความทำที่สุด
แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันบุคคล
พึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชน
จะพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนสหธรรมิกที่รู้ อยู่ เห็น อยู่ มี อยู่ แล ก็และการที่เราได้ออก
บวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว จะพึงเป็นผู้เกียจ
คร้านมัวเมาประมาทอย่างนี้ ชื่อนั้น ไม่เป็นการสมควรแก่เราเลย ดังนี้ เธอย่อม
สำเหนียกว่า ก็ความเพียรที่เราปรารถนาแล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่เข้าไปตั้งมั่นแล้ว
จักไม่หลงลืม กายที่สงบระงับแล้วจักไม่ระส่ำระสาย จิตที่เป็นสมาธิแล้วจักมี
อารมณ์แน่วแน่ ดังนี้ เธอทำธรรมนั้นแหละให้เป็นใหญ่ แล้วละอกศล เจริญ
กศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี้เรียกว่าธรรมาริบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริปไตย ๓ อย่างนี้แล ฯ

ขึ้นชื่อว่าความลับไม่มีในโลก สำหรับผู้ทำบาปกรรม ดูกร
บุรุษ จริหรือเท็จ ตัวของท่านเองย่อมจะรู้ได้ แน่ะผู้เจริญ
ท่านสามารถที่จะทำความดีได้หนอ แต่ท่านดูหมิ่นตนเองเสีย
อนึ่ง ท่านได้ปกปิดความชั่วซึ่งมีอยู่ในตนท่านนั้นซึ่งเป็นคน
พาล ประพฤติตึงๆ หย่อนๆ อันเทวดาและพระตถาคต
ย่อมเห็นได้ เพราะฉะนั้นแหละ คนที่มีตนเป็นใหญ่ ควรมีสติ
เที่ยวไป คนที่มีโลกเป็นใหญ่ ควรมีปัญญาและเพ่งพินิจ
และคนที่มีธรรมเป็นใหญ่ ควรเป็นผู้ประพฤติโดยสมควรแก่
ธรรม มนุษย์มีความบากบั่นอย่างจริงจัง ย่อมจะไม่เลวลง อนึ่ง
บุคคลใดมีความเพียร ชมขีमार ครองจำมัจจุ ผู้ทำที่สุดเสีย
ได้แล้ว ถูกต้องธรรมอันเป็นที่สันชาติ บุคคลผู้เช่นนั้น ย่อม
เป็นผู้รู้แจ้งโลก มีเมธาดี เป็นมนุษย์ ผู้หมดความทะยานอยาก
ในธรรมทั้งปวง ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ -

๑. พรหมสูตร ๒. อานันทสูตร ๓. สารีปตสูตร ๔. นิพพานสูตร
๕. หัตถกสูตร ๖. ทุตสูตร ๗. ราชสูตรที่ ๑๘. ราชสูตรที่ ๒
๙. สุขุมสูตร ๑๐. อริปไตยสูตร ฯ

จุฬารกที่ ๕

สัมมุขสูตร

[๔๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเป็นผู้มีธรรม ๓ ประการ ทุลบุตร
ผู้มีศรัทธาจึงประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ศรัทธา ๑
ไทยธรรม ๑ ทักขิไณยบุคคล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเป็นผู้มี ธรรม ๓
ประการนี้ ทุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสบบุญเป็นอันมาก ฯ

ฐานสูตร

[๔๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบบุคคลมีศรัทธาเลื่อมใสโดย
ฐานะ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ใดที่จะเห็นท่านผู้มีศีล ๑ เป็นผู้
ใดที่จะพึงธรรม ๑ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว
มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการแจกจ่ายทาน อยู่
ครองเรือน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่าคนมีศรัทธาเลื่อมใสโดยฐานะ ๓
ประการนี้แล ฯ

บุคคลผู้ใดจะเห็นท่านผู้มีศีล ปรารถนาจะพึงพระสัทธรรม
ปรามปรามความตระหนี่อันเป็นมลทินนั้นแล เรียกว่าผู้มี
ศรัทธา ฯ

ปัจจัยวัตตสูตร

[๔๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๓
ประการ การอย่างนี้จะแสดงธรรมแก่คนอื่น ๆ อำนาจประโยชน์ ๓ ประการ
เป็นไฉน คือ ผู้แสดงธรรมรู้แจ้งอรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ผู้ฟังธรรมรู้แจ้ง
อรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ผู้แสดงธรรมและผู้ฟังธรรมทั้งสองฝ่าย รู้แจ้ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
อรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ผู้ที่พิจารณาเห็นอำนาจ
ประโยชน์ ๓ ประการนี้แล ควรอย่างยิ่งที่จะแสดงธรรมแก่คนอื่น ๆ

ปเรสสูตร

[๔๘๓] ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะเหตุ ๓ ประการ เรื่องราวจึง
เป็นไปได้ เหตุ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ผู้แสดงธรรมรู้แจ้งอรรถด้วย รู้แจ้ง
ธรรมด้วย ๑ ผู้ฟังธรรมรู้แจ้งอรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ผู้แสดงธรรมและผู้
ฟังธรรมทั้งสองฝ่าย รู้แจ้งอรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะ
เหตุ ๓ ประการนี้แล เรื่องราวจึงเป็นไปได้ ฯ

ปัทมุตตสูตร

[๔๘๔] ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ บัณฑิตได้บัญญัติ
ไว้ สัตบุรุษได้บัญญัติไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ทาน ๑ บริจาค ๑
มตาปิตุภูมิฐาน ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล บัณฑิตบัญญัติ
ไว้ สัตบุรุษบัญญัติไว้ ฯ

ทาน การไม่เบียดเบียน ความสํารวม การฝึกตน การบำรุง
มารดาและบิดา สัตบุรุษบัญญัติไว้ เหตุที่บัณฑิตเสพ เป็น
เหตุของสัตบุรุษ ผู้เป็นคนดี เป็นพรหมจารีบุคคล ผู้ที่เป็น
อริยสมบุรณ์ด้วยทัศนะ ย่อมคบโลกอันเกษม ฯ

ศีลสูตร

[๔๘๕] ดุริยกิจทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีล เข้าไปอาศัยบ้านหรื
นิกมใดอยู่ มนุษย์ในบ้านหรือนิกมนั้น ย่อมประสพบุญเป็นอันมากด้วยเหตุ ๓
ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ กาย ๑ วาจา ๑ ใจ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย
บรรพชิตผู้มีศีล เข้าไปอาศัยบ้านหรือนิกมใดอยู่ มนุษย์ในบ้านหรือนิกมนั้น ย่อม
ประสพบุญเป็นอันมากด้วยเหตุ ๓ ประการนี้แล ฯ

สังฆตสูตร

[๔๘๖] ดุริยกิจทั้งหลาย สังฆตลักษณะของสังฆตธรรม ๓
ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเกิดขึ้นปรากฏ ๑ ความเสื่อมปรากฏ ๑
เมื่อตั้งอยู่ความแปรปรวนปรากฏ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย สังฆตลักษณะของสังฆต-
*ธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

อสังฆตสูตร

[๔๘๗] ดุริยกิจทั้งหลาย อสังฆตลักษณะของอสังฆตธรรม ๓
ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ปรากฏความเกิด ๑ ไม่ปรากฏความ
เสื่อม ๑ เมื่อตั้งอยู่ไม่ปรากฏความแปรปรวน ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย อสังฆตลักษณะ
ของอสังฆตธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

ปัพพตสูตร

[๔๘๘] ดุริยกิจทั้งหลาย ไม้แก่นขนาดใหญ่ๆ อาศัยขนเขา
หิมวันต์ ย่อมงอกงามด้วยความเจริญ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เจริญ
ด้วยกิ่ง ใบแก่ และใบอ่อน ๑ เจริญด้วยเปลือก และกะเทาะ ๑ เจริญด้วย
กะพี้และแก่น ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ไม้แก่นขนาดใหญ่ๆ อาศัยขนเขาหิมวันต์
ย่อมงอกงามด้วยความเจริญ ๓ ประการนี้ ฉันทิ ดุริยกิจทั้งหลาย ฉันทินั้น
เหมือนกัน คนภายในอาศัยพ้อบ้านแม่เรือนผู้มีศรัทธา ย่อมเจริญด้วยธรรมอัน
เป็นเหตุเจริญ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เจริญด้วยศรัทธา ๑ เจริญด้วย
ศีล ๑ เจริญด้วยปัญญา ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย คนภายในอาศัยพ้อบ้านแม่เรือนผู้
มีศรัทธา ย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๓ ประการนี้แล ฯ

ภูเขาศิลาอยู่ในป่าใหญ่ หมูไม่ได้อาศัยภูเขานั้น เจริญอก
งามเติบโตอยู่ในป่า ฉันทิ บรรดาบุตรภรรยา เผ่าพันธุ์
อำมาตย์ หมูญาติและเหล่าชนผู้พึ่งพ่านักเลี้ยงชีพ ต่างอาศัย
พ้อบ้านแม่เรือนผู้มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล เจริญอยู่
ฉันทินั้น ผู้ที่มีปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นศีล จาคะและ
สุจิริท ของพ้อบ้านแม่เรือนผู้มีศีลนั้นเข้า ต่างก็พากันทำ
ตาม บุคคลประพฤติธรรม คือ ทางที่ยังสัตว์ให้ไปสู่คติไว้
ในโลกนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ผลิตผลิติน สมประสงค์ที่นำใคร
บ้านให้อยู่ในเทวโลก ฯ

อาตปปสูตร

[๔๘๙] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลควรทำความเพียรเครื่องเผากิเลส
ด้วยเหตุ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เพื่อความไม่เกิดขึ้นแห่งธรรมที่
เป็นบาปอกุศลซึ่งยังไม่เกิด ๑ เพื่อความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เป็นกุศลซึ่งยังไม่เกิด ๑

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เพื่อออกกลิ่นทุกขเวทนอันมีในสรีระซึ่งเกิดขึ้นแล้ว กล้า แข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่า
ยินดี ไม่น่าชอบใจ อาจนำเอาชีวิตไป ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย เพราะวาทิกษุทำความ
เพียรเครื่องเผากิเลส เพื่อความไม่เกิดขึ้นแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งยังไม่เกิด
เพื่อความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เป็นกุศลซึ่งยังไม่เกิด เพื่อออกกลิ่นทุกขเวทนอันมีใน
สรีระซึ่งเกิดขึ้นแล้ว กล้า แข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าชอบใจ อาจนำเอา
ชีวิตไป ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุนี้เราเรียกว่า มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มี
ปัญญาเครื่องรักษาตน มีสติเพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ฯ

มหาโจรสสูตร

[๔๙๐] ดุกริกษุทั้งหลาย มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ
ย่อมย่องเบาบ้าง ปล้นบ้าง ทำการล่อมเรือนหลังเดียวแล้วปล้นบ้าง คอยดักชิงเอา
ที่ทางเปลี่ยวบ้าง องค์ ๓ ประการเป็นไฉน ดุกริกษุทั้งหลาย มหาโจรในโลกนี้
ย่อมอาศัยที่อื่นชฺรชระ ๑ ย่อมอาศัยป่าชฺชฎ ๑ ย่อมอาศัยบุคคลผู้มีกำลัง ๑ ดุกร-
* ิกษุทั้งหลาย ก็มหาโจรย่อมอาศัยที่อื่นชฺรชระอย่างไร ดุกริกษุทั้งหลาย มหาโจร
ในโลกนี้ ย่อมอาศัยสถานที่อื่นไม่ไกลแม่น้ำ หรือที่ที่ชฺรชระแห่งภูเขา ดุกริกษุ
ทั้งหลาย มหาโจรย่อมอาศัยที่อื่นชฺรชระอย่างนี้แล ดุกริกษุทั้งหลาย ก็มหาโจร
ย่อมอาศัยป่าชฺชฎอย่างไร ดุกริกษุทั้งหลาย มหาโจรในโลกนี้ ย่อมอาศัยชฺชฎญา
บ้าง ชฺชฎต้นไม้บ้าง ริมดงบ้าง ราวไพรใหญ่บ้าง ดุกริกษุทั้งหลาย มหาโจร
ย่อมอาศัยป่าชฺชฎอย่างนี้แล ดุกริกษุทั้งหลาย ก็มหาโจรย่อมอาศัยบุคคลผู้มีกำลัง
อย่างไร ดุกริกษุทั้งหลาย มหาโจรในโลกนี้ ย่อมอาศัยพระราชารัทธิมหาอำมาตย์
ของพระราชารัทธิเขาคิดอย่างนี้ว่า ถ้าใครจักกล่าวหาอะไรกะเรา พระราชารัทธิ
มหาอำมาตย์ของพระราชารัทธิเหล่านี้ จักช่วยกันปกปิดโทษของเรา แล้วว่ากล่าว
อรรถคดี ดังนี้ ถ้าใครกล่าวหาอะไรกะมหาโจรนั้นเข้า พระราชารัทธิมหาอำมาตย์
ของพระราชารัทธิเหล่านี้ ต่างช่วยกันปกปิดโทษของมหาโจรนั้น แล้วว่ากล่าว
อรรถคดี ดุกริกษุทั้งหลาย มหาโจรย่อมอาศัยบุคคลผู้มีกำลังอย่างนี้แล ดุกร-
* ิกษุทั้งหลาย มหาโจรผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ย่อมย่องเบาบ้าง
ปล้นบ้าง ทำการล่อมเรือนหลังเดียวแล้วปล้นบ้าง คอยดักชิงเอาที่ทางเปลี่ยวบ้าง
ฉนั้นใด ดุกริกษุทั้งหลาย ฉนั้นนั้นเหมือนกัน ริกษุผู้ลามกประกอบด้วยธรรม ๓
ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย ประกอบด้วยโทษ ถูก
วิญญูชนติเตียน ทั้งจะประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน
ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ ย่อมอาศัยกรรมอื่น ไม่สม่าเสมอ ๑
อาศัยปาชฺชฎ ๑ อาศัยบุคคลผู้มีกำลัง ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ลามกย่อมอาศัย
กรรมอื่น ไม่สม่าเสมออย่างไร ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยกายกรรมอื่น ไม่สม่าเสมอ ด้วยวจีกรรมอื่น ไม่สม่าเสมอ ด้วยมโน-
* กรรมอื่น ไม่สม่าเสมอ ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ลามกย่อมอาศัยกรรมอื่น ไม่
สม่าเสมออย่างนี้แล ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ลามกอาศัยปาชฺชฎอย่างไร ดุกริกษุ
ทั้งหลาย ริกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ เป็นคนที่มีความเห็นผิด ประกอบด้วย
อันตคาหิทธิกุฎิ ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ลามกย่อมอาศัยปาชฺชฎอย่างนี้แล ดุกร
ิกษุทั้งหลาย ก็ริกษุผู้ลามกย่อมอาศัยบุคคลผู้มีกำลังอย่างไร ดุกริกษุทั้งหลาย
ริกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ ย่อมอาศัยพระราชารัทธิมหาอำมาตย์ของพระราชารัทธิ
เขาคิดอย่างนี้ว่า ถ้าใครจักกล่าวหาอะไรกะเรา พระราชารัทธิมหาอำมาตย์ของพระราชารัทธิ
เหล่านี้ จักช่วยปกปิดโทษของเราแล้วว่ากล่าวคดี ดังนี้ ถ้าใครได้ว่ากล่าวหาอะไร
ริกษุพวกลามกนั้น พระราชารัทธิมหาอำมาตย์ของพระราชารัทธิเหล่านี้ ต่างก็ช่วยกัน
ปกปิดโทษของริกษุนั้นไว้แล้วว่ากล่าวคดี ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ลามกย่อม
อาศัยบุคคลผู้มีกำลังอย่างนี้แล ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ลามกประกอบด้วยธรรม
๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย ประกอบด้วยโทษ
ถูกวิญญูชนติเตียน ทั้งจะประสบบาปมากอีกด้วย ฯ

จบจุฬารกที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัมมชฺชสูตร ๒. ฐานสูตร ๓. ปัจจยัตตสูตร ๔. ปเรสสูตร
 ๕. ปิณทิตสูตร ๖. ศีลสูตร ๗. สังขตสูตร ๘. อสังขตสูตร ๙. ปัพพตสูตร
 ๑๐. อาตปัสสูตร ๑๑. มหาโจรสสูตร ฯ
- ปฐมปิณณาสก จบบริบูรณ์

หุติยปิณณาสก
พราหมณวรรคที่ ๑

ชนสูตรที่ ๑

[๔๙๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล พราหมณ์ ๒ คน เป็นคนชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิด ได้ชวนกันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มี-

*พระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พวกข้าพระองค์เป็นพราหมณ์ชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิด แต่มิได้สร้างความดี มิได้ทำกุศล มิได้ทำกรรมอันเป็นที่ต้านทานความขลาดไว้ ขอพระโคตมผู้เจริญ ทรงโอวาทสั่งสอนพวกข้าพระองค์ถึงข้อที่จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่พวกข้าพระองค์สืบกาลนานเกิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกะพราหมณ์ ที่แท้ พวกท่านเป็นคนชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิด แต่มิได้สร้างความดี มิได้ทำกุศล มิได้ทำกรรมอันเป็นที่ต้านทานความขลาดไว้ ดูกะพราหมณ์ โลกนี้ถูกชรา พยาธิ มรณะ นำเข้าไปอยู่แล เมื่อโลกถูกชรา พยาธิ มรณะ นำเข้าไปอยู่เช่นนี้ ความส่ำรวมทางกาย ความส่ำรวมทางวาจา ความส่ำรวมทางใจในโลกนี้ ย่อมเป็นที่ต้านทาน เป็นที่เร้น เป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง เป็นที่ยึดหน่วงของเขาคู่ละไปแล้ว ฯ

ชีวิตถูกชรานำเข้าไปใกล้ความมียายุสิ้น ผู้ที่ถูกชรานำเข้าไปใกล้แล้ว ย่อมไม่มีที่ต้านทาน เมื่อบุคคลเล็งเห็นภัยใน ความตายนี้ ควรทำบุญทั้งหลายอันนำความสุขมาให้ ความส่ำรวมทางกาย ทางวาจา และทางใจ ในโลกนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสุขแก่ผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้ว ผู้ซึ่งสร้างสมบุญไว้แต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ฯ

ชนสูตรที่ ๒

[๔๙๒] ครั้งนั้นแล พราหมณ์ ๒ คน เป็นคนชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิด ได้ชวนกันเข้ามาเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พวกข้าพระองค์เป็นพราหมณ์ชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิด แต่มิได้สร้างความดี มิได้ทำกุศล มิได้ทำกรรมอันเป็นที่ต้านทานความขลาดไว้ ขอพระโคตมผู้เจริญ ทรงโอวาทสั่งสอนถึงข้อที่จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่พวกข้าพระองค์สืบกาลนานเกิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกะพราหมณ์ พวกท่านเป็นคนชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิด แต่มิได้สร้างความดี มิได้ทำกุศล มิได้ทำกรรมอันเป็นที่ต้านทานความขลาดไว้ ดูกะพราหมณ์ โลกนี้ถูกชรา พยาธิ มรณะแผดเผาแล้ว ดูกะพราหมณ์ เมื่อโลกถูกชรา พยาธิ มรณะแผดเผาแล้วเช่นนี้ ความส่ำรวมทางกาย ความส่ำรวมทางวาจา ความส่ำรวมทางใจในโลกนี้ ย่อมเป็นที่ต้านทาน เป็นที่เร้นเป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง และเป็นที่ยึดหน่วงแก่เขาคู่ละไปแล้ว ฯ

เมื่อเรือนถูกไฟไหม้ สิ่งของที่นำออกได้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เขา สิ่งของที่ถูกไหม้อยู่ในเรือนนั้น หาเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เขาไม่ ฉะนั้น เมื่อโลกถูกชราและมรณะแผดเผาแล้ว ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลควรนำเอาออกมาด้วยการให้ทาน สิ่งที่ให้ไปแล้ว ย่อมเป็นอันบุคคลนำออกมาดีแล้ว ความส่ำรวมทางกาย ทางวาจา และทางใจในโลกนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสุขแก่ผู้ที่ละโลกนี้ไป ผู้ซึ่งได้สร้างสมบุญไว้แต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ฯ

พราหมณสูตร

[๔๙๓] ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระองค์ยอมตรัสว่า ธรรมอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ธรรมอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ดังนี้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล ธรรมจึงเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันริยัญญูพึงรู้เฉพาะตน พระผู้มี-

*พระภาคตรัสตอบว่า ดูกะพราหมณ์ บุคคลผู้กำหนด ฎการจะครอบงำ มีจิตอันระกะกลุ่มมุ่มแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

คนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง และคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมแสวง
ทุกข์ใหม่หนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละระคะ ได้เด็ดขาดแล้ว ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อ
จะเบียดเบียนตนเองเลย ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อ
จะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อม ไม่แสวงทุกข์ใหม่หนัสที่เป็นไป
ทางจิต ดูกรพราหมณ์ แมด้วยเหตุดังกล่าวมาจะนี้แล ธรรมย่อมเป็นคุณชาติอัน
ผู้บรรลจะพึงเห็นเอง . . . ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้โกรธ ถูกโทษครอบงำ มีจิต
อันโทสะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียน
คนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมแสวงทุกข์
ใหม่หนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละโทษ ได้เด็ดขาดแล้ว ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อจะ
เบียดเบียนตนเองเลย ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อ
จะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อม ไม่แสวงทุกข์ใหม่หนัสที่เป็นไป
ทางจิต ดูกรพราหมณ์ แมด้วยเหตุดังกล่าวมาจะนี้แล ธรรมย่อมเป็นคุณชาติอัน
ผู้ได้บรรลจะพึงเห็นเอง . . . ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้หลงถูกความหลงครอบงำ มี
จิตอันความหลงกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อ
เบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง
ย่อมแสวงทุกข์ใหม่หนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละโมหะ ได้เด็ดขาดแล้ว ย่อม ไม่
คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองเลย ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อม
ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อม ไม่แสวงทุกข์ใหม่หนัส
ที่เป็นไปทางจิต ดูกรพราหมณ์ แมด้วยเหตุดังกล่าวมาจะนี้แล ธรรมย่อมเป็น
คุณชาติอันผู้ได้บรรลจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อม
เข้ามา อันริยอุณชนพึงรู้เฉพาะตน พราหมณ์นั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้ง
นัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปียบเหมือนบุคคลหงายของ
ที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยห้วงว่า
คนมีจักษจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ (พร้อมทั้ง
บุตร ภริยา บริษัถ และอำมาตย์) ขอถึงพระองค์กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์
เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ
ตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ปริพาชกสูตร

[๔๙๔] ครั้นนั้นแล พราหมณ์ปริพาชกคนหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี-

* พระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วทูลถามว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระองค์
ย่อมตรัสว่า ธรรมอันผู้ได้บรรลจะพึงเห็นเอง ธรรมอันผู้ได้บรรลจะพึงเห็นเอง
ดังนี้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล ธรรมจึงเป็นคุณชาติ
อันผู้ได้บรรลจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา
อันริยอุณชนพึงรู้เฉพาะตน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้
กำหนด ถูกราคะครอบงำ มีจิตอันราคะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียน
ตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและ
คนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมแสวงทุกข์ใหม่หนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละระคะ
ได้แล้ว ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองเลย ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียด-

* เบียดคนอื่น ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อม
ไม่แสวงทุกข์ใหม่หนัสที่เป็นไปทางจิต ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้กำหนด ถูกราคะ
ครอบงำ มีจิตอันราคะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย ย่อมประพฤติ
ทุจริตด้วยวาจา ย่อมประพฤติทุจริตด้วยใจ เมื่อละระคะ ได้เด็ดขาดแล้ว ย่อม ไม่
ประพฤติทุจริตด้วยกาย ย่อม ไม่ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ย่อม ไม่ประพฤติทุจริต
ด้วยใจ ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้กำหนด ถูกราคะครอบงำ มีจิตอันราคะกลุ้มรุม
แล้ว แม้ประโยชน์ของตนก็ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ของคนอื่น
ก็ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง
เมื่อละระคะ ได้เด็ดขาดแล้ว แม้ประโยชน์ของตนก็รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้
ประโยชน์ของคนอื่นก็รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็รู้ชัดตาม
ความเป็นจริง ดูกรพราหมณ์ แมด้วยเหตุดังกล่าวมาจะนี้แล ธรรมย่อมเป็น
คุณชาติอันผู้ได้บรรลจะพึงเห็นเอง . . . ดูกรพราหมณ์ บุคคลที่โกรธ ฯลฯ ดูกร
พราหมณ์ บุคคลผู้หลง ถูกโมหะครอบงำ มีจิตอันโมหะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิด
เพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียด-

* เบียดตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมแสวงทุกข์ใหม่หนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง
เมื่อละโมหะ ได้เด็ดขาดแล้ว ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองเลย ย่อม
ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อม ไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
อื่นทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่เสวยทุกข์โศกนามที่ เป็นไปทางจิต ดุรพราหมณ์ บุคคล
ผู้หลง ถูกโมหะครอบงำ มีจิตอันโมหะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมประพฤติดุจจิตด้วยกาย
ย่อมประพฤติดุจจิตด้วยวาจา ย่อมประพฤติดุจจิตด้วยใจ เมื่อละโมหะได้เด็ดขาด
แล้ว ย่อมไม่ประพฤติดุจจิตด้วยกาย ย่อมไม่ประพฤติดุจจิตด้วยวาจา ย่อมไม่
ประพฤติดุจจิตด้วยใจ ดุรพราหมณ์ บุคคลผู้หลง ถูกโมหะครอบงำ มีจิตอัน
โมหะกลุ้มรุมแล้ว แม้ประโยชน์ของตนก็มิรู้ชดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์
ของคนอื่นก็มิรู้ชดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็มิรู้ชดตามความเป็นจริง
เมื่อละโมหะได้เด็ดขาดแล้ว แม้ประโยชน์ของตนก็รู้ชดตามความเป็นจริง
แม้ประโยชน์ของคนอื่นก็รู้ชดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย
ก็รู้ชดตามความเป็นจริง ดุรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้แล ธรรมย่อม
เป็นคุณชาติอันผู้ใดบรรลจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู
ควรน้อมเข้ามา อันริยญชนพึงรู้เฉพาะตน พราหมณ์เปรีผาชนนกราบทูลว่า
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตม
โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้
เป็นต้น ไป ฯ

นิพพตสูตร

[๔๙๕] ครั้นนั้นแล ชานสโสนีพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระองค์
ย่อมตรัสว่า นิพพานอันผู้ใดบรรลจะพึงเห็นเอง นิพพานอันผู้ใดบรรลจะพึงเห็น
เอง ดังนี้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล นิพพานจึงเป็น
คุณชาติอันผู้ใดบรรลจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควร
น้อมเข้ามา อันริยญชนพึงรู้เฉพาะตน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุรพราหมณ์
บุคคลผู้กำหนด อันราคะครอบงำ มีจิตอันราคะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียด-
* เบียดตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง
และคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โศกนามที่ เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละราคะ
ได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเอง ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะ
เบียดเบียนคนอื่น ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย
ย่อมไม่เสวยทุกข์โศกนามที่ เป็นไปทางจิต ดุรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมา
จะนี้แล นิพพานย่อมเป็นคุณชาติอันผู้ใดบรรลจะพึงเห็นเอง . . . ดุรพราหมณ์
บุคคลผู้โกรธ ฯลฯ ดุรพราหมณ์ บุคคลผู้หลง อันโมหะครอบงำ มีจิตอัน
โมหะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียน
คนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวย
ทุกข์โศกนามที่ เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละโมหะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่คิดแม้เพื่อ
จะเบียดเบียนตนเอง ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อมไม่คิด
แม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่เสวยทุกข์โศกนาม
ที่ เป็นไปทางจิต ดุรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้แล นิพพานย่อมเป็น
คุณชาติอันผู้ใดบรรลจะพึงเห็นเอง . . . ดุรพราหมณ์ ในเมื่อบุคคลนี้เสวยธรรม
เป็นที่สิ้นราคะอัน ไม่มีส่วนเหลือ เสวยธรรมเป็นที่สิ้นโทสะอัน ไม่มีส่วนเหลือ
เสวยธรรมเป็นที่สิ้นโมหะอัน ไม่มีส่วนเหลือ นิพพานย่อมเป็นคุณชาติอันผู้ใด
บรรลจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อัน
ริยญชนพึงรู้เฉพาะตน ดังได้กล่าวมาแล้วแล ฯ

ชานสโสนีพราหมณ์นั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิต
ของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหยายของที่คว่ำ
เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยห้วงว่าคนมีจักษุ
จักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ [พร้อมด้วยบุตร ภริยา
บริษัณและอำมาตย์] ขอถึงพระองค์กับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ
ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต
จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้น ไป ฯ

ปโลกสูตร

[๔๙๖] ครั้นนั้นแล พราหมณ์มหาศาลคนหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับ
มาต่อบุรพพราหมณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ยกกล่าวไว้ว่า ได้ยินว่า แต่ก่อน
โลกนี้ ย่อมหนาแน่นด้วยหมู่มนุษย์ เหมือนอเวจีมหานรก บ้านนิคมชนบท
และราชธานี มีทกระยะ โกลันตก ดังนี้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ
เป็นปัจจัยเครื่องทำให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป ปรากฏว่ามีน้อย แม้บ้านก็ไม่เป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
บ้าน แม่นิคมก็ไม่มีนิคม แม่นครก็ไม่มีนคร แม่นชนบทก็ไม่มีชนบท
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ ทุกวันนี้ มนุษย์กำหนดแล้วด้วยความ
กำหนดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอครอบงำประกอบด้วยมิจฉาธรรม
มนุษย์เหล่านั้นกำหนดแล้วด้วยความกำหนดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอ
ครอบงำประกอบด้วยมิจฉาธรรม ต่างก็ฉวยศัตราอันคมเข้ามาฟันกันและกัน
เพราะฉะนั้น มนุษย์จึงล้มตายเสียเป็นอันมาก ดูกรพราหมณ์ แม่นี่ก็เป็น
เหตุเป็นปัจจัยเครื่องทำให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป ปรากฏว่ามีน้อย แม่นบ้านก็ไม่เป็น
บ้าน แม่นิคมก็ไม่มีนิคม แม่นครก็ไม่มีนคร แม่นชนบทก็ไม่มีชนบท ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ทุกวันนี้ มนุษย์กำหนดแล้วด้วยความ
กำหนดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอครอบงำ ประกอบด้วยมิจฉาธรรม
เมื่อมนุษย์เหล่านั้นกำหนดแล้วด้วยความกำหนดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอ
ครอบงำประกอบด้วยมิจฉาธรรม ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ฉะนั้น จึงเกิด
ทุพภิกขภัย ข้าวกล้าเสีย เป็นเพลี้ย ไม่ให้ผล เพราะเหตุนี้มนุษย์จึงล้มตายเสีย
เป็นอันมาก ดูกรพราหมณ์ แม่นี่ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องทำให้มนุษย์ทุก
วันนี้หมดไป ปรากฏว่ามีน้อย แม่นบ้านก็ไม่เป็นบ้าน แม่นิคมก็ไม่มีนิคม แม่น
ครก็ไม่มีนคร แม่นชนบทก็ไม่มีชนบท ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ทุกวันนี้ มนุษย์กำหนดแล้วด้วยความ
กำหนดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอครอบงำ ประกอบด้วยมิจฉาธรรม
เมื่อมนุษย์เหล่านั้นกำหนดแล้วด้วยความกำหนดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอ
ครอบงำประกอบด้วยมิจฉาธรรม พวกยักษ์ปล่อยอมมนุษย์ที่ร้ายกาจลงไว้ เพราะ
ฉะนั้น มนุษย์จึงล้มตายเสียเป็นอันมาก ดูกรพราหมณ์ แม่นี่ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องทำให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป ปรากฏว่ามีน้อย แม่นบ้านก็ไม่เป็นบ้าน แม่นิคม
ก็ไม่มีนิคม แม่นครก็ไม่มีนคร แม่นชนบทก็ไม่มีชนบท ฯ

พราหมณ์มหาศาลนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษีของ
พระองค์แถมแก่นัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็น
อุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ขับปลสูตร

[๔๙๓] ครั้นนั้นแล ปริพาชกผู้วิจลโคตรได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน
ไปแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตม
ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า พระสมณโคตมตรัสว่า พึงให้ทานแก่เราคน
เดียว ไม่ควรให้แก่คนอื่นฯ พึงให้แก่สาวกของเราคนเดียว ไม่ควรให้ทานแก่
สาวกของคนอื่นๆ ทานที่ให้แก่เราเท่านั้นมีผลมาก ที่ให้แก่คนอื่นฯ หามี
ผลมากไม่ ทานที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้น มีผลมาก ที่ให้แก่สาวกของคน
อื่นๆ หามีผลมากไม่ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ขนเหล่าใดได้กล่าวไว้เช่นนี้
พระสมณโคตมตรัสว่า พึงให้ทานแก่เราคนเดียว ไม่ควรให้แก่คนอื่นฯ พึงให้
ทานแก่สาวกของเราคนเดียว ไม่ควรให้แก่สาวกของคนอื่น ทานที่ให้แก่เราเท่า
นั้นมีผลมาก ที่ให้แก่คนอื่นหามีผลมากไม่ ทานที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้นมีผล
มาก ที่ให้แก่สาวกของคนอื่นหามีผลไม่ ดังนี้ ขนเหล่านั้นชื่อว่าพูดตามที่ท่าน
พระโคตมตรัส ไม่พูดตามที่ท่านพระโคตมด้วยคำไม่เป็นจริง และชื่อว่าพยากรณ์
ธรรมสมควรแก่ธรรม อนึ่ง การคล้อยตามคำพูดที่ขอบธรรมใดๆ ย่อมไม่มาถึง
ฐานะที่นาคีเดียนแหละหรือ เพราะข้าพระองค์ไม่ประสงค์ที่จะพูดต่อท่านพระโคตม
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรวิจลจะ ผู้ใดพูดว่า พระสมณโคตมตรัสว่า พึงให้
ทานแก่เราคนเดียว ฯลฯ ทานที่ให้แก่สาวกของคนอื่นๆ หามีผลมากไม่ ดังนี้
ผู้นั้นชื่อว่าไม่พูดตามที่เราพูด ทั้งกล่าวดูเราด้วยคำอันไม่จริง ไม่เป็นจริง ดูกรวิจลจะ
ผู้ใดเล้าห่มผู้อื่นซึ่งให้ทานอยู่ ผู้นั้นชื่อว่ายอมกระทำอันตรายแก่วิตถ ๓ อย่าง
เป็นโจรดักปล้นวิตถ ๓ อย่าง วิตถ ๓ อย่างเป็นโจน คือ ย่อมทำอันตรายแก่บุญ
ของทายก ๑ ย่อมทำอันตรายแก่ลาภของปฏิคาหก ๑ ตนของบุคคลนั้น ย่อมเป็น
อันถูกกำจัดและถูกทำลายก่อนทีเดียวแล ๑ ดูกรวิจลจะ ผู้ใดเล้าห่มผู้อื่นซึ่งให้
ทานอยู่ ผู้นั้นชื่อว่ายอมทำอันตรายแก่วิตถ ๓ อย่าง เป็นโจรดักปล้นวิตถ ๓ อย่างนี้
ดูกรวิจลจะ ก็เราพูดเช่นนี้ว่าผู้ใดสาดน้ำล้างภาชนะ หรือน้ำล้างขันไป แม้
ที่สัตว์ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ่อน้ำค้ำ หรือที่บ่อโสโครกข้างประตูบ้านด้วยตั้งใจว่า
สัตว์ที่อาศัยอยู่ในที่นั้นจะยังอัธภาพให้เป็นไปด้วยสิ่งนั้นเกิด ดังนี้ ดูกรวิจลจะ
เรากล่าวกรรมซึ่งมีการสาดน้ำล้างภาชนะนั้นเป็นเหตุว่า เป็นที่มาแห่งบุญ จะป่วย
กล่าวไปไปถึงในสัตว์มนุษย์เล่า ดูกรวิจลจะ อีกประการหนึ่ง เรายอม
กล่าวว่า ทานที่ให้แก่ท่านผู้มีศีลมีผลมาก ที่ให้ในคนทุศีล หาเหมือน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เช่นนั้น ไม่ ทันทผู้มีศีลนั้นเป็นผู้ละองค์ ๕ ได้แล้ว ประกอบด้วยองค์ ๕
ละองค์ ๕ เหล่าไหนได้ คือ ละกามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ถีนมัทธา ๑
อุทธัจจกุกกุจจะ ๑ วิจิกิจฉา ๑ ทันทผู้มีศีลละองค์ ๕ นี้ได้แล้ว ประกอบด้วย
องค์ ๕ เป็นโฉน คือ ประกอบด้วยศีลขั้นที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบ
ด้วยสมาธิขั้นที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยปัญญาขั้นที่เป็นของพระ
อเสขะ ๑ ประกอบด้วยวิมุตติขั้นที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วย
วิมุตติญาณทัสสนขั้นที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ทันทผู้มีศีลประกอบด้วยองค์ ๕ นี้
เรากล่าวว่า ทานที่ให้ในทานที่ละองค์ ๕ ได้ ประกอบด้วยองค์ ๕ ดังกล่าวนี้นี้
มีผลมาก ฯ

โคสุภะที่เขาฝึกแล้ว นำธนะไป สมบูรณ์ด้วยกำลัง ประ
กอบด้วยเขาวัวอินดี จะเกิดในสิสรวรรณดิใดๆ คือ สิต้า
สีขาว สีแดง สีเขียว สีดำ สิตามธรรมชาติของตน
สีเหมือนโคธรรมา หรือสีเหมือนนกพิลาปกิตี ชนทั้งหลาย
ยอมเยียมมันเข้าในแอก ไม่ต้องไฝ่คำนึงถึงสิสรวรรณ
ฉันท ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ผู้ที่ฝึกตนดีแล้ว
มีวัตรเรียบร้อย ตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล พุทธ
คำสัตย์ มีใจประกอบด้วยหิริ ละชาติ และมรณะ ได้ มี
พรหมจรรย์บริบูรณ์ ปลงภาระลงแล้ว พ้นกิเลส ทำกิจเสร็จ
แล้ว หมดอาสวะ รุ้จบธรรมทุกอย่าง ดับสนิทแล้วเพราะ
ไม่ถือมั่น ย่อมจะเกิดได้ในสัญญาตอย่างใดอย่างหนึ่ง ใน
บรรดาสัญญาชาติเหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คน
จัณฑาลและคนเทษยะมูลฝอย ในเขตที่ปราศจากภูลินันแล
หักเขินยอมมีผลมาก ส่วนคนพาล ไม่รู้แจ้ง ทรมปัญญา
มิได้สดับตรับฟัง ย่อมพากันให้ทานในภายนอก ไม่เข้าไปหา
สัตบุรุษ กิรติธราของผู้ที่เข้าไปหาสัตบุรุษ ผู้มีปัญญา
ยกย่องกันว่าเป็นปราชญ์ หยั่งรากลงตั้งมั่นในพระสุต และ
เขาเหล่านั้นย่อมพากันไปเทวโลก หรือมิฉะนั้นก็เกิดในสกุล
ในโลกนี้ บัณฑิตย่อมบรรลุนิพพานได้โดยลำดับ ฯ

ติการณสูตร

[๔๔๔] ครั้นนั้นแล ติการณพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน
แล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพุทธสรเสริญคุณของพราหมณ์ผู้ได้
วิชาเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคว่า พราหมณ์ผู้ได้วิชา ๓ เป็นอย่างนี้
พราหมณ์ผู้ได้วิชา ๓ เป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรพราหมณ์ พวก
พราหมณ์ย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าได้วิชา ๓ อย่างไร ฯ

ติ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พราหมณ์ในโลกนี้ เป็นอุกโตสชาติ ข้าง
ฝ่ายมารดาและบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิสอาดตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ
ไม่มีกิจจะคัดค้านติดเย็นได้ด้วยอ้างถึงชาติ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงจำนต รุ้จบ
ไตรเพท พร้อมทั้งคัมภีร์นิฆนุฑ คัมภีร์เกฏฐะ พร้อมทั้งประเภทอักษรคัมภีร์
อิตีหาสเป็นที่ ๕ เป็นผู้เข้าใจดับท เป็นผู้เข้าใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์
โลกยตะ และตำราทายมหาปรัลลักษณะ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พวกพราหมณ์
ย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าได้วิชา ๓ อย่างนี้แล ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติพราหมณ์ว่าได้วิชา ๓ อย่าง
หนึ่ง ก็แหละผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอีกอย่างหนึ่ง ฯ

ติ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัย ย่อมมีอย่างไร
ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์โปรดทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ตามที่ผู้ได้
วิชา ๓ มีในอริยวินัย ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ถ้ากระนั้นจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ติการณ
พราหมณ์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกรพราหมณ์
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน
มีวิตกจิรา มีปิติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสแห่ง
จิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีจิรา เพราะวิตกจิราสงบไป
มีปิติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วย
นามกายเพราะปิติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้
เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุตตตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะ
ละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

อยู่ ภิกษุหนึ่ง เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส
อ่อน การแก่การงาน ตัณห์มั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่ออุปเพ
นิวาสานสติญาณ เธอย่อมระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก คือ ระลึก
ได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติ
บ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง
ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอัน
มากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ใน
ภพโน้นเรามีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ มีผิวพรรณอย่างนี้ มีอาหารอย่างนี้ เสวย
สุขเสวยทุกขอย่างนี้ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วไปเกิดใน
ภพโน้น แม้นในภพนั้น เราก็ได้ชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ มีผิวพรรณอย่างนี้
มีอาหารอย่างนี้ เสวยสุขเสวยทุกขอย่างนี้ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติ
จากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก
พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอเหตุ ด้วยประการฉะนี้ วิชชาข้อแรกเป็นอันเธอได้
บรรลุแล้ว ดังนี้ อริชชาสูญไป วิชชาเกิดขึ้น ความมืดสูญไป แสงสว่างเกิดขึ้น
เช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร สงตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น
ภิกษุหนึ่ง เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน
การแก่การงาน ตัณห์มั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อรู้จิตและ
อุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มี
ผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ลวงจักษุของ
มนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกาย
ทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการทำ
ด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อแตกกายตายไป ต้องเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก
ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระ
อริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อแตกกายตายไป
ได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว
ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์
ลวงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้
วิชชาข้อที่สอง ย่อมเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้ อริชชาสูญไป วิชชา
เกิดขึ้น ความมืดสูญไป แสงสว่างเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่
ประมาท มีความเพียร สงตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ภิกษุหนึ่ง เมื่อจิตเป็นสมาธิ
บริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน การแก่การงาน ตัณห์มั่น
ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่ออัสวักขญาณ ย่อมรู้ชัดตามความ
เป็นจริงว่านี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้
อาสวะ นี่เหตุเกิดอาสวะ นี่ความดับอาสวะ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ
เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้อากาสาสวะ แม้อากาสาสวะ แม้อากา
อริชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มิญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี วิชชาข้อที่สาม ย่อมเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้ อริชชาสูญไป
วิชชาเกิดขึ้น ความมืดสูญไป แสงสว่างเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่
ประมาท มีความเพียร สงตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ๖

จิตของพระโคตมองค์ใดซึ่งมีศีลไม่ลุ่มๆ ดอนๆ มีปัญญา
และมีความเพ่งพินิจ เป็นจิตมีความชำนาญ เป็นเอกัคคตา
เป็นสมาธิแล้ว พระโคตมพระองค์นั้นแลบัณฑิตกล่าวว่
บรรเทาความมืดได้ เป็นนักปราชญ์ ได้วิชา ๓ ละทิ้งมัจจุ
เรือกูลแก่เทวดาและมนุษย์ ละบาปธรรมเสียได้ทุกอย่าง
สาวกทั้งหลายย่อมนมัสการพระโคตมพระองค์นั้น ผู้สมบุรณ์
ด้วยวิชา ๓ ไม่หลงใหลอยู่ ผู้ตื่นแล้ว มีสรีระเป็นครั้งสุดท้าย
ผู้ใดตรัสรู้พเนนิวาสญาณ เห็นทั้งสวรรค์ทั้งอบาย บรรลุถึง
ธรรมเป็นที่สิ้นชาติ เป็นมุนีผู้อยู่จบพรหมจรรย์ เพราะรู้ด้วย
ปัญญานั่นยิ่ง เป็นพราหมณ์ผู้ได้วิชา ๓ โดยวิชา ๓ นี้
เรากล่าวผู้นั้นว่าได้วิชา ๓ เราย่อมไม่กล่าวถึงคนอื่นตามถ้อย
คำที่คนอื่นกล่าวว่า ได้วิชา ๓ ๖

ดูกรพราหมณ์ ผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างนี้แล ๖

ติ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ผู้ได้วิชา ๓ ของพวกพราหมณ์เป็นอย่าง
หนึ่ง ก็แหละผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างหนึ่ง ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
ผู้ได้วิชา ๓ ของพวกพราหมณ์ ไม่ถึงส่วนที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกไป ๑๖ ครั้งของผู้ได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
วิชา ๓ ในอริยวินัยนี้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ
ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำ
เดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ขานสโสนิสสูตร

[๔๙๙] ครั้นนั้นแล ขานสโสนิพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ผู้ใดมีบุญถึง
ที่พึงให้ด้วยศรัทธา อาหารที่พึงให้แก่คนอื่น หรือไทยธรรม ผู้นั้นควรให้
ทานในพราหมณ์ผู้ใดวิชา ๓ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกพราหมณ์ ก็พราหมณ์
ทั้งหลายย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าวิชา ๓ อย่างไร

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พราหมณ์ในโลกนี้ เป็นอุกโตสชาติ ทั้ง
ข้างฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิ สะอาดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ
ไม่มีกิจจะคัดค้านดิ้นรนได้ด้วยอำนาจถึงชาติ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงจำนต รือบ
ไตรเพท พร้อมทั้งกัมมกิริยนิมิตทุก กัมมกิริยาทุก พร้อมทั้งประเภทอักษรมีคมกิริ
อิตีหาสเป็นที่ ๕ เป็นผู้เข้าใจตัวบท เป็นผู้เข้าใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์
โลกยตะและตำราทำนายมหาปรีติลักษณะ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็พราหมณ์
ทั้งหลายย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าวิชา ๓ อย่างนี้แล ฯ

พ. ดูกพราหมณ์ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าวิชา ๓
อย่างหนึ่ง ก็แหละผู้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างหนึ่ง ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ผู้วิชา ๓ ในอริยวินัย ย่อมมีอย่างไร
ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์โปรดทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ตามที่ผู้วิ
ชา ๓ มีในอริยวินัย ฯ

พ. ดูกพราหมณ์ ถ้ากระนั้นจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ขานสโสนิพราหมณ์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสว่า ดูก-

*พราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม ฯลฯ บรรลุจุดถกมานอยู่ ภิกษุนั้น
เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลส อ่อน การแก่การงาน
ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสติญาณ
เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก ฯลฯ วิชาข้อแรกเป็นอันเธอได้
บรรลุแล้ว ดังนี้ อริชาสฺสญไป วิชาเกิดขึ้น ความมืดสฺสญไป แสงสว่างเกิดขึ้น
เช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร สงตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น
ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลส อ่อน
การแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อรู้ชัดและอุปบัติ
ของสัตว์ทั้งหลาย เธอย่อมเห็นหมู่มสัตว์ ฯลฯ ด้วยทิพจักขอันบริสุทธิ์ล่วงจักขของ
มนุษย์ วิชาข้อที่สองย่อมเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้ อริชาสฺสญไป วิชา
เกิดขึ้น ความมืดสฺสญไป แสงสว่างเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่ประมาท
มีความเพียร สงตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์
ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลส อ่อน การแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่น
ไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นี้โรคาณีนุปิปปา เหล่านี้อาสวะ ฯลฯ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึง
ความดับอาสวะ เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จาก
ภวาสวะ แม้จากอวิชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว
รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี วิชาข้อที่สาม ย่อมเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้
อริชาสฺสญไป วิชาเกิดขึ้น ความมืดสฺสญไป แสงสว่างเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับ
ของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร สงตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ฯ

ผู้ใดสมบุรณด้วยศีลวัตร สงตนไปแล้ว มีจิตเป็นสมาธิ

ผู้ใดมีจิตมีความชำนาญ เป็นเอกัคคตา ตั้งมั่นดีแล้ว ผู้ใด

ตรัสรู้เพณีสภาญาณ เห็นสวาร์คและอบาย บรรลุถึงธรรม

เป็นที่สิ้นไปแห่งชาติเป็นมนุษย์อยู่จบพรหมจรรย์ เพราะรู้ด้วย

ปัญญาอันยิ่ง และเป็นพราหมณ์ผู้วิชา ๓ เราย่อมไม่

กล่าวถึงคนอื่นตามถ้อยคำที่คนอื่นกล่าวว่าวิชา ๓ ฯ

ดูกพราหมณ์ ผู้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างนี้แล ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ผู้วิชา ๓ ของพวกพราหมณ์เป็นอย่าง
หนึ่ง ก็แหละผู้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างหนึ่ง ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
ผู้วิชา ๓ ของพวกพราหมณ์ไม่ถึงส่วนที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกเป็น ๑๖ ครั้ง ของผู้
วิชา ๓ ในอริยวินัยนี้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้ง
นัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ชีวิต จำเดิมแต่นั้นเป็นต้นไป ฯ

สังการวสูตร

[๔๐๐] ครั้นนั้นแล สังการวพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน
ไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้
เจริญ พวกข้าพระองค์ชื่อว่าพราหมณ์ ย่อมบูชาัยญ์เองบ้าง ให้คนอื่นบูชาบ้าง
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ในบรรดาบุคคลเหล่านั้น ผู้ที่บูชาัยญ์เองและผู้ที่ใช้ให้
คนอื่นบูชาทุกคน ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติทาเป็นเหตุให้เกิดบุญ อันมีัยญ์เป็นเหตุ
ซึ่งมีกำเนิดแต่สรีระเป็นอันมาก อนึ่ง ผู้ใดออกจากสกุลใด บวชเป็นบรรพชิต
ฝึกแต่คนเดียว ทำตนให้สงบแต่คนเดียว ทำตนให้ดับไปแต่คนเดียว เมื่อเป็น
เช่นนี้ ผู้นั้นชื่อว่ามิปฏิบัติปฏิบัติทาเป็นเหตุให้เกิดบุญอันมีบรรพชาเป็นเหตุ ซึ่งมีกำเนิด
แต่สรีระอันเดียว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกะพราหมณ์ ถ้ากระนั้นเราจักขอลถาม
ท่านในข้อนี้ ท่านจงเฉลยปัญหานี้ตามที่ท่านเห็นควร ดูกะพราหมณ์ ท่านจะ
สำคัญความข้อนี้เป็นไฉน พระศาสดาคฤหิณณัตถิโนโลกนี เป็นพระอรหันต์
ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก
เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระศาสดาทรงเห็นสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์นั้นได้ตรัสไว้อย่างนี้ว่า เราดำเนินไปแล้วตามมรรคนี้ ตามปฏิปทานี้ ทำธรรม
อันยอดเยี่ยมซึ่งเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว
สอนประชาชนให้รู้ตาม มาเกิด ถึงท่านทั้งหลายก็จึงปฏิบัติตามอาการที่ท่านทั้งหลาย
ปฏิบัติได้แล้ว ก็จักทำธรรมอันยอดเยี่ยมซึ่งเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ให้แจ้งชัด
ด้วยปัญญาอันยิ่งของตนแล้ว เข้าถึงอยู่ พระศาสดาพระองค์นี้ทรงแสดงธรรมไว้
ดังนี้ ทั้งผู้อื่นต่างปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ก็ผู้แสดงและผู้ปฏิบัติดังนี้ มีมาก
กว่าร้อย มีมากกว่าพัน มีมากกว่าแสน ดูกะพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็น
ไฉน เมื่อเป็นดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ปฏิบัติปฏิบัติซึ่งมีบรรพชาเป็นเหตุนั้น
ย่อมจะมีกำเนิดแต่สรีระเดียว หรือมีกำเนิดแต่สรีระเป็นอันมาก ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นดังตรัสมาจะนี้ ปฏิบัติปฏิบัติ
มีบรรพชาเป็นเหตุนี้ ย่อมมีกำเนิดแต่สรีระเป็นอันมาก ฯ

เมื่อสังการวพราหมณ์กราบทูลอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้ถามสังการว
พราหมณ์ว่า ดูกะพราหมณ์ บรรดาปฏิบัติ ๒ อย่างนี้ ท่านชอบใจปฏิบัติอย่างไร
ซึ่งมีความต้องการน้อยกว่า มีความริเริ่มน้อยกว่า แต่ว่ามีผลและอานิสงส์มากมาย
เมื่อท่านพระอานนท์ถามอย่างนี้ สังการวพราหมณ์ได้กล่าวว่า ท่านพระโคตมฉันใด
ท่านพระอานนท์ก็ฉันนั้น ท่านทั้ง ๒ นี้ เราควรบูชา เราควรสรรเสริญ แม้ครั้งที่
๒ ท่านพระอานนท์ได้ถามว่า ดูกะพราหมณ์ เราได้ถามท่านอย่างนี้ว่า ท่าน
ควรบูชาใคร หรือว่าท่านควรสรรเสริญใคร แต่เราถามท่านอย่างนี้ว่า ดูกะพราหมณ์
บรรดาปฏิบัติ ๒ อย่างนี้ ท่านชอบปฏิบัติอย่างไร ซึ่งมีความต้องการน้อยกว่า
มีความริเริ่มน้อยกว่า แต่ว่ามีผลและอานิสงส์มากมาย ถึงครั้งที่ ๒ สังการวพราหมณ์
ก็ได้กล่าวว่า ท่านพระโคตมฉันใด ท่านพระอานนท์ก็ฉันนั้น ท่านทั้ง ๒ นี้ เรา
ควรบูชา เราควรสรรเสริญ แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอานนท์ได้กล่าวว่า ดูกะ-

*พราหมณ์ เราได้ถามท่านอย่างนี้ว่า ท่านควรบูชาใคร ท่านควรสรรเสริญใคร
แต่เราถามท่านอย่างนี้ว่า ดูกะพราหมณ์ บรรดาปฏิบัติ ๒ อย่างนี้ ท่านชอบ
ปฏิบัติอย่างไร ซึ่งมีความต้องการน้อยกว่า มีความริเริ่มน้อยกว่า แต่ว่ามีผลและ
อานิสงส์มากมาย ถึงครั้งที่ ๓ สังการวพราหมณ์ก็ได้กล่าวว่า ท่านพระโคตมฉันใด
ท่านพระอานนท์ก็ฉันนั้น ท่านทั้ง ๒ นี้ เราควรบูชา เราควรสรรเสริญ ลำดับ
นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงดำริว่า สังการวพราหมณ์ถูกอานนท์ถามปัญหาที่
ชอบแล้ว นั่งเสีย ไม่เฉลยถึง ๓ ครั้งแล ถ้ากระไร เราควรจะช่วยเหลือ จึงได้
ตรัสถามสังการวพราหมณ์ว่า ดูกะพราหมณ์ วันนี้ พวกที่มานั่งประชุมกันใน
ราชบริษัทในราชสำนัก ได้พูดสนทนากันขึ้นในระหว่างว่าอย่างไร สังการวพราหมณ์
กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ วันนี้ พวกที่มานั่งประชุมกันในราชบริษัท
ในราชสำนัก ได้พูดสนทนากันขึ้นในระหว่างว่า เขาว่าเมื่อก่อนภิกษุที่แสดงอิทธิ-
ปาฏิหาริย์ได้มีน้อยมาก และอุตริมนุสยธรรมมีมากมาย ทุกวันนี้ ภิกษุที่แสดง
ปาฏิหาริย์ได้มีมากมาย และอุตริมนุสยธรรมมีน้อยมาก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
ทุกวันนี้ พวกที่มานั่งประชุมกันในราชบริษัทในราชสำนักได้พูดสนทนากันขึ้นใน
ระหว่างว่าดังนี้แล ฯ

พ. ดูกะพราหมณ์ ปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ อิทธิ-

*ปาฏิหาริย์ ฤทธิ์เป็นอัจฉรย์ ๑ อาเทศนาปาฏิหาริย์ ดักใจเป็นอัจฉรย์ ๑

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

อนาสสนีปาฏิหาริย์ คำสอนเป็นอัครจริย ๑ ดุรพราหมณ์ ก็อิทธิปาฏิหาริย์เป็นโจน
ดุรพราหมณ์ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมาก คือ
คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้
หายไปได้ ทะลุผากำแพงภูเขาไปได้ ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลง
แม้ในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำ ไม่แตกเหมือนเดินบนดินก็ได้ เหาะไป
ในไปอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมาก
ด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ดุรพราหมณ์ นี้เรียก
ว่า อิทธิปาฏิหาริย์

ดุรพราหมณ์ ก็อาทสนาปาฏิหาริย์เป็นโจน ดุรพราหมณ์ ภิกษุบาง
รูปในธรรมวินัยนี้ พุดตักใจได้โดยนิมิตว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่าน
เป็นแม่ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม่ด้วยประการฉะนี้ว่า ถึงหากเธอจะ
พุดตักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพุดนั้นก็เป็นเช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่
ดุรพราหมณ์ ก็ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พุดตักใจโดยนิมิตไม่ได้เลย ก็แต่
ว่าพ้อได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาเข้าแล้ว ย่อมพุดตักใจได้ว่า ใจของ
ท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นแม่ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม่ด้วย
ประการฉะนี้ ถึงหากเธอจะพุดตักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพุดนั้นก็เป็น
เช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ ดุรพราหมณ์ ก็ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พุดตักใจ
โดยนิมิตไม่ได้เลย ถึงได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาเข้าแล้ว ก็พุด
ตักใจไม่ได้เลย แต่ว่าพ้อได้ยินเสียงวิตกรวิจารณ์ของบุคคลผู้ตริตรองเข้าแล้ว ย่อม
พุดตักใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นแม่ด้วยประการฉะนี้ จิต
ของท่านเป็นแม่ด้วยประการฉะนี้ ถึงหากเธอจะพุดตักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่
เธอพุดนั้นก็เป็นเช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ ดุรพราหมณ์ ก็ภิกษุบางรูปใน
ธรรมวินัยนี้ พุดตักใจโดยนิมิตไม่ได้เลย ถึงได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์หรือเทวดา
เข้าแล้ว ก็พุดตักใจไม่ได้ ถึงได้ยินเสียงวิตกรวิจารณ์ของบุคคลผู้ตริตรองเข้าแล้ว
ก็พุดตักใจไม่ได้ ก็แต่ว่า กำหนดรู้ใจของผู้ที่เข้าสมาธิ อันไม่มีวิตกรวิจารณ์ ด้วยใจ
ของตนว่า ท่านผู้นี้ตั้งมโนสังขารไว้ด้วยประการใด จักตริวิตรกข้อโน้นในลำดับจิต
นี้ด้วยประการนั้น ถึงหากเธอจะพุดตักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพุดนั้นก็
เป็นเช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ ดุรพราหมณ์ นี้เรียกว่าอาทสนาปาฏิหาริย์ ฯ

ดุรพราหมณ์ ก็อนาสสนีปาฏิหาริย์เป็นโจน ดุรพราหมณ์ ภิกษุบางรูป
ในธรรมวินัยนี้ พราสอนอยู่อย่างนี้ว่า จงตริก็อย่างนี้ อย่าได้ตริก็อย่างนี้ จง
มนสิการอย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้ จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ ดุรพราหมณ์
นี้เรียกว่าอนาสสนีปาฏิหาริย์ ดุรพราหมณ์ ปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้แล ดุรพราหมณ์
บรรดาปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ อย่างนี้ ท่านชอบปาฏิหาริย์อย่างไหน ซึ่งงามกว่าและ
ประณีตกว่า ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ บรรดาปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนั้น ปาฏิหาริย์ที่
ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ดังนั้น
ผู้ใดแสดงอิทธิปาฏิหาริย์นี้ได้ แสดงฤทธิ์เป็นอันมาก ผู้นั้นย่อมชอบใจปาฏิหาริย์นั้น
ปาฏิหาริย์ที่ผู้ใดแสดงได้ และเป็นของผู้นั้นนี้ ย่อมปรากฏแก่ข้าพระองค์ เหมือน
กับรูปดวง ปาฏิหาริย์ที่ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้พุดตักใจได้ยินโดยนิมิตว่า ใจ
ของท่านเป็นเช่นนั้น ใจของท่านเป็นแม่ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม่ด้วย
ประการฉะนี้ ถึงเธอจะพุดตักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพุดนั้นก็เป็นเช่นนั้น
หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พุดตักใจ
โดยนิมิตไม่ได้เลย . . . แต่ว่าพ้อได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์หรือเทวดาเข้าแล้ว
ก็พุดตักใจได้ . . . แม้ว่าได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาเข้าแล้ว พุดตักใจ
ไม่ได้ แต่ว่าได้ยินเสียงวิตกรวิจารณ์ของบุคคลผู้ตริตรองเข้าแล้ว ก็พุดตักใจได้ . . .
ถึงได้ยินเสียงวิตกรวิจารณ์ของบุคคลผู้ตริตรองเข้าแล้ว ก็พุดตักใจไม่ได้ แต่ว่า
กำหนดรู้ใจของผู้ที่เข้าสมาธิ อันไม่มีวิตกรวิจารณ์ด้วยใจของตนว่า ท่านผู้ตั้ง
มโนสังขารด้วยประการใด จักตริวิตรกข้อโน้นในลำดับจิตนี้ด้วยประการนั้น ถึงหาก
เธอจะพุดตักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพุดนั้นก็เป็นเช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่น
ไปไม่ ผู้ใดแสดงปาฏิหาริย์นี้ได้ ผู้นั้นย่อมชอบใจปาฏิหาริย์นั้น ปาฏิหาริย์ที่ผู้ใด
แสดงได้ และเป็นของผู้นั้นนี้ ย่อมปรากฏแก่ข้าพระองค์เหมือนกับรูปดวง
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ บรรดาปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ อย่างนี้ ปาฏิหาริย์ที่ภิกษุบางรูปใน
ธรรมวินัยนี้ พราสอนอยู่อย่างนี้ว่า จงตริก็อย่างนี้ อย่าได้ตริก็อย่างนี้ จงมนสิการ
อย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้เสีย จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ การแก่ข้า-

* พระองค์ ทั้งทักว่าและประณีตกว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ น้าอัครจริย ไม่เคยมี
ที่ท่านพระโคตมตรัสแล้ว และข้าพระองค์จะจำไว้ว่า ท่านพระโคตมประกอบ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ด้วยปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ เพราะท่านพระโคตมแสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมาก ฯลฯ ใช้
อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เพราะท่านพระโคตมกำหนดรู้ใจของผู้ที่เข้า
สมาธิ อันไม่มีวิตถกวิจารณ์ด้วยใจของพระองค์ว่า ท่านผู้นี้ตั้งมั่นในสังขารไว้ด้วยประการใด
จิตตริกวิตกซ้อนในในลำดับจิตนี้ด้วยประการนั้น เพราะท่านพระโคตมทรง
พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่า จงตรึกอย่างนี้ อย่าได้ตรึกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่า
มนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้เสีย จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ ฯ

พ. ดุรพราหมณ์ ท่านได้กล่าววาทะที่ควรนำไปใกล้เราแน่แท้เทียวแล
เออที่เราจักพยากรณ์แก่ท่านว่า เพราะเราแสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมาก ฯลฯ ใช้อำนาจ
ทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ดุรพราหมณ์ เพราะเรากำหนดรู้ใจของผู้ที่เข้า
สมาธิ อันไม่มีวิตถกวิจารณ์ด้วยใจของตนว่า ท่านผู้นี้ตั้งมั่นในสังขารไว้ด้วยประการใด
จิตตริกวิตกซ้อนในในลำดับจิตนี้ด้วยประการนั้น เพราะเราพร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่า
จงตรึกอย่างนี้ อย่าตรึกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่ามนสิการอย่างนี้ จงละสิ่ง
นี้เสีย จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็แม้ภิกษุอื่นรูปหนึ่งผู้ประกอบด้วยปาฏิหาริย์ ๓
อย่างนี้ นอกจากท่านพระโคตม มีอยู่หรือ ฯ

พ. ดุรพราหมณ์ ไม่ใช่มีร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย
ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ที่แท้ภิกษุผู้ประกอบด้วยปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ มีอยู่
มากมายทีเดียว ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุเหล่านั้นอยู่ไหน ฯ

พ. ดุรพราหมณ์ อยู่ในหมู่ภิกษุนี้เองแหละ ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษีของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ ภาษีของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดย
อเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคละหนายของทีคว่า เปิดช่องที่ปิด บอกทางแก่ผู้
หลงทาง หรือสองประตูในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักมองเห็นรูป ฉะนั้น
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรมและ
พระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้
ถึงสรณะตลอดชีวิต จำได้แต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบพราหมณวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ขนสูตรที่ ๑๒. ขนสูตรที่ ๒๓. พราหมณสูตร ๔. ปริพาชกสูตร
๕. นิพพุตสูตร ๖. ปโลกสูตร ๗. ชีปสูตร ๘. ตักรรณสูตร ๙. ขานสโสณ
สูตร ๑๐. สังคารวสูตร ฯ

มหาวรรคที่ ๒

ติดถสูตร

[๕๐๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ลัทธิของเดียรถีย์ ๓ อย่างนี้ ถูกบัณฑิต
ไต่ถามซักไซ้ไล่เลียงเข้า ย่อมอ้างลัทธิสืบๆ มา ตั้งอยู่ในอกิริยทิสฺส ๓ อย่าง
เป็นโจน คือ ๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข
ทุกข์ หรือทุกข์มสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่มีกรรม
ที่ได้ทำไว้แต่ก่อนเป็นเหตุ ๒. สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาตะอย่างนี้ มีทิฐิ
อย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรือทุกข์มสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วน
แต่มีการสร้างสรรของอิสฺรชนเป็นเหตุ ๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาตะ
อย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรือทุกข์มสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคล
เสวยนั้น ล้วนแต่หาเหตุหาปัจจัยมิได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์
ทั้ง ๓ พวกนั้น พวกที่มีวาตะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรือทุกข์มสุข
อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนมีแต่กรรมที่ได้ทำไว้แต่ก่อนเป็นเหตุ
เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์พวกนั้น แล้วถามอย่างนี้ว่า ได้ยินว่าท่านทั้งหลายมี
วาตะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรือทุกข์มสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่
บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่มีกรรมที่ได้ทำไว้แต่ก่อนเป็นเหตุ จริงหรือ ถ้าสมณ
พราหมณ์พวกนั้นถูกเรากล่าวอย่างนี้แล้ว ปฏิญาณว่าจริง เราก็กล่าวกะเขาว่า ถ้า
เช่นนั้น เพราะกรรมที่ได้ทำไว้แต่ก่อนเป็นเหตุ ท่านทั้งหลายจักต้องฆ่าสัตว์ จัก
ต้องลักทรัพย์ จักต้องประพฤติกกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ จักต้องพูดเท็จ จัก
ต้องพูดคำส่อเสียด จักต้องพูดคำหยาบ จักต้องพูดคำเพ้อเจ้อ จักต้องมากไปด้วย
อภิชฌา จักต้องมีจิตพยาบาท จักต้องมีความเห็นผิด ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อ
บุคคลยึดถือกรรมที่ได้ทำไว้แต่ก่อนโดยความเป็นแก่นสาร ความพอใจหรือความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
พยายามว่า กิจนี้ควรทำหรือว่ากิจนี้ไม่ควรทำ ย่อมจะมีไม่ได้ ก็เมื่อไม่ได้กรณีกิจ
และกรณีกิจโดยจริงจึงมั่นคงดังนี้ สมณวาทะที่ขอบธรรมเฉพาะตัว ย่อมจะ
สำเร็จไม่ได้ แก่ผู้มีสติปัญญาเพื่อน ไร้เครื่องป้องกัน ดุริการิกษทั้งหลาย เรามิวาทะ
สำหรับข่มขี้ที่ขอบธรรม ในสมณพราหมณ์พวกนั้นผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทีริ้อย่างนี้
อย่างนี้แลเป็นข้อแรก ดุริการิกษทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์ทั้ง ๓ พวกนั้น
พวกที่มิวาทะอย่างนี้ มีทีริ้อย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรือทุกข์สุขอย่างใดอย่างหนึ่ง
ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่มีการสร้างสรรค์ของอิสรชนเป็นเหตุ เราเข้าไปหาสมณ-

*พราหมณ์พวกนั้นแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ได้ยินว่า ท่านทั้งหลายมิวาทะอย่างนี้ มีทีริ
อย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรือทุกข์สุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วน
แต่มีการสร้างสรรค์ของอิสรชนเป็นเหตุ จริงหรือ ถ้าสมณพราหมณ์นั้นถูกเรากล่าว
อย่างนี้แล้ว ปฏิญญาว่าจริง เราก็กล่าวกะเขาว่า ถ้าเช่นนั้น เพราะการสร้างสรรค์
ของอิสรชนเป็นเหตุ ท่านทั้งหลายจักต้องฆ่าสัตว์ ฯลฯ จักต้องมีความเห็นผิด
ดุริการิกษทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลยึดถือการสร้างสรรค์ของอิสรชนไว้โดยความเป็น
แก่นสาร ความพอใจ หรือความพยายามว่า กิจนี้ควรทำหรือว่ากิจนี้ไม่ควรทำ
ย่อมจะมีไม่ได้ ก็เมื่อไม่ได้กรณีกิจและกรณีกิจโดยจริงจึงมั่นคงดังนี้ สมณ
วาทะที่ขอบธรรมเฉพาะตน ย่อมจะสำเร็จไม่ได้ แก่ผู้มีสติปัญญาเพื่อน ไร้เครื่อง
ป้องกัน ดุริการิกษทั้งหลาย เรามิวาทะสำหรับข่มขี้ที่ขอบธรรม ในสมณพราหมณ์
พวกนั้นผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทีริ้อย่างนี้ อย่างนี้แลเป็นข้อที่ ๒ ดุริการิกษทั้งหลาย
บรรดาสมณพราหมณ์ทั้ง ๓ พวกนั้น พวกที่มิวาทะอย่างนี้ มีทีริ้อย่างนี้ว่า สุข
ทุกข์ หรือทุกข์สุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่หาเหตุหา
ปัจจัยมิได้ เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์พวกนั้น แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ได้ยินว่า
ท่านทั้งหลายมิวาทะอย่างนี้ มีทีริ้อย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรือทุกข์สุขอย่างใด
อย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่หาเหตุหาปัจจัยมิได้ จริงหรือ ถ้าสมณ-

*พราหมณ์พวกนั้นถูกเรากล่าวอย่างนี้แล้ว ปฏิญญาว่าจริง เราก็กล่าวกะเขาว่า ถ้า
เช่นนั้น เพราะหาเหตุหาปัจจัยมิได้ ท่านทั้งหลายจักต้องฆ่าสัตว์ ฯลฯ จักต้อง
มีความเห็นผิด ดุริการิกษทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลยึดถือความไม่มีเหตุไว้โดยความเป็น
แก่นสาร ความพอใจหรือความพยายามว่า กิจนี้ควรทำหรือว่ากิจนี้ไม่ควรทำ
ย่อมจะมีไม่ได้ ก็เมื่อไม่ได้กรณีกิจและกรณีกิจ โดยจริงจึงมั่นคงดังนี้ สมณ
วาทะที่ขอบธรรมเฉพาะตน ย่อมจะสำเร็จไม่ได้ แก่ผู้มีสติปัญญาเพื่อน ไร้เครื่อง
ป้องกัน ดุริการิกษทั้งหลาย เรามิวาทะสำหรับข่มขี้ที่ขอบธรรม ในสมณพราหมณ์
พวกนั้นผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทีริ้อย่างนี้ อย่างนี้แลเป็นข้อที่ ๓ ดุริการิกษทั้งหลาย
ลัทธิเดียรฉัตร ๓ อย่างนี้แล ถูกบัณฑิตได้ถามซักไซ้ไล่เรียงเข้า ย่อมอ้างถึงลัทธิ
สืบๆ มา ตั้งอยู่ในอภิชิริยทีริ ดุริการิกษทั้งหลาย ส่วนธรรมที่เราแสดงไว้แล้ว
คนอื่นข่มขี้ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้าน โดยสมณพราหมณ์ผู้รู้
กัธธรรมที่เราแสดงไว้แล้ว คนอื่นข่มขี้ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้าน
โดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ เป็นฉน ดุริการิกษทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า ชาติ
หก คนอื่นข่มขี้ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้
ธรรมที่เราแสดงว่า ผัสสชาติ ๖ . . . มโนปริจาร ๑๘ . . . อริยสัจ ๔ . . .
ชาติ ๖ คนอื่นข่มขี้ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์
ผู้รู้ นี้เราได้กล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล เพราะอาศัยอะไรจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ดุริการิกษ
ทั้งหลาย ชาติ ๖ เหล่านี้ คือ ปถวิธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อากาส
ธาตุ วิญญานธาตุ เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้ว่า ดุริการิกษทั้งหลาย ธรรมที่
เราแสดงไว้ว่าชาติ ๖ คนอื่นข่มขี้ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้าน
โดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ก็คำว่าธรรมที่เราแสดงไว้
ว่า ผัสสชาติ ๖ คนอื่นข่มขี้ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดย
สมณพราหมณ์ผู้รู้ นี้เราได้กล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล เพราะอาศัยอะไรจึงได้กล่าวไว้
ดังนั้น ดุริการิกษทั้งหลาย ผัสสชาติ ๖ เหล่านี้ คือ อายตนะเป็นเหตุแห่ง
ผัสสะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้ว่า
ดุริการิกษทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า ผัสสชาติ ๖ คนอื่นข่มขี้ไม่ได้ ไม่
มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้
ดังนั้น ก็คำว่า ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า มโนปริจาร ๑๘ คนอื่นข่มขี้ไม่ได้ ไม่
มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ นี้เรากล่าวไว้แล้วเช่นนี้
แล เพราะอาศัยอะไรจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลเห็นรูปด้วย
ตาแล้ว ย่อมเข้าไปไตรตรองรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส เข้าไปไตรตรองรูปอัน
เป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส เข้าไปไตรตรองรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา ฟังเสียงด้วย
หู . . . ดมกลิ่นด้วยจมูก . . . ลิ้มรสด้วยลิ้น . . . ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย . . . รู้แจ้ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ธรรมารมณด้วยใจแล้ว ย่อมเข้าไปไตรตรองธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส เข้าไป
ไตรตรองธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส ย่อมเข้าไปไตรตรองธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่ง
อุเบกขา เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้ว่า ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้
ว่า มโนปริวาร ๑๘ คนอื่นชมเชยไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดย
สมณพราหมณผู้รู้ ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ก็คำว่า ดุริยทุกขทั้งหลาย
ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า อริยสัจ ๔ คนอื่นชมเชยไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่
ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณผู้รู้ นี้เราได้กล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล เพราะอาศัยอะไร
จึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ดุริยทุกขทั้งหลาย เพราะถือมั่นธาตุ ๖ สัตว์จึงลงสู่ครรภ์
เมื่อมีการลงสู่ครรภ์ จึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะ
สฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เราบัญญัติ
ว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
แก่บุคคลผู้สละเวทนาอยู่ ดุริยทุกขทั้งหลาย ทุกขอริยสัจเป็นโจน คือ แม้ชาติ
ก็เป็นทุกข์ แม้ชราก็เป็นทุกข์ แม้โรคะก็เป็นทุกข์ แม้โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์
โหมนัส และอุปายาส เป็นทุกข์ ความประสพกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก เป็นทุกข์
ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักเป็นทุกข์ แม้ความปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สมหวังก็เป็น
ทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ ดุริยทุกขทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทุกข-

* อริยสัจ ดุริยทุกขทั้งหลาย ทุกขสมุทัยอริยสัจเป็นโจน คือ เพราะอวิชชาเป็น
ปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็น
ปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะ
เป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็น
ปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็น
ปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา
มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โหมนัส อุปายาส กองทุกข์ทั้งหมดนี้ ย่อม
เกิดขึ้นด้วยประการอย่างนี้ ดุริยทุกขทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขสมุทัยอริยสัจ
ดุริยทุกขทั้งหลาย ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นโจน เพราะอวิชชาดับโดยสාරอกไม่
เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูป
จึงดับ เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ
อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะ
ชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โหมนัส อุปายาสจึงดับ กอง
ทุกข์ทั้งหมดนี้ย่อมดับด้วยอาการอย่างนี้ ดุริยทุกขทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทุกขนิโร-

* อริยสัจ ดุริยทุกขทั้งหลาย ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นโจน อริยมรรค
มีองค์ ๘ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยง
ชีวิตชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจชอบ ดุริยทุกขทั้งหลาย
นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดุริยทุกขทั้งหลาย เพราะอาศัยถ้อยคำ
ที่เราได้กล่าวว่า ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า อริยสัจ ๔ คนอื่น
ชมเชยไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณผู้รู้ ฉะนั้น
เราจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ฯ

ภยสูตร

[๔๐๒] ดุริยทุกขทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมกล่าวภัย ๓
อย่างนี้ว่า เป็นอมาตาปตติภัย ภัย ๓ อย่างเป็นโจน ดุริยทุกขทั้งหลาย สมัย
ที่มีการเกิดไฟไหม้ใหญ่ เมื่อเกิดไฟไหม้ใหญ่แล้ว แม้บ้านก็ถูกไฟเผา แม้ดินม
ก็ถูกไฟเผา แม้นครก็ถูกไฟเผา เมื่อบ้านก็ดี ดินมก็ดี นครก็ดีถูกไฟเผาอยู่ ในที่
นั้นๆ แม้มารดาก็ไม่พบบุตร แม้บุตรก็ไม่พบมารดา ดุริยทุกขทั้งหลาย ปุถุชนผู้
ไม่ได้สดับ ย่อมกล่าวภัยข้อที่ ๑ นี้ว่า เป็นอมาตาปตติภัย ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มหาเมฆตั้งขึ้น มีอยู่ ก็เมื่อมหาเมฆตั้งขึ้นแล้ว
ย่อมเกิดห้วงน้ำใหญ่ เมื่อเกิดห้วงน้ำใหญ่แล้ว แม้บ้านก็ถูกน้ำพัดไป แม้ดินม
ก็ถูกน้ำพัดไป แม้นครก็ถูกน้ำพัดไป เมื่อบ้านก็ดี ดินมก็ดี นครก็ดี ถูกน้ำพัดไป
อยู่ในที่นั้นๆ แม้มารดาก็ไม่พบบุตร แม้บุตรก็ไม่พบมารดา ดุริยทุกขทั้งหลาย
ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมกล่าวภัยข้อที่ ๒ นี้ว่า เป็นอมาตาปตติภัย ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีภัยคือโจรป่ากำเริบ พวกชาวชนบทต่างพากัน
ขึ้นยานหนีไป ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็เมื่อสมัยที่มีภัยคือโจรป่ากำเริบ เมื่อชาว
ชนบทต่างพากันขึ้นยานหนีไป ในที่นั้นๆ แม้มารดาก็ไม่พบบุตร แม้บุตรก็ไม่
พบมารดา ดุริยทุกขทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวภัยข้อที่ ๓ นี้ว่า เป็น
อมาตาปตติภัย ดุริยทุกขทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวภัย ๓ อย่างนี้
แล้วว่า เป็นอมาตาปตติภัย ดุริยทุกขทั้งหลาย แต่ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
สมาดาปตติกัถยแห่ง ๓ อย่างนั้นแล้ว เป็นสมาดาปตติกัถย กัถย ๓ อย่างนั้น
เป็น โฉน ดุรริกษทั้งหลาย สมัยที่มีการเกิดไฟไหม้ใหญ่ เมื่อเกิดไฟไหม้ใหญ่
แล้ว แม่น้ำก็ถูกไฟเผา แม่น้ำก็ถูกไฟเผา แม่น้ำก็ถูกไฟเผา แม่น้ำก็ดี
นิคมก็ดี นครก็ดี ถูกไฟเผาอยู่ สมัยที่มารดาภิเษกบุตร แม่บตรก็พบมารดา เป็น
บางครั้งบางแห่ง มีอยู่ ดุรริกษทั้งหลาย ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวสมาดา-
*ปตติกัถยแห่ง ๑ ข้อที่ ๑ นี้ว่า เป็นสมาดาปตติกัถย ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มหาเมฆตั้งขึ้นมีอยู่ ก็เมื่อมหาเมฆตั้งขึ้นแล้ว
ย่อมเกิดห้วงน้ำใหญ่ เมื่อเกิดห้วงน้ำใหญ่แล้ว แม่น้ำก็ถูกน้ำพัดไป แม่น้ำ
ก็ถูกน้ำพัดไป แม่น้ำก็ถูกน้ำพัดไป แม่น้ำก็ถูกน้ำพัดไป แม่น้ำก็ดี นิคมก็ดี นครก็ดี ถูกน้ำพัด
ไปอยู่ สมัยที่มารดาภิเษกบุตร แม่บตรก็พบมารดา เป็นบางครั้งบางแห่ง มีอยู่
ดุรริกษทั้งหลาย ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวสมาดาปตติกัถยแห่ง ๒ ข้อที่ ๒
นี้ว่า เป็นสมาดาปตติกัถย ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีภัยคือโจรป่ากำเริบ พวกชาวชนบทต่างพากัน
ขึ้นยานหนีไป ก็เมื่อภัยคือโจรป่ากำเริบ เมื่อพวกชาวชนบทต่างพากันขึ้นยานหนี
ไป สมัยที่มารดาภิเษกบุตร แม่บตรก็พบมารดา เป็นบางครั้งบางแห่งมีอยู่
ดุรริกษทั้งหลาย ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวสมาดาปตติกัถยแห่ง ๓ ข้อที่ ๓
นี้ว่า เป็นสมาดาปตติกัถย ดุรริกษทั้งหลาย ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวกัถย ๓
อย่างนี้แลซึ่งเป็นสมาดาปตติกัถยแห่ง ๓ ว่า เป็นสมาดาปตติกัถย ฯ

ดุรริกษทั้งหลาย กัถย ๓ อย่างนี้ เป็นสมาดาปตติกัถย ๓ อย่างนั้นเป็น
โฉน คือ กัถยคือความแก่ ๑ กัถยคือความเจ็บ ๑ กัถยคือความตาย ๑ ดุรริกษ
ทั้งหลาย เมื่อบุตรแก่ มารดาอย่าได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงแก่ บุตรของเรา
อย่าได้แก่ ก็หรือว่า เมื่อมารดาแก่ บุตรอย่าได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงแก่
มารดาของเราอย่าได้แก่ เมื่อบุตรเจ็บไข้ มารดาอย่าได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เรา
จงเจ็บไข้ บุตรของเราอย่าเจ็บไข้ ก็หรือว่า เมื่อมารดาเจ็บไข้ บุตรอย่าได้
ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงเจ็บไข้ มารดาของเราอย่าเจ็บไข้ เมื่อบุตรกำลังจะตาย
มารดาอย่าได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงตาย บุตรของเราอย่าได้ตาย ก็หรือว่า
เมื่อมารดา กำลังจะตาย บุตรอย่าได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงตาย มารดาของเรา
อย่าได้ตาย ดุรริกษทั้งหลาย กัถย ๓ อย่างนี้แล เป็นสมาดาปตติกัถย ฯ

ดุรริกษทั้งหลาย มรรคาปฏิบัติทางซึ่งเป็นไปเพื่อละ เพื่อก้าวล่วงสมาดา-
*ปตติกัถย ๓ อย่างนี้ และสมาดาปตติกัถย ๓ อย่างนี้ มีอยู่ ดุรริกษทั้งหลาย
ก็มรรคาปฏิบัติทางซึ่งเป็นไปเพื่อละ เพื่อก้าวล่วงสมาดาปตติกัถย ๓ อย่างนี้ และ
สมาดาปตติกัถย ๓ อย่างนี้เป็นโฉน คืออริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล กล่าวคือ
สัมมาทิฐิ . . . สัมมาสมาธิ ดุรริกษทั้งหลาย มรรคาปฏิบัติทางซึ่งเป็นไปเพื่อละ
เพื่อก้าวล่วงสมาดาปตติกัถย ๓ อย่าง และสมาดาปตติกัถย ๓ อย่างนี้แล ฯ

เวณาคสูตร

[๔๐๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบทพร้อม
ด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงพราหมณคามแห่งชาวโกศลชื่อ เวณาคปุระ
พราหมณ์โคตมบุตรได้สดับข่าวมาว่า พระสมณโคตมศาสดาบุตร
ทรงผนวชจากศากยสกุลแล้ว เสด็จมาถึงเวณาคปุระโดยลำดับ ก็กิตติศัพท์อันงาม
ของท่านพระโคตมพระองค์นั้นแล ชจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม่เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ . . . ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนก
ธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้ง
ชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณ
พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น
ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ
พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็น
ปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล ครั้งนั้นแล พราหมณ์และโคตมบุตรชาวเวณาคปุระ
ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
แล้วนั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้น
ผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวก
ประกาศชื่อและโคตรแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกนั่งนิ่งอยู่ ณ ที่
ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พราหมณ์วัจนโคตรชาวเวณาคปุระ ได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
ไม่เคยมีมาแล้ว อินทรีย์ของท่านพระโคตมผ่องใสยิ่งนัก พระฉวีวรรณของท่าน
พระโคตมบริสุทธิ์ผุดผ่อง ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อินทรีย์ของท่านพระโคตม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ผ่องใส พระจิวรรณของท่านพระโคตมบริสทธิ์ผุดผ่อง เหมือนกับผลพุทราสุก ที่มีในสรวงทาลอันเป็นของบริสทธิ์ผุดผ่อง ฉะนั้น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อินทรีย์ของท่านพระโคตมผ่องใส พระจิวรรณของท่านพระโคตมบริสทธิ์ผุดผ่อง เหมือนผลตาลสุกที่หลุดจากช่ออันเป็นของบริสทธิ์ผุดผ่อง ฉะนั้น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อินทรีย์ของท่านพระโคตมผ่องใส พระจิวรรณของท่านพระโคตมบริสทธิ์ผุดผ่อง เหมือนกับแห่งทองชมพูชที่บุตรนายช่างทองผู้ชำนาญดีแล้ว อันนายช่างทองผู้ฉลาดบัดนี้แล้ว วางไว้บนผ้ากัมพลเหลือง ส่องแสงประกาย สุกสะกาว ฉะนั้น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่เห็นปานนี้ คือ เตียมมีเท่าเกินประมาณ เตียมมีเท่าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ผ้าโกเชาว์ขนยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตรด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีสีฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะ อันวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย มีสีหะและเสือเป็นต้น เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้ง เครื่องลาดมีขนแกะข้างเดียว เครื่องลาดทองและเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะจนางพ่อน ๑๖ คนยืนรำได้ เครื่องลาดหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในโรง เครื่องลาดทำด้วยหนังสัตว์ชื้ออชนะอันมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดี ทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนข้าง ท่านพระโคตมได้ท่อนอนที่นั้งสูงใหญ่เห็นปานนี้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบากเป็นแน่ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุรพราหมณ์ ที่นอนที่นั้งอันสูงใหญ่เหล่านั้น คือ เตียมมีเท่าเกินประมาณ . . . เครื่องลาดมีหมอนข้าง บรรพชิตหาได้ยาก และที่ได้แล้วก็ไม่ควรใช้สอย ดุรพราหมณ์ ที่นั้งที่นอนอันสูงใหญ่ ๓ ชนิดนี้ ทุกวันนี้ เราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ที่นั้งที่นอนอันสูงใหญ่ ๓ ชนิด เหล่าไหน คือ ที่นั้งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของทิพย์ ๑ ที่นั้งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพรหม ๑ ที่นั้งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพระอริยเจ้า ๑ ดุรพราหมณ์ ที่นั้งที่นอนอันสูงใหญ่ ๓ ชนิดนี้แล ทุกวันนี้ เราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ฯ

วัจจ . ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็ที่นั้งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของทิพย์ ซึ่งทุกวันนี้ท่านพระโคตมได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก เป็นไฉน ฯ

พ . ดุรพราหมณ์ เราอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดในโลกนี้อยู่ เวลาเช้าเรานุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคมแห่งนั้นแหละ เวลาหลังอาหารกลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังชายป่า กวาดหญ้าหรือใบไม้ซึ่งมีอยู่ ณ ที่นั้นเป็นกองแล้ว นั่งคุ้ยปลั่งก่ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เราสังจจากกาม สังจจากอกุศลธรรม เข้าปฐมฌาน มิวติก วิจาร์ มปีติ และสุขเกิดแต่เวกอยู่ เข้าทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ เพราะวิตกวิจาร์ สงบไป มปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้าตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มิอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เข้าจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสทธิ์อยู่ ดุรพราหมณ์ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้เดินจงกรมอยู่ ที่เดินจงกรมในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นทิพย์ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้ยืนอยู่ ที่ยืนในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นทิพย์ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้นอนอยู่ ที่นอนอันสูงใหญ่ในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นทิพย์ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้นอนอยู่ ที่นอนอันสูงใหญ่อันเป็นของทิพย์นี้แล ทุกวันนี้ เราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ฯ

วัจจ . ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ น้าอัสจรรย ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว เพราะใครคนอื่นยกเว้นท่านพระโคตมเสีย จักได้ที่นั้งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของทิพย์เห็นปานดังนี้ ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ส่วนที่นั้งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพรหม ซึ่งทุกวันนี้ ท่านพระโคตมได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก เป็นไฉน ฯ

พ . ดุรพราหมณ์ เราอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดในโลกนี้อยู่ เวลาเช้าเรานุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคมแห่งนั้นแหละ เวลาหลังอาหาร กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังชายป่า กวาดหญ้าหรือใบไม้ซึ่งมีอยู่ ณ ที่นั้นเข้าเป็นกองแล้ว นั่งคุ้ยปลั่งก่ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทิวสัตว์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตาอันไพบลูญ ถึงความ
เป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วย
กรุณา . . . มีใจประกอบด้วยมฤตา . . . มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศ
หนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน
เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วย
ใจอันประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบลูญ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่
มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ดุรพราหมณ์ ถ้าเรานั้นเป็นผู้เช่นนี้เดินจงกรม
อยู่ ที่เดินจงกรมในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นของพรหม ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้
ยืนอยู่ . . . นั่งอยู่ . . . นอนอยู่ ที่นอนอันสูงใหญ่ในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นของ
พรหม ดุรพราหมณ์ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพรหมนี้แล ทุกวันนี้
เราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ฯ

วัจจ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ น้าอัครรรย ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ไม่
เคยมีมาแล้ว เพราะใครอื่นยกเว้นท่านพระโคตมเสีย จักได้ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่
ที่เป็นของพรหมตามความปรารถนา จักได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ข้าแต่พระโคตม
ผู้เจริญ ส่วนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพระอริยเจ้า ซึ่งทุกวันนี้ ท่านพระ
โคตมได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก เป็นไหน ฯ

พ. ดุรพราหมณ์ เราอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดในโลกนี้อยู่ เวลาเช้า
นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคมแห่งนั้นแหละ เวลา
หลังอาหาร กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังชายป่า กวาดหญ้าหรือใบไม้ซึ่ง
มีอยู่ ณ ที่นั้น รวมเข้าเป็นกองแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะ
หน้า เราผู้ชด้อย่างนี้ว่า เราละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือน
ตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ไทสะ . . . โมหะเรา
ละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไมให้
เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดุรพราหมณ์ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้เดินจงกรมอยู่
ที่เดินจงกรมในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นของพระอริยะ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้ยืนอยู่ . . .
นั่งอยู่ . . . นอนอยู่ ที่นอนอันสูงใหญ่นั้น สมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นของพระ
อริยะ ดุรพราหมณ์ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพระอริยเจ้านี้แล ทุกวันนี้
เราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ฯ

วัจจ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ น้าอัครรรย ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ไม่
เคยมีมาแล้ว เพราะใครอื่นยกเว้นท่านพระโคตมเสีย จักได้ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่
ที่เป็นของพระอริยเจ้า เห็นปานดังนี้ตามความปรารถนา จักได้โดยไมยาก ไม่
ลำบาก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตม
ผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมโดยอนก
ปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลลงหยางของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คน
ผู้หลงทาง หรือสองประตูในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและ
พระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่า
เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

สรกสูตร

[๔๐๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เขาคิชฌกุฏ
ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้นแล ปริพาชกชื่อสโรกะหลีกไปจากธรรมวินัยนี้ไม่
นาน เขาพูดในบริษัท ณ พระนครราชคฤห์อย่างนี้ว่า ธรรมของพวกสมณศากยบุตร
เรารู้ทั่วถึงแล้ว ก็แหละเพราะรู้ธรรมของพวกสมณศากยบุตรทั่วถึงแล้ว เรา
จึงได้หลีกมาเสีย ถ้ามีเช่นนั้น เราก็จะไม่หลีกมาจากธรรมวินัยนั้นเลย ครั้นนั้นแล
เป็นเวลาเช้า ภิกษุมารูปด้วยกันนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาต
ยังพระนครราชคฤห์ ภิกษุเหล่านั้นได้ยินสรกปริพาชกกำลังพูดอยู่ในบริษัท
ณ นครราชคฤห์อย่างนี้ว่า ธรรมของพวกสมณศากยบุตร เรารู้ทั่วถึงแล้ว ก็แหละ
เพราะรู้ธรรมของพวกสมณศากยบุตรทั่วถึงแล้ว เราจึงได้หลีกไปเสีย ถ้ามีเช่นนั้น
เราก็จะไม่หลีกมาจากธรรมวินัยนั้นเลย ลำดับนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นเที่ยวบิณฑบาต
ในพระนครราชคฤห์ เวลาหลังอาหาร กลับจากบิณฑบาตแล้ว ได้พากันเข้า
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ปริพาชกชื่อสโรกะได้หลีกไปจากธรรมวินัยนี้ไม่นาน เขาพูดในบริษัท ณ พระ
นครราชคฤห์อย่างนี้ว่า ธรรมของพวกสมณศากยบุตรเรารู้ทั่วถึงแล้ว ก็เพราะรู้ธรรม
ของพวกสมณศากยบุตรทั่วถึงแล้ว เราจึงได้หลีกมาเสีย ถ้ามีเช่นนั้น เราก็จะไม่
หลีกมาจากธรรมวินัยนั้นเลย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาเสด็จไปหาสรกปริพาชกยังปริพาชการาม ฝั่งแม่น้ำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

น้ำสปีปณีเกิด พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยอุชฌณีภาพ ครั้นนั้นแล เป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่พักผ่อน เสด็จไปหาสรภปริพาชกยังปริพาชการาม ฝั่งแม่น้ำสปีปณี ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ ครั้นแล้วตรัสถามสรภปริพาชกาว่า ดูกุสละ ทานพูดว่า ธรรมของพวกสมณศากยบุตรเรารู้ทั่วถึงแล้ว ก็แหละเพราะรู้ธรรมของพวกสมณศากยบุตรทั่วถึงแล้ว เราจึงได้หลีกมาเสีย ถ้ามีเช่นนั้น เราก็จะไม่หลีกมาจากธรรมวินัยนั้น ดังนี้ จริ่งหรือ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามเช่นนั้น สรภปริพาชกได้นิ่งเสีย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะสรภปริพาชกเป็นครั้งที่ ๒ ว่า จงพูดเถิด ธรรมของพวกสมณศากยบุตรท่านรู้ทั่วถึงแล้วว่อย่างไร ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักยังไม่บริบูรณ์ เราก็จักช่วยทำให้บริบูรณ์ ถ้าความรู้ของท่านจักบริบูรณ์ เราก็จักอนุโมทนา แม้ครั้งที่ ๒ สรภปริพาชกก็ได้นิ่งเสีย แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุสละ ธรรมของพวกสมณศากยบุตรเรารู้ทั่วถึงแล้ว จงพูดเถิด ธรรมของพวกสมณศากยบุตรท่านรู้ทั่วถึงแล้วว่อย่างไร ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักยังไม่บริบูรณ์ เราก็จักช่วยทำให้บริบูรณ์ ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักบริบูรณ์ เราก็จักอนุโมทนา แม้ครั้งที่ ๓ สรภปริพาชกก็ได้นิ่งเสีย ครั้นนั้นแล ปริพาชกพวกนั้น ได้กล่าวกะสรภปริพาชก ว่า ดูกุสละ ธรรมของพวกสมณศากยบุตรท่านรู้ทั่วถึงแล้วว่อย่างไร ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักยังไม่บริบูรณ์ พระสมณโคตมก็จักช่วยทำให้บริบูรณ์ แต่ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักบริบูรณ์ พระสมณโคตมก็จักอนุโมทนา เมื่อปริพาชกเหล่านั้นได้พูดเช่นนั้นแล้ว สรภปริพาชกหนึ่ง ก่อ คอตก หน้าคว่ำ ขบเข่า หมดปฏิกฐาน ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ สรภปริพาชกหนึ่ง ก่อ คอตก หน้าคว่ำ ขบเข่า หมดปฏิกฐาน จึงได้ตรัสกะปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกุสละ ปริพาชกทั้งหลาย ผู้ใดแล ฟังกล่าวกะเราอย่างนี้ว่า ท่านผู้ปฏิญาณตนว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังไม่ได้ตรัสรู้ธรรมเหล่านี้ เราพึงไต่ถาม ชักไซร์ไล่เลียงผู้นั้นในธรรมนั้นได้เป็นอย่างดี ผู้นั้นแล เมื่อถูกเราไต่ถาม ชักไซร์ไล่เลียงเป็นอย่างดี จะไม่พึงถึงฐานะ ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พุดกลบเกลื่อนเสีย หรือพุดนอกเรื่องนอกราว ๑ ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความเสียใจให้ปรากฏ ๑ นิ่งนิ่ง ก่อ คอตก หน้าคว่ำ ขบเข่า หมดปฏิกฐาน เหมือนกับสรภปริพาชก ๑ ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส ดูกุสละ ปริพาชกทั้งหลาย ผู้ใดแล ฟังกล่าวกะเราเช่นนี้ว่า ท่านผู้ปฏิญาณตนว่าเป็นพระชินาสพ มีอาสวะเหล่านี้ ยังไม่สิ้นแล้ว เราพึงไต่ถาม ชักไซร์ไล่เลียงผู้นั้นในเรื่องอาสวะนั้นได้เป็นอย่างดี ผู้นั้นแล เมื่อถูกเราไต่ถาม ชักไซร์ไล่เลียงเป็นอย่างดี เขาจะไม่พึงถึงฐานะ ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พุดกลบเกลื่อนเสีย หรือพุดนอกเรื่องนอกราว ๑ ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความเสียใจให้ปรากฏ ๑ นิ่งนิ่ง ก่อ คอตก หน้าคว่ำ ขบเข่า หมดปฏิกฐาน เหมือนกับสรภปริพาชก ๑ ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส ดูกุสละ ปริพาชกทั้งหลาย ผู้ใดแล ฟังกล่าวกะเราเช่นนี้ว่า ก็ท่านแสดงธรรมเพื่อประโยชน์อันใด ธรรมที่ท่านแสดงแล้วนั้น ไม่น่าออกเพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบแก่ผู้ทำตามได้จริง เราพึงไต่ถาม ชักไซร์ไล่เลียงผู้นั้นในเรื่องนั้นได้เป็นอย่างดี ผู้นั้นแล เมื่อถูกเราไต่ถาม ชักไซร์ไล่เลียงเป็นอย่างดี จะไม่พึงถึงฐานะ ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พุดกลบเกลื่อนเสีย หรือพุดนอกเรื่องนอกราว ๑ ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความเสียใจให้ปรากฏ ๑ นิ่งนิ่ง ก่อ คอตก หน้าคว่ำ ขบเข่า หมดปฏิกฐาน เหมือนกับสรภปริพาชก ๑ ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส

ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงบันลือสีหนาท ณ ปริพาชการาม ฝั่งแม่น้ำสปีปณี ๓ ครั้งแล้ว เสด็จไปสู่เวฬุาล ลำดับนั้น พวกปริพาชกนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ต่างช่วยกันเอาปฏิภาณ คือ วาจาที่มั่งคั่ง สรภปริพาชกรอบข้างว่า ดูกุสละ สุนัขจิ้งจอกแก่ในป่าใหญ่คิดว่า จักบันลือสีหนาท มั่นคงบันลือเป็นสุนัขจิ้งจอกอยู่นั่นเอง บันลือไม่ต่างสุนัขจิ้งจอกไปได้เลย แม้ฉันใด ตัวเธอก็จักฉันนั้นเหมือนกัน คิดว่า นอกจากพระสมณโคตม เราก็บันลือสีหนาทได้ บันลือได้เหมือนสุนัขจิ้งจอก บันลือไม่ต่างสุนัขจิ้งจอกไปได้เลย ดูกุสละ ลูกไก่ตัวเมียคิดว่า จักขันให้เหมือนพ่อไก่ มั่นคงขันได้อย่างลูกไก่ ตัวเมียอยู่นั่นเอง แม้ฉันใด ตัวท่านก็ฉันนั้นเหมือนกันแล คิดว่า นอกจากพระสมณโคตม เราจักขันได้เหมือนพ่อไก่ แต่ขันได้เหมือนลูกไก่ตัวเมียอยู่นั่นเอง ดูกุสละ โคผู้ยอมเข้าใจว่า ในโรงโคที่ว่างเปล่า ตนต้องบันลือได้อย่างลิกซิง แม้ฉันใด ตัวท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเข้าใจว่า นอกจากพระสมณโคตม ตนต้องบันลือได้อย่างลิกซิง ครั้นนั้นแล ปริพาชกพวกนั้นต่างช่วยกันเอาปฏิภาณ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
คือ วาจาทีมแห่งสภปริพาชกรออบข้าง ฯ

เกสปุตตสูตร

[๕๐๕] ๖๖. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมของพวกกาลามะชื่อว่า เกสปุตตะ
พวกชนกาลามโคตร ชาวเกสปุตตนิคมได้สดับข่าวมาว่า พระสมณโคดมศากยบุตร
ทรงผนวชจากศากยสกุลแล้ว เสด็จมาถึงเกสปุตตนิคมโดยลำดับ ก็กิตติศัพท์อัน
งามของพระสมณโคดมพระองค์นั้นแล ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม่เพราะเหตุนี้ฯ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ . . . ทรงเบิกบานแล้ว ทรงจำแนกธรรม
พระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วย
พระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะใน
ท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อม
ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปาน-

* นั้น ย่อมเป็นความดีแล ครั้นนั้น ชนกาลามโคตร ชาวเกสปุตตนิคมได้เข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการ
ปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประนมมือ
ไปทางพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประกาศชื่อและ
โคตรแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกนั่งเฉยๆ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
เมื่อต่างก็นั่งลงเรียบร้อยแล้ว จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า มีสมณ
พราหมณ์พวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม สมณพราหมณ์พวกนั้น พูดประกาศ
แต่เฉพาะวาตะของตัวเท่านั้น ส่วนวาตะของผู้อื่นช่วยกันกระทบกระเทียบ ดุหมิ่น
พุดกด ทำให้ไม่น่าเชื่อ พระเจ้าข้า มีสมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม
ถึงพราหมณ์พวกนั้น ก็พูดประกาศแต่เฉพาะวาตะของตนเท่านั้น ส่วนวาตะของ
ผู้อื่นช่วยกันกระทบกระเทียบ ดุหมิ่น พุดกด ทำให้ไม่น่าเชื่อ พระเจ้าข้า พวก
ข้าพระองค์ยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในสมณพราหมณ์เหล่านั้นอยู่ที่เดียวว่า ท่าน
สมณพราหมณ์เหล่านั้น ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร
กาลามชนทั้งหลาย ก็ควรแล้วที่ท่านทั้งหลายจะเคลือบแคลงสงสัย และท่าน
ทั้งหลายเกิดความเคลือบแคลงสงสัยในฐานะที่ควรแล้ว มาเกิดท่านทั้งหลาย
ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำ
สืบๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยติ่นข่าวว่า ได้ยินอย่างนี้ อย่าได้ยึดถือโดยอ้าง
ตำรา อย่าได้ยึดถือโดยเดาเอาเอง อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน อย่าได้ยึดถือโดย
ความตรึกตามอาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทฤษฎีของตัว อย่าได้
ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้
เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล
ธรรมเหล่านี้มิใช่ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมทานให้บริบูรณ์แล้ว
เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์เมื่อสิ้น ท่านทั้งหลายควรละธรรม
เหล่านั้นเสีย ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ความโลภ เมื่อเกิดขึ้นในภายในบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่เป็น
ประโยชน์ พวกชนกาลามโคตรต่างกราบทูลว่า เพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์
พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้โลภ ถูกความโลภครอบงำ มีจิต
อันความโลภกลุ้มรุมนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พุดเท็จก็ได้
สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนาน บุคคลผู้โลภ ย่อม
ชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธเมื่อเกิดขึ้น
ในภายในบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่ใช่ประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำ มีจิต
อันความโกรธกลุ้มรุมนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พุดเท็จก็ได้
สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนาน บุคคลผู้โกรธย่อม
ชักชวนผู้อื่น เพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ความหลง เมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่ง

ไม่เป็นประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรกาลามชนทั้งหลาย บุคคลผู้หลง ถูกความหลงครอบงำ มีจิตอันความหลงกลุ้มรุมนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พุดเท็จก็ได้ สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนาน บุคคลผู้หลง ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

กา. เป็นอกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มีโทษหรือไม่มีโทษ ฯ

กา. มีโทษ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ท่านผู้รู้ดีเตยนหรือท่านผู้รู้สรรเสริญ ฯ

กา. ท่านผู้รู้ดีเตยน พระเจ้าข้า ฯ

พ. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์หรือหาไม่ ในข้อนี้ท่านทั้งหลายมีความเห็นอย่างไร ฯ

กา. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ ในข้อนี้ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเห็นเช่นนี้ ฯ

พ. ดุรกาลามชนทั้งหลาย เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดุรกาลามชนทั้งหลาย มาเถะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา . . . อย่าได้ยึดถือโดยนับถือวาทสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ดีเตยน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้แล้ว นั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ดุรกาลามชนทั้งหลาย มาเถะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา . . . อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือวาทสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ ดุรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โลภเมื่อเกิดขึ้นในภายในบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรกาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่โลภ ไม่ถูกความโลภครอบงำ มีจิตไม่ถูกความโลภกลุ้มรุมนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พุดเท็จ สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่โลภ ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โกรธ เมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรกาลามชนทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่โกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบงำ มีจิตไม่ถูกความโกรธกลุ้มรุมนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พุดเท็จ สิ่งใดเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่โกรธ ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่หลง เมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรกาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่หลง ไม่ถูกความหลงครอบงำ มีจิตไม่ถูกความหลงกลุ้มรุมนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พุดเท็จ สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่หลง ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

พ. ดุรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

กา. เป็นกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มีโทษหรือไม่มีโทษ ฯ

กา. ไม่มีโทษ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ท่านผู้รู้ดีเทียบหรือท่านผู้รู้สรรเสริญ ฯ

กา. ท่านผู้สรรเสริญ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
ความสุขหรือหาไม่ ในข้อนี้ ท่านทั้งหลายมีความเห็นอย่างไร ฯ

กา. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
ความสุข ในข้อนี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเห็นเช่นนี้ ฯ

ดุรกาลามชนทั้งหลาย เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดุรกาลามชนทั้งหลาย
มาเถะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้
ยึดถือตามถ้อยคำสืบๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยตื่นข่าวว่า ได้ยินว่าอย่างนี้ อย่า
ได้ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน อย่าได้ยึดถือโดยตรึกตาม
อาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทฤษฎีของตน อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่า
ผู้พูดสมควรเชื่อได้ อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือวาสนาขณะนี้ เป็นครูของเรา
เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรม
เหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้
บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้นท่าน
ทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้แล้วนั้น เรา
จึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ดุรกาลามชนทั้งหลาย อริยสากนนั้น ปราศจากความ
โลก ปราศจากความพยาบาท ไม่หลงแล้วอย่างนี้ มีสัมปชัญญะ มีสติ
มั่นคง มีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓
ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอด
โลก ทัวสัตว์ทุกขุเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตาอัน
ไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน
อยู่ มีใจประกอบด้วยกรุณา . . . มีใจประกอบด้วยมฤตา . . . มีใจประกอบด้วย
อุเบกขาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน
ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทัวสัตว์ทุกเหล่า
ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่
หาประโยชน์มิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ดุรกาลามชนทั้งหลาย
อริยสากนนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่
เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ ย่อมได้รับความอนุใจ ๔ ประการใน
ปัจจุบันว่า ถ้าปรโลกมีจริง ผลวิบากของกรรมทำดีทำชั่วมีจริง เหตุนี้เป็นเครื่อง
ให้เราเมื่อแตกกายตายไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ ความอนุใจ
ข้อที่ ๑ นี้ พระอริยสากนนั้นได้แล้ว ก็ถ้าปรโลกไม่มี ผลวิบากของกรรมทำดี
ทำชั่วไม่มี เราไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ไม่มีทุกข์เป็นสุข บริหารตนอยู่
ในปัจจุบันนี้ ดังนี้ ความอนุใจข้อที่ ๒ นี้ พระอริยสากนนั้นได้แล้ว ก็ถ้าเมื่อ
บุคคลทำอยู่ เชื่อว่าทำบาป เราไม่ได้คิดความชั่วให้แก่ใครๆ ไหนเลยทุกข์
จักมาถูกต้องเราผู้ไม่ได้ทำบาปกรรมเล่า ดังนี้ ความอนุใจข้อที่ ๓ นี้ พระอริย
สากนนั้นได้แล้ว ก็ถ้าเมื่อบุคคลทำอยู่ ไม่เชื่อว่าทำบาป เราก็ได้พิจารณาเห็น
ตนว่าเป็นคนบริสุทธิ์แล้วทั้งสองส่วน ดังนี้ ความอนุใจข้อที่ ๔ นี้ พระอริย
สากนนั้นได้แล้ว ดุรกาลามชนทั้งหลาย อริยสากนนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้
มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้ว
อย่างนี้ ย่อมได้รับความอนุใจ ๔ ประการนี้แลในปัจจุบัน ฯ

กา. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็น
อย่างนั้น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระอริยสากนนั้น มีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิต
ไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้
ท่านย่อมได้รับความอนุใจ ๔ ประการในปัจจุบัน . . . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษีของ
พระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระองค์โปรดทรงจำพวกข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสก
ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

สาฬหสูตร

[๔๐๖] ๖๗. สมัยหนึ่ง ท่านพระนันทกะ อยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขา
มิกคารมاتا ในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล นายสาฬหะหลาน
ชายของมิกการเศรษฐี กับนายโรหณะหลานชายของเปุณณิเศรษฐี ได้ชวนกันเข้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ไปหาท่านพระนั้นทกะจนถึงที่อยู่ กราบไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ท่านพระนั้นทกะได้กล่าวว่า ดุรสาพพะและโรหณะ มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่าน
ทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา . . . สมณะนี้เป็นครูของเรา ดุร
สาพพะและโรหณะ เมื่อใด ท่านพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล
ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ดีเห็น ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เมื่อนั้น ท่าน
ทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย ดุรสาพพะและโรหณะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญ
ความในข้อนี้เป็นไฉน ความโลภมียอยู่หรือ นายสาพพะและนายโรหณะรับรองว่า
มี ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ความข้อนี้เรากล่าวว่า อภิขฌาบุคคลผู้โลก
มากด้วยความอยากได้นี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พุดเทจก็ได้
สิ่งใดยอมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ สิ้นกาลนาน
บุคคลผู้โลกยอมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

สา. จริอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน
ความโกรธมียอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ความข้อนี้เรากล่าวว่า ความพยาบาท บุคคล
ผู้ร้ายมีจิตพยาบาทนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พุดเทจก็ได้
สิ่งใดยอมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนาน บุคคล
ผู้โกรธยอมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

สา. จริอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน
ความหลงมียอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ความข้อนี้เรากล่าวว่า อวิชชา บุคคลผู้
หลงตกอยู่ในอำนาจวิชชานี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พุด
เทจก็ได้ สิ่งใดยอมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ สิ้นกาล
นาน บุคคลผู้หลงยอมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

สา. จริอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน
ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

สา. เป็นอกุศล ขอรับ ฯ

น. มีโทษหรือไม่มีโทษ ฯ

สา. มีโทษ ขอรับ ฯ

น. ท่านผู้รู้ดีเห็นหรือท่านผู้รู้สรรพสิริ ฯ

สา. ท่านผู้รู้ดีเห็น ขอรับ ฯ

น. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์
เกื้อกูล เพื่อทุกข์หรือหาไม่ ในข้อนี้ ท่านทั้งหลายมีความเห็นอย่างไร ฯ

สา. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์
เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ในข้อนี้ ผมมีความเห็นอย่างนี้ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดุรสาพพะและ
โรหณะ มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟัง
มา . . . อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่าน
ทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรม
เหล่านี้ท่านผู้รู้ดีเห็น ธรรมเหล่านี้ผู้ใดสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
สิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรม
เหล่านี้เสีย ดังนี้ เพราะอาศัยคำที่ได้กล่าวไว้แล้ว ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้
ดุรสาพพะและโรหณะ มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำ
ที่ได้ยินได้ฟังมา . . . อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา
เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้
ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรพสิริ ธรรมเหล่านี้ผู้ใดสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึง
ธรรมเหล่านั้นอยู่ ดุรสาพพะและโรหณะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้เป็น
ไฉน ความไม่โลภมียอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ความขอนี้เรากล่าวว่า อนภิขณามุคฺคผลผู้ไม่
โลกไม่มากด้วยความมียากได้นี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ
สิ่งใดยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่
โลกย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

สา. จริงอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็น
ไฉน ความไม่โกรธมีอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ความขอนี้เรากล่าวว่า ความไม่พยาบาท
บุคคลผู้ไม่โกรธมีจิตใจไม่พยาบาทนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่
พูดเท็จ สิ่งใดยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้
ไม่โกรธย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

สา. จริงอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ความไม่หลงมีอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ความขอนี้เรากล่าวว่า วิชา บุคคลผู้ไม่
หลงถึงความรู้แจ้งนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ สิ่งใด
ยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่หลง ย่อม
ชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

สา. จริงอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

สา. เป็นกุศล ขอรับ ฯ

น. มีโทษหรือไม่มีโทษ ฯ

สา. ไม่มีโทษ ขอรับ ฯ

น. ท่านผู้รู้ดีเทียบหรือท่านผู้รู้สรรเสริญ ฯ

สา. ท่านผู้สรรเสริญ ขอรับ ฯ

น. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
ความสุข หรือไม่เล่า ในข้อนี้ ท่านทั้งหลายมีความเห็นอย่างไร ฯ

สา. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล
เพื่อความสุข ขอรับ ในข้อนี้ ผมมีความเห็นเช่นนี้ ฯ

น. ดุรสาพพะและโรหณะ เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดุรสาพพะและ
โรหณะ มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟัง
มา อย่าได้ยึดถือถ้อยคำสืบๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยความตื่นข่าวว่า เขาว่า
อย่างนี้ อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ยึดถือโดยนึกเดาเอาเอง อย่าได้ยึดถือโดย
คาดคะเน อย่าได้ยึดถือโดยความตรึกตามอาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกัน
กับทิวของตัว อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ อย่าได้ยึดถือโดยความ
นับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรม
เหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ผู้
ใดสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้น
ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ ดังนี้ เพราะอาศัยคำที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น
ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ดุรสาพพะและโรหณะ อริยสาวกนั้นปราศจาก
ความโลภ ปราศจากความพยาบาท ไม่หลงแล้วอย่างนี้ มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง
มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็
เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่ว
สัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตาอันไพบูรณ์ ถึงความ
เป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วย
กรุณา . . . มีใจประกอบด้วยมฤตา . . . มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศ ๑
อยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง
เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบ
ด้วยอุเบกขาอันไพบูรณ์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี
ความเบียดเบียนอยู่ พระอริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า ชั้น ๕ นี้มีอยู่ ธรรมชาติ
ชนิดทราวมียอยู่ ธรรมชาติชนิดประณีตมีอยู่ การที่สัญญาอันสลัดสังขารทุกข์เสียได้
อย่างสูงมีอยู่ เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ
แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเรามีโลภะ ขอนั้นเป็นการไม่ดี บัดนี้ โลภะนั้นไม่มี ความไม่มีโลภะเป็นความดี เมื่อก่อนเรามีโทสะ . . . เมื่อก่อนเรามีโมหะ ขอนั้นเป็นการไม่ดี บัดนี้ โมหะนั้นไม่มี ความไม่มีโมหะนั้นเป็นความดี เธอย่อมเป็นผู้ไม่มีความทะยานอยาก ดับสนิท เบือกเย็น เสวยสุข มีตนเป็นประหนึ่งพรหมอยู่ในปัจจุบัน ฯ

กถาวัตถุสูตร

[๕๐๓] ๖๘. ดุริยภิกษุทั้งหลาย กถาวัตถุ ๓ อย่างหนึ่ง ๓ อย่าง เป็นไฉน คือ พุดถ้อยคำปรารภถึงอดีตกาลว่า อดีตกาลได้มีแล้วอย่างนี้ ๑ พุดถ้อยคำปรารภถึงอนาคตกาลว่า อนาคตกาลจักมีอย่างนี้ ๑ พุดถ้อยคำปรารภถึงปัจจุบันกาลว่า ปัจจุบันกาลย่อมมีอย่างนี้ ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลว่า ควรพุดหรือไม่ควรพุด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ดุริยภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา ไม่เฉลยโดยส่วนเดียว ซึ่งปัญหาที่ควรเฉลยโดยส่วนเดียว ไม่จำแนกเฉลย ซึ่งปัญหาที่ควรจำแนกเฉลย ไม่สอบถามเฉลย ซึ่งปัญหาที่ควรสอบถามเฉลย ไม่หยุดปัญหาที่ควรหยุด เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ควรพุด ดุริยภิกษุทั้งหลาย แต่ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา ย่อมเฉลยโดยส่วนเดียว ซึ่งปัญหาที่ควรเฉลยโดยส่วนเดียว ย่อมจำแนกเฉลย ซึ่งปัญหาที่ควรจำแนกเฉลย ย่อมสอบถามเฉลย ซึ่งปัญหาที่ควรสอบถามเฉลย ย่อมหยุดปัญหาที่ควรหยุด เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ควรพุด ดุริยภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลผู้ควรพุดหรือไม่ควรพุด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ดุริยภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ไม่ดำรงอยู่ในฐานะและฐานะ ไม่ดำรงอยู่ในปริกัป ไม่ดำรงอยู่ในวาทะที่ควรรู้ทั่วถึง ไม่ดำรงอยู่ในปฏิปทา เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ควรพุด แต่ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ดำรงอยู่ในฐานะและฐานะ ดำรงอยู่ในปริกัป ดำรงอยู่ในวาทะที่ควรรู้ทั่วถึง ดำรงอยู่ในปฏิปทา เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ควรพุด ดุริยภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลว่า ควรพุดหรือไม่ควรพุด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา พุดกลบเกลื่อน พุดนอกเรื่องนอกราว แสดงความโกรธ ความขัดเคืองและความเสียใจให้ปรากฏ เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ควรพุด แต่ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ไม่พุดกลบเกลื่อน ไม่พุดนอกเรื่องนอกราว ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคืองและความเสียใจให้ปรากฏ เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า ควรพุด ดุริยภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลว่า ควรพุดหรือไม่ควรพุด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา พุดฟังเพ้อ พุดวนวาย หัวเราะเยาะ คอยจับผิด เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ควรพุด แต่ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ไม่พุดฟังเพ้อ ไม่พุดวนวาย ไม่หัวเราะเยาะ ไม่คอยจับผิด เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ควรพุด ดุริยภิกษุทั้งหลาย พึงทราบบุคคลว่า มีอุปนิสัยหรือว่าไม่มีอุปนิสัย ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ผู้ไม่เจียไสตกลงฟัง ชื่อว่าเป็นคนไม่มีอุปนิสัย ผู้ที่เจียไสตกลงฟัง ชื่อว่าเป็นคนมีอุปนิสัย เมื่อเขาเป็นผู้มีอุปนิสัย ย่อมจะรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะกำหนดรู้ธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะละธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะทำให้แจ้งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อเขารู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง กำหนดรู้ธรรมอย่างหนึ่ง ละธรรมอย่างหนึ่ง ทำให้แจ้งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะถูกตองวิมุตติโดยชอบ ดุริยภิกษุทั้งหลาย การสนทนามีข้อนี้เป็นประโยชน์ การปริกษาหาหรือมีข้อนี้เป็นประโยชน์ อุปนิสัยมีข้อนี้เป็นประโยชน์ การเจียไสตกลงฟังมีข้อนี้เป็นประโยชน์ คือ จิตหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น ฯ

ชนเหล่าใดเป็นคนเจ้าโทสะ ฟุ้งซ่าน โอ้อวด เจรจา
ชนเหล่านั้น มาถึงคุณที่มีโทษของพระอริยเจ้า ต่างหาโทษ
ของกันและกัน ชื่นชมคำทุพภาษิต ความพลั้งพลาด ความ
หลงลืม และความปราชัยของกันและกัน ก็ถ้าบัณฑิตรู้จัก
กาลแล้ว พึงประสงค์จะพุด ควรเป็นคนมีปัญญา ไม่เป็น
คนเจ้าโทสะ ไม่โอ้อวด มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ใจเบาหันหัน
พลันแล่น ไม่เพ่งโทษ กล่าวแต่ถ้อยคำที่บุคคลผู้ตั้งอยู่ใน
ธรรมพุดกัน และประกอบด้วยธรรมซึ่งพระอริยเจ้าพุดจากกัน
เพราะรู้ทั่วถึงได้เป็นอย่างดี ฉะนั้น เขาจึงพาที่ได้ บุคคล
ควรอนโมทนาคำที่เป็นสุภาษิต ไม่ควรรุกรานในถ้อยคำที่
กล่าวชั่ว ไม่ควรศึกษาความแข่งดี และไม่ควรมียึดถือความ
พลั้งพลาด ไม่ควรทับถม ไม่ควรข่มขี ไม่ควรพุดถ้อยคำ
เหลาะแหละ เพื่อรู้ เพื่อเลื่อมใส สัตบุรุษทั้งหลายจึงมีการ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ปริกษาหาริกัณ พระอริยเจ้าทั้งหลายย่อมปริกษาหาริกัณ
เช่นนั้นแล นี้การปริกษาหาริของพระอริยเจ้าทั้งหลาย
เมธาวิบุคคลรู้เช่นนั้นแล้ว ไม่ควรถือตัว ควรปริกษาหาริกัน ฯ
ตัตถิสสูตร

[๕๐๘] ๖๙. ดุริกภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ ปริพาชกจะพึง
ถามเช่นนั้นว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ราคะ
โทสะ โมหะ ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่างนี้แล ผู้มีอายุ ธรรม ๓ อย่างนี้
ผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว จะพึงพยากรณ์แก่พวก
ปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นว่าอย่างไร ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตม
ผู้เจริญ ธรรมของพวกข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มี
พระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่งอาศัย ขอประทานพระวโรกาส
ขอเนื้อความแห่งภายิตันนั้น จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้
สดับต่อพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุริกภิกษุทั้งหลาย
ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ
สนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดุริกภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวก
ปริพาชกอัญญเดียรถีย์จะพึงถามเช่นนั้นว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่างเป็นไฉน
คือ ราคะ โทสะ โมหะ ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่างนี้ ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม
๓ อย่างนี้ ผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร ดุริกภิกษุทั้งหลาย เมื่อเขาถามอย่างนี้
พึงพยากรณ์แก่ปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ราคะมีโทษ
น้อยคลายช้า โทสะมีโทษมากคลายเร็ว โมหะมีโทษมากคลายช้า ถ้าเขาถามต่อไป
อีกว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย กิเลสอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเครื่องให้ราคะที่ยังไม่เกิด เกิด
ขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วยอมเป็น ไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เธอทั้งหลายควรพยากรณ์
ว่า พึงกล่าวว่า สุกนิมิต คือ ความกำหนดหมายว่างาม เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ใน
ใจโดยอุบาย ไม่แยบคายถึงสุกนิมิต ราคะที่ยังไม่เกิดยอมเกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว
ยอมเป็น ไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องให้ราคะที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ยอมเป็น ไปเพื่อความเจริญ
ไพบูลย์ยิ่ง ถ้าเขาถามต่อไปอีกว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย กิเลสอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่อง
ให้โทสะที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วยอมเป็น ไปเพื่อความเจริญ
ไพบูลย์ยิ่ง เธอทั้งหลายควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าวว่า ปฏิฆนิมิต คือ ความ
กำหนดหมายว่ากระทบกระทั่ง เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ในใจโดยไม่แยบคายถึงปฏิฆนิมิต
โทสะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วยอมเป็น ไปเพื่อความเจริญ
ไพบูลย์ยิ่ง ผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โทสะที่ยัง ไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วยอมเป็น ไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ถ้าเขาถามต่อไปอีก
ว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย กิเลสอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้โมหะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้วยอมเป็น ไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง เธอทั้งหลายควรพยากรณ์
ว่า พึงกล่าวว่า อโยนิโสมนสิการ เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ในใจโดยไม่แยบคาย โมหะ
ที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วยอมเป็น ไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง
ผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โมหะที่ยัง ไม่เกิด เกิดขึ้น และ
ที่เกิดขึ้นแล้วยอมเป็น ไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ถ้าเขาถามอีกว่า กิเลสอะไรเป็น
เหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้ราคะที่ยัง ไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วยอมละได้
เธอทั้งหลายควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าวว่า อสุกนิมิต คือ ความกำหนดหมายว่า
ไม่งาม เมื่อบุคคลทำไว้ในใจโดยแยบคายถึงสุกนิมิต ราคะที่ยัง ไม่เกิดยอมไม่
เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วยอมละได้ ผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องให้ราคะที่ยัง ไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วยอมละได้ ถ้าเขา
ถามต่อไปว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย กิเลสอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โทสะที่ยังไม่เกิด
ยอม ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วยอมละได้ เธอทั้งหลายควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าว
ว่า เมตตาเจโตวิมุตติ เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ในใจโดยแยบคายถึงเมตตาเจโตวิมุตติ
โทสะที่ยัง ไม่เกิด ย่อม ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วยอมละได้ ผู้มีอายุทั้งหลาย
ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โทสะที่ยัง ไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว
ยอมละได้ ถ้าเขาถามต่อไปอีกว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย กิเลสอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องให้โมหะที่ยัง ไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วยอมละได้ เธอทั้งหลาย
ควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าวว่า โยนิโสมนสิการ เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ในใจโดยแยบ
คาย โมหะที่ยัง ไม่เกิด ย่อม ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วยอมละได้ ผู้มีอายุทั้งหลาย
ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โมหะที่ยัง ไม่เกิด ย่อม ไม่เกิดขึ้น และที่เกิด
ขึ้นแล้วยอมละได้ ฯ

มูลสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

[๕๐๙] ๗๐. ดุรภิกษุทั้งหลาย อุกตมูล ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน

คือ โลกอุกตมูล ๑ โทสอุกตมูล ๑ โมหอุกตมูล ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย
โลกะจัดเป็นอุกต บุคคลผู้โลก กระทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้น
ก็เป็นอุกต บุคคลผู้โลก ถูกความโลภครอบงำ มีจิตอันความโลภกลุ้มรุม ย่อม
ก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน การจองจำ ให้เสื่อม
ติเตียน หรือโดยการขบไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง
แม้ข้อนั้นก็เป็อุกต อุกตธรรมอันลามกเป็นอันมากที่เกิดเพราะความโลภ มี
ความโลภเป็นเหตุ มีความโลภเป็นแดนเกิด มีความโลภเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมี
แก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดุรภิกษุทั้งหลาย โทสะจัดเป็นอุกต บุคคล
ผู้โกรธ กระทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นอุกต บุคคลผู้
โกรธ ถูกโทสะครอบงำ มีจิตอันโทสะกลุ้มรุม ย่อมก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยไม่
เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน การจองจำ ให้เสื่อม ติเตียน หรือด้วยการ
ขบไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้นก็เป็
อุกต อุกตธรรมอันลามกเป็นอันมากที่เกิดเฉพาะความโกรธ มีความโกรธเป็น
เหตุ มีความโกรธเป็นแดนเกิด มีความโกรธเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น
ด้วยประการฉะนี้ ดุรภิกษุทั้งหลาย โมหะจัดเป็นอุกต บุคคลผู้หลง กระทำ
กรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นอุกต บุคคลผู้หลงถูกโมหะครอบ
งำ มีจิตอันโมหะกลุ้มรุม ย่อมก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยไม่เป็นจริง ด้วยการ
เบียดเบียน จองจำ ให้เสื่อม ติเตียน หรือโดยการขบไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า
ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้นก็เป็อุกต อุกตธรรมอันลามก
เป็นอันมาก ที่เกิดเพราะความหลง มีความหลงเป็นเหตุ มีความหลงเป็นแดนเกิด
มีความหลงเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดุรภิกษุทั้งหลาย
ก็บุคคลเห็นปานนี้เรียกว่า พุดไม่ถูกกาลบ้าง พุดแต่คำไม่เป็นจริงบ้าง พุดไม่อิง
อรรถบ้าง พุดไม่อิงธรรมบ้าง พุดไม่อิงวินัยบ้าง ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไร
บุคคลเห็นปานนี้จึงเรียกว่า พุดไม่ถูกกาลบ้าง พุดแต่คำไม่เป็นจริงบ้าง พุดไม่อิง
อรรถบ้าง พุดไม่อิงธรรมบ้าง พุดไม่อิงวินัยบ้าง ดุรภิกษุทั้งหลาย จริงอย่างนั้น
บุคคลนี้ย่อมก่อทุกข์ให้เกิดแก่ผู้อื่นโดยไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ
ให้เสื่อม ติเตียน หรือขบไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ใน
กำลัง และเขาเมื่อถูกกล่าวโทษด้วยเรื่องที่เป็นจริง ก็กล่าวคำปฏิเสธ ไม่ยอมรับรู้
เมื่อถูกกล่าวโทษด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง กลับไม่พยายามที่จะปฏิเสธเรื่องนั้น แม้
เพราะเหตุนี้ๆ เรื่องนี้จึง ไม่แท้ ไม่เป็นจริง เพราะฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้จึง
เรียกว่า พุดไม่ถูกกาลบ้าง พุดแต่คำไม่เป็นจริงบ้าง พุดไม่อิงอรรถบ้าง พุดไม่
อิงธรรมบ้าง พุดไม่อิงวินัยบ้าง ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเห็นปานนี้ ถูกธรรมที่
เป็นบาปอุกตซึ่งเกิดเพราะความโลภครอบงำ มีจิตอันอุกตธรรมกลุ้มรุม ใน
ปัจจุบันย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เดือดร้อน เมื่อแตกกายตายไป
ทุกติเป็นอันหวังได้ บุคคลเห็นปานนี้ ถูกธรรมที่เป็นบาปอุกตซึ่งเกิดเพราะความ
โกรธครอบงำ ฯลฯ ถูกธรรมที่เป็นบาปอุกตซึ่งเกิดเพราะโมหะครอบงำ มีจิต
อันอุกตธรรมกลุ้มรุม ในปัจจุบันย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เดือดร้อน
เมื่อแตกกายตายไป ทุกติเป็นอันหวังได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเห็นปานนี้
ถูกธรรมที่เป็นบาปอุกตซึ่งเกิดเพราะโลภะครอบงำ . . . เมื่อแตกกายตายไป ทุกติ
เป็นอันหวังได้ เปรียบเหมือนต้นสาละ ต้นตะแบก หรือต้นสะคร้อ ที่ถูกเครือ
เถายานทราย ๓ ชนิดคลุมยอด พันรอบต้น ย่อมถึงความเสื่อม ความพินาศ ความ
ฉิบหาย ฉะนั้น ดุรภิกษุทั้งหลาย อุกตมูล ๓ อย่างนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย
อุกตมูล ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ อโลกอุกตมูล ๑ โทสอุกตมูล ๑
อโมหอุกตมูล ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย แม้อโลกะก็จัดเป็นอุกต บุคคลผู้ไม่โลก
กระทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นอุกต บุคคลผู้ไม่โลก ไม่
ถูกความโลภครอบงำ มีจิตอันความโลภไม่กลุ้มรุม ไม่ก่อทุกข์ให้เกิดแก่ผู้อื่นโดย
ความไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสื่อม หรือโดยการขบไล่
ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้นก็เป็อุกต กต
ธรรมเป็นอันมากที่เกิดเพราะความไม่โลก มีความไม่โลกเป็นเหตุ มีความไม่โลก
เป็นแดนเกิด มีความไม่โลกเป็นปัจจัย ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้
ดุรภิกษุทั้งหลาย แม้อโทสะก็จัดเป็นอุกต บุคคลผู้ไม่โกรธ กระทำกรรมใด
ด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นอุกต บุคคลผู้ไม่โกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบ
งำ มีจิตอันความโกรธไม่กลุ้มรุม ไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยความไม่เป็นจริง
ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสื่อม ติเตียนหรือโดยการขบไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า
ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้นก็เป็อุกต กตธรรมเป็นอันมาก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ที่เกิดเพราะความไม่โกรธ มีความไม่โกรธเป็นเหตุ มีความไม่โกรธเป็นแดนเกิด
มีความไม่โกรธเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดุริยภิกษุ
ทั้งหลาย เมื่อไม่หะก็จัดเป็นกุศล บุคคลผู้ไม่หลง กระทำกรรมใดด้วยกาย วาจา
ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นกุศล บุคคลผู้ไม่หลง ไม่ถูกความหลงครอบงำ มีจิตอัน
ความหลงไม่คลุมมุ่ม ไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยความไม่เป็นจริง ด้วยการ
เบียดเบียน จงจำ ให้เสื่อม ตีเตียน หรือโดยการขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า
ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้นก็เป็นกุศล กุศลธรรมเป็นอันมากที่
เกิดเพราะความไม่หลง มีความไม่หลงเป็นเหตุ มีความไม่หลงเป็นแดนเกิด
มีความไม่หลงเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดุริยภิกษุ-

*ทั้งหลาย ก็บุคคลเห็นปานนี้เรียกว่า พุดถูกกาลบ้าง พุดแต่คำที่เป็นจริงบ้าง พุดอิง
อรรถบ้าง พุดอิงธรรมบ้าง พุดอิงวินัยบ้าง ก็เพราะเหตุไร บุคคลเห็นปานนี้เรียกว่า
พุดถูกกาลบ้าง พุดแต่คำที่เป็นจริงบ้าง พุดอิงอรรถบ้าง พุดอิงธรรมบ้าง พุดอิงวินัย
บ้าง จริงอย่างนั้น บุคคลนี้ย่อม ไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยไม่เป็นจริง ด้วยการ
เบียดเบียน จงจำ ให้เสื่อม ตีเตียน หรือโดยการขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า
ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง และเมื่อเขาถูกกล่าวโทษด้วยเรื่องที่เป็นจริง
ก็ยอมรับ ไม่กล่าวคำปฏิเสธ เมื่อถูกกล่าวโทษด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง ก็พยายาม
ที่จะปฏิเสธข้อที่ถูกกล่าวหาว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ เรื่องนี้จึง ไม่แท้ ไม่จริง
เพราะเหตุนี้ บุคคลเห็นปานนี้จึงเรียกว่า พุดถูกกาลบ้าง พุดแต่คำที่เป็นจริง
บ้าง พุดอิงอรรถบ้าง พุดอิงธรรมบ้าง พุดอิงวินัยบ้าง ดุริยภิกษุทั้งหลาย บุคคล
เห็นปานนี้ละธรรมฝ่ายบาปอกุศลที่เกิดเพราะโลภะได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้
ให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อม
อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ไม่มีทุกข์ ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อน ปริณิพพานในปัจจุบัน
นี้เอง บุคคลเห็นปานนี้ละธรรมฝ่ายบาปอกุศลที่เกิดเพราะโทสะได้แล้ว ฯลฯ
ละธรรมฝ่ายบาปอกุศลที่เกิดเพราะโมหะได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็น
เหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อมอยู่เป็น
สุขในปัจจุบัน ไม่มีทุกข์ ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อน ปริณิพพานในปัจจุบันนี้เอง
ดุริยภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นสาละ ต้นตะแบกหรือต้นสะคร้อ ถูกเครือ
เถายานทราย ๓ ชนิดคลุมยอด พันจนรอบ คราวนั้น บุรุษพึงถือเอาจอบและ
ตะกร้ามา เขาตัดเครือเถายานทรายนั้นที่ราก แล้วพึงขุดจนรอบ แล้วถอนเอาราก
ขึ้นโดยที่สดแม้เพียงเท่าต้นหญ้าคา เขาพึงเห็นเครือเถายานทรายนั้นให้เป็นชิ้นเล็ก
ชิ้นน้อย แล้วผ่า แล้วเอารวมกันเข้าแล้วผึ่งที่ลมและแดด แล้วพึงเอาไฟเผา
แล้วทำให้เป็นเเขม่าและพึงโปรยที่ลมพาล หรือพึงลอยเสียในแม่น้ำที่มีกระแสไหล
เชี่ยว ดุริยภิกษุทั้งหลาย เครือเถายานทรายเหล่านั้น ถูกบุรุษนั้นตัดรากขาด ทำให้
ไม่มีที่ติดจอตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา
ฉันใด ดุริยภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมฝ่ายบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแต่
โลภะ บุคคลเห็นปานนี้ละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน
ทำให้ไม่มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
ไม่มีทุกข์ ไม่คับแค้น ปริณิพพานในปัจจุบันนี้เอง ที่เกิดแต่โทสะ
บุคคลเห็นปานนี้ละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน
ทำให้ไม่มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ไม่มี
ทุกข์ ไม่คับแค้น ปริณิพพานในปัจจุบันนี้เอง ที่เกิดแต่โมหะ บุคคลเห็นปานนี้
ละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไมให้เกิด
ขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ไม่มีทุกข์ ไม่คับแค้น
ปริณิพพานในปัจจุบันนี้เอง ดุริยภิกษุทั้งหลาย กุศลมูล ๓ อย่างนี้แล ฯ

อุโปสถสูตร

[๔๑๐] ๗๑. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของ
มิดการมารดา ในบพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น นางวิสาขาหมิดการมารดา
ได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับในวัดอุโบสถ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดุริย
นางวิสาขา ท่านมาแต่ไหนแต่ยังวันอยู่ นางวิสาขากราบทูลว่า วันนีดิฉันเข้าจำ
อุโบสถ เจ้าข้า ฯ

พ. ดุรินางวิสาขา อุโบสถมี ๓ อย่าง ๓ อย่างเป็นไฉน คือ โคपालก-

*อุโบสถ ๑ นิคคธอุโบสถ ๑ อริยอุโบสถ ๑ ดุรินางวิสาขา ก็โคपालกอุโบสถ
เป็นอย่างไร ดุรินางวิสาขา เปรียบเหมือนนายโคบาล เวลาเย็นมอบฝูงโคให้
แก่เจ้าของแล้ว พิจารณาดังนี้ว่า วันนี้โคเที่ยวไปในประเทศโน้นๆ ตีมน้ำใน
ประเทศโน้นๆ พรุ่งนี้โคจักเที่ยวไปในประเทศโน้นๆ จักตีมน้ำในประเทศ

โน้นๆ แม้นั้นใด ดูรนางวิสาขา ฉะนั้นเหมือนกัน คนรักหาอุโบสถบางคน
ในโลกนี้ พิจารณาตั้งว่า วันนี้เราเที่ยวของเที่ยวชนิดนี้ๆ กินของชนิดนี้ๆ
พรุ่งนี้เราจะเที่ยวของเที่ยวชนิดนี้ๆ จักกินของกินชนิดนี้ๆ เขามีใจประกอบ
ด้วยความโลภอยากได้ของเขา ทำวันให้ล่วงไปด้วยความโลภนั้น ดูรนางวิสาขา
โคปาลกอุโบสถเป็นเช่นนั้นแล ดูรนางวิสาขา โคปาลกอุโบสถที่บุคคลเข้าจำ
แล้วอย่างนี้แล ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาล
มาก ดูรนางวิสาขา ก็นิคัณฐอุโบสถเป็นอย่างไร ดูรนางวิสาขา มีสมณิกาย
หนึ่ง มีนามว่านิครนถ์ นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า มาเถอะ พ่อคุณ
ท่านจงวางทักกะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศบูรพา ในที่เลยร้อยโยชน์ไป จงวาง
ทักกะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศปัจจิมในที่เลยร้อยโยชน์ไป จงวางทักกะในหมู่
สัตว์ที่อยู่ทางทิศอุดรในที่เลยร้อยโยชน์ไป จงวางทักกะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศ
ทักษิณในที่เลยร้อยโยชน์ไป นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนเพื่อเอ็นดูกรุณาสัตว์บาง
เหล่า ไม่ชักชวนเพื่อเอ็นดูกรุณาสัตว์บางเหล่า ด้วยประการฉะนี้ นิครนถ์เหล่า
นั้นชักชวนสาวกในวันอุโบสถเช่นนั้นอย่างนี้ว่า มาเถอะ พ่อคุณ ท่านจงทิ้งผ้า
เสียทุกชิ้นแล้วพูดอย่างนี้ว่า เราไม่เป็นที่กังวลของใครๆ ในที่โน้นๆ และ
ตัวเราก็อิ่มมีความกังวลในบุคคลและสิ่งของใดๆ ในที่โน้นๆ ดังนี้ แต่ว่า
มารดาและบิดาของเขาร้อยว่า ผู้นี้เป็นบุตรของเรา แม่เขาก็รู้ว่า ท่านเหล่านั้น
เป็นมารดาบิดาของเรา อนึ่ง บุตรและภรรยาของเขาก็ร้อยว่า ผู้นี้เป็นบิดาสามี
ของเรา แม่เขาก็ร้อยว่า ผู้นี้เป็นบุตรภรรยาของเรา พวกทาสและคนงานของเขา
ร้อยว่า ท่านผู้นี้เป็นนายของเรา ถึงตัวเขาก็รู้ว่า คนเหล่านั้นเป็นทาสและคนงาน
ของเรา เขาชักชวนในการพูดเท็จ ในสมัยที่ควรชักชวนในคำสัตย์ ด้วยประการ
ฉะนี้ เรากล่าวถึงกรรมของผู้นั้นเพราะมุลาวาท พอล่วงราตรีนั้นไป เขาย่อม
บริโภคโภคะเหล่านั้นที่เจ้าของไม่ได้ให้ เรากล่าวถึงกรรมของผู้นั้นเพราะ
อหิณนาทาน ดูรนางวิสาขา นิคัณฐอุโบสถเป็นเช่นนั้นแล ดูรนางวิสาขา นิคัณฐ-
*อุโบสถที่บุคคลเข้าจำแล้วอย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก
ไม่แผ่ไพศาลมาก ดูรนางวิสาขา ก็อริยอุโบสถเป็นอย่างไร ดูรนางวิสาขา
จิตที่เศร้าหมอง ย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ก็จิตที่เศร้าหมองย่อมทำ
ให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวิ
นัยนี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตว่า แม่เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์
นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะเสด็จ
ไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็น
ศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม
เมื่อเธอหมั่นนึกถึงพระตถาคตอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่อง
เศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูรนางวิสาขา เปรียบเหมือนศิระที่เปื้อนจะทำให้
สะอาดได้ด้วยความเพียร ก็ศิระที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียรอย่างไร
จะทำให้สะอาดได้เพราะอาศัยขี้ตะกรัน ดินเหนียว น้ำ และความพยายามอัน
เกิดแต่เหตุนี้ของบุรุษ ดูรนางวิสาขา ศิระที่เปื้อนย่อมทำให้สะอาดได้ด้วย
ความเพียรอย่างนี้แล ฉะนั้นใด จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร
ฉะนั้นเหมือนกัน จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร
ดูรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ . . . ดูรนางวิสาขา อริยสาวกนี้เรียกว่า
เข้าจำพรหมอุโบสถ อยู่ร่วมกับพรหม และมีจิตผ่องใสเพราะปรารภพรหม เกิด
ความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูรนางวิสาขา จิตที่เศร้า-
*หมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ดูรนางวิสาขา จิตที่
เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้ว
ได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึก
ถึงธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันบุคคลผู้บรรลุจะพึงเห็น
เอง ไม่ประกอบด้วยกาล การเรียกให้มาดู การน้อมเข้ามา อันวิญญูพึงรู้
เฉพาะตน เมื่อเธอหมั่นนึกถึงธรรมอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละ
เครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูรนางวิสาขา เปรียบเหมือนกายที่เปื้อนจะทำ
ให้สะอาดได้ด้วยความเพียร ดูรนางวิสาขา กายที่เปื้อนย่อมทำให้สะอาดได้
ด้วยความเพียรอย่างไร จะทำให้สะอาดได้เพราะอาศัยเชือก จรณสำหรับอาบน้ำ
และความพยายามที่เกิดแต่เหตุนี้ของบุรุษ ดูรนางวิสาขา กายที่เปื้อนย่อมทำ
ให้สะอาดได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ฉะนั้นใด จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้ว
ได้ด้วยความเพียร ฉะนั้นเหมือนกัน . . . ดูรนางวิสาขา อริยสาวกนี้เรียกว่า
เข้าจำธรรมอุโบสถอยู่ อยู่ร่วมกับธรรม และมีจิตผ่องใสเพราะปรารภธรรม
เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูรนางวิสาขา จิตที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

เต้าหมองยอมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ดูกรนางวิสาขา จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ก็จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ หมั่นระลึกถึงพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติสมควร นี้คือกุแห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๔ นี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า เมื่อเธอหมั่นระลึกถึงพระสงฆ์อยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเต้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนผ้าที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียร ก็ผ้าที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียรอย่างไร จะทำให้สะอาดได้เพราะอาศัยเกลือ น้ำด่าง โคมัย น้ำ กับความเพียร อันเกิดแต่เหตุนี้ของบุรุษ ดูกรนางวิสาขา ผ้าที่เปื้อนยอมทำให้สะอาดด้วยความเพียรอย่างนี้แล ฉะนั้น จิตที่เต้าหมองยอมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วย ความเพียร ฉะนั้นเหมือนกัน . . . ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกนี้เรียกว่า เข้าจำสังขโมโสฏ อยู่ร่วมกับสงฆ์ และมีจิตผ่องใสเพราะปรารภสงฆ์ เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเต้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา จิตที่เต้าหมองยอมทำให้ผ่องแผ้วด้วยความเพียรอย่างนี้แล ดูกรนางวิสาขา จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ก็จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงศีลของตน อันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทยแก่ตัว ท่านผู้สรรเสริญ ไม่ถูกตัดหน้า ทิฐิชอบคล้า เป็นไปเพื่อสมาธิ เมื่อเธอหมั่นระลึกถึงศีลอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเต้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนกระจกเงาที่มิวจะทำให้ใสได้ด้วยความเพียร ก็กระจกเงาที่มิวจะทำให้ใสได้ด้วยความเพียรอย่างไร จะทำให้ใสได้เพราะอาศัยน้ำมัน ถ้ำ แผลง กับความพยายามอันเกิดแต่เหตุนี้ของบุรุษ ดูกรนางวิสาขา กระจกที่มิวจะทำให้ใสได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ฉะนั้น จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วย ความเพียร ฉะนั้นเหมือนกัน ก็จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วย ความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ระลึกถึงศีลของตน . . . ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกนี้เรียกว่าเข้าจำศีลอุโบสถ อยู่ร่วมกับศีล และมีจิตผ่องใสเพราะปรารภศีล เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเต้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา จิตที่เต้าหมอง ย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ดูกรนางวิสาขา จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ก็จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงเทวดาว่า เทวดาพวกชั้นจาตุมหาราชิกามีอยู่ เทวดาพวกชั้นดาวดึงส์มีอยู่ เทวดาพวกชั้นยามามีอยู่ เทวดาพวกชั้นดุสิตมีอยู่ เทวดาพวกชั้นนิมมานรดีมีอยู่ เทวดาพวกชั้นปรินิรมิตวสวัตติมีอยู่ เทวดาพวกที่นับเนื่องเข้าในหมู่พรหมมีอยู่ เทวดาพวกที่สูงกว่านั้นขึ้นไปมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จุตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น ศรัทธาเช่นนั้นแม้ของเราก็มี เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศีลเช่นใด จุตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น ศีลเช่นนั้นแม้ของเราก็มี เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยสุตะเช่นใด จุตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น สุตะเช่นนั้นแม้ของเราก็มี เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยจาคะเช่นใด จุตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น จาคะเช่นนั้นแม้ของเราก็มี เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยปัญญาเช่นใด จุตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น ปัญญาเช่นนั้นแม้ของเราก็มี เมื่อเธอระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของตนกับของเทวดาเหล่านั้นอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเต้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนทองที่หมองจะทำให้สกปรกได้ด้วยความเพียร ทองที่หมองจะทำให้สกปรกได้ด้วยความเพียรอย่างไร จะทำให้สกปรกได้เพราะอาศัยบาป หลอมทอง เกลือ ยาง ไม้ คีม กับความพยายามที่เกิดแต่เหตุนี้ของบุรุษ ดูกรนางวิสาขา ทองที่หมองจะทำให้สกปรกได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ฉะนั้น จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ฉะนั้นเหมือนกัน . . . ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกเช่นนี้เรียกว่า เข้าจำเทวดาอุโบสถ อยู่ร่วมกับเทวดา มีจิตผ่องใสเพราะปรารภเทวดา เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเต้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา จิตที่เต้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ดูกรนางวิสาขา พระอริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศัตราแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่จนตลอดชีวิต แม้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

เราก็ได้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาสตราแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม่ด้วยองค์อื่นนี้ เราก็มั่นใจว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถกัจจิกเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับผิดชอบต่อที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤติดนเป็นคณขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่จนตลอดชีวิต แม้เราก็ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับผิดชอบต่อเขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤติดนเป็นคณขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่ ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม่ด้วยองค์อื่นนี้ เราก็มั่นใจว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถกัจจิกเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน จนตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม่ด้วยองค์อื่นนี้ เราก็มั่นใจว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถกัจจิกเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ พูดเป็นหลักฐาน ควรวะเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลกจนตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ พูดเป็นหลักฐาน ควรวะเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม่ด้วยองค์อื่นนี้ เราก็มั่นใจว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถกัจจิกเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการดื่ม น้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แม้จนตลอดชีวิต แม้เราก็ละการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม่ด้วยองค์อื่นนี้ เราก็มั่นใจว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถกัจจิกเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย จันหนเดียว เว้นการบริโภคในราตรี งดจากการฉันทในเวลารีกาลจนตลอดชีวิต แม้เราก็บริโภคหนเดียว เว้นการบริโภคในราตรี งดจากการบริโภคในเวลารีกาล ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม่ด้วยองค์อื่นนี้ เราก็มั่นใจว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถกัจจิกเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากฟ้อนรำขับร้อง การประโคมดนตรี และการดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล จากการตัดทรงประดับ และตกแต่งกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัวจนตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการฟ้อนรำขับร้องการประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล จากการตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัว ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม่ด้วยองค์อื่นนี้ เราก็มั่นใจว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถกัจจิกเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ สำเร็จการนอนบนที่นั่งที่นอนอันต่ำ คือ บนเตียงหรือบนเครื่องปูลาดที่ทำด้วยหญ้าจนตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ สำเร็จการนอนบนที่นั่งที่นอนอันต่ำ คือ บนเตียงหรือบนเครื่องปูลาดที่ทำด้วยหญ้า ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม่ด้วยองค์อื่นนี้ เราก็มั่นใจว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถกัจจิกเป็นอันเราเข้าจำแล้ว ดูกรนางวิสาขา อริยอุโบสถเป็นเช่นนี้แล อริยอุโบสถอันบุคคลเข้าจำแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแผ่ไพศาลมาก อริยอุโบสถมีผลมากเพียงไร มีอานิสงส์มากเพียงไร มีความรุ่งเรืองมากเพียงไร มีความแผ่ไพศาลมากเพียงไร ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนผู้ใดพึงครองราชย์เป็นอิศวราชิตแห่งชนบทใหญ่ ๑๖ แคว้นเหล่านี้ อันสมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ คือ อังคะ มคธะ กาสี โกศลละ วัชชี มัลละ เจติ วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสนะ อวันตี คันธาระ กัมโปชะ การครองราชย์ของผู้นั้นยังไม่ถึงเสียวที่ ๑๖ แห่งอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะราชสมบัติที่เป็นของมนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขที่เป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ดูกรนางวิสาขา ๕๐ ปีซึ่งเป็นของมนุษย์ เป็นคืนหนึ่งกับวันหนึ่งของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น ๕๐๐ ปีอันเป็นทิพย์ เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ดูกรนางวิสาขา ข้อนี้เป็นฐานะที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
 จะมีได้ คือ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘
 แล้ว เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา
 ดุรณางวิสาขา เราหมายเอาความข้อนี้แล จึงกล่าวว่า ราชสมบัติที่เป็นของ
 มนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ดุร
 นางวิสาขา ๑๐๐ ปี อันเป็นของมนุษย์ เป็นคืนหนึ่งกับวันหนึ่งของเทวดาชั้น
 ดาวดึงส์ โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็น
 หนึ่งปี โดยปีนั้น พันปีอันเป็นทิพย์ เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นดาวดึงส์
 ดุรณางวิสาขา ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้
 เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงความ
 เป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ดุรณางวิสาขา เราหมายเอาความข้อนี้แลจึง
 กล่าวว่า ราชสมบัติของมนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์
 เป็นของเล็กน้อย ดุรณางวิสาขา ๒๐๐ ปี อันเป็นของมนุษย์ เป็นคืนหนึ่งกับ
 วันหนึ่งของเทวดาชั้นยามา โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน โดยเดือนนั้น
 ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น สองพันปีอันเป็นทิพย์ เป็นประมาณอายุของ
 เทวดาชั้นยามา ดุรณางวิสาขา ก็ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ สตรีหรือบุรุษ
 บางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว เมื่อแตกกายตายไป
 พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นยามา ดุรณางวิสาขา เราหมายเอาความ
 ข้อนี้แล จึงกล่าวว่า ราชสมบัติอันเป็นของมนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับ
 สุขอันเป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ดุรณางวิสาขา ๔๐๐ ปี อันเป็นของมนุษย์
 เป็นคืนหนึ่งกับวันหนึ่งของเทวดาชั้นดุสิต โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน
 โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น ๔ , ๐๐๐ ปี อันเป็นทิพย์ เป็น
 ประมาณอายุของเทวดาชั้นดุสิต ดุรณางวิสาขา ก็ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ
 สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว เมื่อ
 แตกกายตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดุสิต ดุรณางวิสาขา
 เราหมายเอาความข้อนี้แล จึงกล่าวว่า ราชสมบัติอันเป็นของมนุษย์ เมื่อนำเข้า
 ไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ดุรณางวิสาขา ๘๐๐ ปี
 อันเป็นของมนุษย์ เป็นวันหนึ่งกับคืนหนึ่งของเทวดาชั้นนิมมานรดี โดยราตรีนั้น
 ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น ๘ , ๐๐๐ ปี
 อันเป็นทิพย์ เป็นประมาณของอายุของเทวดาชั้นนิมมานรดี ดุรณางวิสาขา
 ก็ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอัน
 ประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายของ
 เทวดาชั้นนิมมานรดี ดุรณางวิสาขา เราหมายเอาความข้อนี้แล จึงกล่าวว่า
 ราชสมบัติอันเป็นของมนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ เป็น
 ของเล็กน้อย ดุรณางวิสาขา ๑๖ , ๐๐๐ ปี อันเป็นของมนุษย์ เป็นคืนหนึ่งกับ
 วันหนึ่งของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน
 โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น ๑๖ , ๐๐๐ ปีอันเป็นทิพย์ เป็น
 ประมาณอายุของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ ดุรณางวิสาขา ก็ข้อนี้เป็นฐานะที่
 จะมีได้ คือ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘
 แล้ว เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ
 ดุรณางวิสาขา เราหมายเอาความข้อนี้แล จึงกล่าวว่า ราชสมบัติอันเป็นของ
 มนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ฯ

บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงลักทรัพย์ ไม่พึงพูดเท็จ ไม่พึง
 ดื่มน้ำเมา ไม่พึงดเว้นเมถุน อันเป็นความประพฤติไม่
 ประเสริฐ ไม่พึงบริโภคโภชนะในเวลาวิกาล ในกลางคืน
 ไม่พึงตัดทรงดอกไม้ ไม่พึงลูบไล้ของหอม และพึงนอนบน
 เตี้ย บนพื้น หรือบนที่ซึ่งเขาปูลาด บัณฑิตทั้งหลาย
 กล่าวอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล้ว อันพระพุทธเจ้า
 ผู้ถึงที่สุดทุกขทรงประกาศไว้ พระจันทร์ พระอาทิตย์ ทั้งสอง
 ที่นำดู สองแสง โคจรไปทั่วสถานที่ประมาณเท่าใด และ
 พระจันทร์ พระอาทิตย์นั้น กำจัดความมืด ไปในอากาศ
 ทำให้ที่ศรั้งโรจน์ สองแสงอยู่ในอากาศ ทั่วสถานที่มี
 ประมาณเท่าใด ทรัพย์ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้ว
 ไพฑูรย์ ทองสิงคี และทองคำ ตลอดถึงทองชนิดที่เรียกว่า
 หกุกะ เท่าที่มีอยู่ในสถานที่ประมาณเท่านั้น ยังไม่ถึงแม้ซึ่ง
 เสียวที่ ๑๖ ของอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ และทั้งหมด
 ยังไม่ถึงเสียวที่ ๑๖ ของแสงจันทร์และหมู่ดาว เพราะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ฉนัณนเฬละ สตรึบรุษผู้มีศีล เข้าจำอุโบสถประกอบด้วย
องค์ ๘ ทำบุญซึ่งมีสุขเป็นกำไร เป็นผู้ไม่ถูกนินทา ย่อม
เข้าถึงสักคณสถาน ฯ

จบมหาวรรคที่ ๒

รวมสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ติตถสูตร ๒. ภยสูตร ๓. เวณาสสูตร ๔. สรภสูตร
๕. เกสปุตตสูตร ๖. สัพพหสูตร ๗. กถาวัตถสูตร ๘. ติตถียสูตร
๙. มุลสูตร ๑๐. อุโบสถสูตร ฯ

อนันทวรรคที่ ๓

ฉนัณนสูตร

[๕๑๑] ๗๒. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหาร
เชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล
ฉนัณนปริพาชกได้ไปหาท่านพระอนนที่ยังที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนนที่
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
แล้ว ได้กล่าวกะท่านพระอนนที่ว่า ดูกรท่านพระอนนที่ ท่านทั้งหลาย บัญญัติ
การละราคะ บัญญัติการละโทสะ บัญญัติการละโมหะหรือ ท่านพระอนนที่
ตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เราบัญญัติการละราคะ บัญญัติการละโทสะ บัญญัติ
การละโมหะ ฯ

ฉ. ดูกรท่านผู้มีอายุ ก็ท่านทั้งหลายเห็นโทษในราคะอย่างไร จึงบัญญัติ
การละราคะ เห็นโทษในโทสะอย่างไร จึงบัญญัติการละโทสะ เห็นโทษในโมหะ
อย่างไร จึงบัญญัติการละโมหะ ฯ

อา. ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลผู้กำหนด ถูกความกำหนัดครอบงำ รัตรัง
จิตไว้ ย่อมคิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองบ้าง คิดเพื่อจะเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง เสวยทุกข์โศกนัสที่เป็นไป
ทางจิตบ้าง เพื่อละราคะ ได้แล้ว ย่อมไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อ
จะเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย ไม่
เสวยทุกข์โศกนัสที่เป็นไปทางจิต บุคคลผู้กำหนด ถูกความกำหนัดครอบงำ
รัตรังจิตไว้ ย่อมประพฤติดุจจิตด้วยกาย ประพฤติดุจจิตด้วยวาจา ประพฤติ
ดุจจิตด้วยใจ เพื่อละราคะ ได้แล้ว ย่อมไม่ประพฤติดุจจิตด้วยกาย ไม่ประพฤติดุจ
จิตด้วยวาจา ไม่ประพฤติดุจจิตด้วยใจ บุคคลผู้กำหนด อันความกำหนัด
ครอบงำ รัตรังจิตไว้ ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง ย่อมไม่รู้แม้
ซึ่งประโยชน์ผู้อื่นตามความเป็นจริง ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนและผู้อื่นทั้งสอง
ฝ่ายตามความเป็นจริง เมื่อละราคะ ได้แล้ว ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง
ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่นตามความเป็นจริง ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ตน
และผู้อื่นตามความเป็นจริง ความกำหนัดแล ทำให้เป็นคนมืด ทำให้เป็นคนไร้
จักขุ ทำให้ไม่รู้อะไร ทำปัญญาให้ดับ เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น ไม่เป็นไป
เพื่อนิพพาน บุคคลผู้ร้าย ฯลฯ บุคคลผู้หลง ถูกความหลงครอบงำ รัตรังจิต
ไว้ ย่อมคิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองบ้าง คิดเพื่อจะเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง คิดเพื่อ
จะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง เสวยทุกข์โศกนัสที่เป็นไปทาง
จิตบ้าง เมื่อละโมหะ ได้แล้ว ย่อมไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อจะ
เบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย ไม่เสวย
ทุกข์โศกนัสที่เป็นไปทางจิต บุคคลผู้หลง ถูกความหลงครอบงำ รัตรังจิตไว้
ย่อมประพฤติดุจจิตด้วยกาย ย่อมประพฤติดุจจิตด้วยวาจา ย่อมประพฤติดุจจิต
ด้วยใจ เมื่อละโมหะ ได้แล้ว ย่อมไม่ประพฤติดุจจิตด้วยกาย ไม่ประพฤติดุจจิต
ด้วยวาจา ไม่ประพฤติดุจจิตด้วยใจ บุคคลผู้หลง ถูกความหลงครอบงำ รัตรังจิตไว้
ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง ย่อมไม่รู้แม้ซึ่ง
ประโยชน์ผู้อื่นตามความเป็นจริง ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย
ตามความเป็นจริง เมื่อละโมหะ ได้แล้ว ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง
ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่นตามความเป็นจริง ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนและ
ผู้อื่นทั้งสองฝ่ายตามความเป็นจริง ไม่หลงและทำให้เป็นคนมืด ทำให้เป็นคนไร้
จักขุ ทำให้ไม่รู้อะไร ทำปัญญาให้ดับ เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น ไม่เป็นไป
เพื่อนิพพาน ดูกรผู้มีอายุ เราเห็นโทษในราคะเช่นนี้แล จึงบัญญัติการละราคะ
เห็นโทษในโทสะเช่นนี้ จึงบัญญัติการละโทสะ เห็นโทษในโมหะเช่นนี้แล
จึงบัญญัติการละโมหะ ฯ

ฉ. ดุรทธานผู้มีอายุ มรรคาปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ โมหะนั้น
มีหรือ ๖

อา. มรรคาปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ โมหะนั้นมีอยู่ ๖

ฉ. ก็มรรคาปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ โมหะนั้นเป็นไหน ๖

อา. อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ
สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมา
สมาธิ ดุรทธานผู้มีอายุ นี่แล มรรคาปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ โมหะ นั้น ๖

ฉ. ดุรทธานผู้มีอายุ มรรคาปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ โมหะ นั้นดี
และสมควรเพื่อความไม่ประมาท ๖

อาชีวกสูตร

[๕๑๒] ๗๓. สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ที่โฆสิตาราม ใกล้กรุง
โกสัมพี ครั้นนั้นแล คฤหบดีผู้เป็นสาวกของอาชีวกคนหนึ่ง เข้าไปหาท่าน
พระอานนทถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถาม
ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท! คนพวกไหนเล่า ได้กล่าวธรรมไว้ดีแล้ว พวกไหน
ปฏิบัติดีแล้วในโลก พวกไหนดำเนิน ไปดีแล้วในโลก ท่านพระอานนทกล่าวว่า
ดุรคฤหบดี ถ้าเช่นนั้นเรจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านชอบใจอย่างใด ก็พึง
กล่าวเถียงกันนั้น ท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็น ไฉน คนพวกใดแสดงธรรม
เพื่อละระคะ แสดงธรรมเพื่อละโทสะ แสดงธรรมเพื่อละโมหะ คนพวกนั้น
กล่าวธรรมดีแล้วหรือหาไม่ หรือว่าในข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร ๖

ค. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คนพวกใดแสดงธรรมเพื่อละระคะ แสดงธรรม
เพื่อละโทสะ แสดงธรรมเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นกล่าวธรรมดีแล้ว ในข้อนี้
ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างนี้ ๖

อา. ดุรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็น ไฉน คนพวกใดปฏิบัติ
เพื่อละระคะ ปฏิบัติเพื่อละโทสะ ปฏิบัติเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นปฏิบัติดีแล้ว
ในโลกใช่หรือไม่ หรือว่าในข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร ๖

ค. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คนพวกใดปฏิบัติเพื่อละระคะ ปฏิบัติเพื่อละ
โทสะ ปฏิบัติเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นปฏิบัติดีแล้วในโลก ในข้อนี้ข้าพเจ้า
มีความเห็นอย่างนี้ ๖

อา. ดุรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็น ไฉน คนพวกใดละ
ระคะ ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้ไม่มีที่ตั้งจดตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่
ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา คนพวกใดละโทสะ ได้แล้ว ฯลฯ คนพวกใดละ
โมหะ ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้ไม่มีที่ตั้งจดตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่
ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา คนพวกนั้นดำเนิน ไปดีแล้วในโลกใช่หรือไม่
หรือว่าในข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างนี้ ๖

ค. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คนพวกใดละระคะ ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว
ทำให้ไม่มีที่ตั้งจดตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา
คนพวกใดละโทสะ ได้แล้ว ฯลฯ คนพวกใดละโมหะ ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว
ทำให้ไม่มีที่ตั้งจดตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา
คนพวกนั้นดำเนิน ไปดีแล้วในโลก ในข้อนี้ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างไร ๖

อา. ดุรคฤหบดี ข้อนี้ท่านได้กล่าวแก่แล้วว่า คนพวกใดแสดงธรรม
เพื่อละระคะ แสดงธรรมเพื่อละโทสะ แสดงธรรมเพื่อละโมหะ คนพวกนั้น
กล่าวธรรมดีแล้ว ข้อนี้ท่านได้กล่าวแก่แล้วว่า คนพวกใดปฏิบัติเพื่อละระคะ
ปฏิบัติเพื่อละโทสะ ปฏิบัติเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นปฏิบัติดีแล้วในโลก ข้อนี้
ท่านได้กล่าวแก่แล้วว่า คนพวกใดละระคะ ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้ไม่มี
ที่ตั้งจดตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา คนพวกใด
ละโทสะ ได้แล้ว ฯลฯ คนพวกใดละโมหะ ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้ไม่มี
ที่ตั้งจดตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา คนพวกนั้น
ดำเนิน ไปดีแล้วในโลก ดังนี้แล ๖

ค. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อนี้ข้าอัครจารย์ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมี
ธรรมเทศนาจักไม่ชื่อว่าเป็นการยกย่องธรรมของตนเอง และจักไม่เป็นการรุกราน
ธรรมของผู้อื่น เป็นธรรมเทศนาเฉพาะแต่ในเหตุ ท่านกล่าวแต่เนื้อความ และ
มิได้นำตนเข้าไป ข้าแต่ท่านพระอานนท! ท่านทั้งหลายแสดงธรรมเพื่อละระคะ
แสดงธรรมเพื่อละโทสะ แสดงธรรมเพื่อละโมหะ ท่านทั้งหลายกล่าวธรรมดีแล้ว
ท่านทั้งหลายปฏิบัติดีแล้วในโลก ท่านทั้งหลายละระคะ ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว
ทำให้ไม่มีที่ตั้งจดตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา
ท่านทั้งหลายละโทสะ ได้แล้ว ฯลฯ ท่านทั้งหลายละโมหะ ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ทำไมไม่ให้ที่ตั่งจุตตาลยอดด้วน ทำไมไม่ให้ ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา
ท่านทั้งหลายดำเนินไปได้แล้วในโลก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก พระผู้เป็นเจ้าอาณนที่ประกาศธรรม
โดยอเนกปริยายเปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่
ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น
ข้าแต่ท่านพระอาณนที่ ข้าพเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรมและพระ
ภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้เป็นเจ้าอาณนที่จงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึง
สรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

สีกกสูตร

[๔๑๓] ๗๔. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม
ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกชนบท ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรง
เป็นไข้ หายจากความ ไข้ไม่นาน ครั้งนั้นแล เจ้ามหานามคากยะเสด็จเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นานมาแล้ว ที่
ข้าพระองค์รู้ทั่วถึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงอย่างนี้ว่า ญาณเกิดแก่ผู้มีใจเป็นสมาธิ
หาเกิดแก่ผู้ที่มีใจไม่เป็นสมาธิไม่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมาธิเกิดก่อน ญาณ
เกิดทีหลัง หรือว่าญาณเกิดก่อน สมาธิเกิดทีหลัง ลำดับนั้นแล ท่าน-

* พระอาณนที่ได้รับความดำริว่า พระผู้มีพระภาคทรงเป็นไข้ หายจากความ ไข้ไม่นาน
ก็เจ้ามหานามคากยะนี้ทูลถามปัญหาที่ลึกซึ้งกะพระผู้มีพระภาค ถ้ากระไร เรา
ควรนำเอาเจ้ามหานามคากยะหลักไปในที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วแสดงธรรม
ครั้งนั้นแล ท่านพระอาณนที่ จีบพระพาหาเจ้ามหานามคากยะนำหลักไป ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกล่าวกะเจ้ามหานามคากยะว่า ดูกรมหานามะ พระผู้มี
พระภาคตรัสศีลที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสศีลที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี
ตรัสสมาธิที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสสมาธิที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี
ตรัสปัญญาที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสปัญญาที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี
ดูกรมหานามะ มีศีลที่เป็นของพระเสขะเป็น โฉน ดูกรมหานามะ ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นผู้มั่งคิล ฯลฯ สมานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรมหานามะ
นี้เรียกว่า ศีลที่เป็นของพระเสขะ ดูกรมหานามะ ก็สมาธิที่เป็นของพระเสขะ
เป็น โฉน ดูกรมหานามะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม ฯลฯ เข้า-

* จุตถกณณอยู่ ดูกรมหานามะ นี้เรียกว่าสมาธิที่เป็นของพระเสขะ ดูกรมหานามะ
ก็ปัญญาที่เป็นของพระเสขะเป็น โฉน ดูกรมหานามะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดูกรมหานามะ
นี้เรียกว่า ปัญญาที่เป็นของพระเสขะ ฯ

ดูกรมหานามะ พระอริยสาวกนั้นแล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอย่างนี้
ถึงพร้อมด้วยสมาธิอย่างนี้ ถึงพร้อมด้วยปัญญาอย่างนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดูกรมหานามะ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสศีลที่เป็นของพระ
เสขะไว้ก็มี ตรัสศีลที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี ตรัสสมาธิที่เป็นของพระเสขะ
ไว้ก็มี ตรัสสมาธิที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี ตรัสปัญญาที่เป็นของพระเสขะไว้
ก็มี ตรัสปัญญาที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี ด้วยประการฉะนี้แล ฯ

นิกคณสูตร

[๔๑๔] ๗๕. สมัยหนึ่ง ท่านพระอาณนที่อยู่ ณ กุฎาคารศาลา
ปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นแล เจ้าอภัยลิจจวิกับเจ้าภัณฑิตกุมารลิจจวิ
ได้พากันเข้าไปหาท่านพระอาณนที่ยังที่อยู่ อภิวัตน์ท่านพระอาณนที่แล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วเจ้าอภัยลิจจวิได้กล่าวกะท่านพระอาณนที่ว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ นิคคณฐานาญบุตร เป็นคนรู้เห็นธรรมทุกอย่าง ย่อมปฏิญญาญาณ-

* ทสสนะ ไร้อย่าง ไม่มีส่วนเหลือว่า สำหรับเราจะเดิน จะยืน จะหลับและตื่น
ก็ตาม ญาณทสสนะก็ปรากฏชั่วกาลนี้รันดร เขาบัญญัติว่า กรรมเก่าหมดไป
เพราะความเพียรเผากิเลส ข่าเหตุได้เพราะไม่ทำกรรมใหม่ ด้วยประการฉะนี้
จึงเป็นอันว่า เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงหมดไป เพราะทุกข์หมดไป เวทนา
จึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งสิ้นจึงจักเสื่อมไปโดยไม่เหลือ การล่วง
ทุกข์ย่อมมิได้ด้วย ความหมดจด ที่ให้กิเลสเสื่อมไปโดยไม่เหลือ ซึ่งบุคคลจะพึง
เห็นเองนี้ ด้วยประการฉะนี้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในข้อนี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
ไว้อย่างไร ท่านพระอาณนที่ตอบว่า ดูกรเจ้าอภัย ความหมดจดที่ทำให้กิเลส
เสื่อมไปโดยไม่เหลือ ๓ อย่างแล พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ทรงเห็น
เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งสัตว์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ทั้งหลาย เพื่อการล้างความโศกและความรำไร เพื่อความเสื่อมสูญแห่งทุกข์และ
โทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ควรรู้ เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง ความหมจดจ ๓ อย่าง
เป็นไฉน คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสติ ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท
ทั้งหลาย เธอไม่ทำกรรมใหม่ด้วย และสัมผัสถูกต้องกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไป
โดยคิดเห็นว่า ความหมจดจที่ทำให้กิเลสเสื่อมไปโดยไม่เหลือ ซึ่งผู้ได้บรรลุจะ
พึงเห็นเอง เป็นของไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อัน
วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดังนี้ด้วย ฯ

๒. ภิกษุนั้นแล ถึงพร้อมด้วยศีลอย่างนี้แล้ว สัจจจากาม ฯลฯ
เข้าจตุตถฌานอยู่ เธอไม่ทำกรรมใหม่ด้วย และสัมผัสถูกต้องกรรมเก่าแล้วทำ
ให้สิ้นไปโดยคิดเห็นว่า ความหมจดจที่ทำให้กิเลสเสื่อมไปโดยไม่เหลือ ซึ่งผู้บรรลุ
จะพึงเห็นเอง เป็นของไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา
อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดังนี้ด้วย ฯ

๓. ภิกษุนั้นแล ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิอย่างนี้แล้ว
กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ เธอไม่ทำกรรมใหม่ด้วย
สัมผัสถูกต้องกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปโดยคิดเห็นว่า ความหมจดจที่ทำให้กิเลส
เสื่อมไปโดยไม่เหลือ ซึ่งผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง เป็นของไม่ประกอบด้วยกาล
ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดังนี้ด้วย ฯ

ดูกรเจ้าอภัย ความหมจดจที่ทำให้กิเลสเสื่อมโดยไม่เหลือ ๓ อย่าง
นี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมา-

* สัมพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความหมจดจแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าว
ล้างความโศกและความรำไร เพื่อความเสื่อมสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบ
รรลุธรรมที่ควรรู้ เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง เมื่อท่านพระอานนได้กล่าวอย่างนี้แล้ว
เจ้าบัณฑิตกมลจลจรีได้พูดกะเจ้าอภัยจลจรีว่า ดูกรอภัยเพื่อนรัก ทำไมท่านจึง
ไม่ชื่นชมอนุโมทนาคำสาธุชิตของท่านพระอานนที่โดยความเป็นคำสาธุชิตเล่า เจ้า
อภัยจลจรีตอบว่า เพื่อนรัก ไฉนเรารู้จักไม่ชื่นชมอนุโมทนาคำสาธุชิตของท่าน
พระอานนที่โดยความเป็นคำสาธุชิตเล่า ผู้ใดไม่ชื่นชมอนุโมทนาคำสาธุชิตของ
ท่านพระอานนที่โดยความเป็นคำสาธุชิต ความคิดของผู้นั้นพึงเสื่อม ฯ

สมาปัสสุต

[๕๑๕] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนที่ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ยังที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนว่า ดูกรอานน ท่าน
ทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนใดและคนเหล่านี้เป็นมิตร อำมาตย์ ญาติ หรือสาโลหิต
พึงสำคัญว่าเป็นคำที่ควรฟัง คนเหล่านั้น อันท่านทั้งหลายพึงชักชวน พึงให้ตั้ง
อยู่เสมอ พึงให้ดำรงอยู่ในฐานะ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ

๑. พึงชักชวน พึงให้ตั้งอยู่เสมอ พึงให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอย่าง
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธานุภาพ แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เป็นพระอรหันต . . . ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ฯ

๒. พึงชักชวน พึงให้ตั้งอยู่เสมอ พึงให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอย่าง
ไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว . . . อันวิญญู-

* ชนพึงรู้เฉพาะตน ฯ

๓. พึงชักชวน พึงให้ตั้งอยู่เสมอ เพื่อให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใส
อย่างไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติ
ดีแล้ว . . . เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นจะยิ่งกว่า ฯ

ดูกรอานน มหาภูต ๔ คือ ปฐวีธาตุ ๑ อาโปธาตุ ๑ เตโชธาตุ ๑ วาโย-

* ธาตุ ๑ พึงเป็นอย่างอื่นได้ แต่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่
หวั่นไหวในพระพุทธานุภาพ ไม่พึงเป็นอย่างอื่นไปได้เลย นี่ความเป็นอื่นในข้อนั้น
ข้อที่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธานุภาพ
จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือเปรตวิสัย นี่ไม่เป็นอย่างอื่นที่จะมีได้ ดูกร
อานน มหาภูต ๔ คือ ปฐวีธาตุ ๑ อาโปธาตุ ๑ เตโชธาตุ ๑ วาโยธาตุ ๑ พึงเป็น
อย่างอื่นได้ แต่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวใน
พระธรรม ไม่พึงเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ฯลฯ แต่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ไม่พึงเป็นอย่างอื่นไปได้เลย นี่ความเป็น
อย่างอื่นในข้อนั้น ข้อที่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่น
ไหว ในพระสงฆ์นั้น จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือเปรตวิสัย นี่ไม่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เป็นฐานะที่จะมีได้ ดุรอาเนน ทานทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนใด และคนเหล่า
ใด เป็นมิตร อำมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต พึงสำคัญว่าเป็นค่าที่ควรพึง คนเหล่า
นั้น อันทานทั้งหลายพึงชักชวน พึงให้ตั้งอยู่เสมอ พึงให้ดำรงอยู่ในฐานะ
๓ ประการนี้แล ฯ

นาสูตร

[๕๑๖] ครั้นนั้นแล ท่านพระอาเนนได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
แล้วได้ทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ภพ ภพ
ดังนี้ ภพย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงไร พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดุร
อาเนน กิรรมที่อานวยผลให้ในกามธาตุจักไม่มีแล้ว กามภพพึงปรากฏบ้าง
หรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรอาเนน เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าปโรชา วิญญานชื่อว่าป
พิช ตัณหาชื่อว่าปนิยา วิญญานประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุอย่างเลวของสัตว์
พวกที่มีวิขาเป็นเครื่องสัดกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วยประการฉะนี้ จึง
มีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดุรอาเนน กิรรมที่อานวยผลให้ในรูปธาตุ จัก
ไม่มีแล้ว รูปภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรอาเนน เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าปโรชา วิญญานจึงชื่อว่า
ปพิช ตัณหาชื่อว่าปนิยา วิญญานประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุอย่างกลางของ
สัตว์พวกที่มีวิขาเป็นเครื่องสัดกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วยประการฉะนี้
จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดุรอาเนน กิรรมที่อานวยผลให้ในรูปธาตุ จัก
ไม่มีแล้ว รูปภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรอาเนน เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าปโรชา วิญญานชื่อว่าป
พิช ตัณหาชื่อว่าปนิยา วิญญานประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุอย่างประณีต ของ
สัตว์พวกที่มีวิขาเป็นเครื่องสัดกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วยประการ-

* ฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดุรอาเนน ภพย่อมมีได้ด้วยเหตุดังกล่าว
มาฉะนี้แล ฯ

ภาสูตร

[๕๑๗] ครั้นนั้นแล ท่านพระอาเนนได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้
ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ภพ ภพ ดังนี้
ภพย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงไร พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดุรอาเนน
กิรรมที่อานวยผลให้ในกามธาตุจักไม่มีแล้ว กามภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ท่าน
พระอาเนนทูลว่า ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรอาเนน เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าปโรชา วิญญานชื่อว่าป
พิช ตัณหาชื่อว่าปนิยา เจตนา ความปรารถนาประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุ
อย่างเลวของสัตว์พวกที่มีวิขาเป็นเครื่องสัดกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วย
ประการฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดุรอาเนน กิรรมที่อานวยผล
ให้ในรูปธาตุ จักไม่มีแล้ว รูปภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรอาเนน เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าปโรชา วิญญานชื่อว่าป
พิช ตัณหาชื่อว่าปนิยา เจตนา ความปรารถนาประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุ
อย่างกลางของสัตว์พวกที่มีวิขาเป็นเครื่องสัดกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วย
ประการฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดุรอาเนน กิรรมที่อานวยผลให้
ในรูปธาตุ จักไม่มีแล้ว รูปภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรอาเนน เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าปโรชา วิญญานชื่อว่าป
พิช ตัณหาชื่อว่าปนิยา เจตนา ความปรารถนาประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุ
อย่างประณีตของสัตว์พวกที่มีวิขาเป็นเครื่องสัดกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ
ด้วยประการฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดุรอาเนน ภพย่อมมีได้
ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล ฯ

สีลพพสูตร

[๕๑๘] ครั้นนั้นแล ท่านพระอาเนนได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี-

* พระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ สีล พรต ขีริต พรหมจรรย์
มีการบำรุงดี มีผลทุกอย่างไปหรือ ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ในปัญหาข้อนี้ ไม่ควรแก้แต่แง่เดียว ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ถ้าเช่นนั้น จงจำแนกไป ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เมื่อบุคคลนั้นเสพศีล พรต ขีริต พรหมจรรย์
ซึ่งมีการบำรุงดี อกุศลธรรมเจริญมากยิ่งขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป สีล พรต ขีริต
พรหมจรรย์ ซึ่งมีการบำรุงดี เห็นปานนั้น ไม่มีผล และเมื่อเขาเสพศีล พรต
ขีริต พรหมจรรย์ซึ่งมีการบำรุงดี อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญมากยิ่งขึ้น
สีล พรต ขีริต พรหมจรรย์ ซึ่งมีการบำรุงดี เห็นปานนั้น มีผล

ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลธรรมปริยายนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพอ
พระทัยลำดับนั้นแล ท่านพระอานนท์คิดว่า พระศาสดาทรงพอพระทัยเรา จึงลุก
จากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ลำดับนั้นแล
พระผู้มีพระภาคพอพระอานนท์หลีกไปได้ไม่นาน ได้รับสิ่งกะกัษะทั้งหลายว่า ดูกร
กัษะทั้งหลาย อานนท์ยังเป็นพระเสขะ แต่จะหาผู้ที่เสมอเธอทางปัญญา ไม่ได้ง่าย
เลย ฯ

คัมภีร์สูตร

[๔๑๙] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กลิ่นหอม ๓ อย่างนี้ ฟุ้งไป
แต่ตามลมอย่างเดียว ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้ กลิ่นหอม ๓ อย่างนั้นเป็นไฉน คือ
กลิ่นที่ราก ๑ กลิ่นที่แกน ๑ กลิ่นที่ดอก ๑ กลิ่นหอม ๓ อย่างนี้แลฟุ้งไปแต่ตาม
ลมอย่างเดียว ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้ พระเจ้าข้า กลิ่นหอมชนิดที่ฟุ้งไปตามลมก็
ได้ ฟุ้งทวนลมไปก็ได้ ฟุ้งไปทั้งตามลมและทวนลมก็ได้ ยังจะมีอยู่หรือ พระผู้-

* มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ กลิ่นหอมที่ฟุ้งไปตามลมก็ได้ ฟุ้งไปทวนลม
ก็ได้ ฟุ้งทั้งไปตามลมและทวนลมก็ได้ มีอยู่ ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กลิ่นหอมที่ฟุ้งไปตามลมก็ได้ ฟุ้งไปทวนลม
ก็ได้ ฟุ้งไปทั้งตามลมและทวนลมก็ได้ เป็นไฉน ฯ

พ. ดูกรอานนท์ สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือนิคมใดในโลกนี้ ถึงพระ-

* พุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจาก
การฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาด
จากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่ง
ความประมาท เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็น
มลทิน มีไทยธรรมเครื่องบริจาคน์ปล่อยแล้ว มีมืออันชุ่ม ยินดีในการเสียสละ
ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการแจกจ่ายทาน อยู่ครองเรือน สมณพราหมณ์
ทุกทิศย่อมกล่าวสรรเสริญคุณของเขาวา สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือนิคมแห่งไหน ถึง
พระพุทธานุเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจาก
การฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาด
จากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน
มีไทยธรรมเครื่องบริจาคน์ปล่อยแล้ว มีมืออันชุ่ม ยินดีในการเสียสละ ควรแก่
การขอ ยินดีในทานและการแจกจ่ายทาน อยู่ครองเรือน แม้เทวดาทั้งหลายก็กล่าว
สรรเสริญคุณของเขาวา สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือนิคมแห่งไหน ถึงพระพุทธานุเจ้าเป็น
สรณะ ฯลฯ ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการแจกจ่ายทาน ดูกรอานนท์ กลิ่นหอม
นั้นนั้นแล ฟุ้งไปตามลมก็ได้ ฟุ้งไปทวนลมก็ได้ ฟุ้งไปทั้งตามลมและทวนลม
ก็ได้ ฯ

กลิ่นดอกไม้ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้ กลิ่นจันทน์ กลิ่นกฤษณา
หรือกลิ่นกระลำพัก ก็ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้ ส่วนกลิ่นสัตตบุรุษ
ฟุ้งทวนลมไปได้ เพราะสัตตบุรุษฟุ้งไปทุกทิศ ฯ

จุฬินสูตร

[๔๒๐] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
แล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับฟัง
มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดูกรอานนท์ สาวกของพระสิขิสมมา-

* สัมพุทธเจ้าซึ่งมีนามว่า อภิภู ยืนอยู่ในพรหมโลก ให้พื้นแห่งโลกธาตุรู้แจ้งได้
ด้วยเสียง พระเจ้าข้า ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเล่า ทรง
สามารถที่จะทำโลกธาตุเท่าไรให้รู้แจ้งได้ด้วยพระสุรเสียง พระผู้มีพระภาคตรัส

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ตอบว่า ดุรอาณนํ นั้นสาวก ส่วนพระตถาคตนั้นไม่ถ้วน ฯ

ท่านพระอาณนํ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า
ดุรอาณนํ สาวกของพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีนามว่า อภิภู ยินอยู่ใน
พรหมโลก ทำให้พินแห่งโลกธาตุรู้แจ้งได้ด้วยเสียง พระเจ้าข้า ส่วนพระผู้มี-
*พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเล่า ทรงสามารถที่จะทำโลกธาตุเท่าไรให้รู้
แจ้งได้ด้วยพระสุรเสียง ฯ

พ. ดุรอาณนํ นั้นเป็นสาวก ส่วนพระตถาคตนั้นไม่ถ้วน
ท่านพระอาณนํ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งที่ ๓ ว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า
ดุรอาณนํ สาวกของพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีนามว่า อภิภู ยินอยู่ใน
พรหมโลก ทำให้พินแห่งโลกธาตุรู้แจ้งได้ด้วยเสียง พระเจ้าข้า ส่วนพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเล่า ทรงสามารถที่จะทำโลกธาตุเท่าไรให้รู้แจ้งได้ด้วย
พระสุรเสียง ฯ

พ. ดุรอาณนํ นั้นเป็นสาวก ส่วนพระตถาคตนั้นไม่ถ้วน
ท่านพระอาณนํ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งที่ ๓ ว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดุร
อาณนํ สาวกของพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีนามว่า อภิภู ยินอยู่ในพรหมโลก
ทำให้พินโลกธาตุรู้แจ้งได้ด้วยเสียง พระเจ้าข้า ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้าเล่า ทรงสามารถที่จะทำโลกธาตุเท่าไรให้รู้แจ้งได้ด้วยพระ-
*สุรเสียง ฯ

พ. ดุรอาณนํ เธอได้ฟังเรื่องพินโลกธาตุ เพียงเล็กน้อย ฯ

อา. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระสุคต บัดนี้เป็นกาลเวลาแห่ง
เทศนาที่พระองค์จะฟังตรัส ภิกษุทั้งหลาย ได้สดับธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาค
แล้ว จักทรงจำไว้ ฯ

พ. ดุรอาณนํ ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ท่านพระอาณนํ ทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุร
อาณนํ จักรวาลหนึ่งมีกำหนดเท่ากับโอกาสที่พระจันทร์พระอาทิตย์โคจร ทวีต
สว่างไสวรุ่งโรจน์ โลกมีอยู่พินจักรวาลก่อน ในโลกพินจักรวาลนั้น มีพระจันทร์
พินดวง มีอาทิตย์พินดวง มีขุนเขาสิเนรุพินหนึ่ง มีชมพูทวีปพินหนึ่ง มี
อปรโคยานทวีปพินหนึ่ง มีอุตตรกัทวีปพินหนึ่ง มีปพพวิเทหทวีปพินหนึ่ง มี
มหาสมุทรสี่พิน มีทิวามหาราชสี่พิน มีเทวโลกชั้นจาตมหาราชิกาพินหนึ่ง มี
เทวโลกชั้นดาวดึงส์พินหนึ่ง มีเทวโลกชั้นยามาพินหนึ่ง มีเทวโลกชั้นดุสิตพิน
หนึ่ง มีเทวโลกชั้นนิมมานรดีพินหนึ่ง มีเทวโลกชั้นปรนิมมิตวสวัตตีพินหนึ่ง มี
พรหมโลกพินหนึ่ง ดุรอาณนํ นี้เรียกว่าโลกธาตุอย่างเล็กมีพินจักรวาล โลก
คุณโดยส่วนพินแห่งโลกธาตุอย่างเล็ก ซึ่งมีพินจักรวาลนั้น นี้เรียกว่าโลกธาตุ
อย่างกลางมีล้านจักรวาล โลกคุณโดยส่วนพินแห่งโลกธาตุ อย่างกลางมีล้าน
จักรวาลนั้น นี้เรียกว่าโลกธาตุอย่างใหญ่ประมาณแสนโกฏิจักรวาล ดุรอาณนํ
ตถาคตมุ่งหมายอยู่ พึงทำโลกธาตุอย่างใหญ่ประมาณแสนโกฏิจักรวาลให้รู้แจ้งได้
ด้วยเสียง หรือทำให้รู้แจ้งได้เท่าที่มุ่งหมาย ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคพึงทำโลกธาตุอย่างใหญ่
ประมาณแสนโกฏิจักรวาล ให้รู้แจ้งด้วยพระสุรเสียง หรือทำให้รู้แจ้งได้เท่าที่
พระองค์ทรงมุ่งหมายอย่างไร ฯ

พ. ดุรอาณนํ พระตถาคตในโลกนี้ พึงแผ่รัศมีไปทั่วโลกธาตุอย่าง
ใหญ่ประมาณแสนโกฏิจักรวาล เมื่อใด หมู่สัตว์ฟังจำแสงสว่างนั้นได้ เมื่อนั้น
พระตถาคตพึงเปล่งพระสุรเสียงให้สัตว์เหล่านั้นได้ยิน พระตถาคตพึงทำให้โลกธาตุ
อย่างใหญ่ประมาณแสนโกฏิจักรวาลให้รู้แจ้งได้ด้วยพระสุรเสียง หรือพึงทำให้รู้
แจ้งได้เท่าที่พระองค์ทรงมุ่งหมาย ด้วยอาการเช่นนี้แล ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้แล้ว ท่านพระอาณนํ ได้กราบทูลว่า เป็น
ลาภของข้าพระองค์หนอ ข้าพระองค์ได้ดีแล้วหนอที่ข้าพระองค์มีพระศาสดาผู้มีฤทธิ์
มีอานุภาพมากอย่างนี้ เมื่อท่านพระอาณนํ กราบทูลอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้
กล่าวกะท่านพระอาณนํ ว่า ดุรอาณนํ ในข้อนี้ท่านจะได้ประโยชน์อะไร ถ้า
ศาสดาของท่านมีฤทธิ์ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เมื่อท่านพระอุทายีกล่าวอย่างนี้ พระผู้มี-

*พระภาคได้ตรัสกะท่านพระอุทายีว่า ดุรอุทายี เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ ถ้าอาณนํ
ยังไม่หมดรากจะเช่นนี้ พึงทำกาละ ไป เธอพึงเป็นเจ้าแห่งเทวดาในหมู่เทวดา ๗ ครั้ง
พึงเป็นเจ้าจักรพรรดิในชมพูทวีปนี้แหละ ๗ ครั้ง เพราะจิตที่เลื่อมใสใน ดุรอุทายี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ก็แต่ว่าอ่านหนังสือปรินิพพานในอัฐภาพนี้เอง ฯ
จบอาเนนทวารคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ฉินนสูตร ๒. อาชีวกสูตร ๓. สักกสูตร ๔. นิกคิณสูตร
๕. สมบาทกสูตร ๖. นวสูตร ๗. ภาวสูตร ๘. สิลล์พตสูตร ๙. กัณธสูตร
๑๐. จุฬนิสูตร ฯ

สมณวรรคที่ ๕

สมณสูตร

[๕๒๑] ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิจของสมณะที่สมณะควรทำ ๓ อย่างนี้
๓ อย่างเป็นไฉน คือการสมาทานอริศีลสิกขา ๑ การสมาทานอริจิตตสิกขา ๑
การสมาทานอริปัญญาสิกขา ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลาย
พึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอริศีลสิกขา เรา
จักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอริจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่าง
แรงกล้าในการสมาทานอริปัญญาสิกขา ดุริยภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษา
เช่นนี้แล ฯ

คัทรกสูตร

[๕๒๒] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ลาติตตามไปเบื้องหลังผิงโค มนร็อง
ว่า แม่เราก็คือโค แต่สี เสียงและรอยเท้าของมันเป็นเหมือนของโคไม่ มัน
เป็นแต่เดินตามหลังผิงโคร็องว่า แม่เราก็คือโคๆ ดังนี้เท่านั้น แม่ฉันใด ดุริ
ยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ฉะนั้นเหมือนกันแล ติดตามไปเบื้อง
หลังภิกษุสงฆ์ร็องประกาศว่า แม่เราก็คือภิกษุๆ แต่ความพอใจในการสมาทาน
อริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขาของเรา หาเหมือนของภิกษุ
ทั้งหลายไม่ เขาเป็นแต่ติดตามไปเบื้องหลังภิกษุสงฆ์ร็องประกาศว่า แม่เราก็คือ
ภิกษุๆ ดังนี้เท่านั้น เพราะฉะนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษา
ว่า เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอริศีลสิกขา เราจักมีความ
พอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอริจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้า
ในการสมาทานอริปัญญาสิกขา ดุริยภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาเช่นนี้แล ฯ

เขตตสูตร

[๕๒๓] ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรทำแต่แรกของคฤหบดีชาวานา
๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ คฤหบดีชาวานาในโลกนี้ ก่อนอื่นจะต้องไถ
คราดนาให้ดีก่อน แล้วก็เพาะพืชลงไปตามกาล ครั้นแล้วก็ไถเอาน้ำเข้าบ้าง
ระบายเอาออกเสียบ้างตามสมัย ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรทำแต่แรกของคฤหบดี
ชาวานา ๓ อย่างนี้แล ฉนใด กิจที่ควรทำก่อนของภิกษุ ๓ อย่างนี้ ฉนนั้นเหมือนกัน
๓ อย่างเป็นไฉน คือ การสมาทานอริศีลสิกขา ๑ การสมาทานอริจิตตสิกขา ๑
การสมาทานอริปัญญาสิกขา ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรทำก่อนของภิกษุ ๓
อย่างนี้แล เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาเช่นนี้ว่า เราจักมีความพอใจ
อย่างแรงกล้าในการสมาทานอริศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการ
สมาทานอริจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอริปัญญา-
*สิกขา ดุริยภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาเช่นนี้แล ฯ

วัชชีปัตตสูตร

[๕๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลา
ปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้นแล ภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
*พระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ
ทุกถึงเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถที่จะศึกษาในสิกขาบทนี้ พระเจ้าข้า พระผู้มี-
*พระภาคตรัสถามว่า ดุริยภิกษุ ก็ท่านสามารถจะศึกษาในสิกขา ๓ คือ
อริศีลสิกขา ๑ อริจิตตสิกขา ๑ อริปัญญาสิกขา ๑ หรือ ฯ

ว. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สามารถจะศึกษาได้ในสิกขา ๓
คือ อริศีลสิกขา ๑ อริจิตตสิกขา ๑ อริปัญญาสิกขา ๑ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุริยภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านจงศึกษาในสิกขา ๓ คือ อริศีล-

*สิกขา ๑ อริจิตตสิกขา ๑ อริปัญญาสิกขา ๑ เมื่อใด ท่านจักศึกษาอริศีลสิกขา
ก็ดี จักศึกษาอริจิตตสิกขา ก็ดี จักศึกษาอริปัญญาสิกขา ก็ดี เมื่อนั้น เมื่อท่านนั้น
ศึกษาอริศีลสิกขาอยู่ก็ดี ศึกษาอริจิตตสิกขาอยู่ก็ดี ศึกษาอริปัญญาสิกขาอยู่ก็ดี
จักละระคะ โทสะ โมหะ เสียได้ เพราะละระคะ โทสะ โมหะ เสียได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ท่านนั้นจักไม่กระทำการเป็นอกุศล จักไม่เสพกรรมที่เป็นบาป ครั้นสมัยต่อมา
ภิกษุนั้นศึกษาแล้วทั้งอริยศีลสิกขา ทั้งอริยจิตตสิกขา ทั้งอริยปัญญาสิกขา เมื่อภิกษุ
นั้นศึกษาอริยศีลสิกขาก็ดี ศึกษาอริยจิตตสิกขาก็ดี ศึกษาอริยปัญญาสิกขาก็ดี ละระคะ
โทสะ โมหะ ได้แล้ว เพราะละระคะ โทสะ โมหะ เสียได้ เธอมิได้ทำกรรม
ที่เป็นอกุศล มิได้เสพกรรมที่เป็นบาป ฯ

เสขสูตรที่ ๑

[๔๒๕] ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า เสขะๆ ดังนี้ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร
หนอ บุคคลจึงชื่อว่าเสขะ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูภิกษุ ที่เรียก
ชื่อว่าเสขะ ด้วยเหตุว่ายังต้องศึกษา ศึกษาอะไร ศึกษาอริยศีลสิกขา ศึกษาอริยจิตต-
*สิกขา และศึกษาอริยปัญญาสิกขา ดูภิกษุ ที่เรียกชื่อว่าเสขะ ด้วยเหตุว่ายัง
ต้องศึกษาแล ฯ

สำหรับพระเสขะผู้ศึกษาอยู่ ปฏิบัติตามทางตรง เกิดญาณใน
ความสิ้น ไปก่อน แต่นั่น คือ แตมรรคญาณที่ ๔ อรหัตผล
จึงเกิดในลำดับต่อไป ต่อจากนั้น ท่านผู้พ้นด้วยอรหัตผล
ผู้คงที่ มีญาณเกิดขึ้นในความสิ้นภวสังโยชนว่า วิมุตติของเรา
ไม่กำเริบ ดังนี้ ฯ

เสขสูตรที่ ๒

[๔๒๖] ดูภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ มาสู่อุเทต
ทุกกึ่งเดือน ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาประโยชน์ศึกษากันอยู่ ดูภิกษุทั้งหลาย
สิกขา ๓ นี้ ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด สิกขา ๓ นั้นเป็น โฉน คือ
อริยศีลสิกขา ๑ อริยจิตตสิกขา ๑ อริยปัญญาสิกขา ๑ ดูภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓
นี้แล ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด ดูภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำพอประมาณในสมาธิ เป็นผู้ทำ
พอประมาณในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง
ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะ ไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้
แต่ว่าสิกขาบทเหล่านี้ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์
เธอเป็นผู้มีศีลยังยืน และเป็นผู้มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่
ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน ๓ หดสิ้นไป
เป็นผู้มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดูภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำพอประมาณ
ในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง
ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ ไม่มีใครกล่าวความเป็นคน
อาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่านี้ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์
สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยังยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน ๓
หดสิ้นไป และเพราะระคะ โทสะ และโมหะเบาบาง จะมายังโลกนี้อีกคราวเดียว
เท่านั้น แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้ ดูภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญา
เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะ ไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้ แต่สิกขาบทเหล่านี้
เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยังยืน และ
มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็น
ผู้ผุดขึ้นเกิด จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะ
โอรัมภาคิยสังโยชน ๕ หดสิ้นไป ดูภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ใน
ปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะ
เหตุไร เพราะ ไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้ แต่ว่าสิกขาบท
เหล่านี้ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีล
ยังยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
เธอทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ทำได้เพียงบางส่วน ย่อมให้สำเร็จบางส่วน ผู้ทำให้บริบูรณ์ ย่อมให้สำเร็จได้
บริบูรณ์อย่างนี้แล ดูภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวสิกขาบททั้งหลายว่า ไม่เป็น
หมั่นเลย ฯ

เสขสูตรที่ ๓

[๕๒๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุท

ทุกทั้งเดือน ซึ่งกัลปบุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาประโยชน์ศึกษากันอยู่ ดุรภิกษุทั้งหลาย

สิกขา ๓ นี้ ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด สิกขา ๓ เป็นโฉน คือ

อริศีลสิกขา ๑ อริจิตตสิกขา ๑ อริปัญญาสิกขา ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓

นี้แล ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม-

*วินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำพอประมาณในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณ

ในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ช้อนั้น

เพราะเหตุไร เพราะ ไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะเหตุล่วงสิกขาบทนี้

แต่ว่าสิกขาบทเหล่านี้ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอ

เป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท

ทั้งหลาย เธอเป็นพระสัตตักขัตตปรมาโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ หดสิ้นไป

ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์อย่างมากเจ็ดครั้ง แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

เธอเป็นพระโกลังโกละโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ หดสิ้นไป ท่องเที่ยวไปสู่

๒ หรือ ๓ ตระกูล (ภพ) แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เธอเป็นพระเอกพิชชีโสดาบัน

เพราะสังโยชน์ ๓ หดสิ้นไป มาเกิดยังภพนี้ภพเดียวเท่านั้นแล้ว จักทำที่สุด

แห่งทุกข์ได้ เธอเป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ หดสิ้นไป และเพราะ

ราคะ โสระ และโมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียว แล้วจักทำที่สุดแห่ง

ทุกข์ได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล

เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบท

เล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม่มีใครกล่าว

ความเป็นคนอาภัพเพราะเหตุล่วงสิกขาบทนี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่านี้ เป็นเบื้องต้น

แห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคง

ในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เพราะโอรัมภาคิย-

*สังโยชน์ ๕ หดสิ้นไป เธอเป็นพระอนาคามีผู้ทรงโสดาปัตติผลเป็น

พระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพาน เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพาน เป็น

พระอนาคามีผู้ปหานสังขารปรินิพพาน เป็นพระอนาคามีผู้อนัตตาปรินิพพาน ดุรภิกษุ

ทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์

ในสมาธิ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อม

ออกจากอาบัติบ้าง ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพ

เพราะเหตุล่วงสิกขาบทนี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่านี้ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์

สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น

สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ

อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน

เข้าถึงอยู่ ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ทำได้เพียงบางส่วน ย่อมให้สำเร็จได้บางส่วน

ผู้ทำให้บริบูรณ์ ย่อมให้สำเร็จได้บริบูรณ์อย่างนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าว

สิกขาบททั้งหลายว่า ไม่เป็นหมันเลย ฯ

เสขสูตรที่ ๔

[๕๒๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุท

ทุกทั้งเดือน ซึ่งกัลปบุตรผู้ปรารถนาประโยชน์ศึกษาอยู่ ดุรภิกษุทั้งหลาย

สิกขา ๓ นี้ ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด สิกขา ๓ เป็นโฉน คือ

อริศีลสิกขา ๑ อริจิตตสิกขา ๑ อริปัญญาสิกขา ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓

นี้แล ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม

วินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์

ในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ช้อนั้น

เพราะเหตุไร เพราะ ไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะเหตุล่วงสิกขาบทนี้

แต่ว่าสิกขาบทเหล่านี้ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์

เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ใน

สิกขาบททั้งหลาย เธอทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้

เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ก็หรือว่า

เมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระอนาคามีผู้อนัตตาปรินิพพาน

เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ หดสิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอด

วิมุตตินั้น เธอเป็นพระอนาคามีผู้ปหานสังขารปรินิพพาน เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕

หดสิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระอนาคามี

ผู้สังขารปรินิพพาน เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ หดสิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยัง

ไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพาน เพราะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
โอรัมภาคียสังโยชน ๕ หมดสิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แห่งตลอดวิมุตตินั้น
เธอเป็นพระอนาคามีผู้หวังใส่ออกนิฏฐคามิ เพราะโอรัมภาคียสังโยชน ๕ หมด
สิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แห่งตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระสกทาคามี
เพราะสังโยชน ๓ หมดสิ้นไป และเพราะระคะ โทสะ และโมหะเบาบาง มา
สู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง
ยังไม่แห่งตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระเอกพิชิสดาบัน เพราะสังโยชน ๓ หมด
สิ้นไป มาบังเกิดยังภพมนุษย์นี้ครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ก็
หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แห่งตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระโกลังโกละโสดาบัน
เพราะสังโยชน ๓ หมดสิ้นไป ยังท่องเที่ยวไปสู่ ๒ หรือ ๓ ตระกูล (ภพ) แล้ว
จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แห่งตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็น
พระสตัดักขัตตปรมาโสดาบัน เพราะสังโยชน ๓ หมดสิ้นไป ยังท่องเที่ยวไปใน
เทวดาและมนุษย์อย่างมากเพียง ๗ ครั้ง แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ
ดูการกิริยาทั้งหลาย กิริยาทำได้เพียงบางส่วน ย่อมให้สำเร็จได้เพียง
บางส่วน ผู้ทำให้บริบูรณ์ ย่อมให้สำเร็จได้บริบูรณ์อย่างนี้แล ดูการกิริยาทั้งหลาย
เรากล่าวลักษณะทั้งหลายว่า ไม่เป็นหมันเลย ฯ

สิกขาสูตรที่ ๑

[๕๒๙] ดูการกิริยาทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้ ๓ เป็นโจน คือ อริศีล-

*สิกขา ๑ อริจิตตสิกขา ๑ อริปัญญสิกขา ๑ ดูการกิริยาทั้งหลาย กิริยาอริศีลสิกขา
เป็นโจน ดูการกิริยาทั้งหลาย กิริยาในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มศีล ฯลฯ สมาทาน
ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูการกิริยาทั้งหลาย นี้เรียกว่าอริศีลสิกขา ดูการกิริยา
ทั้งหลาย กิริยาจิตตสิกขาเป็นโจน ดูการกิริยาทั้งหลาย กิริยาในธรรมวินัยนี้ สงัด
จากกาม ฯลฯ บรรลจตุตถฌาน ดูการกิริยาทั้งหลาย นี้เรียกว่าอริจิตตสิกขา ดูการ
กิริยาทั้งหลาย กิริยาปัญญสิกขาเป็นโจน ดูการกิริยาทั้งหลาย กิริยาในธรรมวินัยนี้
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดูการ
กิริยาทั้งหลาย นี้เรียกว่าอริปัญญสิกขา ดูการกิริยาทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้แล ฯ

สิกขาสูตรที่ ๒

[๕๓๐] ดูการกิริยาทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้ ๓ เป็นโจน คือ อริศีล-

*สิกขา ๑ อริจิตตสิกขา ๑ อริปัญญสิกขา ๑ ดูการกิริยาทั้งหลาย กิริยาอริศีลสิกขา
เป็นโจน ดูการกิริยาทั้งหลาย กิริยาในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มศีล ฯลฯ สมาทาน
ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูการกิริยาทั้งหลาย นี้เรียกว่าอริศีลสิกขา ดูการกิริยา
ทั้งหลาย กิริยาจิตตสิกขาเป็นโจน ดูการกิริยาทั้งหลาย กิริยาในธรรมวินัยนี้ สงัด
จากกาม ฯลฯ บรรลจตุตถฌาน ดูการกิริยาทั้งหลาย นี้เรียกว่าอริจิตตสิกขา ดูการ
กิริยาทั้งหลาย กิริยาปัญญสิกขาเป็นโจน ดูการกิริยาทั้งหลาย กิริยาในธรรมวินัยนี้
ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดูการกิริยาทั้งหลาย นี้เรียกว่า
อริปัญญสิกขา ดูการกิริยาทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้แล ฯ

กิริยาผู้มีความเพียร มีริยาแรง มีปัญญา เพ่งพินิจ มีสติ
คุ้มครองอินทรีย์ พึงครอบงำทั่วทุกทิศ ด้วยอัปปมาณสมาธิ
ประพฤติกิริยาอริศีล อริจิต และอริปัญญา เมื่อก่อนฉันใด
ภายหลังก็ฉันนั้น ภายหลังฉันใด เมื่อก่อนก็ฉันนั้น เบื้องต่ำ
ฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องต่ำก็ฉันนั้น
ในกลางวันฉันใด ในกลางคืนก็ฉันนั้น ในกลางคืนฉันใด
ในกลางวันก็ฉันนั้น กิริยาเช่นนั้น บัณฑิตกล่าวว่า เป็น
นักศึกษา เป็นนักปฏิบัติ และเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย
ดี กิริยาเช่นนั้น บัณฑิตกล่าวว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบ เป็น
นักปราชญ์ เป็นผู้ถึงที่สุดของการปฏิบัติในโลก ท่านผู้
ประกอบด้วยวิมุตติอันเป็นที่สิ้นค้นหา ย่อมมีจิตหลุดพ้นจาก
สังขารธรรม เพราะวิมุตติอันดับสนิท เหมือนความดับของ
ประทีป ฉะนั้น ฯ

ปิงกาสูตร

[๕๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อม
ด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมแห่งชาวโกศลชื่อปิงกา ได้ยินว่าสมัยนั้น
พระองค์ประทับอยู่ ณ นิคมแห่งชาวโกศลชื่อปิงกา ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุชื่อ
กัณฐปโคตร เป็นเจ้าอาวาสอยู่ ณ ปิงกานิคม ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มี-

*พระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง
ด้วยธรรมีกถาอันปฏิสังขตด้วยสิกขาบท ครั้นนั้นแล เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงยัง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาอัน
ปฏิสังขตด้วยสิกขาบทอยู่ ภิกษุก็สสปีโคตรได้เกิดความขัดใจ ไม่แช่มชื่นว่า สมณะ
นี้ขัดเกลายิ่งนัก ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปิงกาณิมตามคาว
แก่อภิรมย์แล้ว เสด็จจาริกกลับไปทางพระนครราชคฤห์ เมื่อเสด็จจาริกไปโดย
ลำดับ ได้เสด็จถึงพระนครราชคฤห์แล้ว ได้ยินว่า สมณนั้น พระผู้มีพระภาค
ประทับอยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล ภิกษุก็สสปีโคตร
เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปได้ไม่นาน ได้เกิดความรำคาญ เตือดร้อนว่า
เราผู้เกิดความขัดใจ ไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัดเกลายิ่งนัก ในเมื่อพระผู้มีพระภาค
ทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรม-

* ถกอันปฏิสังขตด้วยสิกขา ชื่อว่าเป็นอันหมดลาก ไม่มีลาก ได้ชั่ว ไม่ได้ดี
แล้วหนอ ถ้ากระไร เราควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ แล้วพึง
แสดงโทษโดยความเป็นโทษในสำนักของพระผู้มีพระภาคเกิด ลำดับนั้นแล ภิกษุ
ก็สสปีโคตรเก็บงำเสนสนะ ถือบาตรและจีวร หลีกไปทางพระนครราชคฤห์
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์โดย
ลำดับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมณหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกศล
ชื่อปิงกา ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง
ให้สมทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถา อันปฏิสังขตด้วยสิกขาบท
พระเจ้าข้า ขณะที่พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน
ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาอันปฏิสังขตด้วยสิกขาบทอยู่ ข้าพระองค์
นั้นได้เกิดขัดใจ ไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัดเกลายิ่งนัก ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาค
ประทับอยู่ ณ ปิงกาณิมตามคาวแก่อภิรมย์ เสด็จจาริกกลับไปทางพระนคร-

* ราชคฤห์ พระเจ้าข้า ข้าพระองค์นั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นาน
ได้เกิดความรำคาญ เตือดร้อนว่า เราผู้เกิดความขัดใจ ไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้
ขัดเกลายิ่งนัก ในเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน
ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาอันปฏิสังขตด้วยสิกขาบท ชื่อว่าเป็นอันหมด
ลาก ไม่มีลาก ได้ชั่ว ไม่ได้ดีแล้วหนอ อย่ากระนั้นเลย เราควรเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วพึงแสดงโทษโดยความเป็นโทษ ในสำนักของ
พระผู้มีพระภาค พระเจ้าข้า โทษ ได้ถึงตัวข้าพระองค์ผู้เป็นคนโง่เขลา งามาย ไม่
ฉลาด ข้าพระองค์ได้เกิดความขัดใจ ไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัดเกลายิ่งนัก ใน
เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาจหาญ
ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาอันปฏิสังขตด้วยสิกขาบท พระเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาค
ได้โปรดทรงรับโทษของข้าพระองค์นั้น โดยความเป็นโทษ เพื่อความสำรวมระวัง
ต่อไปเกิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เอาละ กัสสปะ โทษ ได้ถึงตัวเธอผู้เป็นคน
โง่เขลา งามาย ไม่ฉลาด เธอใดได้เกิดความขัดใจ ไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัด-

* เกลายิ่งนัก ในเมื่อเรายังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาจหาญ
ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาอันปฏิสังขตด้วยสิกขาบท ก็เพราะเหตุที่เธอนั้นเห็นโทษ
แล้วทำคินตามธรรม ฉะนั้น เราก็นับโทษอันนั้นของเธอ ดูกัสสปะ กิจการที่
บุคคลเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคินตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไปนี้
เป็นการเจริญในอริยวินัย ดูกัสสปะ ถ้าภิกษุปุณณะเป็นผู้ไม่ใคร่ต่อการศึกษา
ไม่สรรเสริญการสมาทานการศึกษา เธอย่อมจะไม่ชักชวนภิกษุอื่นๆ ที่ไม่ใคร่ต่อ
การศึกษาในการศึกษา และไม่แสดงคุณที่มีจริงเป็นจริงของภิกษุรูปอื่นๆ ที่ใคร่
ต่อการศึกษาตามกาล ดูกัสสปะ ภิกษุปุณณะเห็นปานดังนี้ เราไม่สรรเสริญ
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุอื่นๆ จะพึงคบหาเธอโดยเห็นว่า พระศาสดา
สรรเสริญเขา ภิกษุพวกที่คบหาภิกษุนั้น พึงถือเอาภิกษุนั้นเป็นแบบอย่าง ข้อนั้น
พึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่เธอทั้งหลาย สิ้นกาลนาน ดูกัสสปะ
เพราะเหตุดังกล่าวมานี้ เราจึงไม่สรรเสริญภิกษุปุณณะเห็นปานดังนี้ ดูกัสสปะ
ถ้าภิกษุปุณกลาง ฯลฯ ถ้าภิกษุใหม่เป็นผู้ไม่ใคร่ต่อการศึกษา ไม่สรรเสริญการ
สมาทานการศึกษา เธอย่อมจะไม่ชักชวนภิกษุอื่นๆ ที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษาในการ
ศึกษาและไม่แสดงคุณที่เป็นจริงมีจริงของภิกษุอื่นๆ ที่ใคร่ต่อการศึกษาตามกาล
ดูกัสสปะ ภิกษุใหม่เห็นปานดังนี้ เราไม่สรรเสริญ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
ภิกษุอื่นๆ จะพึงคบหาเธอโดยเห็นว่าพระศาสดาสรรเสริญเขา ภิกษุที่คบหาภิกษุนั้น
พึงถือภิกษุนั้นเป็นแบบอย่าง ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่เธอ
ทั้งหลายสิ้นกาลนาน ดูกัสสปะ เพราะเหตุดังกล่าวมานี้ เราจึงไม่สรรเสริญภิกษุ
ใหม่เห็นปานนั้น ดูกัสสปะ ถ้าภิกษุปุณณะ ฯลฯ ถ้าภิกษุปุณกลาง ฯลฯ
ถ้าภิกษุใหม่ เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา สรรเสริญการสมาทานการศึกษา เธอย่อมจะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ชักรชนิกษุอื่นๆ ที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษา และแสดงคุณที่มีจริงเป็นจริงของภิกษุ
อื่นๆ ที่ใคร่ต่อการศึกษาตามกาล ดุรกกัสสปะ ภิกษุใหม่เห็นปานดังนี้ เรา
สรรเสริญ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุอื่นๆ จะพึงคบหาเธอโดยเห็นว่า
พระศาสดาสรรเสริญเขา ภิกษุพวกที่คบหาภิกษุนั้นพึงถือเอาภิกษุนั้นเป็นแบบอย่าง
ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เธอทั้งหลาย สิ้นกาลนาน ดุร-
* กัสสปะ เพราะเหตุดังกล่าวมานี้ เราจึงสรรเสริญภิกษุใหม่เห็นปานดังนี้ ฯ

จบสมณวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมณสูตร ๒. กัทรกสูตร ๓. เขตตสูตร ๔. วัชชีปัตตสูตร
๕. เสขสูตรที่ ๑๖. เสขสูตรที่ ๒๗. เสขสูตรที่ ๓๘. ลิกขาสสูตรที่ ๑
๙. ลิกขาสสูตรที่ ๒๑๐. ปิงกราสูตร ฯ

โลณผลวรรคที่ ๕

ปัจฉายิกสูตร

[๕๓๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรริบถ้วนทำของอุทฺทหิตชาวนา ๓
อย่างเหล่านี้ ๓ อย่างเป็นไฉน ดุรภิกษุทั้งหลาย อุทฺทหิตชาวนาในโลกนี้
ต้องรับแรงไถนาให้ดี คราดนาให้เรียบร้อย ครั้นแล้วต้องรับแรงเพาะพืชลงไป
ครั้นแล้วรับแรงไถเอาหน้าเข้าข้าง ระบายเอาน้ำออกเสียบ้าง ดุรภิกษุทั้งหลาย กิจ
ที่ควรริบถ้วนทำของอุทฺทหิตชาวนา ๓ อย่างนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย อุทฺทหิตชาว-
* นานี้ ไม่มีฤทธิ์หรืออานุภาพบรรดาลว่า ข้าวเปลือกของเราจะเกิดในวันนี้ พรุ่งนี้
จะมีท้อง ประรินนี้จึงหุงได้ ดุรภิกษุทั้งหลาย โดยที่แท้ สมัยที่ข้าวเปลือกของ
อุทฺทหิตชาวนานี้ มีความแปรของฤดู เกิดกิดดี มีท้องกิดดี หุงได้กิดดี มีอยู่ ดุร-
* ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล กิจที่ควรริบถ้วนทำของภิกษุ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่าง
เป็นไฉน คือ การสมาทานอริศีลสิกขา ๑ การสมาทานอริจิตตสิกขา ๑ การ
สมาทานอริปัญญาสิกขา ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรริบถ้วนทำของภิกษุ ๓
อย่างนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้น ไม่มีฤทธิ์หรืออานุภาพบรรดาลว่า จิตของ
เราจงพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะ ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทานในวันนี้แหละ หรือมีจะนั้น
ก็ในวันพรุ่งนี้ หรือในวันประรินนี้ ดุรภิกษุทั้งหลาย โดยที่แท้ สมัยที่จิตของ
ภิกษุนั้น ผู้ศึกษาอริศีลอยู่กิดดี ผู้ศึกษาอริจิตอยู่กิดดี ผู้ศึกษาอริปัญญาอยู่กิดดี
หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะ ไม่ถือมั่นมีอยู่ เพราะเหตุนี้แหละ ภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักมีฉันทะอย่างแรงกล้าในการสมาทานอริศีล-
* สิกขา เราจักมีฉันทะอย่างแรงกล้าในการสมาทานอริจิตตสิกขา เราจักมีฉันทะ
อย่างแรงกล้าในการสมาทานอริปัญญาสิกขา ดุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึง
ศึกษาอย่างนี้แล ฯ

วิวัตตสูตร

[๕๓๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถียปริพาชกบัญญัติความสังัด
จากกิเลสไว้ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ความสังัดจากกิเลสเพราะจิรว ๑
ความสังัดจากกิเลสเพราะบิณฑบาต ๑ ความสังัดจากกิเลสเพราะเสนาสนะ ๑
ดุรภิกษุทั้งหลาย ในความสังัดจากกิเลส ๓ อย่างนั้น ในความสังัดจากกิเลส
เพราะจิรว พวกอัญญเดียรถียปริพาชกปฏิบัติไว้ดังนี้ คือ ทรงผ้าปานบ้าง ผ้า-
* แกมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนึ่งเสื่อบ้าง หนึ่ง
เสื่อทังเล็บบ้าง ผ้าคารองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้งรองบ้าง ผ้า
กัมพลทำด้วยผมคนบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยปีกนกเค้าบ้าง
ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อนั้นแล พวกอัญญเดียรถียปริพาชกบัญญัติไว้ในความสังัดจาก
กิเลสเพราะจิรว ดุรภิกษุทั้งหลาย ในความสังัดจากกิเลส ๓ อย่างนั้น ในความ
สังัดจากกิเลสเพราะบิณฑบาต พวกอัญญเดียรถียปริพาชกบัญญัติไว้ดังนี้ คือ
เป็นผู้มีผัดต้องเป็นภิกษาบ้าง มีข้าวฟ่างเป็นภิกษาบ้าง มีลูกเดือยเป็นภิกษาบ้าง
มีกากข้าวเป็นภิกษาบ้าง มียางเป็นภิกษาบ้าง มีสาหร่ายเป็นภิกษาบ้าง มีรำเป็น
ภิกษาบ้าง มีข้าวตังเป็นภิกษาบ้าง มีก่ายานเป็นภิกษาบ้าง มีหญ้าเป็นภิกษาบ้าง
มีโคมัยเป็นภิกษาบ้าง มีเหง้าและผลไม้ในป่าเป็นอาหาร บริโภคผลไม้หล่นเยี่ยว-
* ย่าอติภาพ ดุรภิกษุทั้งหลาย ข้อนั้นแล พวกอัญญเดียรถียปริพาชกบัญญัติไว้ใน
ความสังัดจากกิเลสเพราะบิณฑบาต ดุรภิกษุทั้งหลาย ในความสังัดจากกิเลส ๓
อย่างนั้น ในความสังัดจากกิเลสเพราะเสนาสนะ พวกอัญญเดียรถียปริพาชกบัญญัติ
ไว้ดังนี้ คือป่า โคนไม้ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง โรงลาน ดุรภิกษุ-
* ทั้งหลาย ข้อนั้นแล พวกอัญญเดียรถียปริพาชกบัญญัติไว้ในความสังัดจากกิเลส

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เพราะเสนาสนะ ดุริยทุกขทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถียปริพาชกบัญญัติความสงัด
จากกิเลส ๓ อย่างนี้แลไว้ ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย ส่วนความสงัดจากกิเลสของภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๓
อย่าง ๓ อย่างเป็นไฉน ดุริยทุกขทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑ เป็นผู้มึต
ละความเป็นผู้มึต และเป็นผู้สังตกิเลส เพราะคิดนั้นด้วย ๒ เป็นผู้มีความ
เห็นชอบ ละความเห็นผิด และเป็นผู้สังตจากกิเลสเพราะความเห็นชอบนั้นด้วย
๓ เป็นพระชินาสพ ละอาสวะทั้งหลาย และเป็นผู้สังตจากอาสวะทั้งหลาย
เหล่านั้นด้วย ดุริยทุกขทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ ภิกษุนี้จึงเรียกว่า เป็นผู้บรรลุ
ส่วนอันเลิศ บรรลุส่วนที่เป็นแก่นสาร เป็นผู้บริสุทธิ์ ตั้งอยู่ในธรรมที่เป็นสาระ
ดุริยทุกขทั้งหลาย เปรียบเหมือนคฤหบดีชาวนา พึงใช้คนให้รับเร่งเก็บเกี่ยวข้าว-
* สาลีในนาของเขาซึ่งถึงพร้อมแล้ว ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รับเร่งรวบรวมเข้าไว้
ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รับเร่งขนเอาไปเข้าลาน ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รับเร่งลอมไว้
ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รับเร่งนวดเสีย ครั้นแล้วพึงใช้คนให้เอาฟางออกเสีย ครั้น
แล้วพึงใช้คนให้รวมข้าวเปลือกเป็นกองเข้าไว้ ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รับเร่งผัดข้าว
ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รับเร่งขนเอาไป ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รับเร่งขอม ครั้นแล้ว
พึงใช้คนให้รับเร่งเอาเกลบออกเสีย ดุริยทุกขทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้น ข้าวเปลือก
เหล่านั้นของคฤหบดีชาวนานั้น พึงเป็นของถึงส่วนอันเลิศ ถึงส่วนเป็นแก่นสาร
สะอาดหมดจด ตั้งอยู่ในความเป็นของมีแก่นสาร จันใด ดุริยทุกขทั้งหลาย
ภิกษุเป็นผู้มึต ละความเป็นผู้มึต และสังตจากกิเลสแล้วเพราะคิดนั้นด้วย
เป็นผู้มีความเห็นชอบ ละความเห็นผิด และสังตจากกิเลสแล้วเพราะความเห็น
ชอบนั้นด้วย เป็นพระชินาสพ ละอาสวะทั้งหลาย และสังตจากอาสวะทั้งหลาย
นั้นด้วย ดุริยทุกขทั้งหลาย ภิกษุเช่นนี้เรียกว่า เป็นผู้บรรลุส่วนอันเลิศบรรลุ
ส่วนที่เป็นแก่นสาร เป็นผู้หมดจด ตั้งอยู่ในธรรมที่เป็นแก่นสาร จันนั้นเหมือน
กันแล ฯ

สรทสูตร

[๕๓๔] ดุริยทุกขทั้งหลาย เปรียบเหมือนในอากาศที่ปราศจากวาลาห
ในเมื่อสรทสมัยยังอยู่ห่างไกล อาทิตยส่องแสงเงินแสงทองขึ้นไปยังท้องฟ้า ขจัด
ความมืดมัวที่อยู่ในอากาศเสียทั้งหมดแล้ว ส่องแสง แดแสงและรุ่งโรจน์อยู่
จันใด ดุริยทุกขทั้งหลาย จันนั้นเหมือนกันแล เมื่อใด ธรรมจักขุอันปราศจาก
รูป ปราศจากมลทินเกิดก่อริยสวาก อริยสวากย่อมละสังโยชน์ ๓ อย่าง คือ
สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สิลัพพตปรามาสเสียได้เด็ดขาด พร้อมกับเกิดขึ้นแห่ง
ทศณะ เมื่อนั้น ธรรมจักขุชนิดอื่นอีก ไม่ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ คือ
อภิชมา ๑ พยาบาท ๑ อริยสวากนั้นสังตจากกาม สังตจากอกุศลธรรม
บรรลุปฐมฌาน อันมีวิตรกจาร มีปิตและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ดุริยทุกขทั้งหลาย
ถ้าอริยสวากพึงทำกาละในสมัยนั้น เธอย่อมไม่มีสังโยชน์ที่เป็นเหตุทำให้อริยสวาก
ผู้ยังประกอบ พึงกลับมายังโลกนี้อีก ฯ

ปริสสูตร

[๕๓๕] ดุริยทุกขทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้ ๓ จำพวกเป็นไฉน
คือ บริษัทที่มีหัวหน้าประเสริฐ ๑ บริษัทที่เป็นพวกเป็นหมู่ ๑ บริษัทที่พร้อม
เพรียงกัน ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็บริษัทที่มีหัวหน้าประเสริฐเป็นไฉน ในบริษัท
ใดในโลกนี้ พวกภิกษุผู้เถระเป็นคนไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดธุระในการก้าว
ลง (ไม่มีนิราศเกิดขึ้น) เป็นหัวหน้าในความสงัด ปราบความเพียร เพื่อถึง
ธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังมิได้
ทำให้แจ้ง ประชุมชนภายหลังต่างก็ถือเอาภิกษุเถระพวกนั้นเป็นแบบอย่าง
ถึงประชุมชนนั้นก็มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดธุระในการก้าวลง เป็นหัวหน้าใน
ความสงัดปราบความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้
บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังมิได้ทำได้แจ้ง ดุริยทุกขทั้งหลาย นี้เรียกว่า
บริษัทมีหัวหน้าประเสริฐ ก็บริษัทที่เป็นพวกเป็นหมู่กันเป็นไฉน ในบริษัทใดใน
โลกนี้ พวกภิกษุต่างขนาดหมายกัน ทะเลาะกัน วิวาทกัน ทิ่มแทงกันและกันด้วย
หอกคือปากอยู่ ดุริยทุกขทั้งหลาย นี้เรียกว่าบริษัทที่เป็นพวกเป็นหมู่กัน ดุริ-
* ษทุกขทั้งหลาย ก็บริษัทที่พร้อมเพรียงกันเป็นไฉน บริษัทใดในโลกนี้ พวกภิกษุ
ต่างสามัคคีกัน ชื่นชมยินดี ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ ต่างมองดูกัน
และกันด้วยนัยน์ตาอันเปี่ยมด้วยความรักอยู่ ดุริยทุกขทั้งหลาย นี้เรียกว่าบริษัท
พร้อมเพรียงกัน ดุริยทุกขทั้งหลาย สมัยใด พวกภิกษุต่างสามัคคีกัน ชื่นชมยินดี
ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาอันเปี่ยม
ด้วยความรักอยู่ สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายต่างประสพบุญเป็นอันมาก ในสมัยเช่นนั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ภิกษุทั้งหลายต่างก็อยู่เหมือนพรหม คือ อยู่ด้วยมฤตยาเจโตวิมุตติ ผู้ที่ปราโมทย์ย่อม
เกิดปีติ ผู้ที่มีใจประกอบด้วยปีติกายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบย่อมเสวยสุข ผู้มีสุข
จิตย่อมตั้งมั่น ดุริยภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนฝนเม็ดใหญ่ตกลงบนยอดเขา น้ำ
นั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ทำให้ชอกเขา ลำธารและห้วยเต็มเปี่ยม ชอกเขา ลำธาร
และห้วยเต็มเปี่ยมแล้ว ทำให้หนองเต็มเปี่ยม หนองเต็มเปี่ยมแล้ว ทำให้บึงเต็ม
เปี่ยม บึงเต็มเปี่ยมแล้ว ทำให้แม่น้ำน้อยเต็มเปี่ยม แม่น้ำน้อยเต็มเปี่ยมแล้ว
ทำให้แม่น้ำใหญ่เต็มเปี่ยม แม่น้ำใหญ่เต็มเปี่ยมแล้ว ทำให้สมุทรเต็มเปี่ยม
ฉันใด ดุริยภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด พวกภิกษุต่างสามัคคี
ชื่นชมยินดีกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วย
นิยน์ตาอันเปี่ยมด้วยความรักอยู่ สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายต่างก็อยู่เหมือนพรหม
คือ อยู่ด้วยมฤตยาเจโตวิมุตติ ผู้ปราโมทย์ย่อมเกิดปีติ ผู้มีใจประกอบด้วยปีติ
กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบย่อมได้เสวยสุข ผู้มีสุขจิตย่อมตั้งมั่น ดุริยภิกษุทั้งหลาย
บริษัท ๓ จำพวกนี้แล ฯ

อาขานียสูตรที่ ๑

[๕๓๖] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาประกอบด้วย
ด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมควรแก่พระราชาเป็นม้านับ นับว่าเป็นราชพาหนะ
โดยแท้ องค์ ๓ ประการเป็นไฉน คือม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา
ในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบุรณ์ด้วยสี ๑ สมบุรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบุรณ์ด้วยฝีเท้า
วิ่งเร็ว ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วย
องค์ ๓ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้านับ นับว่าเป็นราชพาหนะ
โดยแท้ ฉันใด ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็ฉัน
นั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควร
ทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า องค์ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยวรรณะ ๑ เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยกำลัง ๑
เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยเชาวน์ ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยวรรณะ
อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคั่งสำรวมแล้วด้วยความสำรวมในปาติโมกข์
ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทาน
ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยวรรณะ
อย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยกำลังอย่างไร ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึง
พร้อม มีเรี่ยวแรง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมอยู่ ดุริย-

*ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุ
เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง
ว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ควรของ
ต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

อาขานียสูตรที่ ๒

[๕๓๗] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วย
ด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้านับ นับว่าเป็นราชพาหนะ
โดยแท้ . . . ฉันใด ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มี
นาบุญอื่นยิ่งกว่า องค์ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
สมบุรณ์ด้วยวรรณะ ๑ เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยกำลัง ๑ เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยเชาวน์ ๑
ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยวรรณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้มั่งคั่ง ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบุรณ์ด้วย
กำลังอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร ฯลฯ ไม่ทอดทิ้งธุระ
ในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้
แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นผู้เกิดผดขี้น จักปรีณิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็น
ธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ สิ้นไป ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้
สมบุรณ์ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓
ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญ
อื่นยิ่งกว่า ฯ

อาขานียสูตรที่ ๓

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

[๕๓๘] ดุรกิริยทั้งหลาย มาอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นมัตถัน นับว่าเป็นราชพาหนะ โดยแท้ . . . ฉะนั้น ดุรกิริยทั้งหลาย กิริยประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กิริยในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ ๑ ดุรกิริยทั้งหลาย กิริยเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างไร กิริยในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคิล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดุรกิริยทั้งหลาย กิริยเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ดุรกิริยทั้งหลาย กิริยเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร กิริยในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร ฯลฯ ไม่ทอดทิ้งฐานะในกตลธรรมทั้งหลายอยู่ ดุรกิริยทั้งหลาย กิริยเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้แล ดุรกิริยทั้งหลาย กิริยเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร กิริยในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดุรกิริยทั้งหลาย กิริยเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ดุรกิริยทั้งหลาย กิริยผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับควรของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

นาสูตร

[๕๓๙] ดุรกิริยทั้งหลาย ผ้าเปลือกไม้แม้อย่างใหม่ ก็เป็นของมีสีไม่สวย มีสีมัวสลาย ไม่สบาย ทั้งมีราคาน้อย ผ้าเปลือกไม้แมกกลางเก่ากลางใหม่ ก็เป็นของมีสีไม่สวย มีสีมัวสลาย ไม่สบาย ทั้งมีราคาน้อย ผ้าเปลือกไม้เป็นของเก่า ก็เป็นของมีสีไม่สวย มีสีมัวสลาย ไม่สบาย ทั้งมีราคาน้อย มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมทำผ้าเปลือกไม้ที่เก่าแล้วให้เป็นผ้าสำหรับเช็ดหม้อข้าว หรือทิ้งมันเสียที่กองหยากเยื่อ ฉะนั้น ดุรกิริยทั้งหลาย ฉนั้นเหมือนกันแล กิริยแม้อย่างใหม่ แต่เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม เราย่อมกล่าวเช่นนั้น เพราะกิริยนั้นเป็นผู้มีชื่อเสียงไม่ดี ดุรกิริยทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีสีไม่สวยจะนั้น ชนเหล่าใดคบหา เข้าไปนั่งใกล้ ถือเอาเขาเป็นตัวอย่าง กิริยาที่คบหาเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน เรากล่าวเช่นนั้น เพราะกิริยนั้นเป็นผู้มีการติดต่อก่อให้เกิดทุกข์ ดุร-

* กิริยทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีสีมัวสลาย ไม่สบายจะนั้น และกิริยนั้นรับจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของชนเหล่าใด การรับของนั้น ไม่มีผลมาก ไม่มีอันสงสรมากแก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวเช่นนั้น เพราะกิริยนั้นเป็นคนมีค่าน้อย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีราคาน้อยจะนั้น ดุรกิริยทั้งหลาย กิริยแม้ปุนกลาง ฯลฯ กิริยแม้ปุนเถระ แต่หากว่าเป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม เราย่อมกล่าวเช่นนั้น เพราะกิริยนั้นเป็นผู้มีชื่อเสียงไม่ดี ดุรกิริยทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีสีไม่สวยจะนั้น ชนเหล่าใดคบหา เข้าไปนั่งใกล้ ถือเอาเขาเป็นตัวอย่าง กิริยาที่คบหาเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน เรากล่าวเช่นนั้น เพราะกิริยนั้นเป็นผู้มีการติดต่อก่อให้เกิดทุกข์ ดุรกิริยทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีสีมัวสลาย ไม่สบายจะนั้นแล และกิริยนั้นรับจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของชนเหล่าใด การรับของนั้น ไม่มีผลมาก ไม่มีอันสงสรมากแก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวเช่นนั้น เพราะกิริยนั้นเป็นคนมีค่าน้อย ดุรกิริยทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้ เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ซึ่งเป็นของมีราคาน้อย จะนั้น ดุรกิริยทั้งหลาย อนึ่ง กิริยผู้เป็นปุนเถระเห็นปานนี้ ย่อมจะต้องพูดในท่ามกลางสงฆ์ กิริยทั้งหลายได้กล่าวกับเรอนั้นอย่างนี้ว่า ต้องการอะไรด้วยถ้อยคำที่ท่านผู้เป็นพาล ไม่เฉียบแหลม ได้กล่าวไว้แล้ว ถึงท่านก็เข้าใจถ้อยคำที่ท่านควรกล่าวได้ เธอโกรธ ชัดเคืองแปลงวาจาที่เป็นเหตุทำให้สงฆ์ยกวัตรตนเสีย เหมือนผ้าเปลือกไม้ที่เขาทิ้งที่กองหยากเยื่อ ฉะนั้น ดุรกิริยทั้งหลาย ผ้าแคว้นกาสิที่ยังใหม่ เป็นของมีสีสวย มีสีมัวสลาย ทั้งมีราคามาก ผ้าแคว้นกาสิกลางเก่ากลางใหม่ เป็นของมีสีสวย มีสีมัวสลาย ทั้งมีราคามาก ผ้าแคว้นกาสิแม้เก่าแล้ว ก็เป็นของมีสีสวย มีสีมัวสลาย ทั้งมีราคามาก ดุรกิริยทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมทำผ้าแคว้นกาสิแม้ที่เก่าเป็นผ้าห่อรัตนะ หรือเอาใส่ไว้ในหีบของหอม ฉะนั้น ดุรกิริยทั้งหลาย ฉนั้นเหมือนกันแล กิริยแม้อย่างใหม่ เป็นผู้มั่งคิล มีกัลยาณธรรม เรากล่าวเช่นนั้น เพราะกิริยนั้นเป็นผู้มีชื่อเสียงดี บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เหมือนกับผ้าแคว้นกาสิมีสีสวยสดจะนั้น และชนเหล่าใดคบหา เข้า ไปนั่งใกล้
ถือเอาเขาเป็นตัวอย่าง กิริยาที่คบหาเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อ
ความสุขเกษมเหล่านั้นสิ้นกาลนาน เรากล่าวเช่นนั้น เพราะภิกษุเช่นนั้นเป็นผู้มี
การติดต่อก่อให้เกิดสุข บุคคลเช่นนั้นเรากล่าวว่า มือปมาเหมือนผ้าแคว้นกาสิมี
สัมผัสสบายจะนั้น และภิกษุนั้นรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย-
* เกษขบิณฑบาตของชนเหล่าใด การรับของนั้นมีผลมาก มีอันสงสรมากแก่ชน
เหล่านั้น เรากล่าวเช่นนั้น เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีค่ามาก บุคคลเช่นนั้นเรากล่าวว่า
มือปมาเหมือนกับผ้าแคว้นกาสิมีราคามากจะนั้น ภิกษุแม่ปุนกลาง ฯลฯ ภิกษุแม่
ปุนเถระ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุเถระเห็นปานดังนี้ ย่อมพูดใน
ท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย ได้กล่าวกับเรื่อนั้นอย่างนี้ว่า จงสงบเสงี่ยมเสียเถิด
ท่านทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระจะกล่าวธรรม กล่าววินัย ดังนี้ เพราะเหตุนี้แหละ
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นดังผ้าแคว้นกาสิ จักไม่
เป็นดังผ้าเปลือกไม้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

โลณเกสูตร

[๔๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดแลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำบาป
ไว้อย่างไร เขาจะต้องเสวยกรรมนั้นอย่างนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น การอยู่ประพฤติดุ
พรมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมิได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ย่อม
ไม่ปรากฏ ส่วนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำกรรมที่จะต้องเสวยผลไว้ด้วย
อาการใดๆ เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้นด้วยอาการนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น
การอยู่ประพฤติดุพรมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมิได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดย
ชอบย่อมปรากฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบาปกรรมแม้เล็กน้อย
บาปกรรมนั้นก็นำเขาเข้านรก ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบาปกรรม
เพียงเล็กน้อย เช่นนั้นแหละ บาปกรรมนั้นย่อมให้ผลทันตาเห็น แต่ส่วนน้อย
ไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะส่วนที่มาก บุคคลเช่นไร ทำบาปกรรมแม้เล็กน้อย
บาปกรรมนั้นก็นำเขาเข้านรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่
อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา มีคุณน้อย มีอรรถภาพเล็ก
มีปรกติอยู่เป็นทุกข์ เพราะวิบากเล็กน้อย บุคคลเห็นปานนี้ ทำบาปกรรมแม้เล็กน้อย
บาปกรรมนั้นก็นำเขาเข้านรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย กับบุคคลเช่นไรเล่า ทำ
บาปกรรมเล็กน้อยเช่นนั้นเหมือนกัน บาปกรรมนั้นให้ผลทันตาเห็น แต่ส่วนน้อย
ไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะส่วนมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้อบรมกาย อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญา มีคุณไม่น้อย มีอรรถภาพใหญ่
มีธรรมเป็นเครื่องอยู่หาประมาณมิได้ บุคคลเช่นนั้นทำบาปกรรมเล็กน้อยเช่นนั้น
เหมือนกัน บาปกรรมนั้นให้ผลทันตาเห็น แต่ส่วนน้อยไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะ
แต่ส่วนมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงใส่ก้อนเกลือลงในขันใบ
น้อย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำในขันเพียงเล็กน้อยนั้น พึง
เค็มดื่มกินไม่ได้ เพราะก้อนเกลือโน้นไซ้ใหม่ ภิกษุเหล่านั้นกราบหลุว่าไซ้
พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ก. เพราะในขันนั้นมีน้ำน้อย จะนมน้ำนั้นจึงเค็ม ดื่มไม่ได้ เพราะ
ก้อนเกลือนี้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. เปรียบเหมือนบุรุษพึงใส่ก้อนเกลือลงในแม่น้ำคงคา เธอทั้งหลายจะ
สำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แม่น้ำคงคาพึงเค็ม ดื่มไม่ได้ เพราะก้อนเกลือโน้น
หรือไม่ ฯ

ก. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ก. เพราะในแม่น้ำคงคานั้น มีห้วงน้ำใหญ่ ฉะนั้น ห้วงน้ำใหญ่นั้นจึง
ไม่เค็ม ดื่มได้ เพราะก้อนเกลือโน้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ฉะนั้นเหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำ
บาปกรรมเพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็นำเขาเข้านรก ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ทำ
บาปกรรมเล็กน้อย เช่นนั้นเหมือนกัน บาปกรรมนั้นให้ผลทันตาเห็น ส่วน
น้อยไม่ปรากฏ ปรากฏแต่เฉพาะส่วนมาก . . . ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่ง
กหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์ร้อย
กหาปณะบ้าง ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะ
ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์ตั้งร้อย
กหาปณะ ก็บุคคลเช่นไรเล่า ถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

เพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะบ้าง ดุริยทุกขทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนขี้ดสน มีสิ่งของของตนน้อย มีโรค-

* ทรัพย์น้อย บุคคลเช่นนี้ย่อมถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะบ้าง บุคคลเช่นไรเล่า ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะ ดุริยทุกขทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์เหลือเฟือ มีโรคะมากมาย บุคคลเช่นนี้ย่อมไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะ ฉะนั้นเหมือนกันแล ฤๅษีทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบาปกรรมไว้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็พาเขาเข้านรก ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ได้ทำบาปกรรมเล็กน้อยไว้เช่นนั้นเหมือนกัน บาปกรรมนั้นให้ผลทันตาเห็น ส่วนน้อยไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะแต่ส่วนมาก ฯลฯ ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย เปรียบเหมือนเจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะบางคน สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ดินปรารภนา บางคนไม่สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ดินปรารภนาได้ ดุริยทุกขทั้งหลาย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นไรเล่า สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ดินปรารภนา ดุริย-

* ฤๅษีทั้งหลาย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะบางคนในโลกนี้ เป็นคนขี้ดสน มีสิ่งของของตนน้อย มีโรคทรัพย์น้อย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นนี้ สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ดินปรารภนา ดุริย-

* ฤๅษีทั้งหลาย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นไรเล่า ไม่สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ดินปรารภนา ดุริยทุกขทั้งหลาย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะบางคนในโลกนี้ เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโรคะเหลือเฟือ เป็นพระราชา หรือมหาอำมาตย์ของพระราชา เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นนี้ ไม่สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ดินปรารภนา ความจริงเจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะนั้น อันคนผู้ประณมมือ ย่อมจะขอเขาได้ว่า ข้าแต่ท่าน ขอท่านจงให้แกะหรือทรัพย์ที่เป็นมูลค่าของแกะ แก่ฉันเถิด แม้ฉันใด ฉะนั้นเหมือนกัน ฤๅษีทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นย่อมพาเขาเข้านรก ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ได้ทำบาปกรรมเล็กน้อยไว้เช่นนั้นเหมือนกัน บาปกรรมนั้นย่อมให้ผลทันตาเห็น ส่วนน้อยไม่ปรากฏ ปรากฏแต่เฉพาะส่วนมาก ฯลฯ ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย ผู้ใดเลapingกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำกรรมไว้อย่างไร เขาจะต้องเสวยกรรมนั้นอย่างนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมิได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมไม่ปรากฏ ส่วนผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำกรรมที่จะต้องเสวยผลได้ด้วยอาการใดๆ เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้นด้วยอาการนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมิได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมปรากฏ ฯ

สังฆสูตร

[๔๔๑] ดุริยทุกขทั้งหลาย เครื่องเศร้าหมองอย่างหยาบของทอง คือ ดินร่วน ทราย ก้อนกรวด และกระเบื้องมีอยู่ คนล้างฝุ่นหรือลูกลมมือของคนล้างฝุ่น เรี่ยรายทองนั้นแหลกไปในรางน้ำแล้วล้าง ล้างแล้วล้างอีก ล้างจนหมด เมื่อล้างเครื่องเศร้าหมองอย่างหยาบหมดแล้ว ทำมันให้สุดสิ้นแล้ว ทองยังคงมีเครื่องเศร้าหมองอย่างกลาง คือ ก้อนกรวดอย่างละเอียด ทรายอย่างหยาบ คนล้างฝุ่นหรือลูกลมมือคนล้างฝุ่นย่อมล้างทองนั้น ล้างแล้วล้างอีก ล้างจนหมด เมื่อล้างเครื่องเศร้าหมองอย่างกลางหมดแล้ว ทำมันให้สุดสิ้นแล้ว ทองยังคงมีเครื่องเศร้าหมองอย่างละเอียด คือ ทรายอย่างละเอียด และสะเก็ดกระลำพัก คนล้างฝุ่นหรือลูกลมมือของคนล้างฝุ่น ย่อมล้างทองนั้น ล้างแล้วล้างอีก ล้างจนหมด เมื่อล้างเครื่องเศร้าหมองอย่างละเอียดจนหมดแล้ว ทำมันให้สิ้นสุดแล้ว คราวนี้ยังคงเหลือกองทรายทอง ช่างทองหรือลูกลมมือของช่างทอง ใส่ทองลงในเบ้าหลอม แล้วเป่าทองนั้น เป่าแล้วเป่าเล่า เป่าจนได้ที่ ยังไม่ติดสนิทแนบเป็นเนื้อเดียวกัน ยังไม่ถูกนำเอาสรสผาดออก มันย่อมไม่อ่อน ไม่ควรแก่การงาน ไม่ผุดผ่อง เป็นของแตกง่าย และเข้าไม่ถึงเพื่อกระทำโดยชอบ ช่างทองหรือลูกลมมือของช่างทองย่อมเป่าทองนั้น เป่าแล้วเป่าเล่า เป่าจนได้ที่ ในสมัยใด สมัยนั้นมีอยู่ ทองนั้นถูกเป่า ถูกเป่าแล้วเป่าเล่า ถูกเป่าจนได้ที่ ติดสนิทแนบเป็นเนื้อเดียวกัน ถูกนำเอาสรสผาดออกหมด มันย่อมเป็นของอ่อน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ควรแก่การงาน ผุดผ่อง ไม่แตกหัก เข้าถึงเพื่อทำโดยชอบ เขามุ่งหมายสำหรับ
เครื่องประดับชนิดใดๆ คือ แผ่นทอง ต่างหู เครื่องประดับคอ หรือดอกไม้
ทองก็ดี เครื่องประดับชนิดนั้นย่อมสมความประสงค์ของเขา จันใด ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย จันนั้นเหมือนกันแล อุปกิเลสอย่างหยาบ คือ กายทุจริต วาจาทุจริต
มโนทุจริต ของภิกษุผู้ประกอบบาริจิต ยังมีอยู่ ภิกษุผู้มีสัญชาติเป็นคนฉลาด
ย่อมละทิ้ง บรรเทาอุปกิเลสอย่างหยาบของใจตนนั้นเสีย ทำให้สิ้นไป ให้
หมดไป เมื่อละมันได้เด็ดขาด ทำให้มันสิ้นไปแล้ว ภิกษุผู้ประกอบบาริจิตยังคง
มีอุปกิเลสอย่างกลาง คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ภิกษุผู้มีสัญชาติ
เป็นคนฉลาด ย่อมละทิ้ง บรรเทาอุปกิเลสอย่างกลางของใจตนนั้นเสีย ทำให้
สิ้นไป ให้หมดไป เมื่อละมันได้เด็ดขาด ทำให้มันสิ้นสุดแล้ว ภิกษุผู้
ประกอบบาริจิตยังคงมีอุปกิเลสอย่างละเอียด คือ ความวิตกกังขา ความเป็น
วิตกถึงชนบท และวิตกอันปฏิสังขตด้วยความไม่อดทน ภิกษุผู้มีสัญชาติเป็นคน
ฉลาด ย่อมละทิ้ง บรรเทาอุปกิเลสอย่างละเอียดของใจตนนั้นเสียทำให้สิ้นไป
ให้หมดไป เมื่อละมันได้เด็ดขาด ทำให้มันสิ้นสุดไปแล้ว ยังคงเหลือแต่
ธรรมวิตก (วิปัสสนูปกิเลส) ต่อไปเท่านั้น สมารินั้นยังไม่ละเอียด ไม่ประณีต
ไม่ได้ความสงบระงับ ยังไม่ถึงความเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ยังมีการห้ามการขม
กึเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตดำรงอยู่ในภายใน
สงบ เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ตั้งมั่นอยู่ สมัยนั้น สมารินั้นเป็นธรรมละเอียด ประ
*ณิต ได้ความสงบระงับ ถึงความเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีการห้ามการขมกึเลส
ด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง และภิกษุนั้นจะเอนม้อมจิตไป เพื่อทำให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองใดๆ เธอย่อม
สมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เรา
พึงแสดงฤทธิ์หลายประการ คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็น
คนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุกำแพงภูเขาไปได้ไม่
ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงแผ่ในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดิน
บนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบ
คลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจ
ทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อ
เหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เราพึงฟังเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และ
เสียงมนุษย์ ทั้งในที่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตราตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตรของ
มนุษย์ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้า
ภิกษุนั้นหวังว่าเราพึงกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจของตน คือ
จิตมีราคะพึงรู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็พึงรู้ว่าจิตปราศจากราคะ
จิตมีโทสะก็พึงรู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็พึงรู้ว่า จิตปราศจาก
โทสะ จิตมีโมหะก็พึงรู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็พึงรู้ว่า จิต
ปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็พึงรู้ว่า จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่านก็พึงรู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน
จิตเป็นนหเรศก็พึงรู้ว่า จิตเป็นนหเรศ หรือจิตไม่เป็นนหเรศก็พึงรู้ว่า จิต
ไม่เป็นนหเรศ จิตมีจิตอันยิ่งกว่าก็พึงรู้ว่าจิตมีจิตอันยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอัน
ยิ่งกว่าก็พึงรู้ว่าจิตไม่มีจิตอันยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็พึงรู้ว่า จิตเป็นสมาธิ
หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็พึงรู้ว่า จิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็พึงรู้ว่า จิต
หลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้นก็พึงรู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น เธอย่อมสมควร
เป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เราพึง
ระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก คือ พึงระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติ
บ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติ
บ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง
พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์แปดเป็นอันมาก ตลอดวิวัฏฏ์แปดเป็น
อันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์แปดเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น
มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์
อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจติจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิดในภพ
โน้น แหมในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณ
อย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียง
เท่านั้น ครั้นจติจากภพนั้นแล้วได้มาเกิดในภพนี้ เราพึงระลึกชาติก่อนๆ ได้
เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมสมควร
เป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เราพึง
เห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณ
ทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ พึงรู้ชัดซึ่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วาจาทุจริต มโน-
*ทุจริต ตีเตยนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อ
ตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วย
กายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตยนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ
ยึดถือการทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เรา
พึงเห็นหมู่สัตว์กำลังจติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณ
ทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ พึงรู้ชัดซึ่ง
หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรม
นั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอัน
ยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อ
เหตุมีอยู่เป็นอยู่ ฯ

สมุคคสูตร

[๕๔๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบอริจิตพึงกำหนดไว้ในใจ
ซึ่งนิมิต ๓ ตลอดกาลตามกาล คือ พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งสมาธินิมิต ๑ พึง
กำหนดไว้ในใจซึ่งปัสสัคคานิมิต ๑ พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งอุเบกขานิมิต ๑ ดูกุ
รภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุผู้ประกอบอริจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่สมาธินิมิต
โดยส่วนเดียวเท่านั้น พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ถ้าภิกษุ
ผู้ประกอบอริจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่ปัสสัคคานิมิตโดยส่วนเดียวเท่านั้น
พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ถ้าภิกษุผู้ประกอบอริจิต พึง
กำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่อุเบกขานิมิตโดยส่วนเดียว พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตไม่
ตั้งมั่นเพื่อความสิ้นอาสวะโดยชอบ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุผู้ประกอบ
อริจิต กำหนดไว้ในใจซึ่งสมาธินิมิตตลอดกาลตามกาล กำหนดไว้ในใจซึ่ง
ปัสสัคคานิมิตตลอดกาลตามกาล กำหนดไว้ในใจซึ่งอุเบกขานิมิตตลอดกาลตาม
กาล เมื่อนั้น จิตนั้นย่อมอ่อน ควรแก่การงาน ผุดผ่อง และไม่เสียหาย
แน่วแน่เป็นอย่างดีเพื่อความสิ้นอาสวะ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนช่าง
ทองหรือลูกมือช่างทองตระเตรียมแร่แล้วตีไฟ แล้วเอาคีมคีบทองใส่ลงในปากเบ้า
แล้วสูบเสมอๆ เอนน้ำพรมเสมอๆ พังดูเสมอๆ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ถ้าช่าง
ทองหรือลูกมือช่างทอง พึงสูบทองนั้นแต่อย่างเดียว พึงเป็นเหตุให้ทองนั้น
ไหม้ ถ้าช่างทองหรือลูกมือช่างทอง พึงเอนน้ำพรมแต่อย่างเดียว พึงเป็นเหตุ
ให้ทองนั้นเย็น ถ้าช่างทองหรือลูกมือช่างทอง พึงพังดูทองนั้นแต่อย่างเดียว
พึงเป็นเหตุให้ทองนั้นลึกลงไม่ถึงกึ่ง ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดช่างทองหรือลูกมือ
ช่างทองสูบทองนั้นเสมอๆ เอนน้ำพรมเสมอๆ พังดูเสมอๆ เมื่อนั้น ทองนั้น
ย่อมเป็นของอ่อน ควรแก่การงาน ผุดผ่อง และไม่แตกง่าย เข้าถึงเพื่อการ
ทำโดยชอบ และช่างทองหรือลูกมือช่างทอง มุ่งประสงค์สำหรับเครื่องประดับ
ชนิดใดๆ คือ แฉนทอง ต่างหู เครื่องประดับคอ หรือดอกไม้ทองกิติ ย่อม
สำเร็จสมความประสงค์ของเขาทั้งนั้น แม้ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบอริจิต พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งนิมิต ๓ ตลอดกาลตาม
กาล คือ พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งสมาธินิมิต ๑ พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งปัสสัคคานิมิต ๑
พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งอุเบกขานิมิต ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุผู้ประกอบ
อริจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่สมาธินิมิตโดยส่วนเดียว พึงเป็นเหตุเครื่อง
ให้จิตเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ถ้าภิกษุผู้ประกอบอริจิต พึงกำหนดไว้ใน
ใจเฉพาะแต่ปัสสัคคานิมิตโดยส่วนเดียว พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตเป็นไปเพื่อความ
ฟุ้งซ่าน ถ้าภิกษุผู้ประกอบอริจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่อุเบกขานิมิต
โดยส่วนเดียว พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตไม่ตั้งมั่นโดยชอบเพื่อความสิ้นอาสวะ
ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุผู้ประกอบอริจิต กำหนดไว้ในใจซึ่งสมา
ธินิมิตตลอดกาลตามกาล กำหนดไว้ในใจซึ่งปัสสัคคานิมิตตลอดกาลตามกาล กำหนด
ไว้ในใจซึ่งอุเบกขานิมิตตลอดกาลตามกาล เมื่อนั้น จิตนั้นย่อมอ่อน ควรแก่การ
งาน ผุดผ่อง และไม่เสียหาย ย่อมตั้งมั่นโดยชอบเพื่อความสิ้นอาสวะ และ
ภิกษุนั้น ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองซึ่งธรรมที่ควรทำ
ให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองใดๆ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อ
เหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นพึงหวังว่า เราพึงแสดงฤทธิ์หลายประการ ฯลฯ พึง
ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เธอย่อมสมควรเป็นพยาน
ในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ฯ

จบโลณผลวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัจฉายิกสูตร ๒. วิเวกสูตร ๓. สรทสูตร ๔. ปริสสูตร
๕. อาขานียสูตรที่ ๑ ๖. อาขานียสูตรที่ ๒ ๗. อาขานียสูตรที่ ๓ ๘. นวสูตร
๙. โลกนสูตร ๑๐. สังฆสูตร ๑๑. สมุคคสูตร ฯ
ทุติยปิณณาสกัจจบบริบูรณ์

ทุติยปิณณาสก

สัมโพธิวรรคที่ ๑

ปพพสูตร

[๕๔๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนตรัสรู้ เราเป็นพระโพรสิสัตว์
ยังมิได้ตรัสรู้ ได้คิดว่า ในโลก อะไรหนอเป็นคุณ อะไรหนอเป็นโทษ อะไร
หนอเป็นอุบายเครื่องออกไป ดุรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้คิดว่า สุขโสมนัส
อาศัยสภาพใดเกิดขึ้นในโลก สภาพนี้เป็นคุณในโลก โลกไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษในโลก การปรามปรามจันทระจะ การ
ละจันทระจะได้เด็ดขาดในโลก นี่เป็นอุบายเครื่องออกไปในโลก ดุรภิกษุ
ทั้งหลาย เรายังไม่รู้ซึ่งคุณของโลกโดยเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดยความ
เป็นโทษ และซึ่งอุบายเป็นเครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป
ไป ตามความเป็นจริงเพียงใด เรายังไม่ปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้ซึ่ง
อนตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ใน
หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์เพียงนั้น ก็เมื่อใด
เรารู้ซึ่งคุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดยความเป็นโทษ และ
ซึ่งอุบายเป็นเครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป ตามความ
เป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนตรสัมมาสัมโพธิญาณใน
โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ
พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็เลยญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ภูมิติของ
เราไม่กำเริบ ชาตินี้มีในที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มี ฯ

มนุสสสูตร

[๕๔๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของโลก ได้พบ
คุณในโลกนั้นแล้ว คุณในโลกมีประมาณเท่าใด เราได้เห็นคุณประมาณเท่านั้นด้วย
ปัญญาแล้ว เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของโลก เราได้พบโทษในโลกนั้นแล้ว
โทษในโลกมีประมาณเท่าใด เราได้เห็นโทษประมาณเท่านั้นด้วยปัญญาแล้ว เรา
เที่ยวแสวงหาอุบายเป็นเครื่องออกไปของโลก ได้พบอุบายเป็นเครื่องออกไปใน
โลกนั้นแล้ว อุบายเป็นเครื่องออกไปในโลกมีประมาณเท่าใด เราได้เห็นอุบาย
เครื่องออกไปประมาณเท่านั้นด้วยปัญญาแล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็เรายังไม่รู้คุณ
ของโลกโดยเป็นคุณ . . . บัดนี้ภพใหม่ไม่มี ฯ

อัสสาทสูตร

[๕๔๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าคุณในโลกนี้จักไม่มีแล้วไซร้ สัตว์
ทั้งหลายก็ไม่พึงกำหนดในโลก แต่เพราะคุณในโลกมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย
จึงกำหนดอยู่ในโลก ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าโทษในโลกนี้ไม่มีแล้วไซร้ สัตว์
ทั้งหลายจะไม่พึงเบื่อหน่ายในโลก แต่เพราะโทษในโลกมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์
ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในโลก ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าอุบายเครื่องออกไปในโลก
นี้จักไม่มีแล้วไซร้ สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงออกไปจากโลกได้ แต่เพราะอุบาย
เครื่องออกไปในโลกมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงออกไปจากโลกได้ ดุรภิกษุ
ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายยังไม่รู้ซึ่งคุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลก
โดยความเป็นโทษ และซึ่งอุบายเครื่องออกไปของโลกโดยเป็นอุบายเครื่องออกไป
ไปตามความเป็นจริง เพียงใด สัตว์ทั้งหลายจะออกไป หลุดไป พ้นไปจากโลก
 พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ มีใจปราศจากเขตแดนอยู่ ไม่ได้เพียงนั้น ดุรภิกษุทั้งหลาย
ก็เมื่อใด สัตว์ทั้งหลายรู้ซึ่งคุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดย
ความเป็นโทษ และซึ่งอุบายเครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป
ไป ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น สัตว์ทั้งหลายย่อมออกไป หลุดไป พ้นไป
จากโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ
พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ มีใจปราศจากเขตแดนอยู่ ฯ

สมณสูตร

[๕๔๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ไม่ทราบชัดซึ่งคุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดยความเป็นโทษ
และซึ่งอุบายเครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่ยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ และท่านเหล่านั้น หาทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์
แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ไม่ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทราบชัดซึ่ง
คุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดยความเป็นโทษ และซึ่งอุบาย
เครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป ตามความเป็นจริง สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น เรายกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์
ในหมู่พราหมณ์ และท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็น
สมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ ฯ

โรจนสูตร

[๔๕๓] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย การขับร้อง คือ การร้องไห้ในวินัย
ของพระอริยเจ้า การพ้อรำ คือ ความเป็นบ้าในวินัยของพระอริยเจ้า การหัวเราะ
จนเห็นฟันพ้อรำเพรือ คือ ความเป็นเด็กในวินัยของพระอริยเจ้า เพราะเหตุนี้
แหละ จงละเสียโดยเด็ดขาดในการขับร้องพ้อรำ เมื่อท่านทั้งหลายเบิกบานใน
ธรรม ก็ควรแต่ยิ้มแย้ม ฯ

อดีตตสูตร

[๔๕๔] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ความอ้อมในการเสพลิง ๓ อย่างไม่มี
๓ อย่างเป็นโจน คือ ในการเสพลิง ๑ ในการดื่มสุราและเมรัย ๑ ในการ
เสพเมถุนธรรม ๑ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ความอ้อมในการเสพลิง ๓ อย่างนี้แล
ไม่มี ฯ

กฏสูตรที่ ๑

[๔๕๕] ครั้นนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนแห่งหนึ่ง
ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเขาว่า ดูกุรคฤหบดี เมื่อบุคคลไม่รักษาจิต
แม้กายกรรมก็เป็นอันไม่รักษา แม้จิตรกรรมก็เป็นอันไม่รักษา แม้โนกรรมก็เป็น
อันไม่รักษา เมื่อเขาไม่รักษากายกรรม ไม่รักษาวจิตรกรรม ไม่รักษามโนกรรม แม้
กายกรรมก็เป็นอันช่มแล้ว แม้จิตรกรรมก็เป็นอันช่มแล้ว แม้โนกรรมก็เป็น
อันช่มแล้ว เมื่อเขามีกายกรรมช่ม มีจิตรกรรมช่ม มีมโนกรรมช่ม แม้กายกรรม
ก็เป็นของเสีย แม้จิตรกรรมก็เป็นของเสีย แม้โนกรรมก็เป็นของเสีย เมื่อเขามี
กายกรรมเสีย มีจิตรกรรมเสีย มีมโนกรรมเสีย การตายก็ไม่ดี การทำกาละก็ไม่
งาม ดูกุรคฤหบดี เปรียบเหมือนเมื่อเรือนซึ่งมุงไว้ไม่ดี แม้อยอดเรือนก็เป็นอัน
ไม่ได้รักษา แม้ไม้กลอนก็เป็นอันไม่ได้รักษา แม้ฝาเรือนก็เป็นอันไม่ได้รักษา
แม้อยอดเรือนก็เป็นอันถูกฝนร้าวรด แม้ไม้กลอนก็เป็นอันถูกฝนร้าวรด แม้ฝาเรือน
ก็เป็นอันถูกฝนร้าวรด แม้อยอดเรือนก็เป็นของผุ แม้ไม้กลอนก็เป็นของผุ แม้ฝาเรือน
ก็เป็นของผุ ฉะนั้นใด ดูกุรคฤหบดี เมื่อบุคคลไม่รักษาจิตไว้ ก็ฉนั้นนั่นเหมือนกัน
 ฯลฯ ความตายก็ไม่ดี การทำกาละก็ไม่งาม ดูกุรคฤหบดี เมื่อบุคคลรักษาจิตไว้
แม้กายกรรมก็เป็นอันรักษา แม้จิตรกรรมก็เป็นอันรักษา แม้โนกรรมก็เป็นอันรักษา
เมื่อเขารักษากายกรรม รักษาจิตรกรรม รักษาโนกรรม แม้กายกรรมก็เป็น
อันไม่ช่ม แม้จิตรกรรมก็เป็นอันไม่ช่ม แม้โนกรรมก็เป็นอันไม่ช่ม เมื่อเขามีกาย-
*กรรมไม่ช่ม มีจิตรกรรมไม่ช่ม มีมโนกรรมไม่ช่ม แม้กายกรรมก็เป็นอันไม่เสีย
แม้จิตรกรรมก็เป็นอันไม่เสีย แม้โนกรรมก็เป็นอันไม่เสีย เมื่อเขามีกายกรรม
ไม่เสีย มีจิตรกรรมไม่เสีย มีมโนกรรมไม่เสีย ความตายก็ดี การทำกาละก็งาม
ดูกุรคฤหบดี เปรียบเหมือนเมื่อเรือนซึ่งมุงไว้เรียบร้อย แม้อยอดเรือนก็เป็นอัน
รักษา แม้ไม้กลอนก็เป็นอันรักษา แม้ฝาเรือนก็เป็นอันรักษา แม้อยอดเรือนก็ไม่
ถูกฝนร้าวรด แม้ไม้กลอนก็ไม่ถูกฝนร้าวรด แม้ฝาเรือนก็ไม่ถูกฝนร้าวรด แม
ยอดเรือนก็เป็นของไม่ผุ แม้ไม้กลอนก็เป็นของไม่ผุ แม้ฝาเรือนก็เป็นของไม่ผุ
ฉะนั้นใด ดูกุรคฤหบดี เมื่อบุคคลรักษาจิตไว้ ก็ฉนั้นนั่นเหมือนกัน ฯลฯ ความตาย
ก็ดี การทำกาละก็งาม ฯ

กฏสูตรที่ ๒

[๔๕๖] ครั้นนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเขาว่า ดูกุรคฤหบดี เมื่อจิตถึงความพินาศ
แล้ว แม้กายกรรมก็ถึงความพินาศ แม้จิตรกรรมก็ถึงความพินาศ แม้โนกรรม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ก็ถึงความพินาศ เมื่อเขามีกายกรรมถึงความพินาศ มีวจีกรรมถึงความพินาศ มีมโนกรรมถึงความพินาศ ความตายก็ไม่ดี การทำกาละก็ไม่งาม ดุรคฤหบดีเปรียบเหมือนเมื่อเรือนที่มุงไว้ไม่ดี แม้ยอดเรือนก็ถึงความพินาศ แม้ไม่กลอนก็ถึงความพินาศ แม้ฝาเรือนก็ถึงความพินาศ ฉะนั้นใด ดุรคฤหบดี เมื่อจิตถึงความพินาศ ก็ฉนั้นนั่นเหมือนกัน ฯลฯ ความตายก็ไม่ดี การทำกาละก็ไม่งาม ดุรคฤหบดี เมื่อจิตไม่ถึงความพินาศ แม้กายกรรมก็ไม่ถึงความพินาศ แม้วจีกรรมก็ไม่ถึงความพินาศ แม้มโนกรรมก็ไม่ถึงความพินาศ เมื่อเขามีกายกรรมไม่ถึงความพินาศ มีวจีกรรมไม่ถึงความพินาศ มีมโนกรรมไม่ถึงความพินาศ ความตายก็ดี การทำกาละก็งาม ดุรคฤหบดี เปรียบเหมือนเมื่อเรือนที่มุงไว้ดี แม้ยอดเรือนก็ไม่ถึงความพินาศ แม้กลอนก็ไม่ถึงความพินาศ แม้ฝาเรือนก็ไม่ถึงความพินาศ ฉะนั้นใด ดุรคฤหบดี เมื่อจิตไม่ถึงความพินาศ ก็ฉนั้นนั่นเหมือนกัน ฯลฯ ความตายก็ดี การทำกาละก็งาม ฯ

นิทานสูตรที่ ๑

[๕๕๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้เป็นเหตุให้เกิด กรรม ๓ อย่างเป็นไฉน คือ โลภะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความโลภ เกิดแต่ความโลภ มีความโลภ เป็นเหตุ มีความโลภเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีทุกข์เป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม ดุรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความโกรธ เกิดแต่ความโกรธ มีความโกรธเป็นเหตุ มีความโกรธเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีทุกข์เป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม ดุรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความหลง เกิดแต่ความหลง มีความหลงเป็นเหตุ มีความหลงเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีทุกข์เป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้ เป็นเหตุเพื่อให้เกิดกรรม ๓ อย่างเป็นไฉน คือ อโลภะ ๑ อโทสะ ๑ อโมหะ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความไม่โลภ เกิดแต่ความไม่โลภ มีความไม่โลภเป็นเหตุ มีความไม่โลภเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีสุขเป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป ดุรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความไม่โกรธ เกิดแต่ความไม่โกรธ มีความไม่โกรธเป็นเหตุ มีความไม่โกรธเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีสุขเป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป ดุรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความไม่หลง เกิดแต่ความไม่หลง มีความไม่หลงเป็นเหตุ มีความไม่หลงเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีสุขเป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม ฯ

นิทานสูตรที่ ๒

[๕๕๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้ เป็นเหตุให้เกิดกรรม ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีต ๑ ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคต ๑ ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีตอย่างไร ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีต ตรึกตรองตามด้วยใจ เมื่อเขาปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีต ตรึกตรองตามอยู่ด้วยใจ ย่อมเกิดความพอใจ ผู้ที่เกิดความพอใจแล้ว ย่อมประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น ดุรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความกำหนดแห่งใจนั้นว่าเป็นสังโยชน์ ดุรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีตตอย่างนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคตอย่างไร ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคต ตรึกตรองตามด้วยใจ เมื่อเขาปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคต ตรึกตรองตามอยู่ด้วยใจ ย่อมเกิดความพอใจ ผู้ที่เกิดความพอใจแล้ว ย่อมประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น ดุรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความกำหนดแห่งใจนั้นว่าเป็นสังโยชน์ ดุรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารถนารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ในอนาคตอย่างนั้นแล ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในปัจจุบันอย่างไร ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย บุคคลปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในปัจจุบัน ตรัสตรองตามด้วยใจ เมื่อเขาปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในปัจจุบัน ตรัสตรองตามอยู่ด้วยใจ ย่อมเกิดความพอใจ ผู้ที่เกิดความพอใจแล้ว ย่อมประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย เรากล่าวความกำหนดแห่งใจนั้นว่าเป็นสิ่งโยชน์ ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในปัจจุบันอย่างนั้นแล ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้เป็นเหตุให้เกิดกรรม ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในอดีต ๑ ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในอนาคต ๑ ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในปัจจุบัน ๑ ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในอดีตอย่างไร ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย บุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากต่อไปของธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในอดีต ครั้นแล้วละเว้นวิบากนั้นเสีย ครั้นแล้วพอกด้วยใจ เห็นตลอดด้วยปัญญา ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในอดีตอย่างนั้นแล ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในอนาคตอย่างไร ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย บุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากต่อไปของธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในอนาคต ครั้นแล้วละเว้นวิบากนั้นเสีย ครั้นแล้วพอกด้วยใจ เห็นตลอดด้วยปัญญา ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ความพอใจย่อมไม่เกิด เพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในอนาคตอย่างนั้นแล ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในปัจจุบันอย่างไร ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย บุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากต่อไปของธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในปัจจุบัน ครั้นแล้วละเว้นวิบากนั้นเสีย ครั้นแล้วพอกด้วยใจ เห็นตลอดด้วยปัญญา ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารถนาธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งจันทราคะในปัจจุบัน อย่างนี้แล ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม ฯ

จบสัมโพธิวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุพพสูตร ๒. มนุสสสูตร ๓. อัสนาหสูตร ๔. สมณสูตร
๕. โรณสูตร ๖. อตติตตสูตร ๗. กุญฐสูตรที่ ๑ ๘. กุญฐสูตรที่ ๒
๙. นันทานสูตรที่ ๑ ๑๐. นันทานสูตรที่ ๒ ฯ

อาปายิกวรรคที่ ๒

อาปายิกสูตร

[๕๕๓] ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ ไม่ละบาปกรรม ๓ อย่างนี้ จักต้องไปบ้าย จักต้องไปนรก บุคคล ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่ไม่ใช่พรหมจารีแต่ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารี ๑ คนที่ตามกำจัดทานที่มีพรหม-
* จรรย์บริสุทธิ ประพฤติพรหมจรรย์หมัดจด ด้วยกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ อันไม่มีมูล ๑ คนที่มีวาตะอย่างนี้ มีที่รู้อย่างนี้ว่า โทษในกามไม่มี ถึงความเป็นผู้ตกไปในกามทั้งหลาย ๑ ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล ไม่ละบาปกรรม ๓ อย่างนี้ จักต้องไปบ้าย จักต้องไปนรก ฯ

ทลลภสูตร

[๕๕๔] ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ความปรากฏแห่งบุคคล ๓ จำพวกหาได้ยากในโลก บุคคล ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมา-
* สัมพุทธเจ้า ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ๑ กตัญญูต-
* เวทีบุคคล ๑ ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ความปรากฏแห่งบุคคล ๓ จำพวกนี้แล หาได้ยากในโลก ฯ

อัปปเมยยสูตร

[๕๕๕] ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ สุปปเมยยบุคคล ๑ ทุปปเมยยบุคคล ๑ อัปปเมยย-
* บุคคล ๑ ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย ก็สุปปเมยยบุคคลเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฟังชาน ถือตัว โลเล ปากกล้า พุดพรวดพราด หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตไม่แน่นอน ไม่สำรวมอินทรีย์ ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย นี้เรียกว่า สุปปเมยยบุคคล ผู้ฟังประมาณได้โดยง่าย ดุริยทัตตวิญญูทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
กัปปเมยฺยบุคคลเป็นโจน คือบุคคลบางคนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฟังชาน
ไม่ถือตัว ไม่โลเล ปากไม่กล้า ไม่พูดพราเปรื่อ ดำรงสติมั่น มีสัมปชัญญะ
มีจิตตั้งมั่น มีจิตแน่วแน่ สรรวมอินทรีย์ ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า กัปปเมยฺย-
*บุคคลผู้ฟังประมาณได้โดยยาก ดุริยกิจทั้งหลาย ก็อปปเมยฺยบุคคลเป็นโจน
คือ กิจในธรรมวินัยนี้ เป็นพระอรหันตชินาสพ นี้เรียกว่า อปปเมยฺยบุคคล
ผู้ฟังประมาณไม่ได้ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

อเนชชสูตร

[๔๕๖] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
๓ จำพวกเป็นโจน คือ ๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลู่อาภาสญาณจนตน
อยู่ โดยปริกรรมว่า อาภาส ไม่มีที่สุดเพราะลวงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะ
ถึงความสิ้นไปแห่งปฏิขสัญญา เพราะ ไม่ใส่ใจถึงนันทตสัญญา เขาย่อมชอบใจ
ฉนนั้น ปราธนาฉนนั้น และถึงความยินดีด้วยฉนนั้น เขาตั้งอยู่ในฉนนั้น
น้อมใจไปในฉนนั้น มากด้วยฉนนั้นอยู่ ไม่เสื่อมจากฉนนั้น ทำกาละ
ยอมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นอาภาสญาณจนตนะ ดุริยกิจ
ทั้งหลาย เทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นอาภาสญาณจนตนะ มีอายุประมาณสองหมื่น
กัปป ปุณฺณดำรงอยู่ในชั้นอาภาสญาณจนตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุ
ของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปจนหมดแล้ว ไปสุนรกกัมี ไปสุกัณเณตัสสวั
ตริจฉนกกัมี ไปสุปิตตริสยกกัมี ส่วนสวากของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้น
อาภาสญาณจนตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้
สิ้น ไปจนหมดแล้ว ปรีณพพานในภพนั้นเอง ดุริยกิจทั้งหลาย อริยสวาก
ผู้ได้สดับกับปุณฺณผู้มีได้สดับ มีความแปลกกันเช่นนี้ มีความแตกต่างกันเช่นนี้
มีเหตุเป็นเครื่องทำต่างๆ กันเช่นนี้ ในเมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่ ๒. อีกประการ
หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ก้าวล่วงอาภาสญาณจนตนโดยประการทั้งปวง
บรรลู่วิญญานจนตนโดยปริกรรมว่า วิญญาน ไม่มีที่สุด เขาย่อมชอบใจ
ฉนนั้น ปราธนาฉนนั้น และถึงความยินดีด้วยฉนนั้น เขาดำรงอยู่ใน
ฉนนั้น น้อมใจไปในฉนนั้น มากด้วยฉนนั้นอยู่ ไม่เสื่อมจากฉนนั้น
ทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นวิญญานจนตนะ
ดุริยกิจทั้งหลาย เทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นวิญญานจนตนะมีอายุประมาณสี่หมื่น
กัปป ปุณฺณดำรงอยู่ในชั้นวิญญานจนตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของ
เทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปจนหมดแล้ว ไปสุนรกกัมี ไปสุกัณเณตัสสวัตริจฉนกกัมี
ไปสุปิตตริสยกกัมี ส่วนสวากของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นวิญญาน
จนตนะตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปจนหมดแล้ว
ปรีณพพานในภพนั้นเอง ดุริยกิจทั้งหลาย อริยสวากผู้ได้สดับกับปุณฺณผู้มีได้
สดับ มีความแปลกกันเช่นนี้ มีความแตกต่างกันเช่นนี้ มีเหตุเป็นเครื่องทำต่างๆ
กันเช่นนี้ ในเมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่ ๓. อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้
ก้าวล่วงวิญญานจนตนโดยประการทั้งปวง บรรลู่อาภิจญจนตนโดย
ปริกรรมว่า ไม่มีอะไร เขาย่อมชอบใจฉนนั้น ปราธนาฉนนั้น และถึงความ
ยินดีด้วยฉนนั้น เขาดำรงอยู่ในฉนนั้น น้อมใจไปในฉนนั้น มากด้วยฉนนั้น
อยู่ ไม่เสื่อมจากฉนนั้น ทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกที่
เข้าถึงชั้นอาภิจญจนตนะ ดุริยกิจทั้งหลาย เทวดาพวกที่เข้าถึงชั้น
อาภิจญจนตนะมีอายุประมาณหกหมื่นกัปป ปุณฺณดำรงอยู่ในชั้นอาภิจญจนตนะ-
*ยตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาพวกนั้นให้สิ้น ไปจนหมดแล้ว
ไปสุนรกกัมี ไปสุกัณเณตัสสวัตริจฉนกกัมี ไปสุปิตตริสยกกัมี ส่วนสวากของ
พระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นอาภิจญจนตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณ
อายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปจนหมดแล้ว ปรีณพพานในภพนั้นเอง ดุริยกิจ
ทั้งหลาย อริยสวากผู้ได้สดับกับปุณฺณผู้มีได้สดับ มีความแปลกกันเช่นนี้
มีความแตกต่างกันเช่นนี้ มีเหตุเป็นเครื่องทำต่างๆ กันเช่นนี้ ในเมื่อคติและ
อุบัตียังมีอยู่ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อยสสูตร

[๔๕๗] ดุริยกิจทั้งหลาย วิบัติ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นโจน คือ
ศีลวิบัติ ๑ จิตตวิบัติ ๑ ทิฐิวิบัติ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ศีลวิบัติเป็นโจน
บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ
พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า ศีลวิบัติ
ดุริยกิจทั้งหลาย ก็จิตตวิบัติเป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมักโลก
มีจิตพยาบาท ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า จิตตวิบัติ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ทิฐิ-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

* วัฏฏะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากของกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์พวกที่ผุดเกิดขึ้นมี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตาม ไม่มีในโลก ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทิฐิวินิบัติ ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะศีลวินิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต นรก หรือว่าเพราะจิตตวินิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต นรก หรือว่าเพราะทิฐิวินิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต นรก ดุริยกิจทั้งหลาย วินิบัติ ๓ อย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือศีลสัมปทา ๑ จิตตสัมปทา ๑ ทิฐีสัมปทา ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ศีลสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากลักการทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหาญาบ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า ศีลสัมปทา ดุริยกิจทั้งหลาย ก็จิตตสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มักโลก ไม่มีจิตพยาบาท ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า จิตตสัมปทา ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ทิฐีสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่ปริตว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเซ่นสรวงมีผล ผลวิบากของกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามี บิดามี สัตว์พวกที่ผุดเกิดขึ้นมี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตาม มีอยู่ในโลก ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทิฐีสัมปทา ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะศีลสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หรือว่าเพราะจิตตสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หรือว่าเพราะทิฐีสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดุริยกิจทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้แล ฯ

อปินณกสูตร

[๔๕๔] ดุริยกิจทั้งหลาย วินิบัติ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ศีลวินิบัติ ๑ จิตตวินิบัติ ๑ ทิฐิวินิบัติ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ศีลวินิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ พูดเพ้อเจ้อ ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า ศีลวินิบัติ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็จิตตวินิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโลก มีจิตพยาบาท ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า จิตตวินิบัติ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ทิฐิวินิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตาม ไม่มีในโลก ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทิฐิวินิบัติ ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะศีลวินิบัติเป็นเหตุ . . . เพราะจิตตวินิบัติเป็นเหตุ . . . หรือเพราะทิฐิวินิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต นรก ดุริยกิจทั้งหลาย เปรียบเหมือนแก้วมณีหกเหลี่ยม ถูกโยนขึ้นเบื้องสูง กลับมาตั้งอยู่จะโดยที่ใดๆ ต้องกลับมาตั้งอยู่ได้ด้วยดี แม้ฉันใดฉันนั้นเหมือนกันแล ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะศีลวินิบัติเป็นเหตุ . . . เพราะจิตตวินิบัติเป็นเหตุ . . . หรือเพราะทิฐิวินิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต นรก ดุริยกิจทั้งหลาย วินิบัติ ๓ อย่างนี้แล ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ศีลสัมปทา ๑ จิตตสัมปทา ๑ ทิฐีสัมปทา ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ศีลสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า ศีลสัมปทา ดุริยกิจทั้งหลาย ก็จิตตสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มักโลก ไม่มีจิตพยาบาท ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า จิตตสัมปทา ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ทิฐีสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่ปริตว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตามมีอยู่ในโลก ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทิฐีสัมปทา ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะศีลสัมปทาเป็นเหตุ . . . เพราะจิตตสัมปทาเป็นเหตุ . . . หรือเพราะทิฐีสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดุริยกิจทั้งหลาย เปรียบเหมือนแก้วมณี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
หกล้อม หกโยนขึ้นไปเบื้องบน กลับมาตั้งอยู่จะโดยที่ใดๆ ต้องกลับมาตั้งอยู่
ได้ด้วยดี แม้ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย เพราะศีลสัมปทา
เป็นเหตุ . . . เพราะจิตตสัมปทาเป็นเหตุ . . . หรือเพราะทัญญูสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์
ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สัมปทา ๓ อย่างนี้ ฯ

กัมมันตสูตร

[๕๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ
กัมมันตวิบัติ การงานวิบัติ ๑ อาชีวิวิบัติ อาชีพวิบัติ ๑ ทัญญูวิบัติ ความเห็น
วิบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัมมันตวิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น
ผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ พุทเพื่อเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า กัมมันตวิบัติ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อาชีวิวิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีอาชีพผิด
สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยมิจฉาอาชีพะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อาชีวิวิบัติ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทัญญูวิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีจิตวิ
มีความเห็นปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ ซึ่งทำให้
โลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่มสัตว์ให้รู้ตาม ไม่มี
ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทัญญูวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓
อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือกัมมันต-

* สัมปทา ความถึงพร้อมแห่งการงาน ๑ อาชีวิสัมปทา ความถึงพร้อมแห่งอาชีพ ๑
ทัญญูสัมปทา ความถึงพร้อมแห่งทัญญู ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัมมันตสัมปทา
เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากคำ
เพื่อเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า กัมมันตสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็
อาชีวิสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีอาชีพชอบ สำเร็จการ
เลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีพะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อาชีวิสัมปทา ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ทัญญูสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนสมาธิ
มีความเห็นไม่ปริตว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล ฯลฯ ซึ่งทำให้
โลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่มสัตว์ให้รู้ตาม มี
อยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทัญญูสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา
๓ อย่างนี้แล ฯ

โสเจยสูตรที่ ๑

[๕๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน
คือ กายโสเจย ความสะอาดกาย ๑ วจิโสเจย ความสะอาดวาจา ๑ มโน-

* โสเจย ความสะอาดใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายโสเจยเป็นไฉน บุคคล-

* บางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจาก
การประพฤติดีกาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากายโสเจย ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย วจิโสเจยเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการพูดเท็จ
เว้นขาดจากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหยาบ เว้นขาดจากคำเพื่อเจ้า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี้เรียกว่า วจิโสเจย ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัมมโนโสเจยเป็นไฉน
บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มากด้วยความอยากได้ มีจิตไม่พยาบาท เป็น
สมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า มโนโสเจย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความ
สะอาด ๓ อย่างนี้แล ฯ

โสเจยสูตรที่ ๒

[๕๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน
คือ กายโสเจย ๑ วจิโสเจย ๑ มโนโสเจย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาย

โสเจยเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการ
ลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่า กายโสเจย ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิจโสเจยเป็นไฉน ภิกษุในธรรม-

* วินัยนี้ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหยาบ
เว้นขาดจากคำเพื่อเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า วจิโสเจย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กัมมโนโสเจยเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กามฉันทะมีในภายในก็รู้ว่า กาม-

* ฉันทะของเรามีในภายใน หรือกามฉันทะ ไม่มีในภายในก็รู้ว่า กามฉันทะของเรา
ไม่มีในภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งกามฉันทะที่ยังไม่เกิดขึ้น
รู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุละกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุไม่
เกิดขึ้นได้ต่อไปแห่งกามฉันทะที่ละได้แล้ว พยาบาทมีในภายในก็รู้ว่า พยาบาท
ของเรามีในภายใน หรือพยาบาทไม่มีในภายในก็รู้ว่า พยาบาทของเราไม่มีใน
ภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งพยาบาทที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดอาการ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
เป็นเหตุละพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่ง
พยาบาทที่ละได้แล้ว ถิ่นมีพระมีในภายในก็รู้ว่า ถิ่นมีพระของเราไม่มีในภายใน
หรือถิ่นมีพระ ไม่มีในภายในก็รู้ว่า ถิ่นมีพระของเราไม่มีในภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่ง
อาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งถิ่นมีพระที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุละถิ่น-
*มีพระที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่งถิ่นมีพระที่ละ
ได้แล้ว อุทธัจจกุกกุจจะมียอยู่ในภายในก็รู้ว่า อุทธัจจกุกกุจจะของเราไม่มี
ในภายใน หรืออุทธัจจกุกกุจจะ ไม่มีอยู่ในภายในก็รู้ว่า อุทธัจจกุกกุจจะของเรา ไม่มี
ในภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิดขึ้น
รู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุละอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุ
ไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่ละได้แล้ว วิจิกิจฉามียอยู่ในภายในก็รู้ว่า
วิจิกิจฉาของเราไม่มีในภายใน หรือวิจิกิจฉา ไม่มีในภายในก็รู้ว่า วิจิกิจฉาของเรา
ไม่มีในภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งวิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัด
ซึ่งอาการเป็นเหตุละวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุไม่เกิดขึ้น
ต่อไปแห่งวิจิกิจฉาที่ละได้แล้ว ดุรกิริยทั้งหลาย นี้เรียกว่า มโนโสเจยย ดุร
กิริยทั้งหลาย ความสะอาด ๓ อย่างนี้แล ฯ

ผู้ที่มีกายสะอาด มีวาจาสะอาด มีใจสะอาด ไม่มีอาสวะ
เป็นผู้สะอาด ถึงพร้อมด้วยความสะอาด บัณฑิตทั้งหลาย
กล่าวว่า เป็นผู้ล้างบาปเสียแล้ว ฯ

โมเนยยสูตร

[๔๖๒] ดุรกิริยทั้งหลาย ความเป็นมุนี ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน
คือ ความเป็นมุนีทางกาย ๑ ความเป็นมุนีทางวาจา ๑ ความเป็นมุนีทางใจ ๑
ดุรกิริยทั้งหลาย ก็ความเป็นมุนีทางกายเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาด
จากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมอันเป็นข้าศึกแก่
พรหมจรรย์ ดุรกิริยทั้งหลาย นี้เรียกว่า ความเป็นมุนีทางกาย ดุรกิริย
ทั้งหลาย ก็ความเป็นมุนีทางวาจาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการ
พูดเท็จ เว้นขาดจากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหยาบ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ
ดุรกิริยทั้งหลาย นี้เรียกว่า ความเป็นมุนีทางวาจา ดุรกิริยทั้งหลาย ก็ความ
เป็นมุนีทางใจเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งชัดซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญา-
*วิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองใน
ปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดุรกิริยทั้งหลาย นี้เรียกว่า ความเป็นมุนีทางใจ ดุรกิริย
ทั้งหลาย ความเป็นมุนี ๓ อย่างนี้แล ฯ

ผู้ที่เป็นมุนีทางกาย เป็นมุนีทางวาจา เป็นมุนีทางใจ ไม่มี
อาสวะ เป็นมุนี สมบูรณ์ด้วยความเป็นมุนี บัณฑิตทั้งหลาย
กล่าวว่า เป็นผู้ละเสียได้ทุกอย่าง
จบอาปายิกวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาปายิกสูตร ๒. ทูลลภสูตร ๓. อัปปเมยสูตร ๔. อนนุช-
*สูตร ๕. อยสูตร ๖. อปินณกสูตร ๗. กัมมันตสูตร ๘. โสเจยยสูตรที่ ๑
๙. โสเจยยสูตรที่ ๒ ๑๐. โมเนยยสูตร ฯ

กสินารวรรคที่ ๓

กสินารสูตร

[๔๖๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์ชื่อว่า
พลีหระณะ ใกล้พระนครกสินารา ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายว่า ดุรกิริยทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า
พระพุทธเจ้าข้า ดังนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุรกิริยทั้งหลาย ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ คฤหบดีหรือบุตร
คฤหบดี เข้าไปหาเธอแล้วนิมนต์เพื่อฉันอาหารในวันพรุ่งนี้ ภิกษุปรารภว่า
ย่อมจะรับนิมนต์ ภิกษุนั้น โดยราตรินั้นล่วงไป เวลาเช้า นุ่งผ้าอันตราสก
ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น แล้วนั่งลงบน
อาสนะที่เขาปูลาดไว้ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น อังคาสเธอด้วยขาทนียโภชนา-
*อาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอคิดเช่นนั้นว่า ดีแท้ๆ คฤหบดี
หรือบุตรคฤหบดีนี้ อังคาสเราด้วยขาทนียโภชนาอาหารอันประณีตด้วยมือของตนจน
เพียงพอ เธอคิดเช่นนั้นว่า โอหนอ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ แม้ต่อๆ ไป
ก็พึงอังคาสเราด้วยขาทนียโภชนาอาหารอันประณีต เห็นปานดังนี้ ด้วยมือของตนจน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

เพียงพอ เธอกำหนด หมกมุ่น พัวพัน ไม่แลเห็นโทษ ไม่มีปัญญาคิดสลัดออก
บริโศภณินทบาทนั้น เธอตรึกเป็นกามวิตกบ้าง ตรึกเป็นพยาบาทวิตกบ้าง ตรึกเป็น
วิหิงสชาติกบ้าง ในเพราะภินทบาท ดุริการิกษทั้งหลาย ภินทบาทที่ถวายแก่ภิกษุ
ผู้เห็นปานดังนี้ เรากล่าวว่า ไม่มีผลมาก ชื่อนั้นเพราะอะไร เพราะภิกษุเป็นผู้
ประมาทอยู่ ดุริการิกษทั้งหลาย ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยบ้านหรือ
นิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ ถูกลบตีหรือบุตรถูกลบตีนิมนต์เธอเพื่อฉันอาหารในวัน
พรุ่งนี้ ภิกษุปรารถนาอยู่ ย่อมจะรับนิมนต์ ภิกษุนั้น โดยราตรีนั้นล่วงไป เวลาเช้า
นุ่งผ้าอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของถูกลบตีหรือบุตรถูกลบตีนั้น
แล้วนั่งลงบนอาสนะที่เขาปลาดไว้ ถูกลบตีหรือบุตรถูกลบตีนั้น อังคาสเธอนี้ด้วย
ขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอไม่คิดแม้เช่นนี้ว่า
ดีแท้ๆ ถูกลบตีหรือบุตรถูกลบตีนี้ อังคาสเราด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีต
ด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอไม่คิดเช่นนี้ว่า โอหนอ ถูกลบตีหรือบุตรถูกลบตีนี้
แม้ต่อๆ ไปก็พึงอังคาสเราด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจน
เพียงพอ เธอไม่กำหนด ไม่หมกมุ่น ไม่พัวพัน เห็นโทษ มีปัญญาคิดสลัดออก
บริโศภณินทบาทนั้น เธอตรึกเป็นเนกขัมมวิตกบ้าง ตรึกเป็นอัพยาบาทวิตกบ้าง
ตรึกเป็นอวิหิงสชาติกบ้าง ในเพราะภินทบาทนั้น ดุริการิกษทั้งหลาย ภินทบาทที่
ถวายแก่ภิกษุผู้เห็นปานดังนี้ เรากล่าวว่า มีผลมาก ชื่อนั้นเพราะอะไร เพราะ
ภิกษุเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ ฯ

ภิกขุทศสูตร

[๔๖๔] ดุริการิกษทั้งหลาย ในทิศใด ภิกษุทั้งหลาย เกิดบาดหมาง
กัน เกิดทะเลาะวิวาทกัน ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกคือปากอยู่ ทิศเช่นนี้
ย่อมไม่ผาสุกแก่เราแม้แต่คิดในใจ จะกล่าวไปไปถึงการไปเล่า ในเรื่องนี้
เราสันนิษฐานได้ว่า ท่านผู้มีอายุเหล่านั้นละทิ้งธรรม ๓ ประการเสียแล้ว ได้ทำ
ให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการเป็นแน่ ได้ละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ได้ละธรรม
๓ ประการเหล่านี้ คือ เนกขัมมวิตก ๑ อัพยาบาทวิตก ๑ อวิหิงสชาติก ๑ ได้
ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการนี้ คือ
กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑ วิหิงสชาติก ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย ในทิศใด ภิกษุ
ทั้งหลาย เกิดบาดหมางกัน เกิดทะเลาะวิวาท ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกคือปาก
อยู่ ทิศเช่นนี้ ย่อมไม่ผาสุกแก่เราแม้แต่คิดในใจ จะปายกล่าวไปไปถึงการ
ไป ในเรื่องนี้เราสันนิษฐานได้ว่า ท่านผู้มีอายุเหล่านั้น ได้ละทิ้งธรรม ๓ ประการ
นี้เสียแล้ว ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการนี้เป็นแน่ ดุริการิกษทั้งหลาย ในทิศ
ใด ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้สามัคคีกัน ประองตองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนม
กับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาอันแสดงความรักอยู่ ทิศเช่นนี้ย่อมผาสุก
แก่เราแม้แต่จะ ไป จะปายกล่าวไปไปถึงการคิดในใจเล่า ในเรื่องนี้เราสันนิษฐาน
ได้ว่า ท่านผู้มีอายุเหล่านั้น ได้ละธรรม ๓ ประการเสียได้แล้ว ได้ทำให้มากซึ่ง
ธรรม ๓ ประการเป็นแน่ ได้ละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ได้ละธรรม ๓ ประ-

*การเหล่านี้ คือ กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑ วิหิงสชาติก ๑ ได้ทำให้มากซึ่ง
ธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการเหล่านี้ คือ
เนกขัมมวิตก ๑ อัพยาบาทวิตก ๑ อวิหิงสชาติก ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย ในทิศใด
ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้สามัคคีกัน ประองตองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ
ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาอันแสดงความรักอยู่ ทิศเช่นนี้ย่อมผาสุกแก่เรา
แม้แต่จะ ไป จะปายกล่าวไปไปถึงการคิดในใจเล่า ในเรื่องนี้เราสันนิษฐานได้ว่า
ท่านผู้มีอายุเหล่านั้น ได้ละธรรม ๓ ประการนี้ได้เสียแล้ว ได้ทำให้มากซึ่งธรรม
๓ ประการนี้เป็นแน่ ฯ

โคตมสูตร

[๔๖๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคตมกเจดีย์
ใกล้พระนครเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า
ดุริการิกษทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มี-

*พระภาคได้ตรัสว่า ดุริการิกษทั้งหลาย เรารู้ด้วยปัญญายังยิ่งแล้ว จึงแสดง
ธรรม ไม่รู้ไม่แสดง แสดงธรรมมีเหตุ ไม่ใช่แสดงธรรม ไม่มีเหตุ แสดง
ธรรมมีปาฏิหาริย์ ไม่ใช่แสดงธรรมไม่มีปาฏิหาริย์ ดุริการิกษทั้งหลาย เมื่อ
เรารู้ด้วยปัญญายังยิ่งแล้ว จึงแสดงธรรม ไม่รู้ไม่แสดง แสดงธรรมมีเหตุ
ไม่ใช่แสดง ไม่มีเหตุ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ไม่ใช่แสดงธรรมไม่มีปาฏิหาริย์
ท่านทั้งหลายควรทำโอวาท ควรทำอนุสาสน์ ก็แหละท่านทั้งหลายควรที่จะ
ยินดี ควรที่จะชื่นชม ควรที่จะโสมนัสว่า พระผู้มีพระภาคตรัสรู้เองโดยชอบ
พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว พระสงฆ์ปฏิบัติชอบแล้ว พระผู้มี-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

* พระภาคได้ตรัสคำไวยากรณ์ภายิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นต่างชื่นชมยินดีภายิต
ของพระผู้มีพระภาค ก็แหละเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภายิตนี้จบ พ้น
โลกธาตุได้หวั่นไหวแล้ว ฯ

ภริณทสูตร

[๕๖๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท
เสด็จถึงพระนครกบิลพัสดุ์ เจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะ ได้ทรงสดับ
ข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงพระนครกบิลพัสดุ์ โดยลำดับแล้ว ครั้นนั้นแล
เจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะว่า ไปเถิด มหานามะ
ท่านจงรู้สถานที่พักในพระนครกบิลพัสดุ์ ที่อาตมาควรอยู่สักคืนหนึ่งวันนี้ เจ้า
ศากยะพระนามว่า มหานามะ รับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปยัง
พระนครกบิลพัสดุ์ เทียวไปจนทั่ว ก็มีได้เห็นสถานที่พักในพระนครกบิลพัสดุ์
ซึ่งพระผู้มีพระภาคควรจะประทับอยู่สักคืนหนึ่ง ลำดับนั้นแล เจ้าศากยะพระ-

* นามว่า มหานามะ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ในพระนครกบิลพัสดุ์ ไม่มีสถานที่พัก ซึ่งพระผู้มีพระภาค
ควรจะประทับสักคืนหนึ่งวันนี้ ภริณทดาบสกาลามโคตรนี้เป็นเพื่อนพรหมจารี
เก่าแก่ของพระผู้มีพระภาค ขอพระผู้มีพระภาคจงประทับอยู่ ณ อาศรมของ
ภริณทดาบสกาลามโคตรนั้นสักคืนหนึ่งในวันนี้เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไป
เถิด มหานามะ ท่านจงปลาดเครื่องลาดเถิด เจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะ
ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เสด็จเข้าไปยังอาศรมของภริณทดาบส
กาลามโคตร แล้วทรงปลาดเครื่องลาด ทรงตั้งน้ำไว้เพื่อจะล้างพระบาท แล้ว
เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ข้าพระองค์ได้ลาดเครื่องลาดเสร็จแล้ว ได้ตั้งน้ำไว้เพื่อชำระยุคลบาท
แล้ว บัดนี้พระผู้มีพระภาคทรงทราบกาลอันควรเถิด ลำดับนั้นแล พระผู้มี
พระภาคเสด็จเข้าไปยังอาศรมของภริณทดาบสกาลามโคตร แล้วประทับนั่งบน
อาสนะที่เขาปลาดไว้ ครั้นแล้ว ทรงล้างพระบาททั้งสอง ครั้นนั้นแล เจ้า
ศากยะพระนามว่า มหานามะทรงดำริว่า วันนี้ไม่ใช่เวลาที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาค พระผู้มีพระภาคทรงเหน็ดเหนื่อย ต่อวันพรุ่งนี้ เราจึงจักเข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล้ว ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทรงทำ
ประทักษิณแล้วเสด็จหลีกไป ครั้นนั้นแล พอล่วงราตรีนั้นไป เจ้าศากยะ
พระนามว่า มหานามะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ทรงถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรมหานามะ ศาสดา ๓ จำพวกนี้แล มี
ปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ ศาสดาพวกหนึ่งในโลกนี้ บัญญัติ
การกำหนดรู้กรรม ไม่บัญญัติการกำหนดรู้รูป ไม่บัญญัติการกำหนดรู้เวทนา
พวกหนึ่งบัญญัติการกำหนดรู้กรรม และบัญญัติการกำหนดรู้รูป แต่ไม่บัญญัติ
การกำหนดรู้เวทนา พวกหนึ่งบัญญัติการกำหนดรู้กรรมด้วย บัญญัติการกำหนดรู้รูป
ด้วย บัญญัติการกำหนดรู้เวทนายด้วย ดูกรมหานามะ ศาสดา ๓ จำพวก
นี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรมหานามะ คติของศาสดา ๓ จำพวกนี้เป็น
อย่างเดียวกัน หรือว่าเป็นต่างๆ กัน เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้ ภริณท-

* ดาบสกาลามโคตรได้กล่าวกะเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะว่า ดูกรมหานามะ
ท่านจงกราบทูลว่าเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อภริณทดาบสกาลามโคตรกล่าวเช่นนั้น
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะว่า ดูกรมหานามะ ท่าน
จงกล่าวว่าเป็นอย่างๆ กัน แม้ครั้งที่สอง ภริณทดาบสกาลามโคตรได้กล่าว
กะเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะว่า ดูกรมหานามะ ท่านจงกราบทูลว่า เป็นอย่าง
เดียวกัน แม้ครั้งที่สอง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะว่า
ดูกรมหานามะ ท่านจงกล่าวว่า เป็นต่างๆ กัน แม้ครั้งที่สาม ภริณทดาบส
กาลามโคตร ก็ได้กล่าวกะเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะว่า ดูกรมหานามะ
ท่านจงกราบทูลว่า เป็นอย่างเดียวกัน แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ได้
ตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะว่า ดูกรมหานามะ ท่านจงกล่าวว่า
เป็นต่างๆ กัน ครั้นนั้นแล ภริณทดาบสกาลามโคตรได้คิดว่า เราถูก
พระสมณโคดมรุกรานเอาแล้ว ต่อหน้าเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะ ผู้มี
ศักดิ์ใหญ่ถึงสามครั้ง ฉะนั้น เราพึงหลีกไปเสียจากนครกบิลพัสดุ์ ลำดับนั้น
แล ภริณทดาบสกาลามโคตร ได้หลีกไปแล้วจากนครกบิลพัสดุ์ เขาได้
หลีกไปแล้วเหมือนอย่างนั้นทีเดียว มิได้กลับมาอีกเลย ฯ

หัตถกสูตร

[๔๖๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไป หัตถกเทพบุตรมีรักมีงามยิ่งนัก ทำพระเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ คิดว่า จักยินตรงพระพักตร์พระผู้มีพระภาค แล้วทรุดลงนั่งไม่สามารถที่จะยืนอยู่ได้ เปรียบเหมือนเนยใสหรือน้ำนมที่เขาเทลงบนทรายย่อมจมลง ตั้งอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด หัตถกเทพบุตรก็ฉันนั้นเหมือนกัน คิดว่า จักยินอยู่ตรงพระพักตร์พระผู้มีพระภาคแล้วทรุดลงนั่ง ไม่สามารถที่จะยืนอยู่ได้ ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะหัตถกเทพบุตรว่า ดูกรหัตถกนะ ท่านจงนิรมิตอัฐภาพอย่างหยาบๆ หัตถกเทพบุตรทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว นิรมิตอัฐภาพอย่างหยาบ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรหัตถกนะ ธรรมที่เป็นไปแก่ท่านผู้เป็นมนุษย์แต่ครั้งก่อนนั้น บัดนี้ยังเป็นไปแก่ท่านอยู่บ้างหรือ หัตถกเทพบุตรกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ธรรมที่เป็นไปแก่ข้าพระองค์เมื่อยังเป็นมนุษย์ครั้งก่อนนั้น บัดนี้ก็ยังเป็นไปแก่ข้าพระองค์อยู่ และธรรมที่มีได้เป็นไปแก่ข้าพระองค์ เมื่อยังเป็นมนุษย์ครั้งก่อนนั้น บัดนี้ก็เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้พระผู้มีพระภาคเคลื่อนกลนไปด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา เดียรถียสาวกของเดียรถียอยู่ แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นพระเจ้าข้า เคลื่อนกลนไปด้วยเทพบุตรอยู่ พวกเทพบุตรต่างมากันแม่ว่าจากที่ไกล ก็ด้วยตั้งใจว่า จักฟังธรรมในสำนักของหัตถกเทพบุตร ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเบื่อธรรม ๓ อย่างก็ได้ทำกาละเสียแล้ว ธรรม ๓ อย่างเป็นโฉน คือ ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเบื่อการเฝ้าพระผู้มีพระภาค ๑ ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเพื่อการฟังพระสัทธรรม ๑ ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเพื่อการอุปฐากพระสงฆ์ ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเบื่อธรรม ๓ อย่างนี้แล ได้ทำกาละเสียแล้ว ครั้นหัตถกเทพบุตรได้กล่าวไวยาภรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้กล่าวคาถาประพันธ์นี้ต่อไปอีกว่า

และ ในกาลไหนๆ จึงจักอิมต่อการเฝ้าพระผู้มีพระภาค
การอุปฐากพระสงฆ์ และการฟังพระสัทธรรม หัตถก
อุบาสกยังศึกษาอริสัจอยู่ ยินดีแล้วในการฟังพระสัทธรรม
ยังไม่ทันอิมต่อธรรม ๓ อย่าง ก็ไปพรหมโลกชั้นอวิหา
เสียแล้ว ฯ

กฏวีสสูตร

[๔๖๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาอิสิปตนมฤค-
*ทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ครั้นนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงผ้าอันตราวสก ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังพระนครพาราณสีเพื่อบิณฑบาต พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปหนึ่ง ผู้ไร้ความแช่มชื่น มีความแช่มชื่นแต่ภายนอก หลงลิมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์ กำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในสำนักของพวกมัลลิกะ ซึ่งชุมนุมกันอยู่ ณ สถานที่ขายโค แล้วได้ตรัสกะภิกษุนั้นว่า ดูกรภิกษุ เธออย่าได้ทำตนให้เป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง ข้อที่ว่า แมลงวันจักไม่ไต่ตอม จักไม่กัดตคนที่ทำให้มักใหญ่ใฝ่สูง ชุมเพราะกลืนดิบนั่นแล ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ครั้นนั้นแล ภิกษุนั้น อันพระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทนี้ ได้ถึงความสลัดใจแล้ว ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในพระนครพาราณสี ในเวลาภายหลังภัต เสด็จกลับจากเที่ยวบิณฑบาตแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเช้านี้ เรานั่งผ้าอันตราวสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังพระนครพาราณสีเพื่อบิณฑบาต เราได้เห็นภิกษุรูปหนึ่งผู้ไร้ความแช่มชื่น มีความแช่มชื่นแต่ภายนอก หลงลิมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์ กำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในสำนักของพวกมัลลิกะ ซึ่งชุมนุมกันอยู่ ณ สถานที่ขายโค ครั้นแล้ว เราได้กล่าวกะภิกษุนั้นว่า ดูกรภิกษุ เธออย่าได้ทำตนให้เป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง ข้อที่ว่าแมลงวันจักไม่ไต่ตอม จักไม่กัดตคนที่ทำให้มักใหญ่ใฝ่สูง ชุมเพราะกลืนดิบนั่นแล ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ภิกษุนั้นอันเราสอนด้วยโอวาทนี้ ได้ถึงความสลัดใจแล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้ ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมักใหญ่ใฝ่สูงคืออะไร กลืนดิบ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
คืออะไร แผลงวันคืออะไร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ความ
มักใหญ่ใฝ่สูง คือ อภิขิมา กลิ่นดิบ คือ พยาบาท แผลงวัน คือ วิตกที่
เป็นบาปเป็นอกุศล ดูกรภิกษุ ข้อที่ว่า แผลงวันจักไม่ไต่ตอม จักไม่กัฏฏณที่ท่า
ให้มักใหญ่ใฝ่สูง ชุมเพราะกลิ่นดิบนั้นแล ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ
แผลงวันคือความด่าที่อิงระคะ จักไม่ตอมบุคคลผู้ไม่คุ้ม
ครองในจักษุและโสตร ไม่สำรวมในอินทรีย์ทั้งหลาย ภิกษุ
ผู้ทำตนให้เป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง ชุมเพราะกลิ่นดิบ ย่อม
อยู่ห่างไกลจากนิพพาน เป็นผู้มีส่วนแห่งความคับแค้นถ่าย
เดียว คนพาลสันดานขลาด ถูกแผลงวันทั้งหลายไต่ตอม
ไม่ได้เพื่อนที่เสมอตน พึงเที่ยวไปในบ้านบ้าง ในป่าบ้าง ส่วน
ชนพวกที่สมบุรณด้วยศีล ยินดีในธรรมเป็นที่เข้าไปสงบด้วย
ปัญญา เป็นผู้สงบระงับ อยู่เป็นสุข แผลงวันไม่
อาศัยเขา ฯ

อนุทธสสูตรที่ ๑

[๔๖๙] ครั้นนั้นแล ท่านพระอนุตฺตระเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่อันควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
แล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาสเถิด ข้า
พระองค์เห็นแต่มาตคามโดยมาก เมื่อตายไปเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก
ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มาตคาม
ประกอบด้วยธรรมเท่าไรหนอ เมื่อตายไป จึงเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต
นรก พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอนุตฺตระ มาตคามประกอบด้วย
ธรรม ๓ อย่าง เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ธรรม
๓ อย่างเป็นไฉน คือ มาตคามในโลกนี้ เวลาเช้า มีใจอันมลทินคือความตระหนี่
กลุ้มรุม อยู่ครองเรือน ๑ เวลาเที่ยง มีใจอันความริษยาคลุ้มรุม อยู่ครอง
เรือน ๑ เวลาเย็น มีใจอันการมาคะกลุ้มรุม อยู่ครองเรือน ๑ ดูกรอนุ-
*ตฺตระ มาตคามผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ อย่างนี้แล เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย
ทุกติ วินิบาต นรก ฯ

อนุทธสสูตรที่ ๒

[๔๗๐] ครั้นนั้นแล ท่านพระอนุตฺตระได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่
อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไป
แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกล่าวว่า ขอโอกาสเถิดท่านสารีบุตร
ผมตรวจดูตลอดพื้นโลกด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ก็ผมปรารถนา
ความเพียรไม่ย่อหย่อน ตั้งสติไม่หลงลืม กายสงบระงับ ไม่ระส่ำระสาย จิตตั้งมั่น
เป็นเอกัคคตา เอกกิโจนเล่า จิตของผมจึงยังไม่พ้นจากอาสวะเพราะไม่ถ้อยมัน
ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรท่านอนุตฺตระ การที่ท่านคิดอย่างนี้ว่า เราตรวจ
ดูตลอดพื้นโลก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ดังนี้ เป็นเพราะ
มานะของท่าน การที่ท่านคิดอย่างนี้ว่า ก็เราปรารถนาความเพียรไม่ย่อหย่อน
ตั้งสติมั่น ไม่หลงลืม กายสงบระงับ ไม่ระส่ำระสาย จิตตั้งมั่นเป็นเอกัคคตา
ดังนี้ เป็นเพราะอุทธัจจะของท่าน ถึงการที่ท่านคิดอย่างนี้ว่า เอกกิโจนเล่า จิต
ของเรายังไม่พ้นจากอาสวะเพราะไม่ถ้อยมัน ดังนี้ ก็เป็นเพราะกุกกุจจะของท่าน
เป็นความดีหนอ ท่านพระอนุตฺตระจงละธรรม ๓ อย่างนี้ ไม่ใส่ใจธรรม ๓
อย่างนี้ แล้วน้อมจิตไปในอมตธาตุ ครั้นนั้นแล ท่านพระอนุตฺตระต่อมาได้ละ
ธรรม ๓ อย่างนี้ ไม่ใส่ใจถึงธรรม ๓ อย่างนี้ น้อมจิตไปในอมตธาตุ ครั้น
นั้นแล ท่านพระอนุตฺตระ หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีตนอัน
สงบไปอยู่ ไม่นานนัก ได้ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่
กลบตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต่องันนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แหละ ท่านพระอนุตฺตระ
ได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันตทั้งหลาย ฯ

ปฏิจันนสูตร

[๔๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่างนี้ ปิดบังไว้จึงเจริญ เปิด
เผยไม่เจริญ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ มาตคาม ปิดบังเอาไว้จึงจะงดงาม เปิดเผย
ไม่งดงาม ๑ มนต์ของพราหมณ์ ปิดบังเอาไว้จึงรุ่งเรือง เปิดเผยไม่รุ่งเรือง ๑
มิฉฉาที่รู้ ปิดบังไว้จึงเจริญ เปิดเผยไม่เจริญ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่าง
นี้แล ปิดบังไว้จึงเจริญ เปิดเผยไม่เจริญ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่างนี้
เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ดวงจันทร์ เปิดเผย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
จึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ๑ ดวงอาทิตย์ เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ๑
ธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้แล้ว เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ๑
คุณภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่างนี้แล เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ฯ

เลขสูตร

[๕๓๒] คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๓ จำพวกเป็น โฉน คือ บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นดิน ๑ บุคคลผู้เปรียบ
ด้วยรอยขีดที่แผ่นดิน ๑ บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่น้ำ ๑ คุณภิกษุทั้งหลาย
ก็บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นดินเป็น โฉน คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคน
ในโลกนี้ โกรธเนื่องๆ ทั้งความโกรธของเขานั้นนอนเนื่องอยู่ในสันดานนานนัก
เปรียบเหมือนรอยขีดที่แผ่นดิน ไม่ลบเลือนเร็วเพราะลมหรือน้ำ ย่อมตั้งอยู่ยั่งยืน
แม้ฉันใด คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อม
โกรธเนื่องๆ ทั้งความโกรธของเขานั้นก็นอนเนื่องอยู่ในสันดานนานนัก นี้
เรียกว่า บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นดิน คุณภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้เปรียบ
ด้วยรอยขีดที่แผ่นดินเป็น โฉน คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โกรธ
เนื่องๆ แต่ความโกรธของเขานั้น ไม่นอนเนื่องอยู่ในสันดานนานนัก เปรียบ
เหมือนรอยขีดที่แผ่นดิน ลบเลือนไปโดยเร็วเพราะลมและน้ำ ไม่ตั้งอยู่ยั่งยืน
แม้ฉันใด คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อม
โกรธเนื่องๆ แต่ความโกรธของเขานั้น ไม่นอนเนื่องอยู่ในสันดานนานนัก นี้
เรียกว่า บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นดิน คุณภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้เปรียบ
ด้วยรอยขีดที่น้ำเป็น โฉน คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ แม้จะถูกว่า
ด้วยคำหนักๆ แม้จะถูกว่าด้วยคำหยาบๆ แม้จะถูกว่าด้วยคำที่ไม่พอใจ ก็คง
สมานไมตรี กลมเกลียว ประองตองกันอยู่ เปรียบเหมือนรอยขีดที่น้ำ จะขาด
จากกันก็ประเดี๋ยวเดียวเท่านั้น ไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด คุณภิกษุทั้งหลาย
บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้จะถูกว่าด้วยคำหนักๆ แม้จะถูกว่า
ด้วยคำหยาบๆ แม้จะถูกว่าด้วยคำที่ไม่พอใจ ก็คงสมานไมตรีกลมเกลียว
ประองตองกันอยู่ นี้เรียกว่า บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่น้ำ คุณภิกษุทั้งหลาย
บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบกสินารวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กสินารสูตร ๒. ภันทนสูตร ๓. โคตมสูตร ๔. ภริณทุสูตร
๕. หัตถกสูตร ๖. กฏวีสสูตร ๗. อนรุทสูตรที่ ๑ ๘. อนรุทสูตรที่ ๒
๙. ปฏิจฉินสูตร ๑๐. เลขสูตร ฯ

โยธาวรรคที่ ๔

โยธสูตร

[๕๓๓] คุณภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพประกอบด้วยองค์ ๓
ประการสมควรแก่พระราชา เหมาะแก่พระราชา ถึงการนับว่าเป็นองค์ของพระราชา
โดยแท้ องค์ ๓ ประการเป็น โฉน คุณภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพในโลกนี้ ยิ่ง
ลุกลไปได้ไกล ๑ ยิ่งไม่พลาด ๑ ทำลายกายขนาดใหญ่ได้ ๑ คุณภิกษุทั้งหลาย
นักรบอาชีพประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล สมควรแก่พระราชา เหมาะแก่
พระราชา ถึงการนับว่าเป็นองค์ของพระราชาโดยแท้ คุณภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประ-
* ครอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็น
นาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า องค์ ๓ ประการเป็น โฉน คุณภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยิ่งลุกลไปได้ไกล ๑ ยิ่งไม่พลาด ๑ ทำลายกายขนาดใหญ่
ได้ ๑ คุณภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุยิ่งลุกลไปได้ไกลอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต ทั้งที่เป็นอนาคต ทั้งที่เป็น
ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ในที่
ไกลหรือในที่ใกล้ ทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า
นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ย่อมพิจารณาเห็นเวทนา
อย่างใดอย่างหนึ่ง . . . ย่อมพิจารณาเห็นสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง . . . ย่อมพิจารณา
เห็นสังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง . . . ย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่
เป็นอดีต ทั้งที่เป็นอนาคต ทั้งที่เป็นปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบ
หรือละเอียด เลวหรือประณีต ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญา
อันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่
ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้ คุณภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยิ่งลุกลไปได้ไกลอย่างนี้แล คุณ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังไม่ผิดพลาดอย่างไร ดูรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้ทุกข์เกิด นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติ
ให้ถึงความดับทุกข์ ดูรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังไม่ผิดพลาดอย่างนี้แล ดูรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมทำลายกองอริชชาใหญ่ได้ ดูรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุทำลายกายขนาตใหญ่ได้อย่างนี้แล ดูรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนา-
*บุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ปริสสุต

[๕๗๔] ดูรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้ ๓ จำพวกเป็นโฉน
คือ บริษัทที่แนะนำได้ยาก ๑ บริษัทที่แนะนำได้ง่าย ๑ บริษัทที่แนะนำแต่พอ-
*ประมาณก็รู้ได้ ๑ ดูรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้แล ฯ

มิตตสุต

[๕๗๕] ดูรภิกษุทั้งหลาย มิตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ควรคบไว้
องค์ ๓ เป็นโฉน คือ ให้สิ่งที่ให้ได้ยาก ๑ ช่วยทำสิ่งที่ทำได้ยาก ๑ อดทนสิ่ง
ที่ทนได้ยาก ๑ ดูรภิกษุทั้งหลาย มิตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ นี้แล ควรคบไว้ ฯ
อุปปาทสุต

[๕๗๖] ดูรภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติ
ขึ้นก็ตาม ชาติ นั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา กิจตั้ง
อยู่อย่างนั้นเอง ตถาคตตรัสรู้ บรรลุนั้นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง
ครั้นแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่ายว่า
สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ดูรภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้น
ก็ตาม ชาติ นั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา กิจตั้ง
อยู่อย่างนั้นเอง ตถาคตตรัสรู้ บรรลุนั้นว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ครั้นแล้ว
จึงบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่ายว่า สังขาร
ทั้งปวงเป็นทุกข์ ดูรภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม
ชาติ นั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา กิจตั้งอยู่อย่าง
นั้นเอง ตถาคตตรัสรู้ บรรลุนั้นว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ครั้นแล้วจึง
บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่ายว่า ธรรม
ทั้งปวงเป็นอนัตตา ฯ

เกสกัมพลสุต

[๕๗๗] ดูรภิกษุทั้งหลาย ผ้ากัมพลที่ทำด้วยผมมนุษย์ บัณทิต
กล่าวว่าเลวกว่าผ้าที่ช่างหูกทอแล้วทุกชนิด ผ้ากัมพลที่ทำด้วยผมมนุษย์ในฤดูหนาว
ก็เย็น ในฤดูร้อนก็ร้อน สีน่าเกลียด กลิ่นเหม็น สัมผัสไม่สบาย แม้ฉันใด
ดูรภิกษุทั้งหลาย วาตะของเจ้าลัทธิชื่อว่ามัคชลิ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล บัณทิต
กล่าวว่าเลวกว่าวาตะของสมณะทุกพวก เจ้าลัทธิชื่อว่ามัคชลิเป็นโมฆบุรุษ มีวาตะ
อย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี ดูรภิกษุ
ทั้งหลาย แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้มีแล้วในอดีตกาล ก็เป็น
ผู้ตรัสกรรม ตรัสกิริยา และตรัสความเพียร ถึงพระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็ถูก
โมฆบุรุษชื่อว่ามัคชลิคัดค้านว่า กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี แม้
พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จักมีในอนาคตกาล ก็จักเป็นผู้ตรัสกรรม
ตรัสกิริยา ตรัสความเพียร ถึงพระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็ถูกโมฆบุรุษชื่อว่า
มัคชลิคัดค้านว่า กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี แม้เราผู้เป็นพระอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็กล่าวกรรม กล่าวกิริยา กล่าวความเพียร แม้เราก็ถูก
โมฆบุรุษชื่อว่ามัคชลิคัดค้านว่า กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี ดูรภิกษุ
ทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุคคลพึงวางไข่ดักปลาไว้ที่ปากอ่าว เพื่อใช้ประโยชน์
เพื่อทุกข์ เพื่อความฉิบหาย เพื่อความพินาศแก่ปลาเป็นอันมาก แม้ฉันใด
โมฆบุรุษชื่อว่ามัคชลิ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เป็นเหมือนไข่ดักกมนุญย์ เกิดขึ้น
ในโลกแล้ว เพื่อใช้ประโยชน์ เพื่อทุกข์ เพื่อความฉิบหาย เพื่อความพินาศแก่
สัตว์เป็นอันมาก ฯ

สัมปทาสุต

[๕๗๘] ดูรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นโฉน
คือ สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ๑ สิลสัมปทา ความถึงพร้อม
ด้วยศีล ๑ ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยปัญญา ๑ ดูรภิกษุทั้งหลาย
สัมปทา ๓ อย่างนี้แล ฯ

วฑฺฒิสุต

[๕๗๙] ดูรภิกษุทั้งหลาย วฑฺฒิ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นโฉน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
คือ สัทธาฯ ภูมิ ความเจริญแห่งศรัทธา ๑ สิลฯ ภูมิ ความเจริญแห่งศีล ๑
ปัญญาฯ ภูมิ ความเจริญแห่งปัญญา ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย วุฑฒิ ๓ อย่างนี้แล ฯ
อัสสสูตรที่ ๑

[๔๘๐] ดุริยกิจทั้งหลาย เราจักแสดงมำกระจอก ๓ จำพวก
และบุรุษกระจอก ๓ จำพวก เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว กิจ
เหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุริยกิจทั้งหลาย
ก็มำกระจอก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ มำกระจอกบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์
สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยสี ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูง
และความใหญ่ ๑ มำกระจอกบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่อง
วิ่งเร็ว สมบูรณ์ด้วยสี แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ มำกระจอก
บางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว สมบูรณ์ด้วยสี และ
สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย มำกระจอก ๓ จำพวกนี้
แล ดุริยกิจทั้งหลาย ส่วนบุรุษกระจอก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุรุษกระจอก
บางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเขว้น แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์
ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ บุรุษกระจอกบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย
เขว้น และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑
บุรุษกระจอกบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเขว้น สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และ
สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุรุษกระจอกเป็นผู้
สมบูรณ์ด้วยเขว้น แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความ
ใหญ่อย่างไร ดุริยกิจทั้งหลาย กิจในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้
ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรากล่าวว่า
นี่เป็นเขว้นของเขา แต่เมื่อเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็จนปัญญา
วิสัยหาไม่ได้ เรากล่าวว่า นี่ไม่ใช่วรรณะของเขา และเขาย่อมไม่ได้จิ้ว
บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี่ไม่ใช่ความสูง
และความใหญ่ของเขา ดุริยกิจทั้งหลาย บุรุษกระจอกสมบูรณ์ด้วยเขว้น แต่ไม่
สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดุริยกิจ
ทั้งหลาย ก็บุรุษกระจอกเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเขว้น และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่
สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดุริยกิจทั้งหลาย กิจในธรรมวินัยนี้
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรากล่าว
ว่า นี่เป็นเขว้นของเขา และเมื่อเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็วิสัยหา
ได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่า นี่เป็นวรรณะของเขา แต่เขาไม่ได้จิ้ว บิณฑบาต
เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี่ไม่ใช่ความสูงและความ
ใหญ่ของเขา ดุริยกิจทั้งหลาย บุรุษกระจอกเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเขว้น และ
สมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดุริย-
* กิจทั้งหลาย ก็บุรุษกระจอกสมบูรณ์ด้วยเขว้น สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์
ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดุริยกิจทั้งหลาย กิจในธรรมวินัยนี้ รู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรากล่าวว่า
นี่เป็นเขว้นของเขา และเมื่อถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็วิสัยหาได้ ไม่
จนปัญญา เรากล่าวว่า นี่เป็นวรรณะของเขา และเขามักได้จิ้ว บิณฑบาต
เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี่เป็นความสูงและความ
ใหญ่ของเขา ดุริยกิจทั้งหลาย บุรุษกระจอกเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเขว้น สมบูรณ์
ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย
บุรุษกระจอก ๓ จำพวกนี้แล ฯ

อัสสสูตรที่ ๒

[๔๘๑] ดุริยกิจทั้งหลาย เราจักแสดงมำติ ๓ จำพวกและบุรุษติ
๓ จำพวก เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว กิจเหล่านั้นทูลรับ
พระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุริยกิจทั้งหลาย ก็มำติ ๓
จำพวกเป็นไฉน คือ มำติบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว
แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยสี ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ มำติบางตัวใน
โลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว และสมบูรณ์ด้วยสี แต่ไม่สมบูรณ์
ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ มำติบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลัง
เครื่องวิ่งเร็ว สมบูรณ์ด้วยสี และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ดุริยกิจ
ทั้งหลาย มำติ ๓ จำพวกนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุรุษติ ๓ จำพวกเป็นไฉน
คือ ๑. บุรุษบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเขว้น แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ
ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๒. บุรุษติบางคนในโลกนี้ เป็นผู้
สมบูรณ์ด้วยเขว้น สมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่

๓. บุรุษดีบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยเขาวัว สมบรูณ์ด้วยวรณะและสมบรูณ์

* สังโยชน ๕ สิ้นไป เรากล่าวว่า นี่เป็นชาวนของเข และเมื่อเขาถูกถามปัญหาใน อภิธรรม อภินัย ก็แก้ได้ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่า นี่เป็นวาระของเขา แต่ เขาไม่ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริวาร เรากล่าวว่า นี่ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา ดูรภิกษทั้งหลาย บุรุษดีเป็นผู้สมบุรณด้วย เขาวน และสมบุรณด้วยวาระ แต่ไม่สมบุรณด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้ แล ดูรภิกษทั้งหลาย ก็บุรุษดีเป็นผู้สมบุรณด้วยเขาวน สมบุรณด้วยวาระ และสมบุรณด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูรภิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรม วินัยนี้ เป็นผู้ผดเกิด จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรม-

อัสสสตรที่ ๓

Page 137

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
 ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เรากล่าวว่า นี่เป็นเขววันของเขา และเมื่อ
 เขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย กิริยัสสนาได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่า
 นี่เป็นวรรณะของเขา แต่เขาไม่ได้จิ้วร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย
 เกสัชบริหาร เรากล่าวว่า นี่ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา ดุรภิกษุทั้งหลาย
 บุรุษอาชาไนยผู้เจริญเป็นผู้สมบุรณด้วยเขววัน และสมบุรณด้วยวรรณะ แต่ไม่
 สมบุรณด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษอาชาไนย
 ผู้เจริญเป็นผู้สมบุรณด้วยเขววัน สมบุรณด้วยวรรณะ และสมบุรณด้วยความสูงและ
 ความใหญ่อย่างไร ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
 ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่ง
 เอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เรากล่าวว่า นี่เป็นเขววันของเขา และเมื่อเขาถูกถาม
 ปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย กิริยัสสนาได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่า นี่เป็น
 วรรณะของเขา และเขามักได้จิ้วร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย
 เกสัชบริหาร เรากล่าวว่า นี่เป็นความสูงและความใหญ่ของเขา ดุรภิกษุทั้งหลาย
 บุรุษอาชาไนยผู้เจริญเป็นผู้สมบุรณด้วยเขววัน สมบุรณด้วยวรรณะ และ
 สมบุรณด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนย
 ผู้เจริญ ๓ จำพวกนี้แล ฯ

โมรนิวาสสูตรที่ ๑

[๔๘๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปรีพาชการาม
 ชื่อโมรนิวาสะ ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
 ภิกษุทั้งหลายว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว
 พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
 ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปกติประพฤติ
 พรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
 ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ศีลขันธที่เป็นของพระอเสชะ ๑ สมาริขันธที่
 เป็นของพระอเสชะ ๑ ปัญญาขันธที่เป็นของพระอเสชะ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย
 ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความ
 เกشمจากโยคะล่วงส่วน มีปกติประพฤติพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน
 ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

โมรนิวาสสูตรที่ ๒

[๔๘๔] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
 ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปกติประพฤติ
 พรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
 ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ อิทธิปาฏิหาริยะ ฤทธิ์เป็นอัจจรรย์ ๑ อาเทศนา-
 *ปาฏิหาริยะ ดักใจเป็นอัจจรรย์ ๑ อนุสาสนีปาฏิหาริยะ คำสอนเป็นอัจจรรย์ ๑
 ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมมีความสำเร็จ
 ล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปกติประพฤติพรหมจรรย์ล่วงส่วน
 มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

โมรนิวาสสูตรที่ ๓

[๔๘๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
 ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปกติประพฤติ
 พรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
 ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ๑ สัมมาญาณะ
 ความรู้ชอบ ๑ สัมมาวิมุตติ ความหลุดพ้นชอบ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วย
 ธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะ
 ล่วงส่วน มีปกติประพฤติพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่า
 เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

จบโยธาชิววรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โยธสูตร ๒. ปรีสสูตร ๓. มิตตสูตร ๔. อุปปาทสูตร
 ๕. เกสกัมพลสูตร ๖. สัมปทาสูตร ๗. วุฑฒิสสูตร ๘. อัสนสูตรที่ ๑
 ๙. อัสนสูตรที่ ๒ ๑๐. อัสนสูตรที่ ๓ ๑๑. โมรนิวาสสูตรที่ ๑ ๑๒. โมรนิวาส
 สูตรที่ ๒ ๑๓. โมรนิวาสสูตรที่ ๓ ฯ

มังคลวรรคที่ ๕
 อุกุศลสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ คือ กายกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ วิกรรม
ที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ มโนกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย สัตบุรุษ
ผู้ฉลาด เจียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ คือ กายกรรมที่
สม่ำเสมอ ๑ วิกรรมที่สม่ำเสมอ ๑ มโนกรรมที่สม่ำเสมอ ๑ ฯลฯ ฯ

ขตสูตรที่ ๔

[๕๙๓] ดุริยกิจทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้โง่เขลา ไม่เจียบแหลม
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ คือ กายกรรมที่ไม่สะอาด ๑ วิกรรมที่ไม่สะอาด ๑
มโนกรรมที่ไม่สะอาด ๑ ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เจียบแหลม
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ คือ กายกรรมที่สะอาด ๑ วิกรรมที่
สะอาด ๑ มโนกรรมที่สะอาด ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เจียบแหลม
ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูก
ทำลาย ย่อมเป็นผู้ไม่มีโทษ วิทยุชนไม่พึงติเตียน และได้ประสพบุญเป็น
อันมาก ฯ

วันทนาสูตร

[๕๙๔] ดุริยกิจทั้งหลาย การไหว้ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน
คือ ไหว้ทางกาย ๑ ไหว้ทางวาจา ๑ ไหว้ทางใจ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย การไหว้
๓ อย่างนี้แล ฯ

สพพพันธุสูตร

[๕๙๕] ดุริยกิจทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพตีสจฺจิตด้วยกาย
ประพตีสจฺจิตด้วยวาจา ประพตีสจฺจิตด้วยใจ ในเวลาเช้า เวลาเช้านี้เป็นเวลา
เช้าที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพตีสจฺจิตด้วยกาย ประพตีสจฺจิตด้วย
วาจา ประพตีสจฺจิตด้วยใจ ในเวลาเที่ยง เวลาเที่ยงนี้เป็นเวลาเที่ยงที่ดีของ
สัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพตีสจฺจิตด้วยกาย ประพตีสจฺจิตด้วยวาจา
ประพตีสจฺจิตด้วยใจ ในเวลาเย็น เวลาเย็นนี้เป็นเวลาเย็นที่ดีของสัตว์เหล่า
นั้น

สัตว์ทั้งหลายประพตีสจฺจิตในเวลาใด เวลานั้นชื่อว่า
ถูกขดี มงคลดี สว่างดี รุ่งดี ขณะดี ยามดี และบูชาดี
ในพรหมจารีบุคคลทั้งหลาย กายกรรมเป็นส่วนเบื้องต้น
วิกรรมเป็นส่วนเบื้องต้น มโนกรรมเป็นส่วนเบื้องต้น
ความปรารถนาของท่านเป็นส่วนเบื้องต้น สัตว์ทั้งหลายทำ
กรรมอันเป็นส่วนเบื้องต้นแล้ว ย่อมได้ผลประโยชน์อัน
เป็นส่วนเบื้องต้น ท่านเหล่านั้นได้ประโยชน์แล้ว จงได้รับ
ความสุข จงอภิลักขิตในพระพุทธศาสนา จงไม่มีโรค ถึง
ความสุข พร้อมด้วยญาติทั้งมวล ฯ

จบมัจฉลวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุกฺกสฺสสูตร ๒. สวักขสฺสสูตร ๓. วิสมสูตร ๔. สจฺจิตสูตร
๕. ขตสูตรที่ ๑๖. ขตสูตรที่ ๒๗. ขตสูตรที่ ๓๘. ขตสูตรที่ ๔
๙. วันทนาสูตร ๑๐. สพพพันธุสูตร ฯ
ตติยปิณฑาสกัณฐะปริวรรต

พระสูตรที่ไม่สงเคราะห์เข้าในปิณฑาสกัณฐะ

[๕๙๖] ดุริยกิจทั้งหลาย ปฏิปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน
คือ อาคัพฺหปฏิปทา ข้อมปฏิบัติอย่างหยาบช้า ๑ นิชฌามปฏิปทา ข้อมปฏิบัติ
อย่างเข็มเกรียม ๑ มัชฌิมาปฏิปทา ข้อมปฏิบัติอย่างกลาง ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย
ก็อาคัพฺหปฏิปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมมีวาตะอย่างนี้ มีทิฐิ
อย่างนี้ว่า โทษในกาม ไม่มี เขายอมถึงความเป็นผู้ตกไปในกาม ดุริยกิจทั้งหลาย
นี้เรียกว่า อาคัพฺหปฏิปทา ดุริยกิจทั้งหลาย ก็นิชฌามปฏิปทาเป็นไฉน
อเจลกบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไร้มรรยาท เลียมมือ เขาเชิญให้มารับภิกษาก็ไม่มา
เขาเชิญให้หยุดก็ไม่หยุด ไม่รับภิกษาที่เขาแบ่งไว้ก่อน ไม่รับภิกษาที่เขาทำเฉพาะ
ไม่รับภิกษาที่เขาพนมมือ ไม่รับภิกษาจากปากหม้อ ไม่รับภิกษาจากปากกะเข้า ไม่รับ
ภิกษาคร่อมธรรณีประตุ ไม่รับภิกษาคร่อมท่อนไม้ ไม่รับภิกษาคร่อมสาก ไม่รับ
ภิกษาที่คนสองคนกำลังบริโภคร่วม ไม่รับภิกษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของ
หญิงที่กำลังให้ลูกดูดนม ไม่รับภิกษาของหญิงผู้คลอดเสียบุรุษ ไม่รับภิกษาที่
นัดแนะกันทำไว้ ไม่รับภิกษาในที่ที่ได้รับเสียงตุลสนัช ไม่รับภิกษาในที่มีแมลงวัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
 ใต้ตอมเป็นกลุ่ม ไม่รับปลา ไม่รับเนื้อ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มน้ำหมัก
 ดอง เขารับภิกษาที่เรือนหลังเดียว เยียวยาธัตถาด้วยข้าวคำเดียวบ้าง รับภิกษา
 ที่เรือน ๒ หลัง เยียวยาธัตถาด้วยข้าว ๒ คำบ้าง . . . รับภิกษาที่เรือน ๗ หลัง
 เยียวยาธัตถาด้วยข้าว ๗ คำบ้าง เยียวยาธัตถาด้วยภิกษาในถาดน้อยใบเดียว
 บ้าง เยียวยาธัตถาด้วยภิกษาในถาดน้อย ๒ ใบบ้าง . . . เยียวยาธัตถาด้วย
 ภิกษาในถาดน้อย ๗ ใบบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้วันเดียวบ้าง ๒ วันบ้าง . . .
 ๗ วันบ้าง เป็นผู้ประกอบด้วยความชวนชวายในการบริโภคภัตที่เวียนมาตั้งถึงเดือน
 เช่นนี้ อเจลกนั้น เป็นผู้มีผัดต้องเป็นภิกษาบ้าง มีข้าวฟ่างเป็นภิกษาบ้าง มีลูก
 เต๋อยเป็นภิกษาบ้าง มีกากข้าวเป็นภิกษาบ้าง มียางเป็นภิกษาบ้าง มีสาหร่ายเป็น
 ภิกษาบ้าง มีข้าวตังเป็นภิกษาบ้าง มีก๋ายานเป็นภิกษาบ้าง มีหญ้าเป็นภิกษาบ้าง
 มีโคมัยเป็นภิกษาบ้าง มีเงาะและผลไม้ในป่าเป็นอาหารบ้าง บริโภคผลไม้หล่น
 เยียวยาธัตถา อเจลกนั้นทรงผ้าปานบ้าง ผ้าแถมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุล
 บ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนังสือบ้าง หนังสือทั้งเล่มบ้าง ผ้าคารองบ้าง ผ้า
 เปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไมกรองบ้าง ผ้ากำพลทำด้วยผมนคนบ้าง ผ้ากำพลทำ
 ด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยขนเป็ดนกเค้าบ้าง เป็นผู้ถอนผมและหนวด คือ
 ประกอบความชวนชวายในการถอนผมและหนวดบ้าง เป็นผู้ย่น คือ ห้ามอาสนะ
 บ้าง เป็นผู้กระโหยงคือประกอบความเพียรในการกระโหยงบ้าง เป็นผู้นอนบน
 นหนาม คือ สำเร็จการนอนบนหนามบ้าง เป็นผู้อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง คือ
 ประกอบความชวนชวายในการลงน้ำบ้าง เป็นผู้ประกอบความชวนชวาย ในการ
 ทำร่างกายให้เดือดร้อนกระสับกระส่ายหลายวิธีดังกล่าวนั้น ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้
 เรียกว่านิชฌามปฏิบัติ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็มีชฌามาปฏิบัติเป็นโจน ดุริยภิกษุ
 ทั้งหมด ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ เป็นผู้มีความเพียร
 มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโหมันโสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนา
 ในเวทนาอยู่ . . . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ . . . พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย
 อยู่ เป็นผู้มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกุศลและโหมันโสในโลก
 ได้ ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ามัชฌิมาปฏิบัติ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ
 ๓ อย่างนี้แล ฯ

[๕๙๓] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นโจนคือ
 อาคาพนปฏิบัติ ๑ นิชฌามปฏิบัติ ๑ มัชฌิมาปฏิบัติ ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย
 ก็อาคาพนปฏิบัติเป็นโจน ฯลฯ ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อาคาพนปฏิบัติ
 ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็นิชฌามปฏิบัติเป็นโจน ฯลฯ ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
 นิชฌามปฏิบัติ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็มีชฌามาปฏิบัติเป็นโจน ดุริยภิกษุ
 ทั้งหมด ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังจันเฑะให้เกิด พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต
 ตั้งจิตไว้ เพื่อยังธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพื่อละธรรม
 อันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพื่อ
 ความตั้งมั่น ไม่เสื่อมสูญ เพิ่มพูน ไพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่
 เกิดขึ้นแล้ว . . . เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทะสมาธิ และปรานสังขาร
 เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปรานสังขาร เจริญอิทธิบาทอัน
 ประกอบด้วยจิตสมาธิและปรานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสา-

*สมาธิและปรานสังขาร . . . เจริญสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์
 ปัญญินทรีย์ . . . เจริญสัทธาพละ วิริยพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ . . . เจริญ
 สติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ ปิตีสัมโพชฌงค์
 ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมานีสัมโพชฌงค์ อเบกขาสัมโพชฌงค์ . . . เจริญสัมมา
 ทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ
 สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า มัชฌิมาปฏิบัติ ดุริย
 ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ ๓ อย่างนี้แล ฯ

[๕๙๔] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้อง
 ตกนรก เหมือนกับถูกนำเอาไปฝังไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นโจน คือ ฆ่าสัตว์
 ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการฆ่าสัตว์ ๑ ดุริยภิกษุ
 ทั้งหมด ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องตกนรก เหมือนกับ
 ถูกนำเอาไปฝังไว้ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการขึ้นสวรรค์
 เหมือนกับเชิญเอาไปวางไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นโจน คือ เว้นขาดจากการฆ่า
 สัตว์ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการงด
 เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ . . . ลักทริพด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการลักทริพ ๑
 พอใจในการลักทริพ ๑ . . . งดเว้นจากการลักทริพด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่น
 ในการงดเว้นจากการลักทริพ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการลักทริพ ๑ . . .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
 ประพฤติผิตในกามด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการประพฤติผิตในกาม ๑ พอใจ
 ในการประพฤติผิตในกาม ๑ . . . งดเว้นจากการประพฤติผิตในกาม ๑ ชักชวนผู้
 อื่นในการงดเว้นจากการประพฤติผิตในกาม ๑ พอใจในการงดเว้นจากการประพฤติ
 ผิตในกาม ๑ . . . พุดเท็จด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพุดเท็จ ๑ พอใจใน
 การพุดเท็จ ๑ . . . งดเว้นจากการพุดเท็จด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้น
 จากการพุดเท็จ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพุดเท็จ ๑ . . . กล่าวคำส่อเสียดด้วย
 ตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในคำส่อเสียด ๑ พอใจในคำส่อเสียด ๑ . . . งดเว้นจาก
 คำส่อเสียดด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากคำส่อเสียด ๑ พอใจใน
 การงดเว้นจากคำส่อเสียด ๑ . . . กล่าวคำหยาบด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในคำ
 หยาบ ๑ พอใจในคำหยาบ ๑ . . . งดเว้นจากคำหยาบด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่น
 ในการงดเว้นจากคำหยาบ ๑ พอใจในการงดเว้นจากคำหยาบ ๑ . . . กล่าวคำเพ้อ
 เจ้อด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในคำเพ้อเจ้อ ๑ พอใจในคำเพ้อเจ้อ ๑ . . . เว้น
 ขาดจากคำเพ้อเจ้อด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากคำเพ้อเจ้อ ๑ พอ
 ใจในการงดเว้นจากคำเพ้อเจ้อ ๑ . . . เป็นผู้ละโมภด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นใน
 ความละโมภ ๑ พอใจในความละโมภ ๑ . . . ไม่มากด้วยความละโมภด้วยตนเอง ๑
 ชักชวนผู้อื่นในความไม่ละโมภ ๑ พอใจในความไม่ละโมภ ๑ . . . มีจิตพยาบาท
 ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความพยาบาท ๑ พอใจในความพยาบาท ๑ . . . มี
 จิตไม่พยาบาทด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความไม่พยาบาท ๑ พอใจในความ
 ไม่พยาบาท ๑ . . . มีความเห็นผิดด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิด ๑
 พอใจในความเห็นผิด ๑ . . . ดุริการิกษทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
 ต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเข็ญเอาไปวางไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ
 มีความเห็นชอบด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบ ๑ พอใจในความ
 เห็นชอบ ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องได้
 ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเข็ญเอาไปวางไว้ ฯ

[๕๙๙] ดุริการิกษทั้งหลาย เพื่อรู้ราคะด้วยปัญญาอันยิ่ง จึงควร
 เจริญธรรม ๓ ประการ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ สญญตสมาธิ ๑
 อนินิตตสมาธิ ๑ อัปปณิหิตสมาธิ ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย เพื่อรู้ราคะด้วยปัญญา
 อันยิ่ง จึงควรเจริญธรรม ๓ ประการนี้แล ดุริการิกษทั้งหลาย เพื่อกำหนดรู้ราคะ
 ฯลฯ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความเสื่อมไป เพื่อ
 ความสáros เพื่อความดับ เพื่อความสละ เพื่อความสละคืนราคะ จึงควรเจริญ
 ธรรม ๓ ประการ ดุริการิกษทั้งหลาย เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความ
 สิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความเสื่อมไป เพื่อความสáros
 เพื่อความดับ เพื่อความสละ เพื่อความสละคืน โทสะ โมหะ โกรธ อุปนาหะ
 มักขะ ปลายะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาถะยะ ถัมภะ สารัมภะ มานะ
 อติมานะ ทมะ ปมาทะ จึงควรเจริญธรรม ๓ ประการนี้ จะนี้แล ฯ

จบติกนิบาต
